

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**ALİ KEMAL'İN MU'TERİZLERE ECVİBE-İ MÜSKİTE ADLI ESERİNİN ÇEVİRİ
YAZIYA AKTARIMI VE TENKİT TARİHİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE SAMANCI

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ ERDEM DÖNMEZ

BİLECİK, 2022

10328881

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**ALİ KEMAL'İN MU'TERİZLERE ECVİBE-İ MÜSKİTE ADLI ESERİNİN ÇEVİRİ
YAZIYA AKTARIMI VE TENKİT TARİHİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE SAMANCI

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ ERDEM DÖNMEZ

BİLECİK, 2022

10328881

BEYAN

“Ali Kemal’in Mu’terizlere Ecvibe-i Müskite Adlı Eserinin Çeviri Yazıya Aktarımı ve Tenkit Tarihi Açısından İncelenmesi”adlı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel araştırma ve etik kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmının Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Bu çalışmanın, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP), TÜBİTAK veya benzeri kuruluşlarca desteklenmesi durumunda; projenin ve destekleyen kurumun adı proje numarası ile birlikte, ETİK KURUL onayı alınması durumun da ise ETİK KURUL tarih karar ve sayı bilgilerinin beyan edilmesi gerekmektedir.			
DESTEK ALINMIŞTIR		DESTEK ALINMAMIŞTIR	X
Destek alındı ise;			
Destekleyen kurum;			
Desteğin Türü		Proje Numarası	
1- BAP (Bilimsel Araştırma Projesi)			
2- TÜBİTAK			
Diğer;.....			
ETİK KURUL onayı var ise;			
ETİK KURUL karar tarih/sayı:		...../.....	

Merve SAMANCI

.../.../2022

İmza

ÖN SÖZ

Ali Kemal, Türk edebiyatında şiir, roman, deneme, çeviri gibi türlerde çok sayıda eser vermiş olan bir yazar, gazeteci, fikir ve devlet adamıdır. Meşrutiyet, Mütareke, Millî Mücadele gibi Türk tarihinin önemli dönemlerine şahit olmuş, muhalif denebilecek çizgideki eserleriyle tanınmış bir isimdir.

Bu tezde Ali Kemal'in 1898 yılında basılan *Mu'terizlere Ecvibe-i Müskite* adlı eseri incelenmiştir. Ali Kemal'in hayatı, sanatı ve eserleri hakkında bilgi verdikten sonra *Mu'terizlere Ecvibe-i Müskite* biçim, kapsam, içerik, tür ve üslup açılarından değerlendirilmiş ve eserde geçen konular üzerinden Ali Kemal'in dönemin hâkim edebiyat topluluğu olan Servet-i Fünûn'a bakışı, dönemin tercüme, telif, tenkit ve intihal anlayışına bakışı incelenmiştir. Arap harfleri ile basılmış olan *Mu'terizlere Ecvibe-i Müskite*, metin içi ve metin sonu sözlük eklenerek çeviri yazıya aktarılmıştır. Çalışmanın sonunda Ali Kemal'in itiraz edilen yazılarının çeviri yazıya aktarılmış hâli ve bahsi geçen diğer yazıların önceki çalışmalarda çeviri yazıya aktarılmış şekli eklenmiştir. Ayrıca çalışmanın konusu olan *Mu'terizlere Evcibe-i Müskite*'nin orijinal şekli de çalışmanın sonunda verilmiştir.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bana emek veren hocalarıma ve bu tezin meydana gelmesi sürecinde tezimin eksiksiz olması için yardımlarını esirgemeyen ve daima bana inanan kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Erdem Dönmez'e çok teşekkür ederim. Verdiği destek ile beni güçlendiren, elini daima omzumda hissettiğim, çalışmam için bana alan açan, fikirleriyle bana ilham veren ve tezin hazırlanması sürecinde okumakta zorlandığım bazı Osmanlıca, Arapça ve Farsça ifadelerin okunup anlamlandırılmasında yardım eden sevgili eşim Dr. Öğr. Üyesi Metin Samancı'ya, her zaman yanımda olan sevgili aileme ve zorlu geçen bu dönemde bana ve çocuklarıma karşı tükenmez bir sevgi ve sonsuz sabır gösteren anneme minnettarım. Bu çalışmanın nihayete ermesi konusunda beni koşulsuz sevgileri ile yüreklendiren kızım Elif Gönül'e ve oğlum Ömer Barkın'a sevgilerimle.

Merve SAMANCI

2022

ÖZET

ALİ KEMAL'İN MU'TERİZLERE ECVİBE-İ MÜSKİTE ADLI ESERİNİN ÇEVİRİ YAZIYA AKTARIMI VE TENKİT TARİHİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Ali Kemal İstibdat, İkinci Meşrutiyet, Mütareke ve Millî Mücadele dönemleri gibi Türk tarihinin siyasî ve sosyal açılardan en karışık dönemlerine tanıklık etmiş ve bu esnada düşüncelerini ortaya koymaktan çekinmemiş bir edebiyatçı, gazeteci ve fikir adamıdır. Edebiyatın hikâye, roman, şiir, gezi ve köşe yazısı gibi pek çok türünde eser veren çok yönlü bir yazardır. Eserleri, fikir ve önerileri bakımından edebî tarihimiz için öneme sahiptir.

Ali Kemal'in kendisine yönelik eleştirilere cevap verdiği yazılardan oluşan *Mu'terizlere Ecvibe-i Müskite* adlı eser 1898 tarihinde yazılmıştır. Bu çalışmada eser çeviri yazıya aktarılmış ve ele aldığı konular bakımından Ali Kemal'in fikir ve görüşleri incelenmiştir. Bu amaçla çalışmanın ilk bölümünde yazarın hayatı, edebî kişiliği ve eserlerine yer verilmiştir. İkinci bölümde eserin tanıtımıyla birlikte bu eserden hareketle Ali Kemal'in dönemin edebiyat, tercüme, telif, tenkit anlayışına dair fikirleri ortaya koyulmuştur. Ali Kemal'in eleştiri anlayışının ne olduğu, bu eleştirinin hangi metotlara dayandığı ve bu eleştiri yaklaşımının Türk edebiyatı eleştirisi tarihindeki yeri de tespit edilerek bunun Türk eleştiri literatürüne katkısı incelenmiştir. Son bölümde ise eserin çeviri yazıya aktarımı verilmiş ve ekler başlığı altında eserin orijinal metnine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ali Kemal, Servet-i Fünûn, Tenkit, Polemik, İntihal.

ABSTRACT

THE TRANSCRIPTION OF ALI KEMAL'S MU'TERIZLERE ECVIBE-I MUSKITE WORK AND EXAMINATION IN TERMS OF THE HISTORY OF CRITICISM

Ali Kemal is an intellectual, journalist, writer who has witnessed the most complex periods of Turkish history in terms of political and social aspects such as Period of Autocracy, The Second Constitutional Era, Armistice and The Turkish War of Independence, and did not hesitate to express his thoughts during this time. His works are important for our literary history in terms of ideas and suggestions.

The work titled *Mu'terizlere Ecvibe-i Müskite*, which consists of the articles in which Ali Kemal responded to the criticisms against him, was written in 1898. In this study, the work was transcribed and Ali Kemal's ideas and views were examined in terms of the subjects he dealt with. For this purpose, in the first part of the study, the author's life, literary personality and works are included. In the second part, with the introduction of the work, Ali Kemal's ideas about the period's literature, translation, copyright and criticism are revealed. What is Ali Kemal's understanding of criticism, which methods this criticism is based on and criticism the contribution of this criticism approach to the Turkish criticism literature has been examined with revealing the place of this criticism approach in the history of Turkish literary. In the last part, the translation of the work is given and the original text of the work is given under the title of appendices.

Keywords: Ali Kemal, Servet-i Fünun, Criticism, Polemic, Plagiarism.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ.....	v
1. GİRİŞ.....	1
2. ALİ KEMAL'İN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ ve ESERLERİ.....	5
2.1. Hayatı.....	5
2.2. Edebi Kişiliği.....	13
2.3. Eserleri.....	19
2.3.1. Telif Eserler.....	19
2.3.2. Tercüme Eserler.....	22
2.3.3. Gazete ve Dergiler.....	22
3. MU'TERİZLERE ECVİBE-İ MÜSKİTE'NİN İNCELENMESİ.....	24
3.1. Mu'terizlere Ecvibe-i Müskite Eserinin Biçim, Kapsam ve İçeriği.....	24
3.2. Eserin Tür ve Üslubu.....	28
3.3. Eserdeki Konular.....	40
3.3.1. Tenkit.....	40
3.3.2. İntihal.....	45
3.3.3. Tercüme.....	51
3.3.4. Telif.....	54
3.3.5. Dil ve Üslup.....	56
3.3.6. Basın.....	58
4. MU'TERİZLERE ECVİBE-İ MÜSKİTE'NİN ÇEVİRİ YAZIYA AKTARIMI.....	59
5. SÖZLÜK.....	95
6. SONUÇ.....	103
KAYNAKÇA.....	106
EKLER.....	110

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

Akt. : Aktaran

Çev. : Çeviren

Haz. : Hazırlayan

İst.: İstanbul

TDK: Türk Dil Kurumu

Nu: Gazete yayın numarası

Y. n.: Yazarın notu

C: Cilt

S: Sayı

ss.: Sayfa Sayısı

1. GİRİŞ

Ali Kemal Türk edebî, siyasî ve fikir tarihinde adından söz ettiren, hareketli geçen hayatıyla da dikkatleri üzerine çeken gazeteci, yazar ve siyaset adamıdır. Gazetecilik, öğretmenlik, çiftlik idareciliği ve bakanlık gibi çeşitli görevlerde bulunur. Gençlik yıllarında edebiyata ilgi duyan ve ilk şiirlerini mülkiyede öğrenciyken yazan Ali Kemal edebiyatın insanın fikirlerini ve ruhunu iyileştiren bir fen olduğunu düşünür. O, edebî eserde faydaya önem verir; ancak edebî eserin güzel olmasını da önemser. Düşüncelerinin daha çok kişiye fayda sağlamasını istediği için nesir alanında yazmaya devam eder. Hikâye ve roman da yazmış olan Ali Kemal'in edebiyat sahasında en başarılı olduğu tür gazete yazılarıdır. Gazetelere gönderdiği makale, fıkra, sohbet, gezi yazısı gibi yazılarını halkın anlayacağı tarzda yazar ve seçtiği konular bakımından da okuyucuların ilgisini çeker.

Ali Kemal'e gazetecilikte şöhret kazandıran yazıları 1985'ten itibaren Paris'ten *İkdam*¹ gazetesine gönderdiği yazılarıdır. Ali Kemal, Paris'e ikinci kez firar ettiği zamanlarda Paris'te hem öğrencilik yapar hem özel dersler verir hem de geçimini sağlayabilmek için *İkdam*'a göndermek üzere yazılar yazar. Bu yazıların konusunu Paris hayatı, Paris'te eğitim ve öğretim ve edebî faaliyetler oluşturur. Ali Kemal Paris'te Siyasal Bilgiler okuluna kaydolar. Boş zamanlarında da Sorbon Darülfünunu'nda misafir öğrenci olarak derslere katılır. Bu derslerin kendisini geliştirme noktasında çok faydalı olduğunu söyler. Fikirlerini aktarmada edebiyatı bir araç olarak gören Ali Kemal, edindiği bu bilgileri okuyucu ile paylaşmak ister ve gönderdiği yazılarda bu konuları da işler. Bu yazılar *Sorbon Darülfünunu'nda Edebiyat-ı Hakikiyye Dersleri* adı ile 1896'da basılır. Bir kısmı da *Paris Musahabeleri* adıyla önce üç cilt olarak daha sonra ise iki cilt şeklinde yayınlanır.

Eski edebiyata meftunluğu ile bilinen ve bugün Ara Nesil-Mutavassıtîn-İlmîlîlar denilen grup içerisinde yer alan Ali Kemal, o dönem yazılarında *Servet-i Fünûn*'a karşı sert eleştirilerde bulunur. Bu dönem eserlerinin fikirsiz, dillerinin de kapalı olduğunu, tercümeyle muhtaç olduğunu söyler. Edebiyatımızda bu eleştirilerin sebep olduğu bir tartışma başlar. *Servet-i Fünûn*'a yönelik eleştirilerde onları savunan isimlerin başında gelen Hüseyin Cahit, “Edebiyat-ı Cedîde Menşei ve Esasları” adlı bir yazı yazar ve Ali Kemal'in tarizlerine *Servet-i Fünûn*'da cevap verir. Olay buradan gelişir ve bu yazıya ilk karşılığı *İkdam* imzasız bir yazı ile verir. *İkdam*'ın bu yazısına da *Servet-i Fünûn* cephesinden karşılık gelir. *İkdam*'ın yaptığı bu

---

¹Ahmet Cevdet (Oran) tarafından yayımlanan *İkdam*, Türk basınının en uzun süreli günlük gazetelerindendir. *İkdam*'ın ilk sayısı 5 Temmuz 1894'te yayımlanmış ve 31 Aralık 1928'de 11384 numaralı nüshasıyla yayın hayatına son vermiştir. Farklı isimlerle toplam 12157 sayı çıkmıştır (Üstün, 2017: 18).

savunmadan bir müddet sonra Ali Kemal “Ah Mineş’şiiri ve Hâlâtihî” ve “Şöhret-i Sehile” başlıklı yazılar ile karşılık verir. Bunun üzerine Hüseyin Cahit meşhur “Şöhret-i Sehile” yazısını kaleme alır ve burada intihal iddiasını ortaya koyar. Ardından da “Günde Bir İntihal” yazısı ile Ali Kemal’in intihal yaptığını delil göstererek kanıtlar. Bir gün sonra da “Ali Kemal Bey’e” başlıklı bir yazısı ile başka bir intihal örneği verir. Ali Kemal bu intihal iddiasına *İkdam*’da yayımladığı “Cinayetlerim I”, “Cinayetlerim II- Günde Bir İntihal” yazısı ile açıklık getirir. Ali Kemal *Mu’terizlere Ecvibe-i Müskite* adlı eserini intihal meselesine açıklık getirmek ve kendisini savunmak için yazar.

Türk edebiyatının en önemli devrelerinden biri olan *Servet-i Fünûn* döneminde yaşanan bu tartışma daha çok tek taraflı düşünülmüş ve Ali Kemal’in *Mu’terizlere Ecvibe-i Müskite* adlı eserinde verdiği cevaplar tarafsız bir açıdan incelenmemiştir. Bununla birlikte tenkit hakkında önemli denebilecek yazıları bulunan Ali Kemal’in tenkide ait görüşleri de bu uygulamalı eleştiri örneği kabul edilen eserinde mevcuttur. Bu çalışma Arap harfli bir eserin günümüz Türkçesine aktarılması, dönemin telif, tercüme ve tenkit anlayışına dair önemli bilgiler içermesi, intihal konusunu tartışması, eserle ilgili literatüre katkıda bulunması ve sonrasında yapılacak çalışmalara fikir vermesi açısından önem taşımaktadır. Çalışmanın konusu *Mu’terizlere Ecvibe-i Müskite*’nin tenkit tarihi açısından incelenmesi ile sınırlı olduğundan Ali Kemal’in bu tarihten önce başlayan ve bu tarih sonrasında da devam eden polemiklerine bu tezde yer verilmemiştir.

Bu çalışma, Ali Kemal’in 1898’de yayımladığı *Mu’terizlere Ecvibe-i Müskite* adlı eserinin Türk edebiyatı kapsamındaki çalışmalara katkı sunması amacıyla hazırlanmıştır. Ali Kemal’in hayatıyla ilgili Ebubekir Akkaymak tarafından hazırlanan Ali Kemal’in Kimliği ve Siyasi Faaliyetleri isimli bir yüksek lisans tezi, Nursel Çakmak’ın Ali Kemal’in Ricâl-i İhtilâl’i (İnceleme-Metin) adlı yüksek lisans tezi, Merve Dönmez’in Ali Kemal’in Raşid Müverrih Mi? Şair Mi? Adlı Eserinin Çeviri Yazıya Aktarımı ve İncelenmesi adlı yüksek lisans tezi, Rasim Çelik’in Ali Kemal’in İlm-i Ahlak Adlı Eserinin Latin Harflerine Aktarılması ve Değerlendirilmesi adlı yüksek lisans tezi, Ahmet Fikret Kılıç’ın kaleme aldığı Ali Kemal’in Gazete ve Mecmualardaki Kültür Edebiyat-Sanat Yazıları isimli bir yüksek lisans çalışması ve yine Ahmet Fikret Kılıç’ın hazırladığı Ali Kemal ve Türk Edebiyatı isimli bir doktora çalışması mevcuttur. Faruk Gezin’in *Ali Kemal Bir Muhalifin Hikâyesi* adlı kapsamlı bir çalışması bulunur. Orhan Karaveli’ye ait olan *Ali Kemal “belki de bir günah keçisi...”* isimli bir çalışma da mevcuttur. Metin Kayahan Özgül’ün yayına hazırladığı Ali Kemal’in otobiyografik eseri olan *Ömrüm* de birincil kaynak olması bakımından önemlidir. *Mu’terizlere Ecvibe-i Müskite*

adlı eser hakkında ise yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmayla *Mu'terizlere Ecvibe-i Müskite*'nin Arap harflerinden Latin harflerine aktarılması, eserin biçim, kapsam, içerik, yazılma sebebi, tür ve üslup, ele alınan konular açısından incelenmesiyle birlikte eseri tanıtmak, Ali Kemal'in eserde yer verdiği edebî görüşlerini belirlemek, araştırmacıların eser ve yazarıyla ilgili yapacağı çalışmalara kolaylık sağlamak ve literatüre katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Ali Kemal'in eserinde yer verdiği yazıları ile söz konusu olan diğer yazıların ve tarihlerin doğruluğundan emin olmak için yazıların ait olduğu yıllardaki *İkdam*, *Servet-i Fünûn* ve *Sabah* gazeteleri taranmıştır. Ali Kemal'in *İkdam*'da yayımlanan bahsi geçen yazıları ile eserine aldığı yazıları arasında ufak farkların olduğu ve eserdeki yazıların yazar tarafından genişletildiği görülmüştür.

Bu tezde Ali Kemal'in *Mu'terizlere Ecvibe-i Müskite* isimli eseri Arap harflerinden Latin harflerine aktarılırken orijinal metindeki sayfa numaraları koyu renkli köşeli parantez içinde gösterilmiştir. Bilinmeyen kelimelerin anlamları metin içinde ilk geçtiği yerde köşeli parantez ile verilerek ve metnin sonuna sözlük eklenerek eserin günümüz Türkçesinde kolay okunur ve anlaşılır olmasına yardımcı olmaya çalışılmıştır. Çalışmada günümüz konuşma ve yazı dilinde kullanılan bütün sözcüklerin yazımında Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu esas alınmış olup güncel sözlükte imlası olmayan kelimelerde ise Kubbealtı Lügatine başvurulmuştur. Transkripsiyon alfabesi kullanılmamış, nispet î'leri için TDK yazımı tercih edilmiş, uzun ünlüler ve ayın harfi kelimelerin karıştırılma durumu söz konusuysa ve ince okunması gereken yerlerde gösterilmiş, aksi hâlde gösterilmemiştir. Birbirine karışması ihtimali olan durumlar dışında meculmasdar eki “-iyet” şeklinde (tek y ile) gösterilmiştir. Dönemin yazım özelliği olarak metinde geçen “yapmıyalım>yapmayalım”, “tutmağa>tutmaya” şeklindeki kullanımlar günümüz imlasına uygun şekilde yazılmıştır. Metinde geçen Arapça, Farsça beyit ve ifadelerin anlamları ise dipnotta verilmiştir. Arapça ve Farsça tamlamalarda TDK ve Kubbealtı yazımı esas alınmış, sözlükte olmayanlar orijinal şekliyle kullanılmıştır. Türkçe sözlükte bulunmayan kelimeler ve ön/son eklerin uzun harfleri sözlükte yok ise gösterilmiştir. Ayrıca Türkçe sözlükte bulunan tamlamalı yapılar sözlükteki karşılığı gibi yazılmış fakat sözlükte olmayanlar tamlamalı şekilde yazılmıştır. Seslenme ifadelerinde uzatma işareti kullanılmamıştır. Aktarımda yazarın kullandığı noktalama işaretlerine uyulmakla beraber günümüz imlasına aykırı görünen kullanımlarda TDK Güncel Yazım Kılavuzu esas alınmıştır. Özgün metin aktarılırken az da olsa okunuşlarından emin olunmayan veya tereddüt

edilen kelimeler [?] ile gösterilmiştir. Metinde yazara ait dipnot (Y.n.) şeklinde gösterilmiş olup diğer dipnotlar çevirene aittir.

Metin incelemesinden sonra *Mu'terizlere Ecvibe-i Müskite*'nin çeviri yazıya aktarılmış hâli eklenmiş, devamında sözlük verilmiştir. Çalışmanın son bölümünde eserin önemi ve tenkit tarihindeki yeri değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonunda *Mu'terizlere Ecvibe-i Müskite*'nin Arap harfli orijinaliyle metin içerisinde gönderme yapılan “Reis-i Hükûmetin Kütüphanesi”, “Bir Alman’a Göre Fransa”, “İtiraf-ı Cürm” yazılarının çeviri yazıya aktarımı eklenmiştir.

2. ALİ KEMAL'İN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

2.1. Hayatı

Ali Kemal'in doğum tarihi hakkında farklı rivayetler bulunmakla birlikte 5 Teşrinievvel 1285/17 Ekim 1869 senesinde İstanbul'un Süleymaniye semtinde doğmuştur² (Gezgin, 2010: 14). Asıl adı Ali Rıza'dır. Mekteb-i Mülkiye yıllarında ölümünden sonra "nazarımızda o dehayı edep, rengârenk şaşılarla parlardı" diyerek bahsettiği Namık Kemal'e duyduğu sevgiden dolayı adını Ali Kemal olarak değiştirir (Çakmak, 2015: 1).

Ali Kemal'in babası Yedikule'de ve Galata'da mumhanelere sahip olan mum üreticisi ve tüccarı Çankırlı Balmumcu Hacı Ahmet'tir. Küçük yaştan beri İstanbul'da çalışan Hacı Ahmet Efendi, mesleğinde kethüdalığa kadar ilerler. Dini bütün bir Müslüman, memleket ve devlet işlerinde itaatkâr, padişahına samimi duygularla bağlı bir vatandaştır. Annesi, Hanife Feride Hanım, Hacı Ahmet Efendi'nin ikinci eşi olan Çerkez bir cariyedir Ali Kemal, bu ikinci evlilikten dünyaya gelir. Zeki Kuneralp, Hanife Feride Hanım'ın muhitine göre açık fikirli, ne istediğini bilen, enerjik bir kadın olduğunu; oğlunun tahsilinde ısrar ettiğini; Ali Kemal Halep'e sürgün edildiğinde onun da peşinden gittiğini; Ali Kemal'in İngiliz eşi ile gayet iyi anlaştığını; hür düşünceli oluşuyla oğlunu etkilediğini belirtmektedir. Ali Kemal'in aynı anneden olma iki kız kardeşinin olduğu bilinmektedir (Gezgin, 2010: 15-17).

Ali Kemal, *Ömrüm* adlı otobiyografik eserinde eğlenceli ve gösterişli bir törenle mahalle mektebine başladığını söyler. Burada ilk dinî bilgileri ve okuma yazmayı öğrenmiştir. Burada geçen birkaç seneden sonra Kaptanpaşa Mekteb-i Rüştîyesi'ne devam ettiğini belirtir. Mektebin 93 Harbi sebebiyle kapatıldığını ve bir müddet okulsuz kaldıklarını söyleyen Ali Kemal, savaş sonrasında ortalık sakinleşince Gülhane Askeri Rüştîyesi'ne kaydedilir. Okulun ilk yılları güzel geçmiş olsa da zamanla hem oyuna, gezip tozmaya dalmıştır hem de okuldaki dayak ve küfür yüzünden okuldan soğumuştur. Son seneye geldiğinde sürekli okulu astığı ve haylazlık yaptığı için okuldan kovulmuştur. Kovulduğu için üzüldüğü pek hatırlamamakla birlikte annesinin bu duruma çok üzüldüğü ağıladığını ifade eder (Ali Kemal, 2016: 30-37). Ali Kemal mektepten kaçan haylaz bir çocuk oluşunun ona kattıklarını şu sözlerle ifade etmiştir:

Biz bilakis haylazlar alayı idik; dersi de tahsili de bir-iki sene mütemadiyen ipe serdik. Fakat öyle hükmederim ki, neticede onlardan kârlı çıktık. Çünkü o sinn-i sabavette kafamızı öyle nakıs, meşkûk, mağşuş bir irfan ile yarım yanlış dolduracağımıza bedel mükemmel bedenî bir

² Faruk Gezgin, Ebubekir Akkaymak'ın *Ali Kemal'in Kimliği ve Siyasî Faaliyetleri* adlı çalışmasında ortaya koyduğu evrak neticesinde Ali Kemal'in kesin doğum tarihinin yukarıda da belirtilen 5 Teşrinievvel 1285 olduğunu söyler.

idmana nail olduk... Saatlerce yürür, yine dinlenmezdik; koşar, yine yorulmazdık. Günde beş on kere denize girer, yine takatten düşmezdik. Mahalle mahalle kavgalara giderdik. Dünyayı hoş bulurduk. Kimseden korkmaz, yılmazdık. Şecaatle yaşamayı öğrendik. Pek bilemem; fakat bu serseriyane hayatın bu yüzden bana çok yardımı oldu. O kadar ki yine o Gülhane Mektebi arkadaşlarımdan bazılarıyla bilahare Mekteb-i Mülkiye’de bulduğumuz zaman ilmen, irfanen aramızda hiçbir fark yoktu. Fakat mahzâ o idman-ı bedeninin tesiriyle gerek fikren, gerek cismen bende daha ziyade zindelik vardı (Ali Kemal, 2016: 36).

Ali Kemal’in babası, artık bir mektebe devam etmeyen ancak ticaretle uğraşmak için gerekli olan hesabı kitabı ve okuma yazmayı öğrenen oğlunu Balkapanı’na yanına alır. Ali Kemal bu hayata yavaş yavaş alışır ve sever. Sabahları babasıyla birlikte Süleymaniye Cami’sine giderler. Orada sabah namazından sonra cami dersleri ve *Tuhfe-i Vehbî*, *Gülistan*, *Baharistan* gibi eserler de okunur.³ Cami dersleri ağır gelse de diğerleri Ali Kemal’in hoşuna gider ve ezberler.

Ali Kemal yeni hayatına alışmaya çalışırken hayatını değiştiren bir olay yaşanır. Bir gün babasıyla birlikte camiden eve dönerlerken komşuları olan Başmabeyinci İzzet Bey’e rastlarlar. İzzet Bey *Tuhfe-i Vehbî*’den, *Baharistan* ve *Gülistan*’dan ayaküstü imtihan eder Ali Kemal’i ve verdiği cevaplar karşısında hayret eder: “Hacı efendi, oğlun pek zeki. Günahtır, bu çocuğu mektebe gönder; Mekteb-i Mülkiye’ye yazdır.” der. Bu durum babasının hoşuna gitmekle birlikte işine gelmez. Ancak annesi araya girer ve Hademe-i Hümayun zabitlerinden olan dayısının aracılığı ile Abdülhamit’in Darüssaâde Ağası Hafız Behram Ağa’dan aldıkları bir tavsiye yazısı ile Ali Kemal’in Mekteb-i Mülkiye’ye kaydı yapılır (Ali Kemal, 2016: 37-38).

Mekteb-i Mülkiye girdiği tarih kesin olmamakla birlikte Faruk Gezgin tarih olarak 1883-1884 öğretim yılını esas alır.⁴ Bu yeni okul ile Ali Kemal’in hayatında yeni bir sayfa açılır. *Ömrüm*’de bunu şu sözlerle ifade etmiştir:

O mektebe girdiğimden itibaren büsbütün başka bir insan oldum, âlemi başka bir nazarla görmeye, düşünmeye, ruhen yaşamaya başladım. Âleme muhabbetim arttı, o uçurtmalara, kuşlara bedel eğlenceyi, zevki kitaplarda aramaya koyuldum (Ali Kemal, 2016: 39).

Mülkiyeye başladığı ilk yıldan itibaren Ali Kemal, tüm boş zamanlarını okuma ve yazmaya ayıran bir öğrenciye dönüşür (Karaveli, 2017: 34). Yeni okulunda derslerine yoğun bir ilgi gösterir. Matematik ve diğer bazı derslerinde arkadaşlarından geri olsa da camii dersleri sayesinde Farsça, Arapça ve Türkçe derslerinde onlardan üstün olduğunu görür. Devrin en iyi okulunda, en iyi hocalardan ders alan Ali Kemal’in burada ufku açılır. Onu en çok etkileyen hocalardan biri Mizancı Murat diğeri ise Recaizade Mahmut Ekrem’dir. Zamanının büyük

³ *Tuhfe-i Vehbî*, Sümbülzâde Vehbî’nin meşhur manzum Farsça- Türkçe sözlüğüdür. Manzum bir sözlük olan bu ilk eserin Ali Kemal’in şiir ve dil meselelerine olan ilgisinin oluşmasında etkisi olabilir. Molla Câmi’nin eseri olan *Baharistan* ve Sâdî’nin *Gülistan*’ı ise birer ahlak kitabıdır. Ali Kemal’in, camii dersleri içerisinde bu eserlere ilgi duyması onun edebî zevkinin oluşmasında etkili olmuştur denilebilir.

⁴ Ali Kemal *Ömrüm* adlı hatıratında mektebe kayıt olduğu yıl, mektebin yatılıya geçtiğini söyler. Ali Çankaya, mektebin 1883 yılında yatılıya geçtiğini kaydetmektedir (Gezgin, 2010: 24).

çoğunluğunu okuma ve yazmaya ayırır, devrin iki önemli gazetesi *Ceride-i Havadis* ve *Tercüman-ı Hakikat*'i okur ve edebî sütunlardaki faaliyetleri ilgiyle takip eder. Bu dönemde üzerinde, çok beğendiği Muallim Naci'nin tesiri belirgindir.

Ali Kemal için mektep artık ikinci derece bir hâl almıştır. Vaktini de ilgisini de matbuata vermiştir. O dönem matbuat âlemi eski-yeni tartışmalarıyla, Muallim Naci-Recaizade Mahmut Ekrem tartışmalarıyla yeni bir yola girmek üzeredir. Ali Kemal, *Ömrüm*'de “biz bî- taraflar, Naci'yi seviyorduk” şeklinde bahseder (Ali Kemal, 2016: 65). Yaşanan bu tartışmalar hakkındaki görüşleri *Ömrüm*'de detaylı şekilde yer alır.

Ali Kemal'in ilk yazıları 1885 yılına gelindiğinde *Tercüman-ı Hakikat* ve *Saadet* gazetelerinde çıkmaya başlar. Mektepten çıkar çıkmaz Babıali Caddesi'ne kitapçılara koşan Ali Kemal, orada kendisini sevdiren bir isimdir. Oradaki kitapçıların da çok yardımsever ve fedakâr olduklarını söyler. Bir gün kitapçı Kırkor Efendi, Ali Kemal'e “Sizinle bir mecmua-i mevkute çıkarsak pek mükemmel olur.” der. Meslek itibarıyla kendisine çok benzediğini söylediği arkadaşı İbrahim Fehim ile birleşerek 1886'da *Gülşen*⁵ mecmuasını çıkarmışlardır (Ali Kemal, 2016: 91). Mecmua daha çok onun kontrolündedir. Burada şiir, nesir, birçok yazısı çıkan Ali Kemal'in kendini tanıtmaya çalıştığı, Menemenlizade Tahir'in çıkardığı *Gayret* mecmuasıyla geçen münakaşalardan anlaşılır. Lise çağında sayılabilecek bir öğrencinin o devirde yirmi yedi sayı sürecek bir mecmua çıkarması başarı sayılmalıdır (Gezgin, 2010: 26).

Ali Kemal mülkiyede aldığı eğitim neticesinde bazı fikirlerinde değişiklik yaşar ve içinde bulunduğu ortamın ona dar geldiğini anlar:

Bu dersler, bu hocalar fikrimize başka küşayış verdi. Artık şiire öyle Naci-yane iptilalarımız kalmadı. Gönümüz, gözümüz diğer vadilere inat eyledi. O zaman muhitimizin darlığını hissetmeye, o devr-i istibdadı ağır bulmaya başladık. O saika ile bende bir an evvel Fransızca'yı bihakkın öğrenmek, hatta mümkünse tahsil için Fransa'ya gitmek emeli peyda oldu (Ali Kemal, 2016: 108).

Bir zaman sonra Ali Kemal, İzmir'de Halit Ziya'nın *Hizmet* gazetesinde yazmaya başlar. Aynı zamanda Halit Ziya'nın akrabası olan Uşşakizade Süleyman Bey ile de arkadaşlık yapar. O dönemde Naci, “Ukaz-ı Osmanî” adıyla bir edebiyat topluluğu kurmuştur. Ali Kemal ve çevresindekiler de Halit Ziya da dâhil olmak üzere *Hizmet* gazetesinde oluşturdukları “Ukaz-ı Şübban” adlı bir toplulukla, diğer grubu tanzire etmişler, o grubu kızdırmak için muallim, hoca, şeyh gibi lakaplar edinmişlerdir. Bu durum matbuat müdürü tarafından fark edilince herkes bu yayından menedilmiştir. Bu durum üzerine Ali Kemal bu baskı havasına

⁵ Gülşen mecmuasının ilk sayısı 31 Kânunusani 1301'de yayınlanmış olup yirmi yedi sayı çıkmıştır.

daha fazla dayanamayacağını anlar. Arkadaşı Süleyman Bey'in teşvik ve beraberliği sonucunda 1887 senesinin Temmuz ayında Paris'e gider (Ali Kemal, 2016: 125).

Ali Kemal burada dil öğrenimine ağırlık verip Fransızcasını ilerletirken diğer taraftan burada bulunan değişik gruplara bağlı Türklerle temas kurar (Uzun: 1989: 405). Fakat temas kurduğu kişiler daha çok aylıklık peşinde olup eğitimle alakadar değildir. İsteddiği ilmî ortamı bulamayan yazar, o sırada Cenevre'de Gros isimli bir hocadan ders alan arkadaşı Sadık Belig'in tavsiyesi üzerine Cenevre'ye gider. Cenevre'de çeşitli alanlarda eğitim alarak Fransızcasını epey ilerletir. Hayatının en güzel dönemlerinden birini burada geçirdiğini söyleyen yazar (Ali Kemal, 2016: 133), gerek yönetsel ve sosyal anlamda gerekse tabiat güzelliği bakımından refah içindeki İsviçre'ye hayran olur. Ali Kemal'in bu mutlu hayatına Sadık Belig ile aralarında geçen bir anlaşmazlık gölge düşürür. Arkadaşının şiir okumasını beğenmeyen ve bu duygusunu gizlemek yerine arkadaşına söyleyen Ali Kemal, Sadık Belig ile tartışır. Faruk Gezgini'e göre bu hadise yazarın beğenmediği bir hususu açıkça dile getiren tenkitçi yönünü göstermesi bakımından önemlidir (Dönmez, 2021: 8). Ali Kemal tartışmadan sonra hiç düşünmeden Paris'e dönmeye karar verir. Zaten o dönem Fransa'da yaşanan yeni cumhurbaşkanlığı seçimi de Ali Kemal'in ilgisini çekmektedir. Fakat Paris'te Cenevre'deki eğitim hayatını çok özler ve aynı yılın sonlarına doğru yeniden İsviçre'ye gider. Burada hocası Gros'un derslerine devam etmeyi sürdürür. Bu sefer hocası Gros'un evinde kalmayıp bir pansiyonda kalmayı tercih eder. O dönemler Cenevre'de pek Türk olmadığını söyleyen Ali Kemal, kaldığı pansiyondaki tek Türk'tür. Pansiyonda Rosenchilld adlı Rus bir kızla tanışır, yemeklerden sonra onunla sohbet eder. Rosenchilld ile devam eden dostluğu Ali Kemal'i günden güne etkiler, eskilerin deyimi ile deli divane eder. Ali Kemal, sonu gelmeyecek bir sevda içindeyken bir gün Rosenchilld, ailesinden Petersburg'a dönmesi gerektiğine dair bir telgraf alır. Giderken Ali Kemal'e "genç bir Türk dostuma" yazılı fotoğrafını vermiştir. Rosenchilld'in Cenevre'den ayrılışına üzülen Ali Kemal o sıralarda vefat eden babasının işlerini yoluna koymak ve yarım kalan mülkiye tahsilini tamamlamak için İstanbul'a dönmeye karar verir (Ali Kemal, 2016: 141-148, Gezgini, 2010: 32).

İstanbul'a 1888 senesinde dönüş yapan Ali Kemal, arkadaşlarına Avrupa'da görüp öğrendiklerini anlatmak için sabırsızlanır. Avrupa'da onu en çok etkileyenlerden birisi de talebe cemiyetleridir. Mekteb-i Mülkiye adına onlar da böyle bir cemiyet kurmaya karar verirler. Ciddiyet ve titizlikle bir cemiyet meydana getirirler ancak dördüncü buluşmalarında hafiyeler tarafından baskına uğrarlar ve karakola götürülürler. Bir gece orada kaldıktan sonra

sorgu heyetinin iyi niyeti neticesinde, sadece bir haftalık okuldan ayrılmama cezası verilerek affedilirler (Gezgin, 2010: 35).

Arkadaşı Abdülhalim Memduh bir gün Ali Kemal'e önemli bir haberle gelir. Gizli ve ciddi bir cemiyet kurup memleketi istibdattan kurtarmak için çalışacaklarından bahseder. Ali Kemal“matbuattan itibaren bütün o muhitin bu insafsızca tazyiki ruhumu sıkıyordu” (Ali Kemal, 2016: 165) diyerek bu konuya ilgi gösterir. Ancak daha ortada bir cemiyet yokken gizli cemiyet kurma teşebbüsünde bulunduğu gerekçesiyle 1888 yılı sonlarında dokuz ay kadar sürecek yeni bir tutukluluk dönemi yaşar. Onların bu girişimlerini planlı, programlı ve amacı ilan edilmiş köklü bir hareket olarak görmek imkânsızdır. Uzun süren bu sürenin sonunda başta affedilmiş olsalar da sonunda Abdülhalim Memduh'un gereksiz çıkışı neticesinde, memuriyet görevi adı altında her biri farklı bir yere sürgün gönderilir. Ali Kemal, annesi ve iki kız kardeşini de yanına alarak 1889'da Halep'e gider. Ali Kemal *Ömrüm*'de Halep'teki yıllarından uzunca bahseder. Burada işret ve eğlence hayatı yaygın olsa da Ali Kemal buralardan mümkün mertebe uzak durur ve işleriyle ilgilenir. Burada geçim derdi de olmadığı için iki ay kadar herhangi bir vazife almaz, daha sonra defterdarlıkta göreve başlar (Uzun, 1989: 405).

Halep yılları Ali Kemal için verimli geçer, bunu şu sözlerinden anlamak mümkündür: “Halep'te menfa hayatımın en hoş zamanı tedris ve tederrüste geçti. Hem hoca, hem şakirt idim. Hoca idim, Mekteb-i İdadi'de tarih ve edebiyat okuturdum. Şakirt idim, Halep mebus-ı sabıkı Şeyh Beşir Gazi gibi bir âlameden hadis ve tefsire varıncaya kadar Arapça okurdum” (Ali Kemal, 2016: 218). Ayrıca Maarif Nazırlığı'nın açtığı idadiler için ahlak kitabı yarışmasında *İlm-i Ahlak* isimli eseriyle birincilik kazanır. Fakat ödül verenler tarafından kendisinin sürgün olduğu öğrenilince kitabının hakkını teslim etmek bir yana öğretmenlik görevinden de azledilir ve 1893 sonlarında kendisine hoşlanmadığı bir görev olan Meclis-i İdare ve Sorgu Hâkimliği ve Savcılığı görevi verilmiştir (Gezgin, 2010: 60).

Tam beş yıl Halep sürgününde kalır. Bu arada içindeki Paris özlemi ve bir gün oraya dönme arzusu hiç eksilmez. Osmanlı'da sürgünler, başkent olan İstanbul'a gelip kalmadıkça az çok özgürdürler ve başka ülkelere gitmelerinde kısmen sakınca yoktur. Ali Kemal de bundan faydalanarak önce İstanbul'a döner (Karaveli, 2018: 37). Faruk Gezgin bu konuda Ali Kemal'in İstanbul'a izinsiz gitmediğini, arşiv belgesinde belirtildiğine göre hava değişimi izniyle İstanbul'a gittiğini belirtir. Ancak İstanbul'a gittiğinde kendisini başka bir yere sürgüne göndereceklerini öğrenince 1895'te, yirmi altı yaşında Paris'e ikinci kez firar eder (Gezgin, 2010: 61).

Ali Kemal'in Paris'te bulunduğu bu yıllarda geçim sıkıntısı çektiğı ve bu durumu düzeltmek için çareler aradığı bilinir. Burada bir taraftan *İkdam* gazetesinin muhabirliğini yaparken diğerk taraftan da yarım kalan tahsilini tamamlar ve Siyasal Bilgiler Okulu'ndan (École Libre des Sciences Politiques) otuz yaşında üstün başarı ile mezun olan ilk Türklerden biri olur (Karaveli, 2018: 37). “*İkdam*’ın Paris Muhabiri” adıyla “Paris Musahabeleri” başlığı altında her hafta *İkdam*’a gönderdiği yazıları ile Türk okuyucusuna Batı dünyasını, buradaki sanat ve edebiyat anlayışı ile faaliyetlerini tanıtmaya çalışmıştır. Bu dönemde yine *İkdam* için Sorbon’da verilen edebiyat ve tarih derslerinin özetlerini içeren yazılar yolladığı bilinmektedir. Bu yazılar *Sorbon Darülfünunu*’nda *Edebiyat-ı Hakikiyye Dersleri* adı ile 1896’da basılmıştır. Ali Kemal’in gazeteci olarak meşhur olmasının bu yazılar vesilesiyle olduğu söylenebilir. Yazılarında Edebiyat-ı Cedîde’ye çeşitli tarizlerde bulunması üzerine Hüseyin Cahit tarafından *Servet-i Fünûn*’da tenkit edilmiş ve mektuplarında ele aldığı bazı konuların *Figaro*’dan intihal olduğu iddia edilmiştir. Böylece ikisi arasında daha sonra da devam edecek şiddetli bir çatışma başlamıştır. *Servet-i Fünûn* edebiyatını tenkit eden bu yazılar hakkında Cemil Meriç, Hüseyin Cahit-Ali Kemal tartışmasında Ali Kemal’i daha samimi bulduğunu “Hüseyin Cahit ile tartışmalarında Ali Kemal’i çok daha dürüst, çok daha tarihe hürmetkâr, çok daha bizden bulmuşumdur.” sözleriyle ifade eder (Meriç, 2005: 166).

Ali Kemal’in bu defaki Paris hayatında dikkat çeken hususlardan birisi Jön Türklerle tanışmasıdır. 1897 yılında hocası Mizancı Murat’ın etkisiyle Jön Türkler’e katılır; fakat onların sistemsiz ve çabuk dağılacak bir topluluk olduğunu düşünmektedir. Jön Türk hareketini bir bütün olarak yürütüp kontrol etmek maksadıyla kurulan “Heyet-i Teftiş ve İcra”nın neşriyat komitesi üyesi olur. Ancak Murat Bey’in, Ahmet Rıza ve etrafındakilerle ihtilafa düşmesi üzerine Sultan Abdülhamit ile anlaşarak Jön Türklerin reisliğini bırakıp İstanbul’a dönen Mizancı Murat’tan sonra saray tarafından görevlendirilen Ahmet Celaleddin Paşa, Jön Türklerle uzlaşma yoluna gider. Yahya Kemal’in verdiği bilgiye göre bu uzlaşmada Paşa’ya Ali Kemal yardımcı olur (Yahya Kemal, 2006: 72). Faruk Gezgin de Ali Kemal’in bu yardımdan sonra da Ahmet Celaleddin Paşa vasıtasıyla Yıldız Sarayı’na Jön Türk hareketine dair bilgiler yolladığını dile getirir. Buradan hareketle Ali Kemal’in önceki yıllarda muhalif olduğu Abdülhamit’e karşı görüşlerinin yavaş yavaş değişmeye başladığı anlaşılmaktadır. Jön Türkler arasında dört beş ay kadar faaliyet gösterse de onların Yıldız aleyhine yapmak istediğı neşriyatı geciktirici hareketleri, bazı mesajların kaybolması sonucu güvensizlik oluşması nedeniyle bu gruptan uzaklaştırılır. Saray ile Jön Türkler arasında yapılan anlaşma sonucunda hükûmet af çıkarır ve Ali Kemal, aynı yıl Brüksel konsolosluğunda kâtiplikle görevlendirilir.

Fakat sefirle arası açık olduğu için görevini yerine getirip Brüksel'e gitmez ancak maaşını alır. Gitmeyişiinin sebebi hem sefir ile arasının açık olması hem de Paris'te kalarak Jön Türkler'in hareketlerini saraya bildirmesidir. Nitekim bu şekilde başlayan anlaşmazlık daha sonraki yıllarda gittikçe artarak sonunda düşmanlığa dönüşmüş, hatta İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni Jön Türkler'in, Kuvayımilliye'yi de İttihat ve Terakki'nin devamı saydığından hepsine karşı menfi bir tutum sergilemiştir (Uzun, 1989: 406, Gezgin, 2010: 70-74).⁶

Jön Türkler'de aradığını bulamayan Ali Kemal, bazen de hükûmet kanadından ümidini kaybettiği zamanlarda bedbin bir ruh halinin içine girer. Bu ruh halini en iyi bir surette 1 Eylül 1900 tarihli mektubunda hayatına yönelik yaptığı bir değerlendirmede aksettirir:

“Ben hayattan yorgunum, bhusus hayatımın hiçliğinden yorgunum. Yaşım otuza geldi, henüz otuz paralık bir hayır işleyemedim, ne nefsim, ne memlekete, ne aileme, ne de insaniyete hizmet edemedim, edemiyorum. İşte bu hâlettir ki beni perişan ediyor. Elimden gelse sefahate döküleceğim, dökülemiyorum. Geçen senelerde neşr-i âsar, o küçücük hizmet bir teselli idi, şimdi o da kalmadı. İstanbul'a avdet ise benim için bir izmihlal olur. Çünkü kolum kanadım bütbütün kırılır” (akt. Çakmak, 2015: 8)

Ali Kemal, kimi zaman hükûmet kanadına dair tenkitlerde bulunsa da padişaha derin bir hürmet beslediği Yahya Kemal'in “O buhran içinde epeyce entrikalı bir rol oynamış, mamafih Jön-Türk addedilmemişti; çünkü hiçbir zaman sarahatle Sultan Abdülhamit aleyhtarı olmamıştı” sözlerinden de anlaşıldığı üzere muhakkaktır. Ali Kemal, siyaseten muhafazakâr bir zihniyet ile hareket eder ve Abdülhamit'e karşı hiçbir zaman menfi bir tutum sergilemez. Bu tavrında babası Hacı Ahmet Efendi'nin padişaha karşı beslediği samimi sevginin de payı vardır (Çakmak, 2015: 8).

Padişaha karşı hürmeti küçük yaştan itibaren babasından aldığı anlaşılan Ali Kemal, 1900 yılında Ahmet Celalettin Paşa'nın eşi İsmet Hanım'ın çiftliğine müdür olarak Kahire'ye gider. Fakat Mısır'da sadece bu işle meşgul olmadığı, Jön Türk faaliyetlerini de takip ettiği ve bu amaçla Avrupa'nın pek çok yerine gittiği bilinir. Bu görevini icra ederken de çeşitli sorunlarla karşılaşır. Mısır yılları maddi olarak refah içinde geçen yazar, burada yazı ve gazetecilik faaliyetlerine yoğunlaşır. Orhan Karaveli, Ali Kemal'in bu yıllarda yazınsal anlamda üretkenliğinin artmasını Mısır'da sansür olmadığı için özgürce yazmasına bağlar (Karaveli, 2018: 38). Ancak Mısır'da ekonomik buhran yaşanmasıyla birlikte Ali Kemal'in bu mutlu hayatı sonlanır (Gezgin, 2010: 103). Aynı yıllarda Ali Kemal, ilk eşi olan İngiliz Winifred Brun'la tanışır ve 1903'te Londra'da evlenirler. Ekonomik problemleri nedeniyle Meşrutiyet'ten hemen önce İstanbul'a dönen yazar, burada Mekteb-i Mülkiye'de siyasi tarih,

⁶ Ali Kemal'in Jön Türkler ile ilişkileri için bakılabilecek bazı eserler: Birol Emil, *Mizancı Murat Bey, Hayatı, Eserleri*; Birol Emil, *Jöntürklerle Dair Vesikalar*; Bahaeddin Şakir, *Şûra-yı Ümmet- Ali Kemal Davası*; Yahya Kemal, *Siyasî ve Edebî Portreler*

Darülfünun'da Osmanlı tarihi içerikli dersler okutmaya başlar. Bu dönemde *İkdam*'daki yazılarıyla İttihat ve Terakki'yi sert bir üslupla eleştiren yazar, İttihat ve Terakki taraftarlarıyla “Şûra-yı Ümmet-Ali Kemal Davası” adıyla bilinen bir dava süreci geçirir. 31 Mart Vakası'nı takip eden günlerde yeniden iktidara geçen İttihatçılar tarafından idam edilmek korkusuyla İstanbul'dan Paris'e kaçar. Daha sonra Londra civarında Bournemouth'a yerleşir. Sık sık gidip geldiği Paris'te *Yeni Yol* adlı bir dergi çıkarmaya başlar; ancak çıkışından bir süre sonra derginin Türkiye'ye girişi yasaklanınca kapatmak zorunda kalır. Bu arada eşi de ölen yazar (Uzun, 1989: 406) eşi'nin ölümüne duyduğu üzüntü dolayısıyla sıkıntılı günler yaşar ve yurda dönmeyi istese de bu isteğini gerçekleştiremez.

1912 yılında İttihat ve Terakki iktidarı değişir ve yeni hükûmet genel bir af ilan eder. Bunun üzerine Londra'da sürgün olan Ali Kemal'in yirmi yıllık sürgün hayatı sona erer ve İstanbul'a geri döner; fakat bu mutlu tablo çok uzun sürmez. 1913'teki Babıali Baskını'nın ardından İttihat ve Terakki'nin yeniden iktidara gelmesiyle Ali Kemal Viyana'ya kaçmak zorunda kalır. Burada üç ay kadar kaldıktan sonra Cemal Paşa'nın izniyle Mayıs 1913'te geri döner ve Büyüka'da yerleşir (Dönmez, 2021: 11). Ali Kemal aynı yılın sonunda *İkdam*'dan ayrılarak kasım ayında *Peyam* gazetesini çıkarır. Ali Kemal Viyana'da iken orada kendisi gibi sürgünde bulunan Müşir Zeki Paşa'nın kızıyla evlenmek ister. Aradaki büyük yaş farkı nedeniyle bir müddet yaşanan kararsızlık sonrasında Sabiha Hanım ikna olur ve 1 Ocak 1914 yılında Büyüka'da evlenirler (Karaveli, 2018: 41). Bu dönemde hükûmete ağır eleştiriler içeren yazılar kaleme alan muharririn I. Dünya Savaşı'nın başlamasının da etkisiyle yazı faaliyetleri yasaklanır. Ali Kemal, bu süreçte maddi sıkıntılar yaşar. Geçimini sağlayabilmek için öğretmenlik yapar ve ticaretle uğraşır (Uzun, 1989: 406).

Savaşın bitimine doğru yazın hayatı ile ilgili yasaklar daha az sıkı hâle geldiğinde ise Ali Kemal, yavaş yavaş yazılarına dönüş yapar. Bu dönemden sonra siyaset dünyasında çok daha fazla yer almaya başlar. 1918 yılında, gazeteciliğe dönmeyeceğini açıklasa da tekrar İttihatçılara karşı yazılar yazmaktan kendini alamamıştır (Gezgin, 2010: 153). Bu yazıları, aynı sene başmuharrirliğine başlamış olduğu *Sabah*'ta herhangi bir çekince duymadan yayımladığı söylenebilir. Yine aynı sene Osmanlı Sulh ve Selamet Cemiyeti'ni kurar ve İtilaf Fırkası'nın genel sekreteri olur. 1919 yılında, o zamanlarda “memleketin kötü talihini değiştirecek insan” (Gezgin, 2010, s. 158) olarak gördüğü Damat Ferit kabinesinde Maarif ve Dâhiliye nazırlıklarında bulunur. Bu görevle beraber Darülfünun'u ıslah girişimlerinde ve eğitim alanında yeni düzenlemelerde bulunmak için çalışmalarda bulunmuştur (Demirdeler, 2014: 11).

26 Ağustos 1919'da Ferit Bey'le aralarında çıkan görüş ayrılığı sonucu nazırlıktan istifa eder. Kuvayımillîye aleyhindeki yazıları sebebiyle talebeler tarafından istifaya zorlanıncaya kadar Darülfünun'daki derslerine devam eder. *Peyam* bir müddet sonra Mihran Efendi'nin *Sabah* gazetesi ile birleşerek *Peyam [-ı] -Sabah* adı altında ve Ali Kemal'in idaresinde Millî Mücadele aleyhinde yayın yapmaya devam etmiştir. Ali Kemal, İngiliz ve Fransızlarla iyi geçinmenin imparatorluğu kurtaracağına inanmaktadır (Akkaymak, 1994: 49). Ali Kemal'in "Artin Kemal" adıyla anılmasının sebeplerinden biri de budur. Bu sırada millî kuvvetler Anadolu'da Yunanlılarla savaşa devam etmekte, yer yer zaferler kazansa da Anadolu'nun zafer ihtimali henüz kesin olarak belirmediğinden Ali Kemal hâlâ Ankara'ya muhalefetini sürdürür. Ankara hükûmetini, Millî Mücadele'yi yeni bir ittihatçı hareket olarak değerlendirir. Yunan işgalinin bozgunla sonuçlanması üzerine 10 Eylül 1922 senesinde "Gayelerimiz Bir İdi ve Birdir" adlı son başmakalesinde yanılmış olduğunu açıklar, fikren yenilgiye uğradığını kabul eder (Uzun, 1989: 406). Ali Kemal hatalarını kabul etse de ülkenin işgal altında olduğu karışık bir dönemde millî duyguları önemsemeyip küçümsediği gerekçeleriyle tepkileri üzerine çeker. Onun Lozan görüşmeleri öncesinde yeni hükûmet tarafından yargılanması için Ankara'ya sevk istenir. Bu sebeple İstanbul'dan kaçırılan Ali Kemal, 6 Kasım 1922 günü Nurettin Paşa'nın görevini ihmali neticesinde İzmit Garı'nda halk tarafından linç edilerek öldürülür. Cenazesi, İsmet Paşa'nın Lozan Heyetine gittiği sırada tren garından geçerken görülecek şekilde teşhir edilir⁷ (Akkaymak, 1994: 69).

2.2. Edebi Kişiliği

Ali Kemal'in edebiyata ilgisinin olduğu ilk olarak Gülhane Askeri Rüştiyesi'nden kovulduktan sonra babasıyla gittikleri Süleymaniye Cami'sinde dinlediği eserleri ezberlemesinden anlaşılabılır. 12-13 yaşlarında bir çocuğun o sözleri ezberlemesi onun ilgili olduğunu gösterir. Zaten Ali Kemal de dinlediği bu eserlerin hoşuna gittiğini söyler (Ali Kemal, 2016: 37).

Yazarın hareketli bir çocukluk ve gençlik döneminin ardından girdiği mülkiyede ise ilk şiir zevkini edinmeye başladığını, dönemin pek çok şairini merak ve heyecanla takip ettiğini ve şiire yalnızca okur olarak değil bir şair olarak da ilgi duyduğu görülür. Mülkiyede arkadaşı Ahmet Reşit ile Ziya Paşa'nın *Harabat*'ını okuyup edebî tartışmalar yapar (Gezgin, 2010: 43). Zamanının büyük çoğunluğunu okuma ve yazmaya ayırır, devrin iki önemli gazetesi *Ceride-i Havadis* ve *Tercüman-ı Hakikat*'i okur ve edebî sütunlardaki faaliyetleri ilgiyle takip eder. Bu

⁷ Ali Kemal'in kaçırılıp linç edilmesiyle ilgili detaylı bilgiler Faruk Gezgin'in *Ali Kemal Bir Muhalifin Hikâyesi* adlı çalışmasında mevcuttur.

dönem üzerinde, çok beğendiği Muallim Naci'nin tesiri belirgindir. Ona karşı derin bir sevgisi vardır. Bu sevgiyi Ali Kemal, *Diyorlar ki*'de yayımlanan bir röportajında sebepleri ile detaylı bir şekilde izah eder ve der ki:

Naci ki lisanımızın Arap ve Acem'den istifazalarını, müterakkiyane, mütealiyane istifazalarını tayinde yegânedir. Bulunmaz bir hâce-i edebîdir. Belki devrinde ondan ziyade Arapça ve Acemce bilenlerimiz vardı. Fakat hiçbir muallimimiz bu iki lisanın lisanımızla irtibatını böyle itidal ile selamete teşrih edemedi. Hiçbir Türk muharriri de Türkçeyi bu derece sıhhatle, salabetle yazamadı. Ekrem'de, Hamit'te lisanca kaide hataları daima görüldü. Hatta Şinasi'de, Kemal'de bile yok değildi. Fakat Naci bu şaibelerden büsbütün münezzehtir kalarak muallimliğini ispat eyledi (Ünaydın, 2002: 208).

Ömrüm' de Naci'ye olan hayranlığından pek çok yerde bahseder Ali Kemal:

Ahmet Midhat Efendi'yi çok okurdum, çok beğenirdim. Naci'ye perestiş ederdim. Gençlerden Mehmet Celaller, Ali Ulviler gibi Naci peyrevlerine bile nazar-ı hayretle bakar, gıpta eylerdim. O zaman en büyük emelim onlara benzeyebilmek, *Tercüman*'a öyle gazeller, nazireler göndermekti (Ali Kemal, 2016: 44).

Ali Kemal'in ilk edebî faaliyetlerinde Muallim Naci'yi beğendiğine hükmetmek gerekir. Naci'nin gramere hâkim olduğunu, manayı inkâr etmemekle beraber elfaza daha çok önem verdiğini, kavait konusunda hassas olmadıklarına inandığı Recaizade ve Abdülhak Hamit ile onların yolunda yürüyen gençlerle ölümüne kadar devam eden bir kavgaya girdiğini; ama gösterilmek istendiği gibi eski edebiyat taraftarı ve taklitçisi olmadığını; tam tersine, yeni edebiyat örnekleri verdiğini hatıratında belirtir. Ancak sonrasında ise Naci bu kavga yüzünden biraz daha eski tarza yönelmiştir denilebilir (Gezgin, 2010: 44). Ali Kemal'in yukarıda bahsedilen Ukaz-ı Şübban'da Ukaz-ı Osmanî ile alay ettiklerini anlatmasından onun Naci'den uzaklaştığını anlamak mümkündür. Yine İzmir'de çıkan *Hizmet* gazetesi etrafında faaliyet gösteren ve yeni şiir yanlısı olan Halit Ziya'ya şiirler göndermesi de bu uzaklaşmanın bir göstergesidir. Fakat onun Naci'ye hayranlığı Halep yıllarında yeniden başlayacak ve artarak devam edecektir. Faruk Gezgin'in ifade ettiği gibi onun bu gelgitlerini “hayatında hiçbir zaman bir kanaate bağlı kalmaması” görüşü ile açıklamak da mümkündür (Gezgin, 2010: 51).

Yahya Kemal'in deyimiyle, görünüşte batılı fakat kafaca son derece şarklı olan Ali Kemal'in, hocası Muallim Naci'ye olan bu sevgisi, sonraları bütün edebiyat çevrelerince bilinecek ve Ali Kemal bir eski edebiyat taraftarı olarak tanınacaktır. Yahya Kemal, onun bu Naci hayranlığını şu şekilde tenkit eder: “Teceddüt etmemiş ve teceddüt edemez bir kafa olduğu için Muallim Naci'yi Türk şiirinin son peygamberi gibi görürdü” (Yahya Kemal, 2006: 62). Ancak Ali Kemal'e göre Muallim Naci'yi sevmemek, o dönemde adeta moda olmuştur. Bu duruma yine hatıratında “Naci'yi beğenmemek, daha o zamandan itibaren bazı gençlerimizce bir süs hükmünde idi. Bu iptila o muhitte gittikçe çoğaldı.” (Ali Kemal, 2016: 29) sözleriyle değinir.

Ali Kemal'in hatıratı incelendiğinde, Muallim Naci ve Recaizade Mahmut Ekrem ile ilgili fikirlerinde tek taraflı, saplantılı bir bağlılık içinde olmadığı görülür. Recaizade Mahmut Ekrem'in başarılı bulduğu yanlarını dile getirmekten, hatta ondan övgüyle bahsetmekten çekinmemiştir. Ona göre Ekrem Bey, o edebiyat dönemine göre gerçek bir üstattır. Edebiyatı, Muallim Naci'ye nazaran daha iyi kavrar, anlatır ve öğretir. *Talim-i Edebiyat* ise hayırlı bir kitaptır ve her şeyiyle fikrî yeniliklerle doludur. Ali Kemal'e göre bu kitap açtığı çığır ile saçtığı fikirlerle, gösterdiği misallerle emsalsiz bir eserdir (Ali Kemal, 2016: 71).

Ali Kemal, babasının muhitinden halk zevkini, cami derslerinden Divan edebiyatını, Mekteb-i Mülkiye'den yeni edebiyatın zevkini alır. Hayatı boyunca bunların birini, diğerine feda etmez, hatta sentezini kurmaya gayret eder. Ona göre eski edebiyat bütün güzellikleri nefsinde toplamıştır ancak onun en büyük kusuru nazımdan ibaret olmasıdır. "Onlar hakkında şiirlerinden başka hiçbir şey bilmiyoruz" diyerek eski edebiyatın kendi gözünde bir noksanını dile getirir. Divan edebiyatında, güzel yazmayı güzel düşünmeyi öğrenmek mümkün olsa da, bu eserlerde mükemmel bir felsefeyi bulmak mümkün değildir. Bunun için edebiyatın Batı'ya açılması gerekir; ancak Batı edebiyatından istifade, bize kendi edebiyatımızı unutturmamalıdır. Çünkü bu edebiyat, zamanın ihtiyaçlarına cevap veremese de, kendi zamanında büyük şahsiyetler yetiştirmiş, gerek üslup gerek mana bakımından yeni edebiyatın hazırlanmasında vazife görmüştür (Kılıç, 1995: 5). Bununla birlikte Ali Kemal'i tam bir eski edebiyat meftunu olarak tanımlamak mümkündür. Günlük konuşmalarında bile pek çok eski edebiyat numunesini örnek olarak kullanır, edebî bir zevk duyarak dile getirir (Akyüz, 1995: 90).

Faruk Gezgin, Ali Kemal'in 1884-1896 yılları arasında varlığı kabul edilen Mutavassıtîn (Aracılar, Ortacılar, İlimliler) grubuna dâhil olduğunu belirtir. Mutavassıtîn kelimesi, başka anlamlarının yanında, batılılaşma yolunda bir orta yol tuturanlar için de kullanılır. Özgül, Türk edebiyatında mutavassıt tipinin 18. yüzyılda da karşılığı olduğunu belirtir (Özgül, 2016: 10); ancak bu kavram bir terim olarak ilk defa Ali Kemal'in arkadaşı olan Süleyman Nesip (Süleyman Paşazade Sami) tarafından kullanmıştır. Bu grup, Servet-i Fünûncuların içe kapanık olmalarına karşı, kendileri sosyal konularla ilgilenirler. Eski ve yeni edebiyatı temsil ettiklerine inanan iki gruba da eşit mesafede bir duruş sergilemeye çalışmışlardır. Bir prensip etrafında toplanmayan bu kalabalık grubun çoğunluğu yeni edebiyat anlayışına yakın tavır sergilemişlerdir (Gezgin, 2010: 53). Ali Kemal'in hayranı olduğu Muallim Naci zamanla mutavassıtîn denilen bu ara neslin Doğu kanadına kayarken, kendisi onun Batı kanadına yaklaşmıştır (Özgül, 2016: 11).

Ali Kemal yazılarında gerçek isminin dışında A(yın). K., K. A(yın). , N. , Ali Münir, Ali Nebhan, Ali Nihan, Ali Pinhan, İbrahim Hikmet, Kemal, Kemal Bey, Münir ve Seyyah müstearlarını da kullanmıştır. Bazı yazıları da müstear ya da herhangi bir işaret kullanılmadan yayınlanmıştır (Gezgin, 2010: 242).

Ali Kemal, ufkunu açtığını düşündüğü mülkiyeye girdiği ilk yıllardan itibaren, mevzun metinler yazma isteği ile doludur. O, ilk edebî denemelerini şiir üzerinde yapmıştır. Ruşen Eşref ile yaptığı mülakatta şiir ve dil hakkındaki görüşlerinden bahseder. Burada şiirde sade bir ifade tarzının kullanılması gerektiğini vurgular. Ona göre yeni neslin en önemli özellikleri fikirsiz söz olmayacağını düşünmeleri ve eskinin kapalı dil anlayışını terk etmeleridir. Yazar bu anlayışı çok doğru bulduğunu ifade eder. Fakat ona göre şiir sadece fikirden ibaret değildir. Fikirler taraftarlığa varmayacak şekilde ele alınmalı ve en önemlisi Türk'ün edebî zevkine hitap edebilmelidir (Ünaydın, 2002: 216- 223). Bu görüşlerinden hareketle şiirde ahengin ön planda olduğu, manayı da geri plana atmayan sade bir ifade anlayışını benimseyen Ali Kemal, şiir hakkındaki görüşlerini kendi şiirine de uygulayabilmiştir. Bu dönemde yazdığı ilk şiirlerinde gazel, nazire, tahmis örnekleri vermiş, bunların yanında yeni şiir şekillerini de kullanmıştır. Zaman içerisinde içerik ve konu bütünlüğünü sağlama açısından daha fazla olanaklar sağlayan yeni şekil ve türlerde karar kılmıştır (Gezgin, 2010: 239). En büyük hayali Naci hayranları gibi şiir yazıp *Tercüman-ı Hakikat*'e göndermektir. Bu arzusu 1885 yılında *Tercüman-ı Hakikat*'te Naci'nin “gözlerin” redifli şiirine nazire olan “Ser-balin-i Cananda” şiiri ile gerçekleşir. Sonrasında aynı gazetede “Muallimin bir beytinden istifazadır” ibaresi altında çıkan “Canan'ı Görüş” şiiri yayınlanır. Ahmet Midhat, bu şiirin sonuna “işte edibane, âşıkane şiir böyle olur, nâzımına hezaran aferin” diye not düşer (Gezgin, 2010: 44-45). Ali Kemal, Ahmet Midhat'ın bu iltifatına rağmen Muallim Naci hayranlığına devam etmiştir. Bununla birlikte Ali Kemal'e fikirlerinde derinlik kazandıran, Batıyla ilgili belli bir bakış açısı kazanmasında yardımcı olan isim Ahmet Mithat olmuştur. Ali Kemal'de tarih zevkinin oluşmasında, tarihe ve batı tarihine karşı ilgi duymasında da Ahmet Midhat'ın etkisi vardır (Akkaymak, 1994: 80). Ahmet Mithat, Ali Kemal'in Paris'teyken gönderdiği yazıların başarısını “Teceddüdâd-ı Edebiyye” başlıklı yazısında dile getirirken bu beğenin tek taraflı olmadığını da göstermiştir (Çeri, 2007: 20).

Ali Kemal'in de tıpkı Muallim Naci gibi dil konusuna özel bir ilgisi vardır. 1897 yılında *İkdam*'da “Lisanımıza Dair”, “Mebahis-i Lisaniye” başlığı altında makaleler yazmıştır. Bu yazılarında kelime ve terkipleri, gramer bakımından ele almış, yanlışlıklarını belirtmiştir (Ercilasun, 1994: 65). Bu konuda Necip Asım ile olan tartışmaları önemlidir. Dil konusunda kaleme aldığı tüm makalelerinde tek amacının Türk dilinin gelişmesi olduğunu dile getirmiştir.

Türkçenin tek başına öğrenilmesinin yeterli olmadığını iddia etmiştir. Arapça ve Farsça kuralların, Türk diline geçen kelimelerde uygulanmaması fikrinden vazgeçtiğini, artık bu dillerden gelen kelimelere kendi dillerinin kurallarının uygulanması gerektiğini düşündüğünü söylemiştir. Özellikle kelimelerin düzgün yazılabilmesi, terkiplerin düzenli kurulabilmesi için Arapça ve Farsçanın iyi öğrenilmesi gerektiği düşüncesindedir. Gençlerin bu iki dilde yeterli olmamalarından kaynaklı hatalara sık düştüklerini dile getirmiştir. Ayrıca yazarlık mesleğiyle iştigal edenlerin bu iki dili çok iyi bilmesi gerektiğini sözlerine eklemiştir. Bu iki dilin iyi öğrenilmesi için Osmanlı Devleti'nin siyasi sınırlarını da gerekçe olarak sunmuştur (Çakır, 2017: 232).

Ali Kemal, önceleri edebiyatı “ef’ile ve tef’ile”den ibaret sandığını, her mevzun sözü edep mahsulü saydığını söyler. Sonradan edebiyat hakkındaki görüşünün “mensur ve manzum sözlerin güzelleri, güzideleri edebiyat olabilir” şeklinde değiştiğini ifade eder (Ercilasun, 1994: 65). Ali Kemal şiirlerinde aruz ölçüsünü kullanırken hece ölçüsüyle yazanlardan Rıza Tevfik’i beğendiğini ifade eder. Yeni şiirlerde ne hece ne aruz ölçüsünün kullanıldığını görünce “Böyle şiir olur mu?” diyerek şaşkınlığını dile getirir. Her ne kadar kendisi aruzu benimserse de hece olsun aruz olsun muhakkak bir ahenk ölçüsünün kullanılması gerektiğini savunur. Ali Kemal’e göre şiirde ahengin bırakılması demek şiirin bir geleceğinin olmaması demektir. Ölçünün bırakılmasının Türk şiirinin şanına layık olmadığını vurgular (Ünaydın, 2002: 222).

Şiir konusunda ısrarcı olmaz Ali Kemal ve yavaş yavaş şiirden uzaklaşır. Ali İhsan Kolcu’ya göre bu uzaklaşmanın sebebi Ara Nesil kadrosu içinde şairlik yeteneği bakımından çok ileride ve üstat sayılabilecek isimlerin fazla sayıda olmasıdır. Öyle ki Muallim Naci, Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamit gibi ustaların yanında Mehmet Celal, Ali Ulvî, İsmail Safa gibi pek çok isim, kendilerinin şairlik yeteneğinden mahrum olduğunu anlar ve şiir yazmayı bırakır. Ali Kemal de bu isimlerden biridir ve yavaş yavaş şiirden uzaklaşıp nesre yani hikâye, roman ve gazeteciliğe doğru kayar (Dönmez, 2021: 17). Siyasi ve edebî fikirlerini okuyuculara aktarabilmek için nesrin daha elverişli olduğunu düşünür. Şiiri deha sahiplerine bırakıp nesir vadisinde eserler meydana getirmeyi daha uygun bulur. Bu yolda gösterilecek gayretlerin “şiirdeki çıkmazlardan bin kat daha evla” olduğunu belirtir (Kılıç, 1995: 197). Nesir sahasında daha çok gazete ve mecmualardaki yazılarıyla tanınan yazar, sadece tarihî ve eleştirel yazılarla sınırlı kalmaz. Gençlik yıllarından itibaren roman ve hikâye gibi edebî türlerde de eserler vermiştir. Yazar, Halep’te bulunduğu yıllarda *İki Hemşire* ve *Çölde Bir Sergüzeşt* adlı romanlarını kaleme alır. Bu eserlerin roman türü bakımından pek çok aksaklığı ve acemilikleri bulunduğunu ifade eden Süheyla Yüksel, bu romanların 1890’ların Halep’ini anlatması

bakımından dikkat çekici olduğunu vurgular (Yüksel, 2009: 1480). Ali Kemal ayrıca *Fetret* isimli bir roman da kaleme almıştır. O, ilk romanlarında hazin aşk vakalarını realist bir tarzda, dilde sadeleşmeye ve üslubuna dikkat ederek işler. Ali Kemal'in romanlarındaki sanat anlayışının kendi hayatında deneyimlediği olayları ve kişisel beklentilerini eleştirel, realist bir tarzda ifade etmek yönünde olduğu söylenebilir. Eleştirilerini daha çok mensup olduğu aydınlar zümresinin sosyal yaşantısında, zihniyetinde ve kültür seviyesindeki aksaklıklar üzerine yoğunlaştırır. Yazarın gerek içerik gerek karakter oluşturma gerekse kurgu bakımından zayıf bir roman tekniği olsa da o, Hüseyin Rahmi ile Namık Kemal'in roman anlayışını hem duygu hem de dil ve üslup bakımından taklit etme yanılığısına düşmemiştir (Akyüz, 1995: 134- 138). Bu eser sembolik, ütöpik yapıda olup yazarın ideallerini yansıtır. Faruk Gezgın'e göre birer denemeden öteye geçemeyen bu eserlerde Ali Kemal, tahkiye tekniğini kullanarak kendi düşüncelerini ortaya koymak istemiştir (Gezgın, 2010: 242-243).

Ali Kemal asıl yazı faaliyetlerini gazete ve mecmualarda ortaya koyar. Yayıncılığa mülkiyede çıkardığı *Gülşen* dergisi ile başlar ilk önce. Sonrasında *Mütalaa*, *Türk*, *Mecmua-i Kemal*, *Yeni Yol*, *Peyam*, *Peyam-[ı]* *Sabah* gazete ve mecmualarını çıkarır. Bir dönem *İkdam*'da başmuharrirlik yapar ve dönemin pek çok gazete ve dergisinde yazıları yayınlanır. Gazetecilikteki asıl başarısını 1895'ten itibaren Paris'ten *İkdam* gazetesine gönderdiği makale, fıkra, sohbet tarzındaki yazılarla sağlar. Çok kolay yazılmış havasını veren bu yazılarla Ali Kemal, kısa sürede şöhret olur. Eski kültür ve edebiyatımızdan alıntılarla süslenmiş olan bu yazılarda Ali Kemal, kendine has bir üslup ortaya koyar (Gezgın, 2010: 204). Hüseyin Cahit ile yaşadığı tartışma bu dönem yazıları yüzünden olur. İntihal iddiası Ali Kemal'in şöhretine bir süreliğine darbe vurur; ancak kuvvetli kalemi ve hoş üslubu sayesinde ömrünün sonuna kadar gazetecilikteki başarısını devam ettirerek zamanında en çok okunan yazarlardan biri olmuştur (Gezgın, 2010: 96).

Ali Kemal edebiyata şiirle başlamış, özellikle eski edebiyata olan ilgisi dolayısıyla eski edebiyat taraftarı olarak tanınmıştır. Avrupa'ya görmesi ve orada önemli isimlerden ders almasıyla birlikte Batı edebiyatını tanıma ve inceleme fırsatı bulur. Edindiği bu bilgiler ışığında edebiyatın pek çok sahasında yazılar yazan Ali Kemal'i başarısız olan eserleri üzerinden değil de gazeteci-yazar kimliği ile değerlendirmek daha doğrudur. İkinci Meşrutiyet sonrasında siyasi makale, fıkra, polemik türünün önemli temsilcilerinden biri saymak doğru olur. Ali Kemal gururu ve inatçılığının etkisiyle yanlış değerlendirmeleri sonucunda boşluğa düşmüş, bunu da başkalarının kabahatini de yüklenerek (Karaveli, 2018: 50) canıyla ödemiştir. Başarısız siyasi hayatı edebî hayatını gölgeleyen Ali Kemal, Doğu ve Batı edebiyatını yakından tanıması,

tarafsız tenkit anlayışı, üslubu, siyasi yazıları ve devri için yeni olan fikirleri ile edebî ve fikrî tarihimizde mühim bir yer işgal etmiştir (Gezgin, 2010: 246).

2.3. Eserleri

2.3.1. Telif Eserler

Ali Kemal Halep sürgününden döndüğünde hakkında bir arama emri olduğunu öğrenir. Bunun üzerine Paris'e kaçar. Paris'te Sorbonne Üniversitesi'nde edebiyat derslerine dinleyici olarak katılır. Bu dersler sırasında aldığı notlara kendi görüşlerini de ekleyerek *İkdam* gazetesine gönderir. *Sorbon Darülfünunu'nda Edebiyat-ı Hakikiyye Dersleri* modern Fransız edebiyatını tanıtmaya ve Ali Kemal'in tenkit anlayışını ortaya koyması açısından önem taşır (Uzun, 1989: 407). Eserin mukaddime bölümünde yazara ait edebiyat ve sanat görüşlerinin olması, yazarın sanat anlayışının belirlenmesi açısından oldukça önemlidir. Eserin ilk baskısı 1314'te *İkdam* Matbaası tarafından İstanbul'da basılmıştır. Bu ilk baskıya "İfade-i Meram" bölümünü Ali Kemal sonradan eklemiş ve üslupta birtakım düzenlemelerle birlikte 1330'da Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsında ikinci baskısı yapılmıştır (Çeri, 2007: 27).

1899'da üç cilt halinde ve daha sonra 1913'de iki cilt halinde basılan *İkdam*'daki meşhur Paris Musahabeleri, o dönemde Ali Kemal'in fikirlerini yansıtmaya için iyi bir vasıta olmuştur. Bu eserleri oluşturan yazılar, uzun yıllar *İkdam*'da bir yazı dizisi olarak basılmıştır (Demirdeler, 2014: 18). *Paris Musahabeleri*'nde Ali Kemal, Paris'in sosyal, kültürel, edebiyat ve sanat hayatından izlenimlerini aktararak Türklere Batı'yı tanıtmaya çalışmıştır. Ali Kemal'in gazeteci olarak tanınmasını bu yazılara borçlu olduğu söylenebilir (Dönmez, 2021: 29).

Ali Kemal Halep'te bulunduğu sırada hem kendi hayatından izlere hem de bulunduğu ortamın özelliklerine yer verdiği roman-hikâye tarzında iki eser kaleme almıştır. Bunlardan bir tanesi *Çölde Bir Sergüzeşt* adını taşır. Bu eser roman mektuplardan oluşan otobiyografik bir nitelik taşır. 1898 yılında Tahir Bey Matbaası'nda basılmıştır (Gezgin 242). Diğeri ise *İki Hemşire* adındadır. Ali Kemal'in sürgündeyken yazdığı ilk romanıdır. Doğu'da yetişen ve erkek egemen toplumun bütün izlerini üzerinde taşıyan iki kız kardeşin yaşadıklarına karşın, Batı'da yetişen iki kız kardeşin aldığı eğitim ve kültür seviyesini ortaya koyar. Ali Kemal, farklı coğrafyalara mensup bu kişiler üzerinden Doğu-Batı eleştirisi yapar. (Kolcu, 2019: 68).

Fetret adlı otobiyografik özellik taşıyan romanı ise gerek isim benzerliğinden gerekse hayatlarının benzerliğinden dolayı Ali Kemal'in ilk eşi Winifred Brun'dan doğan oğlu Osman (Wilfred)'ı işaret etmektedir (Gezgin, 2010: 147). Tefik Fikret'in Haluk'u, Mehmet Akif'in Asım'ı gibi Ali Kemal de *Fetret*'i Doğu -Batı kaynaşmasını temsil eden ideal Türk genci olarak

sembolize eder (Dönmez, 2021: 26). Kayahan Özgül'ün yayına hazırladığı *Fetret*'te, Ali Kemal'in "senelerdir gazete yazıları ve kitaplarıyla duyurmaya çalıştığı fikirlerin bir dökümü"nü yaptığını söylemek mümkündür. Romanda kişiler üzerinden bu fikirler açıkça verilir. Buna göre yazar fikirlerini, ideallerini, beklentilerini ve gelecekteki Osmanlı toplumu hayallerini sembolize ettiği kişiler aracılığıyla anlatmıştır. Bu sebeple de yer yer kurgusallıktan uzaklaşmıştır (Demir, 2011: 53).

Ali Kemal'in çocukluğu, ilk gençliği, etkilenmeleri ve edebî hayatı gibi konulara ışık tutan hatıratı *Ömrüm* ilk olarak oğlu Zeki Kuneralp tarafından Latin harfleriyle yayına hazırlamıştır. Eser, Ali Kemal'in Halep'ten Paris'e firar edene kadar geçen ilk yirmi yedi yılının (1868-1895) hatıralarını kapsar (Özgül, 2004:2). Sonraki baskıya Ali Kemal'in hayatıyla ilgili *Ömrüm*'de bulunmayan kısımları özetleyen "Ömrüm Sonrası" isimli bir bölüm eklenmiştir (Özgül, 2016: 12). Ali Kemal'in hayatının ilk yıllarını aydınlatması bakımından bu eser önemli bir kaynaktır. 2004 yılında ise Metin Kayahan Özgül, eseri tekrar yayına hazırlamıştır ve bu baskı da "Geçen Gün Ömürdendir" başlıklı bir önsöz ve kitabın son kısmına eklenen bir fotoğraf albümü ile Cümle Yayınları'ndan çıkmıştır.

Yıldız Hatırat-ı Elimesi adlı eser ise yazar ismine A(yın). Kemal yazılması dolayısıyla Ali Kemal'e ait olduğu düşünülen eserdir . Faruk Gezgın, bu eserde Ali Kemal'in İstibdat devrinde acı çeken bir kadının hikâyesini anlattığı bilgisini verir . Ali Kemal'in yurtdışında kaçak yaşaması ve İkinci Meşrutiyet'ten önce Yıldız lehine çalıştığının 31 Mart Vakası'ndan sonra bilinmesi yüzünden , şimşekleri üzerine çektiği için bu şekilde yayımlattırması olabileceğini ifade eder (Gezgın, 2010: 146).

Ali Kemal'in *Tunus* adını taşıyan eseri Ahmet Celalettin Paşa'nın çiftliğini idare için, İspanya ve Tunus üzerinden Kahire'ye giderken yol hatıralarını anlattığı 16 sayfalık gezi yazısı tarzında bir risalesidir.

Ali Kemal'in Halep'te Mekteb-i İdadi muallimi olduğu dönemde Maarif Nezareti tarafından bir ahlak kitabı yarışması açılır. 1893 yılında düzenlenen bu yarışmaya Ali Kemal de *İlm-i Ahlak* adlı kitabıyla katılmış ve birinci olmuştur. Bu kitabıyla pek çok eleştiri ve aynı zamanda pek çok da övgü toplayan yazara, kitabı yazdığı dönemde bir sürgün olması sebebiyle hakkı teslim edilmemiş hatta kitap, sürgünlüğü dolayısıyla onun muallimlikten azline sebep olmuştur (Demirdeler, 2004: 20). Yazar eserinde bireysel ve toplumsal ahlak üzerinde durduğunu belirtmiştir. Eserin yazıldığı yıllarda Halep'te Şeyh Beşir Gazi'den Arapça dersi

aldığı bilinen yazar, Kuran ve hadisler gibi dini kaynaklardan yararlanmış, Arapça bilgisini göstermiştir (Uzun, 1989: 408).

Mesele-i Şarkıyye-i Medhal adlı düşünce yazısı Mısır'da yazılmıştır. Şark meselesinin nasıl ortaya çıktığını aşamalarıyla anlatan bir eserdir. Ali Kemal bu eserinde yerli ve yabancı pek çok bilim adamının eserlerini kaynak alarak gerekli eleştirileri yapmış, Doğu ve Batı'yı yanlışlarıyla vermeyi amaçlamıştır (Uzun, 1989: 407).

Üç Tarz-ı Siyaset, ilk olarak 1907 yılında Kahire'de, Matbaa-i İctihat'ta 80 sayfa olarak basılmıştır. Kitap, Yusuf Akçura'nın "Üç Tarz ı Siyaset", Ahmet Ferit Tek'in "Bir Mektup" ve Ali Kemal'in "Cevabımız" adlı yazılardan oluşur. Ord. Prof. Dr. Enver Ziya Karal'ın ön sözüyle 1976 yılında Türk Tarih Kurumu tarafından yayımlanmıştır . Ali Kemal, Akçura'nın yazısını Türk gazetesinde yayımlanan "Cevabımı z" adlı yazısında sert bir şekilde eleştirmiştir. Osmanlılık, İslam birliği, Türk birliği gibi düşünceleri ağır bir dille tenkit etmiş , kurtuluşun önce bireysel olarak gerçekleşmesi gerektiğini savunmuştur(Dönmez, 2021: 30).

Fransız İhtilali'nin önde gelen simalarından Marquis de Condorcet, Louis Antoine Léon de Saint-Just, Georges Jacques Danton ve Maximilien Robespierre'in anlatıldığı dört bölümden oluşan *Ricâl-i İhtilal* 1329 yılında basılır. Müellif, şahısların biyografik bilgilerini, ihtilale bakış açılarını ve uygulamalarını bütün teferruatıyla birlikte verir. Ayrıca yazar, eser boyunca şahısların hayat hikâyeleri üzerinden Fransız İhtilali'nin bütün milletler adına ufuk açıcı gelişmelere vesile olduğunu dile getirir. Eserin sonunda Fransız İhtilali'nde müessir olan kadın kahramanların ele alındığı *Nisvân-ı İhtilal* adlı eserin basıma hazır olduğunu bildiren bir ilan yer alsa da eserin basımı gerçekleşmez (Çakmak, 2015: 19). Ali Kemal Fransız İhtilali'nin tüm olumsuz etkilerine rağmen yine de ufuk açıcı olduğunu düşünür. Yazar, kendini daha çok ılımlı saydığı Danton'a yakın bulduğunu ifade eder (Gezgin, 2010: 150).

Bir Safha-i Tarih adlı eser, Ali Kemal'in İkinci Meşrutiyet döneminde 1912-1913 yıllarında *İkdam*'da yayımlanan ve her başlıkta farklı konulara değindiği "Bir Safha-i Tarih" adlı yazı dizisinin kitaplaşmış şeklidir. Yazar bu eseri siyasi tarih şuurunun gelişmesine hizmet maksadıyla bir araya getirdiğini belirtir (Uzun, 1989: 407). Hikâye tarzında ele alınmış edebî, ictimâî, siyasi parçalardan oluşan bir kitaptır (Gezgin, 2010: 140).

Raşid Müverrih mi? Şair mi? Ali Kemal'in I. Dünya Savaşı sonlarında kaleme aldığı eleştiri türünde kabul edilebilecek bir eseridir. 18.yüzyıl vakanüvisi Raşid Mehmed Efendi'nin şair ve tarihçi kimliğini irdeleyen Ali Kemal, bu eseriyle tarihî, politik ve edebî konulara dair görüşlerini dile getirme imkânı bulurken aynı zamanda ele aldığı dönemin devlet yönetimi,

tarikh ve dil anlayışına yönelik eleştirilerini de aktarmaktadır.1918 yılında Sancakçıyan Matbaası'nda basılmıştır (Dönmez, 2021: 1).

Bu tezin konusunu oluşturan *Mu'terizlere Ecvibe-i Müskite*, Ali Kemal'in 1316 yılında hakkındaki intihal iddialarına cevap vermek için *İkdam*'da yazdığı makalelerin bir araya getirilip basılmış şeklidir. Eleştiri türünde, savunma içerikli yazılardan oluşan yetmiş iki sayfalık bir risaledir.

2.3.2. Tercüme Eserler

Alexis Poillet'nin 1890-1891 yıllarında İstanbul'da Türkçe olarak basılan romanının çevirisinin Ali Kemal tarafından *Bir Mahkûmun İzdivacı yahut Istakad Köprüsü Cinayeti* adıyla yapıldığı düşünülmektedir. Bu roman dört cilt olarak , İstanbul'da basılmıştır. Birinci ve ikinci cildi 135 sayfa olarak , üçüncü cildi ise 73 sayfa olarak Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası'nda, dördüncü cildi 50 sayfa olarak Ahter Matbaası'nda basılmıştır (Gezgin, 2010: 243).

Kadın Mektupları, Ali Kemal'in Marcel Prevost'tan çevirdiği ilk romandır. 1896 yılında İkdam Matbaası'nda basılmıştır. İçinde İbrahim Hikmet imzasıyla Ali Kemal tarafından yazılmış birkaç mektup da bulunmaktadır (Uzun, 1989: 407). Eser 1912 yılında *Yeni Kadın Mektupları* adıyla ikinci defa basılmıştır (Gezgin, 2010: 88). Marcel Prevost'un 1896 tarihli *Le Mariage de Julitte* adlı eseri de 1898 yılında Ali Kemal tarafından *Jülyet'in İzdivacı* adıyla çevrilmiştir. Kitap, Malumat ve Tahir Bey Matbaaları'ndan 142 sayfa olarak çıkmıştır. “Kariin-i Kirama” adlı ön sözünde dil ve tercüme hakkındaki görüşlerine yer vermiştir (Gezgin, 2010: 97).

Tarih-i Siyasi, Charles Seignolbos'un 1987 basımlı *Histoire Politique de L'Europe Contemporaine* adlı kitabının Ali Kemal ve Ali Reşat'ın birlikte yaptıkları çeviri sidir. 19. yüzyılda Avrupa ve Osmanlı Devleti'nin durumu anlatılmaktadır . 1909 yılında İkdam Matbaası'ndan 461 sayfa olarak çıkmıştır (Dönmez, 2021: 30). *Avanture de Desert* ise Ali Kemal'in *Çölde Bir Sergüzeşt* adlı romanının Fransızca tercümesidir . Gustave Seon tarafından tercüme edilmiş ve 112 sayfa olarak 1899 yılında İstanbul'da basılmıştır (Gezgin, 2010: 135).

2.3.3. Gazete ve Dergiler

Gülşen, Ali Kemal'in şiirle iç içe olduğu dönemlerde daha çok kendini tanıtmaya gayretiyle çıkardığı haftalık mecmuadır. Menemenlizade Tahir'in çıkardığı *Gayret* dergisi ile *Gülşen* mecmuası yazarları arasında ciddi edebî tartışmalar yaşanır. Ali Kemal bu tartışma ile

ilgiyi üzerine çeker . Dergi aynı yıl hükû met tarafından kapatılır. Fakat Faruk Gezgini lise çağında bir öğrencinin 27 sayı süren bir dergi çıkarmasının başarı sayılması gerektiğini vurgular (Gezgini, 2010: 24). Ali Kemal'in Mısır'da çıkardığı mecmua ise *Mecmua-i Kemal*'dir. 1901'de çıkan mecmua üç ayda bir çıkacağını duyursa da ilk sayıdan sonra devam etmemiştir(Gezgini, 2010: 114). *Türk* mecmuası 1903-1907 arasında haftada bir gün basılan ilmî, edebî ve siyasi gazetedir. Jön Türk faaliyetlerini saptırmak amacıyla çıktığı söylenebilir ancak bu gazete beş defa el değiştirmesi nedeniyle zamanla yayın politikasında değişiklikler görülmüştür (Gezgini, 2010: 110). Ali Kemal'in 18 Ekim 1909 tarihinde Paris'te yayın hayatına başlayan *Yeni Yol* mecmuası, 13 Aralık 1909'da hükûmet tarafından yurda sokulması yasaklanan ve 20 Aralık 1909 tarihinde kapanan, 5 sayı çıkabilmiş mecmuasıdır (Gezgini, 2010: 131).

Ali Kemal'in *İkdam*'dan sonra ikinci önemli ve başarılı gazeteciliği *Peyam* ile olmuştur. 14 Kasım 1913 - 22 Temmuz 1914 tarihleri arasında 242 sayı çıkmış olan siyasi ve edebî gazetedir. *Ömrüm* burada tefrika edilmeye başlanmıştır (Gezgini, 2010: 141).*Peyam- [ı] Sabah* ise 8 Kasım 1920 ile 7 Kasım 1922 tarihleri arasında İstanbul'da çıkmış günlük gazetedir. Ali Kemal'in başyazarı olduğu *Peyam- [ı] Sabah* gazetesi, Kuvayimillîye aleyhinde, halkı bu hareketten uzak tutmak yolunda en ö nde gelen gazetelerden birisi olmuştur. Bu nedenle bu gazete, Mustafa Kemal'in Anadolu'ya sokulmasını yasakladığı gazetelerden biridir (Gezgini, 2010: 212).

3. MU'TERİZLERE ECVİBE-İ MÜSKİTE'NİN İNCELENMESİ

3.1. Mu'terizlere Ecvibe-i Müskite Eserinin Biçim, Kapsam ve İçeriği

Mu'terizlere Ecvibe-i Müskite, 1898'de Ali Kemal'in *İkdam* gazetesinde yayımlanan makalelerinin Hicri 1316/1898 tarihinde bir araya getirilerek İstanbul'da İkdam Matbaası'nda basılmış hâlidir. Bu eserde Ali Kemal, o dönemde tartışma halinde olduğu Hüseyin Cahit ile yaşadığı durumlara açıklık getirmiş ve *Sabah* gazetesine, Ahmet İhsan Beye, Hüseyin Cahit'e, H. Nazım'a cevap mahiyetinde yazılar yazmış, bu eser yoluyla edebî konulardaki fikirlerini de ortaya koymuştur. Eserin kapağında üst orta bölümde eserin adı yer alır. Altında muharriri, Ali Kemal olarak belirtilmiştir. Onun altında ise şu cümle yer alır: "Ali Kemal Bey hakkında vuku bulan taarruzat-ı gayr-i muhakkikaya mukabil mir-i mumailayh tarafından müdafaa-i nefsi meslek için yazılarak bazıları *İkdam*'a derc olunan cevaplardır." Sayfanın en altında ise tarih olarak 1316 yer alır.

Bu esere Erzurum Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Seyfettin Özege koleksiyonundan ulaşılmıştır. (Yer Bilgisi: 10018 SÖ 1316; 1899 k. 1 Demirbaş: 0118304) Yetmiş iki sayfadan oluşan esere bir risalede denebilir. Tamamı eski harflerle basılmakla birlikte bazı Fransızca ifadeler Latin harfleri ile yazılmıştır. Bununla birlikte Fransızca özel isimler Osmanlı Türkçesi telaffuzlarına göre yazılmıştır. Ayrıca eserde iki yerde Arapça ve Farsça şiirlere rastlanmıştır. Eserin içindeki ilk yazı "Cinayetlerim I" başlığı ile *İkdam* gazetesinin 1423 numaralı nüshasında (Rumi 16 Haziran 1314-28 Haziran 1898), "Cinayetlerim II Günde Bir İntihal" başlıklı yazı ise *İkdam* gazetesinin 1425. sayısında (Rumi 18 Haziran 1314-30 Haziran 1898) yer alır. *Mu'terizlere Evcibe-i Müskite*'de ilk başlık olarak "Cinayetlerim 1", ikinci başlık olarak "2- Günde Bir İntihal", üçüncü başlık da "3- Günde Bir İntihal" şeklindedir.

Ali Kemal, Mekteb-i Mülkiye'yi bitirmeden 1887 tarihinde arkadaşı Uşşakizade Süleyman Bey ile ilk kez Avrupa'ya gider. Gitmek istemesinin sebebi hem Fransızcasını geliştirmek hem de dönemin baskıcı, ağır havasından biraz uzaklaşmaktır. Burada Paris ve Cenevre'de bulunur. Paris'e ikinci kez gelişi ise 1895 yılına rastlar. Burada Siyasal Bilgiler okuluna kaydolar ve bir yandan da Sorbonne'da misafir öğrenci olarak Darülfünun derslerine katılır. Avrupa'da olduğu süreçte geçimini sağlamak adına çeşitli işlerde bulunur. Bir taraftan özel dersler verir, mütercimlik yapar bir taraftan da *İkdam* gazetesine maaş karşılığında yazılar gönderir. Ali Kemal, "İkdam'ın Paris Muhabiri" olur. Ali Kemal *Mu'terizlere Evcibe-i Müskite*'de de belirttiği gibi, "tahsilimi tamamlayana kadar gazeteye göndereceğim yazıların

tercüme ve nakilden oluşacağını” söylemiştir. (Ali Kemal, 1898: 5) Bu konu hakkında Marcel Prevost’dan tercüme ettiği *Kadın Mektupları*’nın önsözünde açıklama yaptığını belirtir.

Ali Kemal’in Paris’ten gönderdiği yazılar Osmanlı okurları tarafından ilgiyle takip edilmiştir. Kendine has üslubu ile denildiği gibi “yazılarını halka kemal-i zevk ile okutarak” kısa zamanda şöhrete kavuşmuştur. Ali Kemal’in Paris’ten *İkdam*’a gönderdiği yazılarda Edebiyat-ı Cedîde’ye karşı eleştiriler de yer alır. Bu eleştirilere ve tarizlere Edebiyat-ı Cedîde’nin savunuculuğunu yapmasıyla bilinen Hüseyin Cahit Yalçın cevap verir. Onun Paris’ten gönderdiği yazıların Fransız yazarların eserlerinden intihal olduğunu söyler. Yaptığı tercümeleri kendi yazısı gibi göstermeye çalıştığını ve böylece kolay yoldan şöhret sahibi olduğunu ifade eder.⁸ Bu tartışmaya bir noktada *Sabah*⁹ gazetesi de dâhil olur. Bu itirazlara önce *İkdam* gazetesi ardından Ali Kemal, bahsi geçen yazılar ile karşılık verir.

Mu’terizlere Ecvibe-i Müskite, Ali Kemal’in ifadesiyle ve adından da anlaşılacağı üzere bir müdafaa eseridir. Ali Kemal eserin ilk makalesi olan “Cinayetlerim”in ilk paragrafında “senelerden beri yazdıklarımın birer cürm, cinayet sayıldığını bu yüzden uzun bir müdafaa yapacağımı” ve “taarruzatın her noktasına peyderpey cevap vereceğini” belirtir. Eserdeki ilk mesele Ahmet İhsan Bey’den gelen bir mektupla başlar. Ahmet İhsan Bey *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımlamak üzere Ali Kemal’den yazı ister. Ali Kemal de ücret karşılığında hep olduğu gibi yazı gönderebileceğini söyler. Bu mektuba Ahmet İhsan’ın cevap vermediğinden, söz verildiği hâlde gelmeyen *Servet-i Fünûn* nüshasından bahseder. “Benden bedava yazı alamayacağını anlayan *Servet-i Fünûn* fikir değişikliğine gitti ve aleyhimde çıkan yazıları yayınlamaya başladı” der.

Ali Kemal ile *Sabah* gazetesinin sahibi Mihran Efendi arasında da buna benzer bir mesele gelişir. Ali Kemal’in ifade ettiğine göre, Mihran Efendi Ali Kemal’in *İkdam*’dan ayrılması şartı ile *Sabah*’ta yazmasını ve karşılığında da ne isterse verebileceğini söyler. Ali Kemal *İkdam*’dan çekilme şartını reddettiği için *Sabah* gazetesi tarafından bir daha mektup gelmediğini söyler. İntihal meselesi ortaya çıktıktan sonra da *Sabah* gazetesinin fırsattan istifade ederek aleyhine konuştuğunu söyler ve *Mu’terizlere Ecvibe-i Müskite*’ye şu satırları kaydeder: “Bu gencin yegâne istidadı olan edebiyatta nihayet mahiyeti bir üslub-ı latiften ibaret

⁸ Hüseyin Cahit’in bu iddialarının yer aldığı yazılar için bakınız: Hüseyin Cahit Yalçın, *Kavgalarım*, 2019, Ötüken Yayınları.

⁹ Bu dönemde *İkdam* gazetesi ile *Sabah* gazetesi birbirlerine rakiptirler. Hem teknik, hem içerik hem de kuvvetli yazar kadrosu bakımından aynı düzeyde kabul edilen bu iki gazetenin sahipleri, birbirleri hakkında hakaret-amiz beyanatlardan geri durmamışlardır (Üstün, 2017: 16).

kaldı. Okuyanlar sırf bunun için okuyorlardı. Tercüme şu hâl edebiyatımız namına zayıttandır.” Ali Kemal yazısında bu sözlere de cevap verir.

Esere yapılan bu girişten sonra Ali Kemal intihal suçlamalarına cevap vermeden önce Avrupa’daki hayatından bahsetmeyi gerekli görür. Üç senedir Paris’te olduğunu, hem hukuk mektebine hem de Sorbon Darülfünunu’na devam ettiğini söyler. Geçim derdinden dolayı çeşitli işlerde bulunduğunu, bu işlerden birinin de *İkdam* gazetesi için Paris muhabirliği olduğunu ifade eder. *İkdam*’a hangi şartlar altında yazı gönderdiğinden bahseder. Vaktinin çoğunu tahsile ayırdığı için oturup uzun uzun yazı yazmaya vaktinin olmadığını söyler. Gönderdiği yazıların bir kısmının nakil ve tercümeden oluşacağını okuyuculara önceden bildirdiğini ifade eder. Ona göre gerek nakil ve tercüme eserleri gerek telif eserleri okuyucular tarafından beğenilmiş, takdire mazhar olmuştur. Yazılarının zararlı, faydasız olduğu iddiasına Ali Kemal “Bütün makalelerimin başka hiçbir meziyeti olmasa vuzuhu hüsn-i tefehhümü aşikârdır. Demek bütün bu ulûma bu meseleye kalemimde bir aşinalık var.” diyerek karşılık vermiştir. Yaptığı tercümelerin edebiyatımıza ve okurlarımıza katkısının olduğunu ve bu eserlerin edebiyatımıza kazandırılmasının bir hizmet olduğunu belirtmiştir.

Ali Kemal eserin ilerleyen sayfalarında, kendisine yöneltilen itirazlardan ancak bir tanesinin cevap vermeye değer olduğunu söyler. O da yaptığı tercüme ve nakillerin asıllarını göstermek, kaynak belirtmek gerekip gerekmediği hususudur. Ali Kemal, bu gazetelerin herkes tarafından okunduğu için tercüme olduğunun bilindiğini söyler. Üstelik bu tarz gazete yazılarının tercüme ve nakledilmesine o yıllarda hukuken izin verildiğini belirtir. Bu konuda bir heyet oluşturulduğunu ama Osmanlı’nın bu heyete katılmadığını da ilave eder.

Ali Kemal, “ilk gençlik yıllarımdan beri tanışık ve arkadaş olduğumuz edipler, ben matbuata atılıp da eserlerim severek okunmaya başlayınca beni çekememeye başladılar” der. Sebep olarak da Edebiyat-ı Cedîde’nin edipleri için övgü dolu sözler söylemeyip onları eleştirmesini gösterir. Aleyhine bir saldırı düzenlendiğini söyler. Ali Kemal, eleştirilerine kendilerinin cevap veremeyip Hüseyin Cahit’i siper ettiklerini anlatır. Ali Kemal’in bir yandan Avrupa’da geçim derdi gibi sıkıntılarla uğraşıp bir yandan “kedd-i yemin ile halince dolgun bir tahsile mazhariyeti diğer cihetten matbuatımızda hiç olmazsa en çok yazı yazan bir muharrire mertebesine ermesini” Ali Kemal’in ifadesiyle çekemeyip haset etmişlerdir. Hatasız insan olmaz diyen Ali Kemal, yazılarının hızlı yazılmasından dolayı kusurlu ve eksik olabileceğini kabul eder. Beni eleştirmek isteyenler neden bu kusurlardan birini bulamıyor da tercüme meselesini ortaya atıyorlar diye sorar. Yaptığı tercümelerin başkasının elinden gelmediğinden ve edebiyatımız için faydalı olduğundan bahsederek ilk makalesine son verir.

Sonraki iki makalede Ali Kemal, kendisine yapılan “iki büyük isnadın hakikatini mahiyetini o yaygaralardan tecrit ile vazıhan ortaya koymak” istediğini belirtir. Hakkında yapılan saldırıların en şiddetlisinin Hüseyin Cahit’in “Fransız gazeteleri İstanbul’a *İkdam* muhaberatından çabuk gelmeseydi Fransızca bilenler de Paris muhaberatını okuyabilirdi (Yalçın, 2019: 72).” sözleri ile ortaya atıldığını söyler. Ali Kemal buna karşılık Fransızca bilenlerin de bu yazıları okuyabileceklerini düşmanlarının asla akıllarına getirmediklerini ve diğer yazılarını da gözden düşürmek için bir “intihal masalı” uydurduklarını söyler. Ancak telif olan yazıları için böyle bir vesile bulamadıklarını belirtir.

İkinci makale olan “2-Günde Bir İntihal”ın konusunu Alman yazar Rommel tarafından kaleme alınan “Bir Alman’a Göre Fransa” başlıklı yazı oluşturur. Bu yazıyı da Fransız yazar Jules Lemaitre, 20 Mart 1898 tarihli *Figaro* gazetesinde yayımlamıştır. Hüseyin Cahit de bunu ifade eder:

Almanlardan Mösyö Rommel’in Fransızlar hakkında yazdığı bir kitaba dair bugünkü *İkdam*’da münderiç musahabeniz Fransızca bilenlerin âsar-ı âliyenizi mütalaadan müstağni olduklarına dair evvelce söylediğim sözün en son bir delilidir. Çünkü onlar Mösyö Jules Lemaitre’in bu makalesini yine 20 Mart sene 98 tarihli *Figaro* gazetesinde okumuşlardır (Yalçın, 2019: 107, S. F. Sayı 379).

Ali Kemal Lemaitre’in makalesini *Figaro*’da okuyunca *İkdam* için güzel bir konu olduğuna karar verir ve yazısını yazar. Yazıyı yazarken Rommel’den yaptığı alıntıları belirttiğini ve parantez içine aldığını söyler. Konuyu orada bırakmayıp kendi fikirlerini de eklediğinden bahseder.

Üçüncü makale “3-Günde Bir İntihal” başlığını taşır. Bu makalenin konusunu ise yine *Figaro*’da “Reis-i Hükûmetin Kütüphanesi” başlığını taşıyan yazı oluşturur. Ali Kemal’in bu yazısı *İkdam* da 8 Haziran 1898’de “Reis-i Hükûmet’in Kitapları” başlığı ile çıkmıştır. Burada bahsi geçen yazının da bir önceki makaledeki yazıya benzer bir hikâyesi vardır. Ali Kemal’e *Figaro*’da çıkan bu yazıyı “*İkdam*’a nakletmek için işte Kemal Bey’e güzel bir mevzu” diyerek eski bir elçi dostu tavsiye etmiştir. Ali Kemal de bu yazıyı okuyup inceledikten sonra “*İkdam* okurları için faydalı ve eğlenceli bir yazıdır” diyerek makaleyi *Figaro* ile aynı gün yazıp *İkdam*’a gönderdiğini söyler. *İkdam*’ın muharebe sebebiyle yazıyı yayınlamakta gecikmiş olduğunu ifade eder. Makaleyi yazarken hangi hususlara dikkat ettiğini belirtir. Doğrudan nakletmek suretiyle tercüme yapmadığını ve konu alıntısı yaptığını söylerken itirazlara da örnekler ile açıklayarak cevap vermiştir.

Eserin bundan sonrasında Ali Kemal, yazılarının intihal olduğunu söylediklerini ama hâlâ ondan yazı istediklerini ve yazılarının faydalı bir hizmet olduğunu bir türlü kabul

etmediklerini belirtir. “Kendisinden başka intihal yapanlar, Avrupa eserlerini yağmalayanlar kale alınmıyor da benim kendi değerlendirmelerimi kattığım, fikirlerim ile genişlettiğim yazılarım cinayet sayılıyor” diyerek uğradığı haksızlığı dile getirir. Matbuatımıza bir faydamın olmadığı söyleniyorsa hiçbir zararım da olmamıştır diyerek kitabına son vermiştir.

3.2. Eserin Tür ve Üslubu

Mu'terizlere Ecvibe-i Müskite adlı eser, Ali Kemal'in Paris'ten gönderdiği yazılarına yapılan eleştirilere ve Hüseyin Cahit tarafından bu yazıların intihal olduğu iddiasına cevap vermek amacıyla Ali Kemal'in yazıp *İkdam*'da yayımladığı yazıların bir araya getirilmesinden oluşur. Eleştirilere cevap mahiyetinde olduğu için bu eserin eleştiri türüne ait olduğu söylenebilir. Eserin türünü, nasıl bir anlayışla yazıldığını ve Türk edebiyatı için nerede durduğunu daha net görebilmek için dönemin eleştiri anlayışına bakmak faydalı olacaktır.

Eleştiri terimi, Türk edebiyatı incelemelerinde İngilizcedeki “criticism”, Fransızcadaki “critique”, Almancadaki “kritik” teriminin karşılığı olarak kullanılan bir sözdür. İngiliz ve Fransız edebiyatlarında 17. yüzyıldan beri kullanılan bu terimler, eski Yunancada “yargılayıp hüküm verme veya ayırt etme (temyiz etme)” anlamına gelen “kritikos” kelimesinden türemiştir. Türk edebiyat dünyasında ise eleştiri kavramı tarih boyunca çeşitli terimlerle ifade edilmiştir. Eski Türk edebiyatında bu kavram “sözün kusurlusu ile kusursuzunu ayırt eden bilgi” anlamındaki “ilm-i nakd” sözüyle karşılanmıştır (Huyugüzel, 2018: 148). Bu kökten türetilen “tenkit”, bir konuya ait yazıyı veya eseri değer bakımından gözden geçirmek, eleştirmek, “critique” etmektir. Tenkit kelimesi aslen, Arapça vezin dikkate alındığında “intikad” şeklinde kullanılmalıdır. İntikat kelimesi ise, “kalp parayı gerçeğinden ayırma, tenkit” (Devellioğlu, 1999: 447) anlamına gelir. Yani bir münekkit de edebî eserin iyi veya kötü taraflarını ortaya koyar ve onunla ilgili bir değerlendirme yapar. Bu bakımdan edebî eserin kaderini belirleyenin münekkit olduğunu söylemek yanlış olmasa gerektir.

Türk eleştiri tarihi ilk bakışta iki döneme ayrılabilir: 1-Öznel eleştiri dönemi, 2-Nesnel eleştiri dönemi (Güngör, 2020: 5). Bu çalışmanın konusunu oluşturan eser 1898 yılına ait olması hasebiyle Türk eleştiri tarihinde öznel eleştirinin özelliklerini barındırır. Eserin eleştiri tekniğini daha iyi anlayabilmek için öznel/izlenimci eleştirinin özelliklerini bilmekte fayda vardır.

Öznel eleştiri dönemi (1866-1960), esas olarak 1839 yılındaki Tanzimat Fermanı'yla başlayan, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın deyişiyle bir “medeniyet krizi” etrafında teşekkül

etmesine rağmen önemli bir toplumsal dönüşüm imkânı sağlayan modernleşme, her kültürel unsurda olduğu gibi eleştiride de modernleşmenin önünü açar (Güngör, 2020: 6).

Modern Türk eleştirisinin öznellikten uzak nesnel bir bakış açısına geç dönemde kavuşmasının sebebi olarak modernleşme sürecine Batı dünyasından daha geç bir zamanda dâhil olması ve bilimselliğin/nesnelliğin temeli sayabileceğimiz akılcı tutumlara kapı aralamada da gecikmiş olması gösterilebilir. Bir diğer sebebi de modern toplumlarda aydınlanmanın beşiği işlevine sahip olan akademilerin Türkiye’de söz konusu tarihe kadarki azlığıdır. Eleştiri alanında; edebiyatı bilimsel ölçütlerle, nesnel yaklaşımlarla ele alma becerisini kazandıracak olan akademilerin azlığından kaynaklanan boşluğu uzun bir süre dergiler ve gazeteler doldurmuştur. Dolayısıyla eleştiri, bu uzun süre boyunca, akademik veya akademik dikkate sahip eleştirmenlerden çok sanatçı-eleştirmenlerle ilerlemiştir. İşte bu iki sebepten ötürü 1960’lı yıllara kadar özneliği aşamayan, bilimselliğe/nesnelliğe yönelemeyen Türk eleştirmeni, doğal olarak, daha çok öznel eleştiri çerçevesinde anlamlandırılabilir bir tutumu öncelemiştir. Daha açık bir ifadeyle, Türkiye’de modern eleştirinin kuruluş tarihi sayılan 1866’dan 1960’a kadarki yaklaşık yüzyıllık döneme damgasını, büyük oranda, öznel/izlenimci eleştiri ekolü vurmuştur (Güngör, 2020: 7-8). Batı’da 19. yüzyılın ilk yarısında bilim ve akıl ölçütlerine dayalı eleştiriye bir tepki olarak doğan, Fransız yazarlardan Anatole France ile André Gide’in eleştiri metinlerinde en yetkin pratiğine ulaşan izlenimci eleştiri; nesnel ölçütlerden çok öznel ölçütlere dayanan ve eser üzerine izlenimleri ortaya koyma amacı taşıyan bir eleştiri ekolüdür (Moran, 2018: 264-265).

Bu döneme damgasını vuran öznel eleştiri dışında öne çıkan ve bilimselliği/nesnelliği hedefleyen ama bir türlü ana akım olamayan ekoller de vardır. Bu bağlamda en başta zikredilmesi şart olan, birtakım *Servet-i Fünûn* yazarlarının Türkiye’de bilimsel/nesnel eleştirinin ilk örnekleri olarak addedilebilecek eleştiri metinlerinde beliren sosyolojik eleştiridir. Türkiye’de bilimsel/nesnel eleştirinin kökeninde, ekol bağlamında, sosyolojik eleştirinin yattığı söylenebilir. Sosyolojik eleştiri, 19. yüzyılda Fransız edebiyat tarihçisi ve eleştirmeni Hippolyte Taine’in öncülük ettiği bir ekoldür (Güngör, 2020: 14).

İzlenimci eleştiri, okuyucunun eser karşısında kendine göre oluşturduğu değer yargılarını esas alan bir yaklaşımdır. Burada önemli olan okuyucunun hisleri ve zevkleridir. İzlenimci eleştiride eleştirmen bir yargıç tavrı içindedir ve olumlu olumsuz yargılar verir. Bu yargıların gerekçelerini açıklamak zorunda olmadığı gibi sorumluluk sahibi de değildir. Eserin nasıl yazıldığı değil; metnin okuyucu üzerinde bir bütün olarak bıraktığı etki önemlidir. İzlenimci eleştiri, daha çok konusu edebiyat olan deneme metinleridir. Dolayısıyla bu tür bir

eleştiri metni, deneme türünün özelliklerine de sahiptir. Bu eleştiri anlayışı pek itibar görmemiştir. Bunun nedeni olarak; değer yargılarını belirleyen temel etmenin eleştirmenin duygusal tutumu olması, öznel olduğu için evrensel olamaması, zamana ve mekâna göre değişebilmesi yani göreceli olmasıdır. Bu sebeplerden dolayı ve nesnel eleştiri tekniğinin bu alanda belirginlik kazanmasıyla birlikte öznel eleştiri 1950’lerden sonra etkinliğini kaybetmiştir (Çetin, 2003: 206, 208).

Türk eleştirisinin tarihsel gelişimine bakıldığında 1960’lı yıllara kadar, bazı önemli girişimlere rağmen dibacelerden, tezkirelerden miras olan öznellikten, nesnellığe ve bilimselliğe net olarak geçiş yapamadığı görülür (Güngör, 2020: 6). Türk edebiyatının klasik safhasında tenkit, kavram olarak vardır ancak bir “tür” olarak gelişmemiştir. Divan edebiyatında bir tür olarak eleştiriye aramaktansa o dönemin kendi değerlerine göre oluşturulmuş, tenkit içeren metinler olan dibacelere, tezkirelere, nazire mecmualarına, belagat kitaplarına ve şairlerin kendi eserlerine bakılmalıdır (Tökel, 2003: 17- 18).

Türk edebiyatında modern anlamda eleştirinin ortaya çıkması daha çok Tanzimat sonrasıdır. Tanzimat edebiyatı, daha başlangıçta tenkit fikri üzerine kurulmuştur. Tanzimat döneminde edebiyat eleştirisi bağlamında iki tavır ön plana çıkar: 1-Türk edebiyatının yenileşme ve değişme süreci içinde Divan edebiyatının bütünüyle reddedilmesi ve eleştirilmesi, 2- Bu dönem edebiyatçılarının tanıyıp bildikleri, Batılı edebî örneklerle benzer yeni bir edebiyat kurulması gayreti içinde olmaları (Uçman, 2003: 48). Bu dönemde sistemli bir eleştiriden ziyade Tanzimat yazarlarının yeni bir edebiyata duydukları ihtiyaç neticesinde eski edebiyat anlayışının ve onun getirdiği hayat görüşünün eleştirisi yapılmıştır. Yeni bir tenkit devresi de bu şekilde başlamıştır.

Tanzimat dönemi eleştirileri birinci ve ikinci döneme ayrılabilir. Dönemin en dikkat çeken yönü eski zihniyet ve eski edebiyatın eleştirisidir. Birinci dönemde Şinasi, Namık Kemal ve Ziya Paşa yer alırken ikinci dönemde; Abdülhak Hamit, Recaizade Mahmut Ekrem ve Muallim Naci, Beşir Fuad ve Mizancı Murat bulunmaktadır. Birinci nesil edebiyatçıları eserlerinde “toplumsal fayda”yı ön plana çıkarmışlar, topluma edebiyatla bir katkı sağlamak amacını gütmüşlerdir. Estetik gaye onlar için ikinci plandadır. Bu dönemde sistemli bir eleştiriden ziyade çeşitli sebepler dolayısıyla kaleme alınan eleştiri örnekleri dikkat çeker (Beyaz, 2014: 5).

Birinci dönemde Şinasi’nin *Ruznâme-i Cerîde-i Havâdis* yazarlarından Said Bey ile girdiği, edebiyatımızdaki ilk edebî basın tartışması sayılan “Mesele-i Mebhusetü’n-Anha”

adıyla da bilinen bu tartışma vesilesiyle Şinasi, eleştirinin nasıl yapılması gerektiğini de göstermiş olur. Tartışma boyunca hakareten uzak durmuş, eleştirisini şahıslar üzerinde değil kavramlar çerçevesinde yapmıştır. Bu tartışma, modern Türk edebiyatında dil tartışmalarının seyrine ve eleştiri türünün gelişimine açtığı kapı bakımından önemli bir yere sahiptir (Kandemir, 2018: 43). Eserlerinde hem divan edebiyatı eleştirilerine yer vermiş hem de yeni edebiyatı inşa etmeye çalışmış ve yeni türleri savunmuş olan Namık Kemal'in de bu dönemde önemli bir yeri vardır. Dönemin diğer ismi, eski ve yeni edebiyat arasında kalarak bocalayan edebiyatçılardan birisi olan Ziya Paşa'dır (Beyaz, 2014: 6).

Tanzimat'ın ikinci dönemi, Kaplan tarafından “büyük ihtiraslar ve ızdıraplar devri” olarak da adlandırılmıştır. Bu dönemde politik ve sosyal fikirlerin yerini bireysel duyarlılıklar alır. İkinci neslinin en dikkat çeken ismi Recaizade Mahmut Ekrem'dir. Çünkü Ekrem, kendinden sonraki neslin oluşmasında ve sonraki döneme intikal edecek tartışmalarda önemli bir yere sahiptir. Bilhassa Ali Kemal için önemli bir yeri olan Muallim Naci ile arasındaki polemikler Malûmat Hareketi ile Servet-i Fünûn arasındaki ayrışmanın da tarihsel kökenlerine işaret etmesi bakımından son derece önemlidir (Kumsar, 2022: 22). “Batı retoriğine yönelmiş ilk edebiyat kuramcılarında olan Ekrem'in, bu dönemde üç niteliği öne çıkar: Tanzimat Edebiyatı'nın estetiğini yapması, Muallim Naci ve arkadaşlarına karşı yeni edebiyat ve zihniyeti savunması, Servet-i Fünûn topluluğunun oluşumuna ciddi anlamda katkı sağlaması” (Dayanç, 2012: 70). Muallim Naci ile Recaizade arasında oldukça şahsî nedenlerle başladığı görülen Zemzeme- Demdeme tartışması, zaman zaman hakiki bir eleştiri seviyesine ulaşsa da çoğunlukla başladığı dönemdeki gibi şahsî olarak kalan bu hadise, edebiyatımızda iki üç nesil boyunca devam eden eski yeni tartışmanın da başlangıcı olur (Kumsar, 2022: 25).

Eleştiri alanında dikkat çeken diğer bir isim de Ali Kemal için önemli bir yere sahip olan Muallim Naci'dir. Naci, Tanpınar'ın da ifade ettiği gibi bir itidal yolu aramaktadır. Eskiye sırf “eski” diye bütün bütün reddetmeyi de yeniyi sırf “yeni” diye bütün bütün kabullenmeyi de doğru bulmaz. Recaizade ile aralarında yaşanan tartışma neticesinde Muallim Naci, Recaizade ve onun çevresindekilere karşı cephe almıştır. Batı edebiyatından son derece güzel ve yeni tercümeler yapan, kimi şiirlerinde de oldukça yenilikçi olan Muallim Naci, Recaizade ile girdiği tartışmalar sonucunda eski edebiyatın temsilcisi olarak görülmüştür. Naci'nin temsil ettiği anlayış, Naci'nin 1883'teki ölümünden sonra bile kendisinden yana olan peykleri tarafından devam ettirilmiştir. Malûmat Hareketi olarak adlandırılan grup da büyük oranda Muallim Naci takipçisi olarak bilinir (Kumsar, 2022: 26).

Tanzimat Dönemi'nin eleştiri anlayışına yeni bir yön vermeye çalışan Beşir Fuad, Türk edebiyatında ilk kez realizm ve natüralizmden bahsetmiş ve Tanzimat devri yazar ve şairlerinin romantizm temelli düşüncelerini eleştirmiştir. Aynı zamanda akım eleştirisinin ilk örneklerini de vermiştir (Uçman, 2003: 56). Mizancı Murat, mantıklı bir eleştiri anlayışının toplumun ahlakının düzelmesinde ve çağdaşlaşma sürecinde etkili olabileceğini ileri sürmüştür. Eski ve yeni edebiyatın en büyük eksikliği olarak eleştirinin olmayışını belirtmiştir (Uçman, 2003: 59). Tercüman-ı Hakikat gazetesinin yönetimini elinde bulunduran Ahmet Midhat, yazdığı eleştiri yazılarında realistlerin aşırı bulduğu noktalarını da, romantiklerin yanıldığı noktalarını da kendince tespit etmiş, en çok romana dair eleştiriler kaleme almıştır (Kâtipoğlu, 2022: 5). Tanzimat yazarları arasında tenkidin üzerine pek düşülmemiş ve tenkit bir edebî tür olarak gelişim gösterememiştir. Ancak dağınık da olsa yapılan bu eleştiri faaliyetleri, edebiyatımızda bir eleştiri kültürünün oluşmasında önemli bir basamak olmuştur.

Ali Kemal'in batılılaşmaya ve edebiyata karşı tutumu, onun bugün "Ara Nesil" olarak adlandırılan, Tanzimat döneminin ikinci nesli ile Servet-i Fünûn nesli arasında eser veren sanatçılara dâhil edilmesine imkân tanımıştır. Bu nedenle Ara Nesil'e yakından bakmak, Ali Kemal'in edebiyatımızdaki yerini görmek açısından önemlidir. Bu döneme Ara Nesil adını veren ve bu edebiyatçılardan bahseden, adlandırma ve çerçeveleme denemesini ilk defa yapan Mehmet Kaplan olmuştur. Kaplan tarafından "küçük ve günlük hassasiyetler devri" şeklinde nitelenen Ara Nesil mensupları, Tanzimat edebiyatçıları ile Servet-i Fünûn edebiyatçıları arasında bir köprü vazifesi görmüş ve Servet-i Fünûn estetiğini büyük oranda onlar hazırlamışlardır (Harmancı, 2019: 158). Kaplan'a göre bu sözlerden Servet-i Fünûn şairlerinin Ara Nesil sanatçılarının sıkı takipçileri olduğu manasını çıkarmak mümkün değildir. Mehmet Kaplan şöyle demektedir:

Çok defa yapıldığı gibi, Servet-i Fünûn edebiyatını, Hamit ve Recaizade Ekrem'den hemen sonra başlatırmak bir hatadır. Bu iki şahsiyetin en mühim eserlerini vermiş bulundukları 1873-1877 yıllarından itibaren, Servet-i Fünûn zümresinin toplandığı 1895 yılına kadar, arada yirmi seneye yakın bir zaman uzanır ki, Abdülhamit istibdadının ilk devresine rastlamakla beraber, edebî faaliyet bakımından bütün bütün de boş geçmez; aksine, bizim ara-nesil dediğimiz 25-30 kişilik bir yazarlar grubunun gerek duyuş tarzı, gerek üslup sahasında, adeta edebiyatımızın çehresini değiştirecek faaliyetlerine sahne olur (Kaplan, 2010: 22).

Ara Nesil sanatçılarının sayısı kesin olarak bilinmemekle birlikte başlangıç tarihi de farklılıklar gösterebilir. Servet-i Fünûn topluluğunun bir araya geldiği 1896 tarihi ise genel olarak bu grubun tarih sahnesinden çekildiği yıl olarak kabul görmektedir. Ara Nesil'e dâhil edilebilecek belli başlı yazar ve şairlerin isimleri şöyledir: A. Nazım, Abdülhalim Memduh, Ahmet Rasim, Ali Ferruh, Ali Kemal, Andelip, Ayın Nadir, Fazlı Necip, Halil Edip, İsmail

Safa, Mehmet Celal, Mehmet Ziver, Menemenlizade Mehmet Tahir, Müstecabizade İsmet, Nabizade Nazım, Recep Vahyi, Şeyh Vasfi, Tepedelenlizade Kamil... (Kumsar, 2022: 29).

Ara Nesil sanatçılarının özelliklerini Kaplan şu şekilde belirtmiştir: Tanzimat 2. Dönem neslinin ferdî duyuş tarzlarını devam ettirmişler fakat bununla da kalmayarak tercüme vasıtasıyla giren yeni temleri işlemişlerdir. Batılı eserlerin yazılış tarzlarının (üslup) bu grup tarafından yerleştirildiğine, Servet-i Fünûncuların kelime dünyasının bu dönemde hazırlandığına, resim altı şiir yazma geleneğinin bu dönemde başladığına da işaret eder (Kaplan, 2010: 25). Bu nesil, edebiyatı önceki nesilden farklı algılamışlar, edebiyatı ve onun her türünü geliştirme ve güzelleştirme yolunu aramışlardır. Bu dönemde dergicilik faaliyetlerinin artması da bu sanatçılara tartışma alanı sağlamış ve edebiyat eleştirisinin gelişimine olumlu katkı sağlamıştır. Ara Nesil'i sınıflandırmada kullanılan en temel ölçü batılılaşma karşısındaki tutumlarıdır. Cafer Gariper'in tasnifine göre bu nesil üç gruptan oluşmaktadır: Klasik Edebiyatı Sürdürmek İsteyenler, Eski ve Yeni Arasında Yer Alanlar, Yenilikçiler. Ara Nesil için "Mutavassıtın" ya da "İlumlılar" kavramı da kullanılmıştır. Şerif Aktaş, Mutavassıtın'ı on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde Batılılaşma konusunda Servet-i Fünûn'dan ve eski edebiyat taraftarlarından farklı olarak "Doğu ve Batı'dan aldıkları muhtelif unsurları birleştirmek ve yeni bir sentez yapmak" düşüncesinde olan kişilerden müteşekkil bir grup olarak takdim etmiştir. Servet-i Fünûn'da kendisine yer bulamamış, bir şekilde Servet-i Fünûn'a muhalefet eden bütün isimler bu gruba dâhil edilebilirler (Kumsar, 2022: 26-33).

Ara Nesil sanatçılarının eleştiri anlayışlarına yönelik olarak araştırma yapan Mahmut Babacan, bu devir yazarlarının edebiyat teorisi ve eleştirisi konusunda daha çok "edebiyat nedir, eleştiri deyince ne anlıyoruz, şiir nedir ve şair kimdir, roman, hikâye ve tiyatro gibi türlerin tanım ve işlevleri nelerdir?" sorularına cevap aradıklarını belirtmektedir. Bu yazarlar teorik çalışmaların yanında uygulamalı eleştiri örnekleri de vermişleridir (Babacan, 2003: 72).

Ara Nesil'in eleştiri ve eleştirmen anlayışında "sübjektif" veya "izlenimci" bir eleştiri fikri, eleştirmenin kendisine "mütefennin" sıfatını eklemesiyle birlikte değişmiştir. Bir eserin yazarından, olduğu çevreden bağımsız düşünölemeyeceği fikrine tutunan Ara Nesil sanatçıları Türk eleştirisini Batı eleştirisinin bazı teori ve kaynaklarına yaklaştırmışlardır. Buradan hareketle Ara Nesil mensupları "sübjektif tenkit"ten çok "objektif tenkit"in örneklerini vermişlerdir (Babacan, 2003: 77).

Türk edebiyatının kendisini bulma yolunda önemli bir basamak olan Servet-i Fünûncular kendilerinden önceki edebiyatçılardan farklı olarak edebî eserde estetik bir gaye

ararlar. Bu arayışları onları tenkide başka bir yerden bakmaya sevk etmiştir. Servet-i Fünûn'da edebî tenkit, topluluğun edebiyat anlayışına özellikle şiir anlayışına yöneltilen eleştiriler neticesinde Servet-i Fünûn şairlerinin kendilerini savunmalarıyla ağırlık kazanmıştır. Edebiyat-ı Cedîdeciler “kritik” kavramı için “nakd” kökünden türemiş olan “tenkad, tenakkud, intikad” kelimelerinin içinden. Arap kavminin dilinde mevcut olmayan “tenkid”i kullanmayı tercih etmişlerdir. Bu durum onların kendilerinden öncekilerle aynı yolda olsalar da bakış açılarının aynı olmadığını ortaya koymuştur (Özgül, 2003: 8). Onlar, Türk edebiyatındaki tenkit anlayışını birçok noktalarda kusurlu bularak edebiyatımızda yeni bir tenkit görüşü yaratmak istemişlerdir. Servet-i Fünûncular Batılı yazarların eserlerini daha büyük bir dikkatle inceledikleri gibi, tanınmış tenkitçilerin fikirlerinden de geniş olarak faydalanmışlardır. Servet-i Fünûn neslinin tenkit anlayışı, çağdaşları olan Fransız tenkidine, özellikle Hippolyte Taine’e dayanır (Ercilasun, 1994: 71). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri* kitabında Berna Moran Taine’nin sosyolojik eleştiri kuramından bahsetmiştir. Taine, her bir edebî eserin veya olgunun, toplumsal şartlarla bir arada ele alınması gerektiğini düşünür. Bu hususta, eseri veya olguyu cisimlendiren üç etkenin olduğunu vurgular. Bunlardan ilki ve en önemlisi ırktır. Taine’in ırktan kastı, millî nitelikler toplamıdır. Bir edebî eser veya olgu, Taine’e göre, öncelikle millî niteliklerin yansıdığı bir alanı temsil eder. Irktan sonra, çevre/ortam ve zaman/dönem gelir. Çevre, eseri ortaya koyan şairin/yazarın bulunduğu tabaka/sınıf/muhit anlamındadır. Zaman ise eserin yazıldığı dönemin özgün şartlarının tamamını karşılar (Moran, 2007: 83-86). Servet-i Fünûncular tenkidin mutlak kaidelere bağlanmasına taraftar değildirler. Tenkidî hükümlerin şahsî olduğu görüşündedirler. Daha doğrusu bunlar hüküm değil, kendi his ve zevklerini belirten mütalaalardır (Ercilasun, 1994: 77). Bu konuda Cenap Şahabettin Edebiyat-ı Cedîde’nin duygu ve düşünceye ehemmiyet verdiğini söyler. “Yazdıklarımız inşa numunesi değil fikirlerimiz ve hislerimizdir” der (Ercilasun, 1994: 142).

Bu dönemin edebî tenkit alanında üç ana yol takip edilmiştir. Birincisi kendilerine yöneltilen tenkitleri cevaplandırmak, ikincisi kendi edebiyat anlayışlarını tanıtmak ve yorumlamak, üçüncüsü de Batı edebiyatı hakkında değerlendirmeler yapmak ve o dönemin edebî akımlarını gündeme getirmektir.

Servet-i Fünûn yazar ve şairlerinin eleştiri hakkındaki görüşlerinden önce onlara yöneltilen eleştirilerden doğan iki tartışmadan/polemikten bahsetmek gerekir. Servet-i Fünûn Devri (1896-1901) bir tartışma ile başlamıştır. Abes-muktebes kafiyesi üzerine çıkan edebî tartışma hakkında *Servet-i Fünûn* dergisinde çeşitli yazılar yazılmıştır. Ancak bu dönem tartışmalarından sadece ikisi polemik özelliği kazanmıştır. Bunlardan ilki Dekadanlar

Tartışması'dır.¹⁰ Türk edebiyatını ölçsüz sayılabilecek bir şekilde Batılılaştırmak isteyen bir grup şair ve yazarın, yine Batılılaşma yönündeki Tanzimat yazarlarının bir temsilcisi olan Ahmet Midhat Efendi tarafından eleştirilmesi ile başlayan ve devrin diğer birçok şair ve yazarının da katılmasıyla genişleyen bu tartışma yaklaşık üç yıl boyunca devam etmiştir (Diri, 2018: 83). Ahmet Midhat “Dekadanlar” yazısında onların kullandığı dilin, edebiyat ve dille haşır neşir olanlarca bile anlaşılmadığını ileri sürer. Bu makalede kullandığı “dekadan” sözcüğü, o günden sonra Servet-i Fünûncuları eleştirmekte kullanılan bir sözcük olur ve alay, hakaret, küçümseme yerine geçer. Hüseyin Cahit ve Cenap Şahabettin kendilerine yapılan bu eleştirileri ve dekadanalık yakıştırmalarını uygun görmediklerini söylerler. Ahmet Rasim de Servet-i Fünûncuların zaman zaman güzel eserler ortaya koyduklarını kabul etmekle birlikte genel olarak yaptıklarını dil ve edebiyatımız için zararlı görür. Tartışmaya Servet-i Fünûncuları destekleyen Şemsettin Sami'nin girmesiyle tartışma yavaş yavaş sona erer. Ahmet Midhat “Teslim-i Hakikat”i yazar ve Servet-i Fünûncuların hakkını teslim eder (Aydoğan, 1996: 102). Bu tartışma bilinçli olmasa bile temelleri atılan Yeni Türk Edebiyatı'nın sağlam temellere oturmasında mühim katkı sağlamıştır (Diri, 2018: 83). Servet-i Fünûn muarızları bu tartışma içinde çok ciddi bir varlık gösteremedikleri gibi büyük oranda unutulmuşlardır. Bu tartışma genel anlamda Servet-i Fünûncuların daha temkinli davranmalarını, yenilik yaparken daha ihtiyatlı olmalarını sağlamıştır. Servet-i Fünûncuların kendi meslekleri üzerinde düşünüp kaynak olarak gördükleri Batıyı daha yakından ve daha dikkatli takip etmelerinde hiç şüphesiz bu tartışmanın payı büyüktür (Kumsar, 2022: 179).

Dönemin çok konuşulan ve önemli olan tartışmalarından bir diğeri de Klasikler Tartışması'dır.¹¹ Bu tartışma edebiyat tarihimizde tercümelerle ilgili ilk olmanın ötesinde hem ortaya konulan düşüncelerin dil meseleleriyle ilgisini, hem de dönemin kültür hayatını pek çok açıdan aydınlatması bakımından önemlidir (Gürdamur, 2018: 172). Klasikler konusunu tartışmaya açan Ahmet Midhat olur. Onun *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde kaleme aldığı “Müşabaka-i Kalemîyye İkrâm-ı Aklâm” başlıklı yazısı ile tartışma başlar. Bu yazıya gelen cevaplar ve Ahmet Midhat Efendi'nin iddialarında ayak diremesi üzerine tartışmalar üç ay sürer. Bu tartışmalarda Ahmet Midhat, Türk dili ve edebiyatının klasik oluşturacak duruma gelemediği, bu düzeye gelinceye kadar Batı klasiklerinin çevrilmesi ve örnek alınmasının gerekli ve yararlı olduğu düşüncesini savunur. Bu tartışmanın diğer cephesinde ise Cenap Şahabettin bulunur. O da Türk edebiyatının klasiklere ihtiyacı olmadığını ve klasiklerin örnek alınmasının edebiyatımıza bir yararı olmayacağını ileri sürer. Bu tartışma Said Bey'in

¹⁰ Bu konuda daha detaylı bilgiler Fazıl Gökçek'in *Bir Tartışmanın Hikâyesi Dekadanlar* adlı kitabında mevcuttur.

¹¹ Ramazan Kaplan'ın *Klasikler Tartışması* bu konu hakkında yapılan önemli bir çalışmadır.

katılmasına kadar edebiyatımız için yararlı olabilecek bir düzeyde ilerlerken Said Bey'in dahil olmasıyla tartışma polemik hâlini alır. Çünkü onun amacı tartışmak değil, Ahmet Midhat ile uğraşmaktır (Aydoğan, 2001: 100).

Bu tartışmada Klasikler konusunda altı madde belirlenmiş olur. Bunların içinde klasik meselesi kadar dil ve çeviri meselesi de çok tartışılmıştır. Tartışma Servet-i Fünûncuların kullandığı dilin anlaşılabilirliği meselesinden başlamıştır ancak en çok konuşulan kısmı çeviri meselesi olmuştur. Tartışmaya katılanların birleştikleri husus, nitelikli çeviriye duyulan ihtiyaç olmuştur. Tarafların görüşlerinde herhangi bir değişiklik yaşanmasa da ileri sürülen bu görüşler daha sonraki çeviri hareketlerine temel oluşturmuştur (Aydoğan, 2001: 101).

Servet-i Fünûn döneminde, sadece eleştiri alanında çalışma yapan isim Ahmet Şuayp olmuştur. Edebiyatta objektiflik meselesi üzerinde en çok duran ve objektif bir edebiyat ortaya koyamadıkları için Servet-i Fünûncuları en çok eleştiren de odur (Uçman, 2003: 62). Ahmet Şuayp edebiyatımızda Hippolyte Taine hakkında geniş ve ayrıntılı bilgiler vermiş, Taine'i hem anlatmış hem de teorisinde katılmadığı yerleri tenkit etmiştir (Kâtipoğlu, 2022: 21). Mehmet Rauf da bu konuda yazdıklarının objektif hükümler olmadığını, kendi şahsî intibaları olduğunu sık sık dile getirmiştir. Tenkitte şahsiliği ve sanatkâr tenkidini savunmuştur (Ercilasun, 1994: 245). İçinde bulunduğu edebî topluluğun sözcüsü konumunda olan Hüseyin Cahit'in tenkit konusundaki yazıları tercümeler ve polemikler olarak iki başlıkta incelenebilir. Dönemindeki isimlerle girdiği polemikleri ise -burada Ali Kemal için de bir bölüm yer alır-*Kavgalarım* adıyla bir kitapta toplamıştır (Uçman, 2003: 67). Bu devrin en büyük isimlerinden biri şüphesiz Tevfik Fikret'tir. *Servet-i Fünûn*'daki yazılarında edebiyat, sanat ve dil konusundaki görüşlerine yer vermiştir. Edebî eserin hissî ve fikrî güzelliğe dayanması gerektiğini söylemiştir. Cenap Şahabettin, münekkidin eserindeki güzelliği ortaya koyarak eserle okuyucuya rehberlik etmesi gerektiğini savunur. Cenap'a göre tenkit konusuyla uğraşanların, ele aldıkları eseri iyice değerlendirebilmek için yazarın hayatını, fikrî terbiyesini, sanat anlayışını, yaşadığı maddî ve manevî çevre ile onu etkileyen belli başlı yazar ve eserleri de bilmesi gerektiğini ifade etmiştir. O da Taine'nın görüşünü benimsemiştir. Dönemin büyük romancısı Halit Ziya da romanın Batı'daki tarihine ve roman estetiğine yazılarında yer vermiştir. Kendisinin realizm ve natüralizm akımını takip ettiğini söylemiş, dil ve üslup konusuna ağırlık vermiştir. Sonraki dönemlerde kendi eserlerini sadeleştirme yoluna gitmiş ve Servet-i Fünûncuların dilini eleştirmiştir (Uçman, 2003: 66).

Servet-i Fünûn mensuplarının Türk tenkidine getirdiklerini Bilge Ercilasun şu şekilde özetlemiştir:

- 1- Tenkidi “edebî bir tür” hâline getirmişlerdir.
- 2- Batılı tenkitçileri yakından takip ederek Batı tenkit metotlarını tanıtmışlardır.
- 3- Edebiyata bakış tarzını değiştirmişler, onu sosyal fayda prensibine göre değil, estetik bir varlık olarak ele almışlardır.
- 4- Avrupaî bir şiir ve roman estetiği yaratarak kendilerinden sonrakilere tesir etmişlerdir (Ercilasun, 1994: 247).

Servet-i Fünûn tenkidi, kendi getirdikleri edebî yeniliğin müdafaasıdır. Bu sebeple eksik ve kusurlu yönlerinin olduğu unutulmamalıdır. Bununla birlikte gerek teori gerek tesir bakımından Türk tenkidinin ihmal edilemeyecek bir safhasıdır (Ercilasun, 1994: 248-249). Servet-i Fünûn yazarları, zaman zaman öznel ve sistemsiz bir eleştiri mantığını sürdürmüş olsalar da eleştiriye bilimsel/nesnel ölçütler doğrultusunda ortaya konulan bir uğraşı hâline getirmeye yönelmişlerdir. Bir başka ifadeyle, Türk eleştirisini geleneğin zincirlerinden kurtarmaya çalışmışlardır (Güngör, 2020: 14).

Yukarıda bahsedilen edebiyat ortamı ve tenkit anlayışları içerisinde Ali Kemal’in tenkit kavramına yaklaşımı da az çok kendini belli eder. Hayatının her anında tenkitle iç içe olan Ali Kemal, yaşadığı dönemde tenkitleriyle döneminin tanınmış münekkitlelerden biri olmuştur. Yazar, yazı hayatına başladığı ilk yıllarda *Gülşen* mecmuasında Menemenlizade Tahir ile tartışmış, bir dönem Jön Türklerle; Servet-i Fünûn yıllarında Hüseyin Cahit ile, Mısır’da bulunduğu yıllarda Yusuf Akçura ile, Millî Edebiyat döneminde özellikle Ziya Gökalp ile, Millî Mücadele taraftarlarıyla edebî bazen de siyasi tartışmalar yapmış, kimi zaman münakaşaya sebep olacak söylemlerde bulunmuştur (Dönmez, 2021: 48). Eleştiri ile bu kadar yakından ilgili olan yazar tenkide dair görüşlerinden bazen kitap ön sözlerinde bazen de gazete yazılarında bahsetmiştir. Ali Kemal’in *Peyam-ı Edebî*’de yayımladığı “Tenkid ve Münekkidlerimiz” başlıklı yazısı ile *Mektep* dergisinde yayımlanan “Bir Numune-i Tenkid” adlı yazısı tenkide bakışı, benimsediği eleştiri yöntemi ve üslubuna dair fikir vermesi bakımından önemlidir.

Ali Kemal’e göre tenkit “müskil bir marifet, büyük bir fen”dir. Tenkit, bütün ilim ve sanat dallarında önemli bir yere sahiptir ve rehberlik edecek konumdadır. İnsan da kendini geliştirmek için tenkide ihtiyaç duyar. Edebiyatta da tenkit sayesinde ilerleme sağlanır. Ali Kemal, tenkit sayesinde şair ve yazarların kendilerine çekidüzen vereceklerini, ifrat ve tefritin önlenebileceğini, halkın edebî zevkinin güzelleşeceğini ve kültür seviyesinin yükseleceğini savunur. Tenkit düşüncesini yükselmenin temel şartı sayar. Yirminci yüzyılda tenkidin ayrı bir

sanat, bir fen derecesine yükseldiğini söyler; ancak bizde tenkidin gerçek manasından uzak kullanıldığını ifade eder. Muaheze gibi, tahkir gibi algılandığını, boş bir iş olarak değerlendirildiğini belirtir. Bizde tenkidin olmamasından dolayı yazarların arzu edilen romanı ortaya koyamadığını, okuyucularda ise ciddi romanlara karşı bir rağbetin ve hevesin olmadığını ileri sürer (Babacan, 1993: 65).

Ali Kemal, şahsiyat yapılmayan bir tenkidin muhatabı için faydalı olduğunu söyler. Çünkü bu tenkit kişinin daha dikkatli olmasına vesile olur. Eğer tenkit yazarın aleyhindeyse yazar bu sayede kusurlarını düzeltir, lehindeyse de sanatçının çalışma isteğini arttırır. Bu tarz eleştirilerin hoşgörüsü ile karşılanması gerektiğini ifade eder. Tabii bu noktada münekkidin üslubuna dikkat çeker ve “münekkidin lisanında afif, kaleminde edeb-i beyana cidden hürmet” sahibi olması gerekir. Münekkidin muhatabına karşı nazik ve latif bir şekilde, hücum etmeden saldırganlık göstermeden yaklaşması gerektiğini hatırlatır. Ali Kemal, en büyük marifetin “düşmanın fezâilini görmek, dostun nekaisini keşfeylemek” olduğunu hatırlatır. Çünkü tenkit, sadece takdir veya yalnızca takbih, tezlil ve tezyif değildir. Başkalarının hoşuna gitmek, iltifat görmek için eserden ziyade müessire bakarak hatalı düşüncelerle tenkit yapmanın doğru olmadığını belirtir. Takdir ve tenkit şahsa değil, esere yapılmalıdır. Tenkidin iyi eserle kötü eserin farkını ortaya koyması gerektiğini savunur (Kılıç, 1995: 216- 219; Babacan, 1993: 65-66):

“Kabil mi ki (münekkidin) nazar-ı takdirine uğramayan bir tiyatro rağbet-i ammeye mazhar olsun. Mümkün mü ki odasının bir köşesinde mahsul-i tefekküratını safha-i beyana sokamayan bir müellif her satırda o muâhiz-i müdhişin tâziyane-i intikadını hazin hazin düşünmesin! Erbab-ı intikadın nüfuzuna payan mı var? Bu derece hüküm süren bir kuvve-i tenkidin tesiri ise hakikaten pek nafidir. Halk iyi esere, kötü eserden bis-suhûle tefrik eyler. Erbab-ı meziyet kudret ve kıymet bulur. Hakikat tecelli eder.” (Babacan, 1993: 66).

Ali Kemal’in eleştirisiyle ilgili görüşleri ve tenkit yazıları göz önüne alındığında *Mu’terizlere Ecvibe-i Müskite*’de uygulamaya koyduğu tenkit anlayışı, konuyla ilgili teorik görüşlerinin aksine daha öznel ifadelerle dayanır. Edebiyatımızda özellikle 1960’lı yıllara kadar öznel bir eleştiri anlayışının hâkim olması yazarın bu tavrını açıklar. Bu durum dönemin diğer yazar ve şairlerinde de görülür. Öznel/İzlenimci eleştirinin özellikleri dikkate alındığında Ali Kemal’in *Mu’terizlere Ecvibe-i Müskite* adlı eserinin kişisel bir eleştiri sebebiyle meydana geldiği görülür. Nitekim eserin çıkış noktası, yazılarına getirilen eleştirilere cevap vermektir. Ali Kemal kendi savunmasını yaparken belli bir düzene göre hareket eder. Önce konu hakkında genel bir bilgilendirme yapar, ardından hakkındaki iddiayı ortaya koyar ve bu iddialara tek tek cevap vereceğinden bahseder. Sonrasında yazılarında neden tercümeğe ağırlık verdiğini daha iyi açıklayabilmek için Avrupa’daki hayatından bahseder. Eserin ilerleyen bölümlerinde bahsi

geçen yazılarını karşılaştırır ve örneklendirir. Savunmasını yaparken eserde yeri geldikçe muarızlarına yönelik eleştiriler getirir. Bu eleştiriler dağınık bir görünüm oluştursa da savunmasını kendi içinde bir düzene uygun olarak yapar. Ali Kemal'in *Mu'terizlere Evcibe-i Müskite*'de uyguladığı tenkit anlayışına dair örnekler eserin konuları bölümünde incelenmiştir.

Eleştiride kullanılan üslup, eleştirinin kıymetini de belirler. Üsluba dikkat etmeden yapılan eleştiriler asıl amacından saparak eser, sanatçı ve okur üzerinde yıkıcı bir etki bırakır. Eleştiri yazılarında hükmün eser üzerinde verilmesi gerekirken daha çok eser sahibine yöneltildiğini vurgulayan Hacer Gülşen'e göre, eleştirinin bir üslubunun olduğu unutulmamalıdır ve eserin değerini ortaya koyma çabası onurlu bir yöntemle yapılmalı, şahıslar hedef alınmamalıdır (Gülşen, 2012: 303-307).

İzlenimci eleştiri ile deneme türünün önemli benzerlikler gösterdiği ve bu eleştiri anlayışındaki yazarların üslubunda denemeye özgü bir serbestlik olduğu görülmüştür (Dönmez, 2021: 54). Ali Kemal'in bu eserindeki rahat okumaya imkân veren denemeci üslubu onun gazetecilikten gelen, okurun ilgi ve beğenisini çekmeye çalışan üslubu ile birleşir. Ali Kemal'in bu eserinde samimi ve serbest, okura sorular yönelten, zaman zaman da alaycı ve mizahi bir üslubu benimsediği görülür. Polemikçi kişiliğine bağlı olarak gelişen, dikkat çekmeyi amaçlayan tarzda münakaşaya varan sert bir üslubu olduğu, yer yer bayağı ve kaba sözler sarf ettiği de görülür. Ali Kemal'in gazetecilikten gelen bu münakaşa üslubuna, yargılayıcı/savunmacı söylem adı verilir. Bu ifade tarzında amaç birini suçlamak ya da savunmaktır. Eserde bu üsluba ait özellikleri belirgin şekilde görmek mümkündür (Gezgin, 2010: 94). İncelenen eserdeki dil ve üsluba ait örneklerle eserdeki konular bölümünde yer verilmiştir.

3.3. Eserdeki Konular

3.3.1. Tenkit

Bu bölümde Ali Kemal'in tenkide dair görüşleri bu eserinden hareketle örnekler üzerinden incelenmiştir. Ali Kemal'in eserinde uyguladığı tenkit anlayışı yukarıda bahsedilen kendi tenkit anlayışına aykırı olarak öznelliğin ağır bastığı bir teknikle yazılmıştır. Bununla birlikte bu öznelliği gerekçelendirir. Eserin ilk bölümünde bahsettiği şekilde ona göre mesele “büsbütün şahsiyata döküldü”ğü için okuyucular onun bu şahsî yaklaşımını mazur görmelidir. İddialara cevap vermeden önce bunu dile getirerek okuyucuyu eserde kullanacağı üsluba karşı hazırlar. Ayrıca bu bölümde Ali Kemal'in dönemin hâkim edebiyat anlayışı olan Servet-i Fünûn'a karşı getirdiği eleştiriler de örnekler hâlinde verilmiştir.

Eserin içersinde de uzun bir süre kendinden bahsedip kendini övdükten sonra da okuyuculardan bu konuda anlayış bekler. Tevazuya aykırı bulduğu üslubundan ötürü okuyucudan özür dilercesine bir açıklama yapar:

Belki bu sahifeler bir parça müddeiyane bir renk aldı. Şahs-ı hakiraneme taalluk ettiği için belki bu satırların bir kısmı kaide-i mahviyyete mugayir düştü. Fakat ne çare! İnsan bu mertebe haksızlığa hedef olunca artık tahammül edemiyor. Velez nefisine taalluk etse de hakikati alenen söylüyor (Ali Kemal, 1898: 24).

Ali Kemal ilk makalesi olan “Cinayetlerim”e gelişmelerin başlangıç noktası olarak gösterdiği *Servet-i Fünûn* sahibi Ahmet İhsan Bey'den aldığı iltifat mektubu ile başlar. Mektup hem Ali Kemal'i öven hem de ondan yazı isteyen bir muhtevaya sahiptir. Ali Kemal bu mektuba karşılık olarak daha önce olduğu gibi yine yazı yazabileceğini ancak bunun üzerine bir maaş istemek zorunda olduğunu belirten bir cevap yazar. Ali Kemal bu mektubuna hiçbir cevap alamadığı gibi kendisine dergi aboneliği verileceği sözü de tutulmamıştır. Uzun bir süre ne bir cevap gelir ne de dergi. Bu duruma çok şaşırsa da önemi yok diyerek üstüne düşmez. Ali Kemal'in bu yazısından sonra *Servet-i Fünûn*'da Ahmet İhsan tarafından yayımlanan “Bade't-tertîp İkdâm Muhabiri İzzetli Ali Kemal Bey'e” adlı yazıda meselenin aslına dair bilgiler vardır. Ahmet İhsan, Ali Kemal'e yazdığı ilk mektubunda onun hâlâ *Servet-i Fünûn* muhabiri olarak kayıtlı olduğunu söyler. Ali Kemal'den geçmişte olduğu gibi dergiye yazı göndermesini ister. Ali Kemal ise bu makalesinde sanki *Servet-i Fünûn* kendisinden ilk defa yazı istiyormuş gibi bir dil kullanır. Ali Kemal Paris'te olduğu için maddi ihtiyaçlarının artması sebebiyle düzenli bir maaş karşılığında yazılar yazabileceğini söyler. Ahmet İhsan buna karşılık bahsi geçen makalesinde:

Sizce de malum olduğu üzere *Servet-i Fünûn* makale sahiplerine takdim edeceği Şeye öyle muin¹² maaŖ suretinde vermeyip makale başına fakat zamanında tediye gayret eder. Binaenaleyh teklifiniz idaremizin mutadına muhalif idi. Cevab-ı ret vermemek için muhabereyi tazelemedim. Neticesi de böyle oldu. Lakin gazetemi her zamanki gibi göndermeye devam ettim. Nitekim hâlâ da gönderiyorum. Üç dört ay evvel bir aralık vasıl olmayan birkaç nüshanın reddi o zamanki idare memurumuzun hatasından ileri gelmiş idi. Bunu o eski mektubumda size de yazmıştım. Emin olmalısınız ki gazeteyi gönderişim H. Nazım Bey’in, Hüseyin Cahit Bey’in makalat-ı tariziyesini göresiniz, okuyasınız diye değildir. Öyle Şeyler benim hayalime bile uğramaz (akt. Kışan, 2008: 540).

Şeklinde karşılık verir. Ahmet İhsan, Ali Kemal’in mektubuna neden karşılık vermediğini de bu yazısında açıklamış olur. Burada Ali Kemal makale başı ücret karşılığı yazarlık ile belli bir maaŖ karşılığı yazarlık arasındaki farkı okuyucunun dikkatinden kaçıarak *Servet-i Fünûn*’un kendisinden bedava yazı istediği iddiasında bulunur. Hâlbuki bu dergiye daha önceden de yazı gönderen Ali Kemal’in *Servet-i Fünûn*’un bu konudaki ilkelerini bilmemesi mümkün değildir. Ahmet İhsan’ın yazdığı bu yazı neticesinde Ali Kemal’in okuyucuyu yanılttığı ortadadır.

Bu ilk makalede Ali Kemal, iddialara cevap vermeden önce hakkında birtakım bilgiler verir. Aldığı eğitimlerden, Paris’teki hayatından bahseder. Bunu yapmasındaki amaç, ileride bahsedeceği savunmasını sağlam bir temele oturtmaktır. Ali Kemal kendini eleştirenleri kendisi de eleştirir. Muterizlerin iddialarına karşılık kendi savunmasını yaparken deliller göstermeye çalışır. Tahsilini tamamlayıncaya kadar yazılarının tercüme ve nakilden oluşacağını *Kadın Mektupları*’nın ön sözünde söylediğinden bahseder. Hem *Kadın Mektupları* hem de onun ikinci baskısı olan *Yeni Kadın Mektupları*’nın ön sözünde açık ve net olacak Şekilde buna benzer bir ifadeye ise rastlanmamıştır.

Ali Kemal yazılarının büyük çoğunluğunun düşünce kuvvetinden doğan telif eserler olduğunu söyler. Hem telif hem de tercüme eserlerinin halk tarafından çok sevildiğini ve rağbet gördüğünü söyler. Hatta bu yazılarının Rezaizade tarafından da takdir gördüğünü ifade eder. Buna delil olarak da Hüseyin Cahit’in “Ali Kemal Bey, bir iki seneden beri muharrerat-ı muhtelifesini *İkdam* sütunlarında halka kemal-i zevk ile okutuyor. Bu bapta ihtiyar ettikleri tarz-ı hareketi takdir etmemek elden gelmez.” (Yalçın, 2019: 72) dediğini aktarır ve yazılarının beğenildiğini muarızlarının itiraf ettiğini söyler.

Ali Kemal *İkdam*’a gönderdiği yazılarında bilgi ve kültür açısından daha dolu yazılar da olduğunu ancak bu yazıların yazmakta olduğu sütun için ağır gelmesi sebebiyle diğerleri kadar okunmadığını ve bazılarının da yayınlanmadığını belirtir. İktisattaki arz talep dengesini örnek göstererek kendisinden talep edildikçe yazı yazmasının gayet olağan bir durum olduğunu savunur. Bu duruma ihtiyaç sahibi oluşunu da dayanak gösterir:

¹² Alıntı yapılan tezde bu kelime “muin” Şeklinde okunmuştur. Kelimenin doğrusu “muayyen” olmalıdır.

Böyle renk renk mebhasslara girdiğimden dolayı muarızlarımın dillerine doladıkları taarruzat hiç muvafık-ı insaf değil çünkü bundan evvelki makalemde arz eylediğim esbabdan, ihtiyaçtan sarf-ı nazar tıpkı bir tacir için olduğu gibi bir sahib-i kalemden de talep vaki oldukça arz zaruridir. Bu kaide-i iktisadiye umumî kati değil midir? (Ali Kemal, 1898: 34).

Ali Kemal muarızlarına cevap verirken örneklendirmeden de faydalanır. Eserde kayda değer en açıklayıcı örnek ise Hüseyin Cahit'in intihal iddiasına karşı verdiği örnektir. Eserinin ikinci ve üçüncü makalesini bu iddialara cevap vermeye ayırmıştır. Bu makalelerde hem intihal yaptığı iddia edilen orijinal metnin çevirisinden hem de kendi yazısından uzunca örnekler vererek iki eseri karşılaştırır.

Yaptığı tercümelerin ne yolda tenkit edilebileceğini de şu sözleriyle ifade eder: Sahibi itiraf ettikten sonra bir eser tercümedir diye takip olunmaz. Fakat bir tercüme iyidir, fenadır, bir üslub-ı galattır, muallaktır, bir fikr-i hatadır, merduttur diye intikat edilir (1898: 29).

Ali Kemal kendine yönelik eleştirilere cevap verirken aynı zamanda Servet-i Fünûn'a karşı eleştiriler getirir. Ali Kemal'in fazla uğraşmadan, emek vermeden, kolayca yazıp işin içinden çıktığını söyledikleri tercümelerini edebiyatımız için değersiz ve gereksiz görürler. Ali Kemal ise yaptığı bu tercümeler ile yazarlık gayesi güden gençlere örnek olduğunu söyler. Onlara manzume yazmak yerine günde böyle dört beş makale kaleme almayı önerir. Bu denemelerin yazarlık yeteneğini geliştirdiğine dikkat çeker. Servet-i Fünûncuların bir buçuk manzume yazabilmek için çabaladıklarını “ıkına sıkına” diyerek aşağılar. Onların bu manzumeleri yazmak için uzun uğraşlar vermesini gereksiz görür: Salisen, haftada ıkına sıkına bir buçuk manzume yazmaya çabalayacakları yere iktiza ederse günde böyle üç dört beş makale kaleme alabilmek, karihayı öyle doldurmak, hameyi o suretle bilemek, vüsat-i istidadını öğrenirler, edinirler...(1898: 49).

Ayrıca Paris'in sefih yaşantısı yerine ilmî hayatını ele almak gerektiğini söyler. Burada Ali Kemal Batılılaşmaya karşı bakışını da az çok gösterir. O dönemin yaygın tartışmalarından olan Batının ahlakını değil ilim ve tekniğini örnek almalıyız görüşüne paralel olarak, yapılan çevirilerde Batı'nın sefih yaşantısının değil hikmetli yönünün aktarılması gerektiğini savunur. Kendisinin de bunu yaptığını “Bunlardan maada Paris'in kumarlarından, yarışlarından, şuhlarından, süffahlarından, eğlence düşkünlerinden değil fakat mekteplerinden, derslerinden, kitaplarından oldukça haber ve malumat alırlar.”(1898: 49) sözleriyle ifade eder.

Haftada bir “ıkına sıkına” manzume yazmak yerine gazetelerden tercüme yapmayı savunduktan sonra *Servet-i Fünûn*'un son dönemlerdeki tercümelerini de eleştirir. Estetik veya felsefe konulu “yükseklerden” Fransızca kitap alıp yazarını anmanın pek kayda değer bir iş olmadığını ima eder: “*Servet-i Fünûn* muharrirleri ise -o da bu yakında başladılar- ya hikmet-i

bedayiden ya nükte-i meâliden hâsılı yükseklerden bir Fransızca kitap ele geçirirler. “Véron dedi ki” diye güya mehaz göstererek tasvir u tasavvura koyulurlar ”(1898: 50).

Servet-i Fünûn’a getirdiği en ağır eleştirilerden biri de Frenk taklitçiliği ve milli ruhtan mahrumiyettir. Tercümelerine millî bir bakış vermeyi önemseyen Ali Kemal için bu mahrumiyet de bir kötülüktür ve bu şekilde edebiyatta bir patlama dönemi kurma iddiasını yersiz bulur: “Servet-i Fünûn’un mebde-i teessüsünü *Mekteb*’in vech-i naklini, bir parça da hikmet-i ulviyye-i siyasiyye ile karıştırarak sırf Frenkleri taklit, tefekkürat-ı milliyeden mahrumiyet seyyiesiyle bir devr-i infilak-ı edeb yaparlar” (1898: 50).

Servet-i Fünûn’u taklitçilikle suçlamakla kalmayıp bu konuda zihinlerinin ve yazılarının karmaşık olmasını da eleştirir. Fransız edebiyatında gerçekleşen her gelişmeyi bir kanunmuş gibi Türk edebiyatına uyarlamanın yersiz olduğunu savunur. Dayanaksız bulduğu bu görüşlere kanıt olarak yine Fransız yazarlarından alıntılar yaptıklarını söyler. Böylece kendisini kaynak göstermemekle eleştirenleri yersiz ve alakasız bir şekilde kaynak göstermekle eleştirmiş olur. Makalelerde gördüğü tutarsızlıkları yine hakaret içeren bir deyimle dile getirir:

Bu yolda karma karışık bir felsefe yürütürler. Bu edvar-ı gûnâgûnda ise hep Frenkleri takliden tabiatı karpuz gibi bir onlardan bir bizden üdebamızı istif ederler. Yine aynıyla Fransa edebiyatında olduğu gibi aksülameller, teceddütler, terakkiler, tekâmüller ortaya koyarlar. Ha, bu indiyatı, muhalletatı Türkler için bir kanun şeklinde göstererek en nahifi bu sırada yine “Véron dedi ki” suretiyle karma karışık birkaç delil serd eylerler. Tabir mazur tutulsun, sargın öküz gibi makalenin bir kısmı kısm-ı diğerine baştan aşağı yana yana bakar durur(1898: 50).

Servet-i Fünûn makalelerinin içerikteki tutarsızlıklarını eleştirir. Kapalılık yönünden yazanın bile anlamayacağını iddia eder. Bundan sonra toplumun faydası için *Servet-i Fünûn*’u bu gözle değerlendirmeye tabii tutacağını söyler:

Tabir mazur tutulsun, sargın öküz gibi makalenin bir kısmı kısm-ı diğerine baştan aşağı yana yana bakar durur. Ne yazan anlar, ne okuyan anlar! İşte edebiyat, işte bedayi, işte meâlî! Mademki bahis bu tarza döküldü. Biz de *Servet-i Fünûn* sahifelerini artık nef’an linnâs tedkik ve teftişe koyulabiliriz (1898: 50, 51).

Servet-i Fünûn’a yönelik en tutarlı ve en ciddi saldırısı onları intihalle suçlamaktır. Dergi, bilimsel yazılarda kaynak göstermemekte ve bu durum kendi yaptığından daha ziyade intihale benzemektedir:

Eskiden makalat-ı edebiyede olduğu gibi henüz musahabe-i fenniyelere *Servet-i Fünûn* mehaz göstermeye başlamadı. Hâlbuki bunlar *La Nature*’den öteden beriden aynen tercüme olduğu için ber vech-i bâlâ tafsil edegeldiğimiz muktebesat-ı âcizanemden çok ziyade intihali andırırlar. (1898: 50, 51)

Kendi görüşleriyle incelediği Seignolbos’un tarih kitabından hareketle *Servet-i Fünûn*’un tarih yazılarının temelsiz olduğunu iddia eder. Ona göre okuyucu eğer yersiz eleştirilere kulak tıkayıp Ali Kemal’in tanıttığı bu eserdeki Osmanlı tarihi kısmını okursa

Servet-i Fünûn'un tarih anlayışının temelsiz ve kurmak istediği edebî anlayışın çürük olduğunu görecektir:

O adamcağız makalemi okur okumaz böyle bîsud ta'nelere kalkışacağı yere derhal Seignolbos'un bu kitabını getirir, devlet-i aliyeye ait faslı okur, Tanzimat-ı Hayriye ile teferruatının tesirat u netaici hakkında bir fikr-i sahih edinmeye başlar, sonraya bizzat bularak ya benden diğer me hazlar isteyerek bu fikri ikmal eder. Badehu *Servet-i Fünûn* sayfelerinde yürüttüğü muhakemat-ı bedia-yi tarihiyyenin ne kadar bîesas, bu esas üzerine kurmak istediği meslek-i edebî ne merteye çürük olduğunu anlar, birçok müstefit olurdu (1898: 60, 61).

Servet-i Fünûn'un edebiyat tarihi yaklaşımını da eleştirir. Ardı arkası kesilmeden türlü türlü edebiyat dönemleri icat etmenin yersiz olduğunu savunur. Özellikle Yeni Edebiyat-ı Cedide tanımlamasını saçma bulur. Bu dönem edebiyatının henüz bir ciddi marifet, meziyet göstermediğini ve bir kavimde edebiyat dönemlerinin böyle sık sık değişmeyeceğini savunur:

Bilahire tefsir edecek isek de şimdiden sû-i fehme mahal vermemek için biz edebiyat olmaz, edebiyatın mihenki, miyarı olamaz demiyoruz. Bu şikâyetimizi bu nakaisi Yeni Edebiyat-ı Cedide diye ortaya koydukları karışıklığa isnat ediyoruz. Nasıl etmeyiz, demeyiz ki “İki Söz Daha”da öteden beride olduğu gibi bütün *Servet-i Fünûn* sayfelerinde lâyenkati bizde edvar-ı günâgûn-ı edeb icat eyliyorsunuz. Destursuz, cetvelsiz fi-emânillah okuyabildiğiniz bir iki Fransızca eser-i edebî ve felsefinin bittabi güzelce temsil edemediğiniz muhteviyatı araya mucitlik mücedditlik hevesi de girince edebiyatımıza tepeden tırnağa kadar galat, sakat bir surette tatbike koyulursunuz. Altı asrı üç devr-i edebe taksim ile beş buçuk asrı edebiyat-ı kadimeye bıraktıktan sonra kısm-ı mütebakiye hemen hemen edebiyat-ı cedide ile yeni edebiyat-ı cedide arasında paylaşıyorsunuz. Yeni edebiyat-ı cedide için edebiyat-ı cedidenin âlimanesidir diye büyük bir hatt-ı tefrik de bulur, edebiyatça gayet kemale erdiğimizi ferih fehur söylüyorsunuz. Biz o saçma taksimatı tefellüsâtı bîesas bularak Yeni Edebiyat-ı Cedide dedikleri tarzın bir cüz'i kalile müstevli bir taşkınlıktan ibaret olduğunu henüz bir ciddi marifet meziyet göstermediğini, bir kavimde edvar-ı edeb öyle zırt zırt değişmeyeceğini bir müveccehenin hiçbir zaman bir lücce addolunamayacağını iddia eyliyoruz. Şimdiden sonra bu iddialarımızı uzun uzadıya teşrih edeceğiz. (1898: 63, 64)

İntihal yapıldığı iddia edilen gazete yazısından kendisine ait olan kısımlardan alıntılar yaptıktan sonra yine Servet-i Fünûn'u eleştirir. Servet-i Fünûn kapalı, bulanık yazılar yazmak yerine kendisi gibi “vuzuhu olan” yazılar yazmalıdır. Gelecekte “o edebiyat dedikleri terellelileri bir tarafa atarak” kendisinin benimsediği üsluba yöneleceklerinden emindir. Burada ‘olgunluk’ anlamındaki “kemal” sözcüğünü özenle yerleştirerek kendi ismini de çağırıştırır:

Öyle eminim ki Servet-i Fünûn'un o bedayî o meâlî diye o soluk o bulanık o muğlak mesleğinde solan, sönün, giden zeka bir kere bu minhac-ı ikbali ve kemali tutsa idi bizim için ne büyük hayırlar memuldü. Fakat biz atiden mutmainiz ne derlerse desinler. Akıbet bütün o edebiyat dedikleri terelellileri bir tarafa atarak bu nehc-i hakikiye gireceklerdir (1898: 63).

Bahsedilen örneklerden anlaşıldığı üzere Ali Kemal kendisini açıklama ve savunma gereği duymuştur. Bunu yaparken de kimi zaman kendini övmüş, kendini haklı çıkaracak örneklere yer vermiş kimi zaman da alaycı ve sert bir üslupla muarızlarına eleştiriler yöneltmiştir. Ali Kemal'in söylenilenin aksine ömrü boyunca savunduğu bir fikirde sebat ettiği söylenebilir. O da daima Servet-i Fünûn'u eleştirmektir ki Servet-i Fünûn'a yönelik sağlam eleştirileri olmuştur. Onların sanat ve edebiyat tarihçiliği anlayışlarını, kullandıkları dillerini,

felsefesini ve milli zevkten yoksun olup taklitçi olmalarını eleştirmiştir. Servet-i Fünûn etkin olduğu dönemde birçok yazar ve şair tarafından eleştirilmiştir. Dekadanlar Tartışması'nı başlatan Ahmet Midhat da o dönemde özellikle dil konusunda Servet-i Fünûncuları eleştirmiştir ancak günün sonunda “Teslim-i Hakikat”i yazarak Servet-i Fünûn’un hakkını teslim etmiştir. Ali Kemal ise kendisine çok ciddi eleştiriler yapılmış olmasına rağmen Servet-i Fünûn’u eleştirmekten bir an olsun vazgeçmemiştir.

3.3.2.İntihal

Türk edebiyatında intihal konusu daha çok roman türü ile gündeme gelmişse de intihal tartışmaları şiir üzerinden ortaya atılmıştır. İntihal konusunda tartışılan terimler de şiir odaklı olmuştur (Canbaz, 2005: 91). Şemseddin Sami Bey *Kamûs-ı Türkî*’de intihal sözcüğünün anlamını “diğerinin şiirini veya bir sözünü benimseme” olarak ifade etmiştir. Ferit Devellioğlu kelimenin hem lügat anlamını hem de edebiyattaki karşılığını, “1. çalma, başkasının malını benimdir diye iddia etme. 2. ed. Birinin yazısını veya şiirini kendinin gibi gösterme.” şeklinde vermiştir. D. Mehmet Doğan hazırladığı *Büyük Türkçe Sözlük*’te ise “bir eseri kısmen veya tamamen kendisine mal etme, söz ve yazı hırsızlığı, eser çalma, edebî hırsızlık” şeklinde açıklamıştır (Karataş, 2005: 65).

Klasik edebiyatta olduğu gibi usta-çırak ilişkisinin etkin olduğu ve nazirecilik geleneğinin edebiyatta önemli bir yere sahip olması durumunda tam anlamıyla intihalden bahsetmek zordur. Geleneğe bağlı olan sanatçı atalarının yolundan gittiğinde, onları tekrarladığında yerini bulduğunu düşünür. Geleneğin yazar ve şairleri, “şiirde iyelik” kavramına dâhil olmayıp insanlığın ortak malı sayılan temalardan ve ortak değerlerden faydalanmışlardır. 19. yüzyıla kadar edebiyatın kaynakları, temaları hatta kalıpları insanlığın ortak malı hükmünde olduğundan sanatçılar, insanlık mirası olarak kabul edilen bu temaları işlerken, kendince bir söyleyiş bulma gayreti içinde olmuşlardır (Şakar, 2005: 74). Ancak bu yüzyılla birlikte bireyselliğin kendini göstermesi sonucunda sanatçı kendine has yenilikleri, söyleyişleri, icatları varsa, bunları başka şairlerle paylaşmamayı ferdi dünyasının hudutlarını muhafaza etmek olarak algılar. Sanatçı yarattığı bir yeniliği -hem de referans gösterip kendi adıyla birlikte anmadan- kullananları hoş görmemeye başlar. İşte, gerçek anlamda “intihal”den bahsedilmeye başlanması da varılan bu bilinç noktasından sonra gerçekleşir (Özgül, 2005: 54-60).

İntihalin tartışılmaya başladığı dönemde metinler arası ilişkilerin çerçevesi tam olarak çizilemediği için tam bir kavram kargaşası yaşanır. Etkilenme nedir, intihal nedir, bunların

sınırları nerede başlar nerede biter soruları hakkıyla yanıtlanamaz. Etki, esinlenme, intihal, kaynak ve örtüşmüşlük gibi temel olgular 1960'lara gelindiğinde “metinler arası” kavramıyla yeni bir zemine oturur (Tosun, 2005: 65). Kubilay Aktulum, metinler arası yöntemleri iki bölümde ele alır ve bu kavramları açıklar. Bu kavramların açılımları bilinmeden, iki metin arasındaki her benzerliğin ya da göndermenin ülkemizde intihal olarak nitelendirildiği olmuştur. İntihal dışındaki bütün metinsel göndermelerde yazar bunu bile isteye yapar ve metni yeniden üretir. Gönderge yaptığı metinleri gizlemeye çalışmaz, onu değiştirir, dönüştürür. Metni tümüyle kendisine mal eder. Oysa intihalde öncelikle orijinal olanı gizleme amacı yatar ve bu tutum etik bir sorun olarak karşımıza çıkar (Tosun, 2005: 90).

Etkilenme ise çeşit çeşittir: Esinlenmek (ilham almak) bunlardan birisidir ve bu esinin bir eserde can bulması için yaratma gayreti gerekir. Esinlenme bir çağrışımdır, kıvılcımdır, çekirdektir ve onun da gayrete ihtiyacı vardır. Fakat taklitte, edebî taklitte de gayret var. Şu farkla ki, söylenecek olan, asıl eser üzerinden söyleneceği için mevcudu değiştiren/dönüştüren veya altüst eden bir gayrettir. İntihalde ise böyle bir edebî gayret yoktur, el koyma vardır (Mert, 2005: 82). Yahya Kemal, “İntihal (çalıntı) hükmü vermek güç bir iştir. Tesir, taklit, mülhem olmak, yaratma, *recreation* (yeniden yaratım), *réminiscence*’ları (şuursuz olarak hatırlama) birbirine karıştırmamak gerekir” der (Canbaz, 2005: 93).

Özgül’e göre, sanatçı aldığı fikrin, imgenin, nüktenin altında ezilmeyip onu geliştirmeyi, aşmayı başardığı müddetçe yaptığı iş hırsızlık değildir. Diğer taraftan -Anatole France gibi söylenecek olursa- şiirinden bir şeylerin aşırıldığını fark eden şairin de karşısındakini itham etmeden evvel, kendine dönüp yazdıklarının ne kadarının hakikaten öz şairiyetine ait olduğunu iyice bir tartması gerektiğini söyler.

Mu’terizlere Evcibe-i Müskite’de önemli bir yere sahip olan intihal iddialarına ve örneklerine geçmeden önce Hüseyin Cahit’in *Edebiyat Anıları* isimli eserinden buraya aktarılan dikkati çeken bir nokta, Ali Kemal’e yönelen intihal iddialarını değerlendirme hususunda göz önünde tutulmalıdır. Hüseyin Cahit, *Servet-i Fünûn* yazarlarından olan Ahmet Hikmet’in *Haristan ve Gülistan* adlı hikâyesini yazarken Rosny Kardeşlerin bir hikâyesinden “esinlenmiş” olduğunu hatta esinlenmiş demenin hafif kalacağını aynen alındığını söyler. Ancak bunu bir “aile sırrı” gibi sakladıklarını söyler:

Rauf ile bunun farkına vardığımız vakit işi bir aile sırrı gibi saklı tuttuk. Çünkü bir yandan Ali Kemal’i çalıntı yazı yazmakla suçüstü yakalar, öte yandan Avrupa taklitçiliğiyle suçlanırken, içimizden birinin bu aşırı yakınlığı hepimiz için bir aşağılanma nedeni olabilirdi. Bugün olsa pek kolay cevap verilebilirdi. Uyarlama der, işin içinden çıkardık. Ama o tarihlerde beğeni, uyarlama yapan romancıları değerlendirebilecek kadar incelmemişti. Başka yazardan elde edilen yazılara hırsızlık diyorduk.” (Mutluay, 2010: 103).

Hüseyin Cahit Yalçın, *Kavgalarım* isimli eserinde Ali Kemal ile ilgili olan intihal iddiasının nasıl başladığından ve Ali Kemal'in buna karşılık yazdığı iki yazısından bahseder. Hüseyin Cahit'in Ali Kemal hakkındaki en büyük iddiası Fransız gazetelerinden intihal yapmış olmasıdır:

Hususan ki Ali Kemal Beyin yazılarında Fransızca bilmeyenler için şayan-ı istifade şeyler de çoktur. Fransız gazeteleri İstanbul'a *İkdam* muhaberatından daha çabuk gelmeseydi Fransızca bilenler de Paris muhaberatını okuyabilirdi. Ali Kemal Bey yazdıklarını okutmak sırrına da şiddetle vakıftır. Bunun içindir ki bir vaka-i mühimme-i edebiyeden veya saireden bahsederken bu tafsilatı gazetelerden tercüme ettiğini söyleyecek yerde o dilara, rana mutarra buram buram, zıba ifadeleriyle -kendisi gidip görmüş gibi- kangal kangal yazar ki bu mevzubahis olan mesele karileri nazarında merakı calib bir renk verir. İcabı hâlinde –artık gazetenin mesleğine göre- mesela Emile Zola'yı medheder. Bunun *Jurnal* gazetesinde Bourget tarafından yazılmış olduğu söylense Bourget namını bilmeyen kariince ehemmiyetten ari tutulacağına vakıf olduğu için iki seneden beri karileri indinde kesbettiği nüfuz ve itimada güvenerek birkaç Arapça beyit ile karıştırıp Türkçeye mahirane naklediverir (Yalçın, 2019: 73).

Ali Kemal *Muterizlere Ecvibe-i Müskite*'de, hakkında pek çok iddia olduğunu ama bu iddialardan en şiddetlisinin intihal iddiası olduğunu söylemiş ve eserdeki son iki makalesini bu iddialara cevap vermeye ayırmıştır. İntihal savunmasında “Bir Alman'a Göre Fransa” bendini incelemeye alma nedeni olarak hem konu bakımından önemli oluşunu hem de şahsi meselelere girmeden intihal bahsini değerlendirmek için daha uygun oluşunu gösterir. Ona göre *Figaro*'dan tercüme ettiği “Bir Alman'a Göre Fransa” yazısının tercüme olmasına karşı çıkmak demek incelemeyi derinden başlatarak ve yazıda söz konusu edilen kitabı ele alarak kendisinin yazmasını beklemek demektir. Böyle bir beklentinin yersiz olduğunu çünkü bu konuyu sıfırdan kendisinin yazmasının mümkün olmadığını ve böyle bir girişimin yazıyı kaleme almaktan vazgeçmek anlamına geldiğini söyler:

İbtida-i emrde mevzuca ehemmiyeti caiz olduğu mesail-i şahsiyeye girişmeden bahs-i intihali muhakemeye daha müsait olacağı için “Bir Alman'a Göre Fransa” bendini gözden geçiriyoruz... Jules Lemaitre'in makalesini *Figaro*'da okuyunca bermutat işte *İkdam* için güzel bir mevzu dedim. Hemen kalemimi ele alarak o bendimi yazdım. Şimdi muarızlarıma göre bu hatt-ı hareketimde evvel cinayetim o bendin mevzuunu o gazeteden almamalı idim. *Figaro*'nun bahsettiği bu meseleden aynı veçhe ile bahsetmemeli idim. Mehuz-ı esasiyyeyi ele geçirmeli uzun uzadıya tedkikat yürütmeli makalemi öyle yazmalı idim. Fakat defaat ile arz eylediğim esbaba mebni benim için öyle uzun uzadıya tahkikata girişmek muhal yani o makaleyi yazmaktan feragat demektir. Zaten mevzuun inceden inceye taharriyata tahammülü yoktu. O suretle olaydı böyle ufak bir makale değil fakat bir kitap yazmak lazım gelirdi (1898: 38).

İkinci cinayeti olarak tanımladığı yazının başında asıl yazının kaynağını göstermemesini de gerekçelendirir. Lemaitre'in Rommel'den aynen aldığı kısımları Rommel'den diye belirttiğini yazarın kişisel görüşlerine hiç dokunmayarak o birkaç satırın üzerine kendi düşünce gücünden, kendi fikrinden değerlendirmeler eklediğini söyler:

Sânî-i cinayet: ibtida-yı makalemde “Ey kariin-i kiram! Şu bend Fransa üdebasından bu sabah *Figaro*'da neşreylediği sahifeden mehuzdur” demeli mehaz göstermeli idim. Böyle yapmadım. Niçin? Çünkü Jules Lemaitre'in makalesini şöyle okudum; Rommel'den aynen aldığı yazıların birkaç satırını Rommel'dendir diyerek tasrih ederek naklettim. Muharririn efkâr-ı mahsusasına

hiç dokunmayarak o birkaç satırın üzerine baştan başa karihamdan fikrimden mutalaat yürüttüm... İşte bu makalenin üçüncü dördüncü kısmı da tıpkı kısm-ı evvel, kısm-ı sâni gibidir. Jules Lemaitre'in bendinden alınan Rommel'in o birkaç satır tercümeleridir ki makalemde kavs içine konulmuştur. Aksam-ı mütebakiye baştan başa karihamdandır, fikrimdendir, zihnimdendir, itilâmdandır. Değilse muarızlarımın o zümre-i kalile-i münevverenin vekil-i davası gibi ortaya çıkan Hüseyin Cahit Bey söylesin, meydana koysun (1898: 39).

Kendisine ait olan kısımları aktardıktan sonra makalenin üçte ikisinin kendisinden olduğunu söyler. Ona göre eğer iddia edildiği gibi kendisinde intihal düşüncesi veya okuyucunun gözünü boyama arzusu olsaydı makalenin üçte ikisini kendisi yazarken kalan kısmı aynen nakletmez onlara bir çözüm yolu bulurdu:

İşte bütün taraf-ı âcizanemden ilave olunan makalemin ruhunu teşkil eden endişe-i fikr ve tahririmi gösteren şu mutaalat böyle devam ediyor. O sahifelerin la ekal iki sülüsünü teşkil ediyor. Bende fikr-i intihal yahut dedikleri gibi karilerin gözünü boyayarak azamet satmak hevesi olaydı, fakat aman ya Rabbi, ne hasisane düşünceler! Makalenin iki sülüsünü böyle karihadan yazdıktan sonra mütebakisini niçin öyle aynen nakletmeliydi? Niçin başka başka geçitler uydurmamalıydı, neden o sathi sözleri değiştirmemeliydi? (1898: 65).

“Bir Alman’a Göre Fransa” yazısından kendisinin eklediği kısımları göstererek bu kısımlarda ülkesini düşünen bir Türk’ün gayretinin hissedileceğini savunur ve rakiplerinin kendisi gibi düşünemediğini ileri sürer:

Benden şöyle sözler, yani Ali Kemal’in haddince memleketi, teali-i kavmiyyeti düşünen bir Türk’ün Paris’te âcizane büyüyen, büyümeye çalışan kafasından fıskırma değil midir? İşte Servet-i Fünûnlar işte Sabahlar niçin böyle düşünemiyorlar? Niçin böyle serd-i efkâr edemiyorlar? (1898: 41).

Makalede kendi yazdığı kısmı alıntıladıktan sonra bu yazının bir Fransız’a mı yoksa bir Türk’e mi ait olduğunun anlaşılabileceğini vurgular:

Bu düşünceler hiçbir Fransız düşüncesine benziyor mu? O kuru patırlara kapılmayarak siz de hükmediniz, adilane, vakıfane hükmediniz ey kariin! *Servet-i Fünûn*, *Sabah*’ta böyle yazılar mı görüyorsunuz? Böyle yazılar mı okuyorsunuz? Bu mülâhazalarda milletimizin, Türklüğümüzün bir büyü yok mudur? Şu âcizane muhakemat şu naçizane tedkikat Paris darülfünunlarında dirsek çürütmekle çabalayan bir Türkün sırf mahsul-i ichtihadı, sırf semere-i tefekküratı değil midir? (1898: 45).

Fransızcadan genişleterek çevirdiği ve açıklamalara eklediği yazının aslıyla kendininki yan yana konup kıyaslandığında birinde Fransa, Fransızlık endişesi varken kendi yazısında Türklük ve Türk düşüncesi vardır. Sadece “konu alıntısı” yaptığını savunur ve o gökten benipten söz ediyorum der:

Şimdi Fransızca bir bendden bu suretle iktibas-ı mevzuatı bu suretle tevsiatı teşrihatı intihal mi addedeceğiz? Jules Lemaitre’in makalesiyle makale-i âcizanem yan yana getirilince görülmüyor mu ki o asumandan bahsediyorsa ben rismandan dem vuruyorum. Bir birimize hiç yaklaşmıyoruz. Onun hedefi Fransızlık, Fransız efkârı, Fransa halkı, Fransa endişesidir. Benim maksudum Türklük, Türk amali, Türkler, Türk tecelisidir (1898: 46).

İntihal olarak iddia ettikleri eylemin okuduğunu güzelce anlayarak şahsi değerlendirmeler ve örneklendirmelerle alıntıladığı yazıyı baştan başa telif derecesine yükseltmek olduğunu söyler:

Numunesini bertafsil arz eylediğimiz veçhe ile bize isnat eyledikleri intihal, okuduğumuzu güzelce anlayarak ıttılaat-ı zatiyemizle mükemmelen temsil ettikten sonra muktesebatımızı baştan başa telifat mertebesine ref' etmekteyizdir (1898: 49).

Ali Kemal bu makalesinden önce yazdığı “Ah Minne’ş-Şiiri ve Hâlâtihi” adlı makalesinde intihal için “Avrupa efkârından, âsarından istifade, intihal bahsine gelince: İnsaf buyurulsun, hangimiz böyle yapmıyoruz? Hangimiz karihamızdan bir fikir ibdana muktediriz? Ancak bari biz bütün bu muktesebatımıza bir levn-i millî vermeye çabalıyoruz.” (Yalçın, 2019: 380). diyerek yaptığının bu yazılara milli bir renk vermek olduğunu söyler.

İntihalle suçlandığı çalışmaların aslında matbuat âlemimiz için bir fırsat olduğunu bu eserleri dilimize nakletmenin bir hizmet olduğunu savunur:

Filhakika, dedikleri gibi ise ben üdeba ve hükema-yı Efrenc’in makalatını gece gündüz göz nuru dökerek hazâin-i irfan-ı Osmaniye’ye nakledeyim bahusus hüviyet-i üslubumla, mikdar-ı kemalatımla tevşih ede ede nakledeyim de sonra böyle sitemlere uğrayayım... Halkımızın tevsi-i itlâ’ına çalışmak isteyenler şu hayalattan ibret alsalar yeridir, cinayet, cinayet! Ali Kemal bütün o makaleleri Fransız üdebasından Fransız hükemasından tercüme ediyormuş... Ediyormuş da onun için öyle parlak oluyormuş. Ya Ali Kemal bunları lisanımıza nakletmeseydi matbuatımız için bir mahrumiyet değil miydi? Bu mahrumiyete meydan vermemek, irfanımıza, kemalatımıza velev âcizane olsun bir hizmet değil midir? (1898: 17, 18).

İntihalle suçlandığı çevirilere hukuken bile bir ruhsat verildiğini savunur. Rusya ve Osmanlı’nın uluslararası telif anlaşmasına dâhil olmadığını dolayısıyla müellife sormadan diledikleri gibi tercüme edebileceklerini söyler. Anlaşmaya dâhil olsak da gazete yazıları için yine hukuki bir engel olmadığını savunur:

Salisen bu teracime bu nakliyata hukuken bile mesağ vardır: 1896’da Paris’te hukuk-ı düvel-i hususiyeden Union Littéraire Et Artistique dedikleri heyet-i ittihadıyye-i edibe ve fenniyeye dair bir encümen-i beynelmilel teşekkül etti. Birçok mebahis sırasında gazetelerin münderecatına ait hakk-ı telifi de mevki-i müzakereye koydu. Tefrika hikâyelerini bir sarahat-i men’iyye vaki olmadığı hâlde novel dedikleri müstesna hikâyeleri istisna etti. Münderecat-ı mütebakiyeyi bilâtasrih nakil ve tercümeyle mesağ olduğuna karar verdi ki bu karar muahede-i umumiyyeye girdi. Heyeti teşkil eden devletlerce kabul olundu. Hukuk-i düvel-i hususiyeden bir kaide bir kanun oldu. Filhakika muhafaza-i hakk-ı telifi taalluk eden bir heyet-i umumiye de tıpkı Rusya gibi biz dâhil değiliz. Onun için müellife sormadan her türlü âsar-ı ecnebiyeyi keyfe mâ yeşâ’ nakil ve tercüme edebiliyoruz. Fakat dâhil olsak bile böyle gazete makalelerini tercüme etmeye yine hakkımız bakidir (1898: 18).

Kendi intihallerinin Ahmet İhsan’ın müşahedatından daha değerli olduğunu savunur: “Avrupa’da Ne Gördüm? gibi müşahadata böyle muktesebatın, muktebesatın böyle müntehilatın rüçhanı niye teslim olunmuyor? (1898: 14)” diye sorar.

Hüseyin Cahit Servet-i Fünûn’da yayınlanan “Günde Bir İntihal” adlı makalesinde Ali Kemal’in yaptığını iddia ettiği intihali, yazının asıl hâliyle karşılaştırma yaparak örneklendirir. İddia, en net şekliyle şu sözlerle ifade edilmiştir:

Sâl-i hâl efrenci martın onuncu perşembe günü Paris’te intişar etmiş olan *Figaro* gazetesinin ilk sayfasının üçüncü sütununun orta yerinde “Reis-i Hükûmetin Kütüphanesi- La bibliotheque du président-” unvanlı bir makale var ki *İkdam*’da evvelki gün okuduğum makaleniz buradan -ne diyeyim bilmem ki- haydi Türkçesini söyleyeyim, aşırılmıştır (Yalçın, 2019: 99).

Rakiplerinin kendisini yıpratmak için en çok dile getirdiği makale yüzeysel bir içeriğe sahip olan “Reis-i Hükûmetin Kitapları”dır. Bu yazının ilimle iktidarla alakası olmadığını öne sürer. Makaleyi çevirmeye Osmanlı okuyucularına faydalı olacağı düşüncesiyle karar verdiğini söyler. “Adiden adi amal-i reddiye” olarak tanımladığı şampanya içmek balo gezmiş gibi görünmek amacıyla değil Osmanlı okuyucusuna kitaplardan bahsetmek amacıyla bu yazıyı seçtiğini belirtir:

Makaleyi okudum, kitapların esamisini gözden geçirdim. Siyasete, tarihe taalluk eden kitaplarla aşına çıktım. Sahih bir mevzu ki *İkdam* karileri için müfittir, eğlencelidir, hülasa işe yarar dedim. Bendi bir daha dikkatle mütalaadan sonra gazeteyi bir tarafa koydum. Elime kalemi aldım. Bu mevzuadan bir bend çıkarmak benim için nasıl olurdu? O sahifeleri aynen tercüme etmek mevzuun yegâne halâvetini gidermek demektir. Mesrudat-ı atiden anlaşılacağı üzere adûlârının isnat ettikleri veçhe ile şampanya içmiş Elize balosuna gitmiş görünmek gibi adiden adi amal-i reddiye'nin sevgiyle değil, fakat kitaplardan reis-i hükûmetin kitaplarından kariin-i Osmaniyyeye bahseylememek, ammenin, keyfe ma ittifak bir gazete muharririn bu kitapları görebilmesindeki nükteyi göstermek için esas-ı nefsimi irca tarikini ihtiyar eyledim. (1898: 52).

Yazıyı yazarken okuyucuya faydalı olma kaygısı güttüğü için alıntılardığı metni tamamen değiştirmeyi hiç düşünmediğini ve günün birinde bu yaptığının onun aleyhine kullanılacağına hiç ihtimal vermediğini söyler:

Fakat yukarıda arz ettiğim gibi bendeki endişe-i tahrir böyle süfliyattan çok âlî idi. Bu endişe o kadar fikrimi işgal etti ki bu eserden şu iddianın bir gün böyle bir tabir-i amiyane ile –maraza- çıkaracakları hiç hatırıma gelmedi. Bilakis İstanbul'da *Figaro*'yu okuyanlar makalemi de görünce maksadımı derhâl anlayarak “Aferin Kemal, hizmet için ne mevzular ne vesileler buluyor.” derler sanıyordum (1898: 66).

Kendisini intihalle eleştiren *Servet-i Fünûn* dergisi -Ali Kemal, Hüseyin Cahit nezdinde tüm *Servet-i Fünûn*'u da karşısına alır- Ali Kemal'i intihalle suçladığı sayısında bir Fransızca yazının baştan ve sondan kırılarak yayınlandığını söyler. Bu çelişkiyi bu ne perhiz bu ne lahana turşusu deyimiyle dile getirir:

Şu intihal mübahasesine hatime vermeden evvel *Servet-i Fünûn*'a şu suali tevcih ederiz. 370 numaralı *Servet-i Fünûn*'da H. Nazım Bey'in aleyhimdeki bend-i marufu var. Fakat yine o nüshanın 47. sahifesinde Zola davasının temyizine dair *İkdam*'da neşrolunan bir bend-i mahsusun kısm-ı vefiri setr-i menşe için ibtida ve intiha kat' olunduktan sonra aynen naklediliyor. Mademki Ali Kemal'in yazıları bu derece medhuldür, bu nakle niçin tenezzül olunuyor? Neden o fevc fevc üdeba, üdeba-yı cedîde bu dava-yı mühimme dair derhal bir makale kaleme alarak o mecmua-i garrâyı böyle bir iktibas-ı mücrimaneye müftekir bıraktılar? O perhiz nedir bu turşu ne? (1898: 67).

Servet-i Fünûn'un *Figaro*'dan alıntı yapmasını kendi yazılarının Osmanlı matbuatına faydasının sözlü değilse de fiilen kabul edilmesi olarak yorumlar:

Her gazete, bilhassa *Sabah* dostunuz da Zola davasından bahseyletti. Niçin ondan nakliyata kalkışmadınız? Şayet bu yolda mutlak nakliyat lazım idiyse... O meâliyat içinde yüzen *Servet-i Fünûn* erkânı böyle mesail-i hukukiye gibi adiyata tenezzül edemezler mi? Niçin hakikati itiraf etmiyorsunuz? Yazılarımın, haydi dediğiniz gibi intihal suretiyle olsun, ne olursa olsun matbuat-ı Osmaniyyeye fevaidini hizmetini böyle fiilen alenen gösteriyorsunuz da lisanen bir türlü ikrar etmiyorsunuz. Halk bu hakâiki görmüyor mu anlamıyor mu sanıyorsunuz? (1898: 68).

Eserini son olarak Servet-i Fünûn'un kendisini vicdan meselesiyle eleştirmesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirerek bitirir. Eserleri intihal bile olsa, faydalı olmasa bile zararlı olmadığını söyler. Halkın kendisine teveccühünü ise bunda benim ne suçum var diyerek ele alır. Yazılarında sürekli kendini yetersiz gördüğünden söz eder:

Servet-i Fünûn'un bir sözünü daha nazar-ı ibrete koymadan bu satırları bitirmeyeceğim: O da beni vicdanımla tehdit etmesidir, ah işte bu fazladır. Şu hakd, gayz, nebz âlemine vicdanımı karıştırmaya kadar varmamalıyız. Velez ki âsarız Avrupa gazetelerinden intihal olsun, iktibas olsun bunda vicdanın ne dahli var! Matbuatımıza şimdiye kadar hiçbir faidem olmadı kıyas edilse bile zararım olduğuna -adûlarımca da- bir ihtimal var mıdır? Halk beni allame tanıdıysa kabahat benim midir! Yazılarıma baştan başa müracaat buyrulsun. Hangiyse de cehlinden feryat, fitratımın mahdudiyetinden şikâyet yok, ah yine kaç defa bu hakikati acı acı idrak ile kalemimi kırmak istedimdi... (1898: 72, 73)

Ali Kemal, Avrupa'daki gazetelerden yaptığı nakil ve tercümeler için "iktibas-ı mevzuat" olarak bahseder. Yaptığı konu alıntılarını kendi düşünce gücüyle, yorumlarıyla zenginleştirdiğini ve Türk okuyucusunun hoşuna gidecek şekilde milli bir tat vererek işlediğini söyler. Bu çabasının takdir edilmek yerine yazılarının intihal olduğunun iddia edilmesi Ali Kemal tarafından bir saldırı olarak nitelendirilir. Ali Kemal kendisinin hem yetenekli bir yazar hem de hâlâ öğrenme aşamasındaki acemi bir yazar olduğunu söyler. Yetenekli olduğunu dile getirerek intihale ihtiyaç duymadığını ve Avrupa'daki yaşam şartlarının zorluğundan dolayı konu alıntısı yapmaya mecbur kaldığını ifade eder. İntihal yapmadığına delil olarak da yazdıklarının üçte ikisinin kendisine ait olduğunu, istese kalan üçte birlik kısmını da kolaylıkla gizleyebileceğini söyler. *Mu'terizlere Ecvibe-i Müskite*'de bahsi geçen yazıların çoğunluğunun kendisine ait olduğunu gösterecek alıntılar sunar. Bu kısımların asla bir Fransız'ın kaleminden çıkmış olamayacağını aksine Türk'ün düşünce dünyasını ve hislerini yansıttığını ifade eder. Okuyucuya hitaben kendinden emin bir şekilde öne sürdüğü bu iddianın doğruluğunun açık olduğunu söyler.

3.3.3.Tercüme

Bir ülkedeki edebiyat ve kültür hareketliliğini en çok besleyen kaynaklardan biri de tercümedir. Özellikle yeni bir yaşam tarzına yönelimin başladığı ve yeni bir edebi anlayışın ortaya çıktığı dönemlerde tercümelere rağbetin yükseldiği görülür. Ülken, bütün uyanış devirlerinin tercüme ile açıldığını söyler (Ülken,1997: 14). Ayrıca Osmanlı'nın Batı'yı tanınması hususunda tercümelerin öneminden söz eder (1997: 326).

Edebiyatımızda ilk tiyatro ve roman örneklerinin tercümelerle ortaya çıktığı bilinen bir gerçektir. Tanzimatla birlikte başlayan edebî tercümeler Servet-i Fünûn döneminde de rağbet görmektedir. Ali Kemal de hem edebî tercümeleri hem gazete tercümeleriyle dönemin edebiyatında adının anılması gereken yazarlardandır.

Ali Kemal'e yöneltilen eleştirilerin odak noktasının tercüme olduğunu söylemek yanlış olmaz. Zira Servet-i Fünûn, bahsi geçen yazıların Fransız gazetelerinden tercüme olduğunu ancak Ali Kemal'in bu yazıların tercüme olduğunu gizleyerek kendine mal ettiğini iddia etmektedir. Dolayısıyla Ali Kemal'in bu iddialara cevap verirken tercüme hakkındaki görüşlerini ortaya koyması beklenen bir husustur. Sözün özü *Mu'terizlere Ecvibe-i Müskite*, Ali Kemal'in tercümeye bakışını tespit edebilmek için başvurulması gereken bir kaynaktır.

Ali Kemal, dergilerden günü gününe tercüme edilen ve genişletilen yazılar için detaylı açıklama yapmaya değmeyeceğini söyler. Basında usulün böyle olduğunu ifade eder. Meşhur Fransız yayın organlarının yabancı basın başlığı altında İngilizce ve diğer dillerden bu şekilde tercüme yayınlandığını söyler:

Saniyen, bu cerideden böyle günü gününe tercüme bahusus böyle tevsian tercüme olunan makaleler o derece izahata değmez. Usûl-i matbuat böyledir. İnanılmazsa *Tan, Deba, Figaro* gazetelerinin *Revue étranégere* gibi unvanlar altında İngilizceden ve saireden naklettikleri mebahise müracaat buyrulsun (1898: 18).

Paris'te geçirdiği dönemdeki yoğunluktan ötürü fazla zaman harcamadan yaptığı çeviriler beklenenin aksine çok ilgi görür. Recaizade'den Cenap Şahabettin'e kadar birçok üstadın takdirini kazanır. Sorbonne'da cehaletimi anlamasaydım bu durumla gurur duyardım der:

Hilaf-ı memul yazılarım ta üstat Ekrem'den Edip Hekime (?) varıncaya kadar her taraftan hatta *Servet-i Fünûn*'dan bile mazhar-ı takdir oldu. O kadar ki darülfünûn dersleri her gün her lahza cehlîmi, fikdan-ı irfanımı yüzüme vurmasaydı, belki bu mertebe takdirat bana gurur hem de az çok meşru bir gurur verebilirdi (1898: 11).

Dostları yazılarına bilgi ve kültür katmasını önerir. O da gerek yüzeysel gerek derin manaları olan sözlerden, hukuktan, tarihten beslenerek yazmak gerektiğine karar verir. Bunu kendine has üslup olarak yorumlar:

Bu suallerin cevabı düşünüledursun, şimdi bu noktada bana bir kaç itiraz vaki olur. Evvela rüfekadan bazılarının ara sıra ihtar ettikleri veçhe ile ammenin rağbetine karşı minnet ve şükranımı göstererek tahsile temas eyledikçe makalatıma bir derece daha reng-i irfan vermeli, böyle nakş ve mektub-ı hayal ve hikâye gibi sathıyyattan şathıyyattan hukuka, tarihe hülâsa meslek-i âcizaneme dökülmeli değil mi idim? (1898: 12, 13).

Ali Kemal'in kendi üslubuyla irfanla beslediği tercümeleri okuyucular için ağır gelir. Gönderdiği bazı yazıların yayınlanmadığını söyler. İstenirse *İkdam* yazıhanesinde bu örneklerin bulunacağını söyler:

Evet, fakat zaman müsait oldu mu evvel emirde böyle ciddi makaleler için uzun uzadıya vakit sarf etmek lazımdı ki bu nimet de benim için henüz muhal idi. Bundan maada bu böyle birkaç kere "Raşad Mûtemiri", "Belçika İşleri", "Avrupa'ya Bir Nazar" gibi tecrübelere kalkıştım da bu sütunlar için şu makalelerim pek ağır pek fena görüldü. Mademki tayin-i hakâyık buyurmak istiyorlar lütfen bir kere *İkdam* idarehanesine uğrasınlar. *Servet-i Fünûn* muharrirleri bunların neşrolunmayanlarını görürler (1898: 13).

Tercüme yerine gözleme, değerlendirmeye dayalı olan yazılar yazmak için tüm vaktini bu işe ayırmak gerektiğini söyler:

Saniyen, yine diyebilirler ki niçin Paris Mektupları'nın bir kısmını "Günde Bir İntihal" diye tezyif ettikleri veçhe ile gazetelerden almalı idi? Niçin bu mekânı baştan başa müşahadat ve mütalaat-ı şahsiyyeye hasretmeli idi? Evet, lakin böyle olmamak için insan âciz bir talib-i irfan değil belli başlı bir gazete muharriri olmalı, vaktini bu mesleğe, bu hizmete, Paris'i temaşaya tedkike hasretmeli (1898: 13).

Makalelerinin çeviri olduğunu sürekli vurguladığından söz eder. Ancak bu çevirileri yaparken mümkün mertebe genişleterek çevirdiğini söyler:

İnsaf buyrulsun, bu yoldaki makalatımın mümkün mertebe tevsian gazetelerden nakil ve tercüme, bazen derslerden ahz u iktibas olduğunu ne zaman itiraf etmedim? Ta *Edebiyat-ı Hakikiyye Dersleri*'nden *Kadın Mektupları*'ndan geçen haftaya gelinceye kadar münasebet düştükçe "Evet, makalelerimden çoğu Avrupa âsarından, cerâidinden tercümedir, nakildir." diye ne vakit bağırmadımdı? (1898: 14).

Yaptığı çevirileri daha çok kendi gözlemleri ve değerlendirmeleriyle süslediğini ve bu durumun görmezden geldiğini söyler:

Mademki hak ve hakikatten dem vuruluyor atide nokta nokta tatbik edeceğimiz bu nakliyatın, bu teracimin, bu intihalatın evvel emirde hâl-i hakiraneme göre müstesna bir üslup, mertebe-i sâniye üç seneden beri derece derece tezayüt etmiş sırf zatî sırf kesbi bazı mutalaat, hülâsa baştan başa bir sa'y-i şahsi ile muvaşşah olduğu niçin itiraf buyrulmuyor? (1898: 14).

Bir konuyu tercüme etmek -özellikle kendi savunduğu gibi genişleterek çevirmek- için o konuya hâkim olmak gerektiğini herkesin bildiğini söyler:

Müsellemandandır ki bir insan bir ilme, bir fenne, bir meseleye dair bir bahsi tercüme hele böyle tevsian tercüme edebilmek için o ilm ve fen ve meseleye aşina olmalı, öyle olmazsa sözlerinden hiç mana çıkmaz, *Servet-i Fünûn*'un atide arz edeceğimiz Hikmet-i Bedayi, Hikmet-i Edebiye tercümeleri gibi... (1898: 16).

Tercüme yaptığı eserin sahibine ait olan yerleri eserinde belirttiğini ifade eder: Jules Lemaitre'in bendinden alınan Rommel'in o birkaç satır tercümeleridir ki makalemde kavs içine konulmuştur. Aksam-ı mütebakiye baştan başa karihamdandır, fikrimdendir, zihnimdendir, ıttılaimdandır (1898: 45).

Ali Kemal yaptığı işin millî zevke sahip bir tercüme olduğunu ve düşünceleri ile bu tercümeleri zenginleştirdiğini düşünür:

Şive, zevk, milliyet muhafaza edilerek tercüme nasıl olur, üslub-ı Osmanî nedir daha güzel anlarlar. Anlarlar da *Servet-i Fünûn*'da fevç fevç görüldüğü üzere mahut Efrenc-perestane tercümelerden hazer ederler... Numunesini ber-tafsil arz eylediğimiz veçhe ile bize isnat eyledikleri intihal, okuduğumuzu güzelce anlayarak ıttılaat-ı zatiyemizle mükemmelen temsil ettikten sonra muktebesatımızı baştanbaşa telifat mertebesine ref'etmekliğimizdir (1898: 49).

Ali Kemal edebiyatın tercüme ve nakil eserler ile zenginleşeceğine inanan bir isimdir. Ancak onun için tercüme edilecek eserlerin seçilmesindeki en önemli kıstas okuyucuya fayda sağlayacak eserler olmasıdır. Faydası olacak olan eserleri tercüme etmeye değer görür. *Mu'terizlere Ecvibe-i Müskite*'de bahsi geçen yazıları Osmanlı okuyucusunun faydasına

olacağını düşündüğü için kaleme aldığını belirtir. Bu amacına uygun olarak alıntılardığı kısımlara değerlendirme, yorum, eleştiri, tavsiye gibi kısımlar ekleyerek yazıyı genişletme çabasına girer. Bu çabasıyla da yazılarının telif mertebesine yükseldiğini ifade eder.

3. 3. 4. Telif

Türkiye’de telif hakları kavramı ve fikrinin oluşması için matbaanın icadı etkili olmuştur. Bu noktada matbaa, telif hakları konusunda bir milat olarak kabul edilebilir. İbrahim Müteferrika, 1727 yılında ülkemizin ilk matbaasını kurarak bu süreci başlatmış ve Tanzimat Fermanı’na kadar 500 eser basılmıştır. Fakat Tanzimat ve Islahat Fermanları’nda basın, yayın ve telif haklarına ilişkin herhangi bir bildiri yayımlanmamıştır. İlk düzenleme 1857 yılındaki Matbaa Nizamnamesi ile gelmiştir (Sevinç, 2019: 21).

Birçok ülke için eserlerin ya da eser sahiplerinin haklarının korunması 1886 tarihli Edebi ve Artistik Eserler Üzerindeki Hakların Kullanılmasına Dair Bern Sözleşmesi ile olmuştur. Eser sahiplerine uluslararası arenada asgari birtakım haklar sağlama amacı taşıyan sözleşme, uluslararası alanda birçok ülkeyi kapsayan, fikir ve sanat eserlerinin korunması konusuna ilişkin olarak imzalanmış ilk sözleşme olma özelliğini taşımasıyla beraber, zaman geçtikte kendi içinde değişim göstererek günümüzde de önemini korumaya devam etmiş ve hatta Türkiye’de bu alanda yaratılan Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun mihenk taşı olarak kabul edilen bir sözleşmedir. Bern Sözleşmesi, 9 Eylül 1886 yılında imzalanmış, Türkiye’de ise bu sözleşme 1 Ocak 1952 tarihi itibarıyla tüm hükümlerince geçerli kılınmış, bu karar da resmi gazetede yayımlanmıştır(2019: 13).

Bugünkü Fikir ve Sanat Eserleri kanununa temel oluşturan tasarı ise 1910 tarihli Hakk-ı Telif Kanunu’dur. Bu kanun dönemin şartlarına göre tüm gereksinimleri karşılarsa da, uluslararası düzeyde telif hakları konusunda birçok ülkenin imzasını taşıyan Bern Sözleşmesi’ne göre gerekli niteliklere sahip değildir. Daha sonra bu kanunun yerini, ilk olarak 1983, son olarak 2004 yıllarında getirilen düzenlemeler ve eklerle beraber bugün tüm şartlarıyla benimsenen Fikrî Eserler Hakkında Kanun Projesi ile birlikte 1951’de kabul edilip, 1952’de yürürlüğe giren Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu almıştır (2019: 22).

Ali Kemal’e muterizlerinden gelen bir iddia da telif hakları konusunda olmuştur. Yaptığı alıntılarda kaynak göstermesi gerektiğini söyleyenlere karşı Ali Kemal, tercüme ettiği yazıların ait olduğu gazetelerin herkes tarafından bilinip okunduğunu söyler. Dolayısıyla bu yazılarda kaynak göstermenin gereksiz olduğunu öne sürer: “Gazetelerden iktibas ettiğim

makalelerin me hazlarını göstermeli değil miydi? Evvela bu gazeteler hepimizin ellerimizde gezegeldiği için bu cihet vazıhtı.” (Ali Kemal, 1898: 18).

Ali Kemal’in kaynak gösterme hususunda kendisini savunurken öne sürdüğü gerekçelerden biri de, bu tarz günlük gazete yazılarının genişletilerek yapılan tercümelerinde o kadar ayrıntıya gerek olmadığıdır. Matbuatta işlerin böyle yürüdüğünü söyler. Üstelik bu usulün sadece Osmanlı’da değil Servet-i Fünûn’un yakından takip ettiği Avrupa’da da bu şekilde olduğunu *Tan*, *Deba*, *Figaro* gibi Osmanlı basını ve okurları tarafından ilgiyle takip edilen gazetelerini örnek göstererek açıklar:

Saniyen, bu cerideden böyle günü gününe tercüme bahusus böyle tevsian tercüme olunan makaleler o derece izahata değmez. Usûl-i matbuat böyledir. İnanılmazsa *Tan*, *Deba*, *Figaro* gazetelerinin Revue étranégere gibi unvanlar altında İngilizceden ve saireden naklettikleri mebahise müracaat buyrulsun (1898: 18).

Son olarak Ali Kemal telif konusundaki asıl savunmasını günümüz telif hakkı anlayışının temeli sayılan kuruluşun bu konudaki hükmünü esas alarak yapar. Bu kurumun gazetelerde yayımlanan tefrika hikâyeler ve romanlar hariç diğer gazete yazılarının açıklamaya gerek duymadan nakil ve tercüme edilmesine izin verdiğini belirtir. Kendi yazılarının da hikâye veya roman olmadığı için açıklama yapılmasına gerek olmadığını savunur. Bununla birlikte bu kuruma Osmanlı’nın katılmadığını, katılsa bile bu duruma hukuken izin verildiğini söyler:

Salisen bu teracime bu nakliyata hukuken bile mesâğ vardır: 1896’da Paris’te hukuk-ı düvel-i hususiyeden Union Littéraire Et Artistique dedikleri heyet-i ittiyadiye-i edibe ve fenniyeye dair bir encümen-i beynelmilel teşekkül etti. Birçok mebahis sırasında gazetelerin münderecatına ait hakk-ı telifi de mevki-i müzakereye koydu. Tefrika hikâyelerini bir sarahat-i men’iyye vaki olmadığı hâlde novel dedikleri müstesna hikâyeleri istisna etti. Münderecat-ı mütebakiyeyi bilâtasrih nakil ve tercümeye mesağ olduğuna karar verdi ki bu karar muahede-i umumiyye girdi... Filhakika muhafaza-i hakk-i telifte taalluk eden bir heyet-i umumiyye de tıpkı Rusya gibi biz dâhil değiliz. Onun için müellife sormadan her türlü âsar-ı ecnebiyyeyi keyfe mâ yeşa nakil ve tercüme edebiliyoruz. Fakat dâhil olsak bile böyle gazete makalelerini tercüme etmeye yine hakkımız bakidir (Ali Kemal, 1898: 18- 19).

Paris’teki yoğun günlerinde yaptığı çevirilerden sonra cesaretini toplayan Ali Kemal, sırf düşünce gücünden doğan ve rağbet gören telif eserler de kaleme alır. Bu yazılarının konu gereği tek satır tercüme içermesinin mümkün olmadığını ifade eder:

Evvel emirde sırf nakil ve tercüme ile uğraşıyordum, taraf-ı âcizanemden ilavane mutalaata zor cesaret eyliyordum. Sonraları cüret aldım “Nakş-Ber-Âb”, “Hayat Kırıntıları”, “Refref-i Hayal”, “Mebahis-i Lisaniye” gibi sırf karihadan yazılar yazmaya başladım. İçlerinde bir satır tercüme bulunmayan mevzu dolayısıyla bulunmasına da ihtimal bulunmayan bu makaleler de her nasılsa karilerimizin fevkalade rağbetini celbetti (1898: 10).

Yazdıklarının büyük bir kısmının tercüme değil telif mahiyette olduğunu hatırlatır ve adam kıtlığı döneminde bu telif eserlerin kendisini hatırı sayılır bir yazar seviyesine yükselteceğini öne sürer:

Bundan maada kalem-i âcizanemden tereşşüh eden şu nakil ve tercümelerin matbuatımıza mazarratı şöyle dursun akın akın fevaidi olduğunu bununla beraber bu yolda mümareset-i kalemiye her sahib-i kalemin harcı olmadığını rânâ bilirler. Bir de velev bu nakliyatın bu teracimin hiç hükmü olmasa da bâlâda arz ettiğim gibi âsarımın kısm-ı vefirini teşkil eden müellefat-ı sairemin şu kaht-ı rical esnasında beni her halde hatırı sayılır bir muharrir geçindirebileceğini âlâ idrak buyururlar da Servet-i Fünûn ile güya muhakkikane müdekkikane bast-ı mutalaata gelince bu hukukumdan hiçbirini kale almazlar (1898: 22- 23).

Yazılarının nakil ve tercüme olduğunu daima dile getirdiğini ancak bu durumun kasten üstünün örtüldüğünü dile getirir. Yazılarının büyük bir kısmının telif olduğundan ise hiç söz edilmediğinden yakınır: “Bu makalelerin nakil ve tercüme olduğunu daima itiraf edegeldiğimi kasden sükût ile geçiştirerek öbür âsar-ı müellefemi de baştanbaşa tıs tıs meskûtun anı geçerler.” (1898: 23).

Öğrencilik yıllarında yazı yazmaya başlayan Ali Kemal Avrupa’yı gördükten sonra telif eserler yazmaya cesaret edemediğini söyler. Ancak sonrasında yazdığı telif eserlerin okuyucular tarafından ilgiyle takip edilip okunduğunu ifade eder. Kazandığı şöhretin yaptığı tercüme ve nakillerden olduğu kadar telif eserlerinin etkisiyle de olduğunu düşünür.

3.3.5. Dil ve Üslup

Ali Kemal eleştiri yaparken kullanılan dilin kaba ve kırıncı olmaması gerektiğini söyler. Saldırgan bir üslup kullanmanın hoş olmadığını ifade eder. Onun eleştiride olması gereken üslup inceliklerine uymayan bazı tenkitleri olduğu görülür. Bununla birlikte eserinde denemeci üslubundan gelen bir rahatlık olduğu da dikkat çeker.

Kaba sayılabilecek bir ifade olarak “mal bulmuş mağribi” deyimini gösterilebilir. Muarızların en çok saldırdığı iki yazısından bahsederken bu deyimini kullanır: “Haydi, onların mal bulmuş mağribi gibi ele geçirdikleri iki makale şöylece mevki-i tenkit ve muhakemeye vazolunsun.” (Ali Kemal, 1898: 36).

Eserlerinin büyük bir kısmının telif olduğunu bir kez daha tekrarlar ve bu gerçeği rakiplerinin bir türlü idrak edemediğini söyler ve onların idrakini aşağılar:

Hülasa, işte makalatımda tercüme, nakle, muhabirliğe, temas etmeyen bir kısım vefir var ki evvelce de ihtar olduğu hâlde hiç muarızlarımdan nazar-ı dikkate çarpmıyor. Fransızca bilenlerin de bu yazıları okuyabilecekleri asla adûlarımdan sâika-i hakd ile böyle zaman zaman tekallus ediveren, bazen ariz, garrâ, fakat bazen de dar, katı görünen, hülasa her türlü şümülüyle lastike benzeyen o idrâk-i çalakına girmiyor (1898: 35-36).

Tesiri artırmak için zaman zaman okuyucuya hitap eder, soru sorar ve onlardan insaflı değerlendirmeler ve kıyaslamalar beklediğini dile getirir:

Allah için söyleyiniz ey muarızın-i kiram! Bu satırların bu mutalaaların içinde Jules Lemaitre’in o makalesinden intihal şöyle dursun, tahrifen bile iktibas edilmiş bir madde bir fikir bir kelime var mıdır? Onları da beni de muhakeme ediniz, ey kariin (1898: 41).

Bir başka örnek ise şöyledir:

Yine bir lahza insafı ele alarak söyleyiniz ey muarifin-i güzün. (...) Bu düşünceler hiçbir Fransız düşüncesine benziyor mu? O kuru patırtılara kapılmayarak siz de hükmediniz, adilane, vakıfane hükmediniz ey kariin! (1898: 45).

Eserinde Ali Kemal kendi üslubuyla *Servet-i Fünûn* üslubunu kıyaslar. Kendi yazılarının ilgiyle okunup diğerlerinin ilgi görmemesi onlar için aşağılayıcı bir durumdur:

Hele ağrebü'l-garâib! Şu yazıları halk, muarızların bile itiraf ettikleri veche ile kemal-i zevk ile okusun. Matbuatımız için bilhassa *Servet-i Fünûn* için bu hâl bir zül değil midir? *Servet-i Fünûn*'un da "Musahabe-i Edebiye"leri var. *Servet-i Fünûn*'un da hikâyeleri, "Hikmet-i Bedayi"i var. Hatta bir zaman *Servet-i Fünûn*'un da aynı minval üzere yazılmış "Paris Mektupları" vardı. Niçin kariler *İkdam*'ın "Refref-i Hayal"lerine "Mebahis-i Lisaniye"lerine, "Paris Mektupları"na, "Nakş Ber-Âb"larına iltifat buyurdular? Hâlâ da buyuruyorlar. Sorarız, yoksa umurun fıkdan-ı tedkik ve temyizine mi kail olacağız?(1898: 12).

Eserlerinin sadece okuldaki gençlerin zihinlerini geliştirmek için bile faydalı olduğunu savunur:

Ah, bütün şu bedahetleri *Servet-i Fünûn*'un erkân-ı kiramı âlâdan âlâ anlar, takdir ederler. Fakat anlamamazlığa gelirler. Velew ki sade mektep çocuklarımızın teşhiz-i ezhanına hizmet etmiş olsun, senelerden beri böyle sahifeler, zeminler dolduran mesai-i naçizanemi müstehakk-ı tevbih görürler (1898: 14, 15).

Makalelerinde hiç olmasa bile bir açıklık anlaşılabilirlik bulunduğunu muhaliflerinin de inkâr edemeyeceğini söyler. Ona göre bu aynı zamanda intihalle suçlandığı konulara zaten aşına olduğunu gösterir:

Muarızın inkâr edebilir mi ki bütün makalelerimin başka hiçbir meziyeti olmasa vuzuhu hüsn-i tefehhümü aşıkârdır. Demek bütün bu ulûma bu meseleye kalemimde bir aşinalık var. Niçin bu hakikat teslim olunmuyor? En garibi teslim olunmak şöyle dursun bir kabahat bir cürm bir cinayet suretinde gösteriliyor (1898: 16).

Çok yazdığı için yazılarının üzerine pek düşmediğini bu nedenle yazılarında eksiklikler olabileceğini söyler. Karşıtlarının bu eksikleri bulmaları gerektiğini söyler:

İnsan elbette hatadan münezzeh olamaz. Yazılarımın da bahusus böyle kesretle süratle yazıldıkları için birçok nakaisi olsa gerekdir. Layenkati şahsıma taarruz etmek isteyen bu üdeba-yı fuzala niçin şu nakisalardan birini bulamıyorlar? *Sabah*'tan *Servet-i Fünûn*'a varıncaya kadar küçük büyük şu renk renk a'dâ demek müddet-i medideden beri bana diş biliyorlarmış. Neden şu tercüme vesile-i taarruzu ortaya çıkıncaya kadar âsarımın ciddi bir tedkik ve tenkidine girişemediler, hâlâ da girişemiyorlar. Bütün bu noktalar şayan-ı teemmül değil midir? (1898: 30).

Servet-i Fünûn ile aralarındaki en büyük farkın anlaşılacak olduğunu vurgular. Onların kullandığı kapalı dili eleştirir:

Bu üdeba ile aramda öteden beri olan şu büyük fark yok mudur ki onlar maâliyat diye ibham içinde yüzerler, lafzan, manen güya mertebe-i idrâk-i nas fevkinde bir lisan kullanırlar. Ben ise küçük büyük her türlü mesailde herkesin anlayabileceği bir tarz-ı beyan için çalışır çabalar dururum. Bu hakikat kabil-i inkâr mıdır? Kabil-i inkâr mıdır ki *İkdam* sahifeleri de *Servet-i Fünûn* nüshaları da gözümün önünde başka başka zeminden başka başka renk ile âmal ile tecelli ediyor, duruyor (1898: 64).

3.3.6. Basın

Ali Kemal dönemin basınını birkaç noktadan eleştirir. Bu eleştiriler ahlaksız bir rekabet ve kıskançlık üzerinedir. Onun bu değerlendirmelerinden hareketle dönemin basın hayatı hakkında fikir edinilebilir.

Muhالیflerini para kazanmak için alçakça bir rekabet yürütmekle suçlar ve onların basın spekülâtörü olduğunu söyler. Kolay yoldan şöhret kazandığı zannıyla rahatlarının kaçtığını belirtir:

En hazini para kazanmaktan, *İkdam*'a bir rekabet-i mühinanede bulunmaktan maada bir emel beslemeyen muhtekirin-i matbuat ile el ele vererek aleyhime mesut müferrih yürürler. Ali Kemal'i yazı yazmaktan men edebilirler, Ali Kemal'in kalemini kırarlarsa ne büyük nimettir! Çünkü bende vehmettikleri bir şöhret-i sehile rahatlarını selbeylediği herkesçe niceden beri tahakkuk etti. İşte şu son muhacemeleriyle o şöhret-i sehile uçtu târac edildi demektir. Şimdi müsterih olsunlar, uyusunlar... O deste deste berceste mısraların üstünde yuvarlana yuvarlana uyusunlar (Ali Kemal,1898: 15).

Yazdıklarına okuyuculardan ilgi gösterilmemiş olsaydı ve *İkdam*, *Servet-i Fünûn* ve *Sabah*'tan geride kalsaydı kendisine kimsenin bu saldırılarda bulunmayacağını söyler:

Yazdıklarımın halk müstefit, memnun olmasaydı, *İkdam* sahifeleri de *Servet-i Fünûn*, *Sabah* mündericatı gibi gelseydi geçseydi kimse bana ilişmezdi. Kimse bana böyle taarruz etmezdi. Şu üdeba-yı kiram da müsterihane işleriyle güçleriyle uğraşır, Ali Kemal derdinden vâhimesinden azade kalırlardı (1898: 17).

O dönemin en çok okunan gazetelerinden birisi *İkdam* gazetesidir. Ali Kemal'in Avrupa'dan gönderdiği yazılar da burada yayımlanır. Ali Kemal'in söylediğine göre *Sabah* gazetesi Ali Kemal'in *İkdam*'dan çekilmesi şartı ile istediği fiyattan gazeteye yazı yazmasını teklif etmiştir. Ali Kemal'in bu teklifi reddedip *İkdam*'da yazmasından dolayı *İkdam* ile *Sabah* gazetesi arasında var olan rekabetin arttığı söylenebilir. *Servet-i Fünûn*'u da yine boş bir içeriğe sahip olması yönünden eleştirmiştir.

4. ESERİN ÇEVİRİ YAZIYA AKTARILMIŞ HÂLİ
MU'TERİZLERE ECVİBE-İ MÜSKİTE

Muharriri

Ali Kemal

Ali Kemal Bey hakkında vuku bulan taarruzat-ı gayr-i muhakkikaya mukabil mir-i mumaileyh tarafından müdafaa-i nefis-i meslek için yazılarak bazıları İkdam'a derc olunan cevaplardır.

1316

Cinayetlerim

1

Bu hafta matbuatımızı kemal-i hayret ü ibretle gözden geçirdim. Mademki mesele büsbütün şahsiyata döküldü, şahs-ı hakiraneme doğrudan doğruya bir tecavüz şeklini aldı, senelerden beri şu sahifelerde yazdıklarım benim için birer cürm [suç] belki de birer cinayet addedilmeye kadar vardı artık şahsıma dair uzun uzadıya bazı müdafaata girişsem muarızlarım [muhaliflerim] bile beni mazur görürler, öyle sanırım. Bu sırada matbuatımızın, bilhassa erbab-ı matbuatımızın tabiat ve mahiyetine dair birçok hakâik [hakikatler] de teşerrüh edeceği için [açığa çıkacağı için] şu sözler karimizde nazar-ı im'anı celb etse o kadar faideden hâlî [faydasız] olmasa gerektir. Hakkımdaki taarruzatın her noktasına peyderpey [kademe kademe] cevap vereceğimden muhacimlerim [saldıranlarım] lutf buyursunlar makalat-ı tedafü'iyymi [savunma içerikli makalelerimi] kâmilten okumadan cevaba tasaddî etmesinler [girişmesinler].^[4] Bu sene başı idi, bir gün *Servet-i Fünûn* sahibi Ahmet İhsan beyefendiden bir mektup hatta bir iltifatname aldım ki Alphonse Daudet'in vefatına dair *İkdam*'da neşreylediğim bir makale için ufak bir takdiri havi idi. Haşiyede ise hemen hemen aynen şu sözler var idi:

“*Servet-i Fünûn*'u yazılarınızdan mahrum bırakmayınız. Annuaire de la presse étrangère'de [yabancı basın rehberinde] sizi hâlâ muhabirimiz olarak kaydettiriyoruz. Coppee'nin romanı bitmek üzeredir. Bize bir roman tavsiye eder misiniz? Bundan sonra mecmuamızı her hafta muntazaman [düzenli olarak] alacaksınız.” Bu iltifata küçük bir cevab-ı teşekkürden sonra diğer ceridelere yazdığım gibi *Servet-i Fünûn*'a da meslek-i âcizanem [üslubum] dairesinde evvelce vaki olunduğu [gerçekleştiği] üzre yazı yazabileceğimi, fakat bu hizmete mukabil [karşılık] bir maaş istemek mecburiyetinde bulunduğumu bildirdim. Bu mektubuma hiçbir cevap zuhur etmedi. Bu cihet bir parça taaccübümü [şaşkınlığıma] dâî [sebebi] olduysa da hükmü yok dedim, geçtim. Derken o vaad-i vesika [sağlam vaade] rağmen *Servet-i Fünûn* da gelmez oldu. Buna da ehemmiyet vermedim. Bir de bir aralık müstesna surette bir nüsha *Servet-i Fünûn* geldi. Baktım ki aleyhimde H. Nazım¹³ imzasıyla bir bendi [makale]^[5] muhtevidir [içerir]. Bilhassa da onun için gönderilmişti. Tafsilat-ı mebsutadan [Geniş çaplı ayrıntılardan] dolayı bu hâl bir parça canımı sıktı. Hemen Ahmet İhsan Bey'e bir kartpostal gönderdim. On senelik uhuvvet-i kadimemize [eski kardeşliğimize] istinaden muamele-i vakıadan [gerçekleşen tutumdan] şikâyet eyledim. Derken mir-i mumailayh [bahsi

¹³ Ali Kemal'in Mekteb-i Mülkiye'den arkadaşı olan Ahmet Reşir Rey'e ait bir müstear isim.

geçen beyefendi] bu sefer yine mültefitane [iltifat edercesine] bir cevapname gönderdiler. Aramızda on değil on beş senelik bir hukuk olduğunu teyit buyurdular [pekiştirdiler]. Rûfekanın [arkadaşların] hakkımdaki itirazına gelince beni taraftarlıkla itham ettiklerini, mahzâ [sırf, sadece] hatır için yazı yazdığımı söylediklerini bir lisan-ı nevazişkârane [gönül alıcı üslup] ile bildirdiler. Buna da uzun uzadıya bir cevap verdim ise de sükût ile mukabele buyruldu [karşılık verildi.] Muhaberatımız [yazışmalarımız] da işte bu noktada bitti. Derken bir müddetçek sonra Hikmet-i Bedayi'in o nagehanî [ansızın] tehacümü [saldırısı] ortaya fırladı. Şimdi, mademki harekâtımızı itidal-i demle [soğukkanlılıkla] mizan-ı vicdana [teraziye] vurmak istiyoruz, lütfen Ahmet İhsan Bey'in bana karşı bu muameleleri muhakeme olunsun [değerlendirilsin]. Yazılarıma dair Servet-i Fünûn erkân-ı kiramının [saygıdeğer ileri gelenlerinin] efkârı [düşünceleri] bu dergide idiyse niçin bana öyle mektup öyle mecmua göndermeli? Alelhusus [Özellikle] niçin benden öyle yazı istemeli? Beni muhabir ittihaz etmeye [kabul etmeye, öyle saymaya] kalkışmalı idi? Hatıra gelmez mi ki Servet-i Fünûn benden bâd-ı havâ [bedava, karşılıksız] [6] yazı alamayacağını anlayınca böyle tebdil-i fikr etti [fikir değiştirdi]. Makalelerimi adi [değersiz, bayağı] mesleğimi [tarzımı] mefkut [yok] fikrimi perişan [dağınık] görmeye başladı. Fakat hakkımdaki bu kadar hüsnüzanna [iyi düşüncelere] sebep sade bir mesele değil o mecmua erkân-ı kiramının kâffeten [tamamen] yahut kısmen bana karşı her nedense besledikleri gayz-ı vahdet [tekil öfke] de işin içinde dâhil ki bu nükteyi [inceliği] de fasl-ı atide [gelecek bölümde] mümkün mertebe tavzihe [açıklığa kavuşturmaya] çalışacağız.

***

Sabah sahib-imtiyazı [gazete patronu] Mihran Efendi hazretleri yine günün birinde bir taraftan doğrudan doğruya diğer cihetten büyük bir zatın visâtat-ı dostaneleriyle [dostane aracılığıyla] -*İkdam*'dan çekilmek şartıyla- *Sabah*'a yazı yazmaklığımı bunun için de her ne istersem verebileceklerini teklif buyurdular. Derhâl kendilerine cevap verdim. *İkdam*'dan çekilmek şartını reddettim. Ancak o zaman *Tercüman-ı Hakikat* ile olduğu gibi kemakân *İkdam* muhabiri kalmak üzere makale başına yirmi frank verdikleri halde *Sabah*'a yazı yazacağımı bildirdim. Keza hiçbir cevap çıkmadı, sükût! Yine hatıra gelmez mi ki *Sabah* beni *İkdam*'dan ayıramadığını benden yazı almak [7] hesabına gelmediği için *Servet-i Fünûn*'un şu muhacematına böyle şad, şatır [neşeli] iştirak ediyor. Makalelerimin bütün tercümeden intihalden ibaret olduğunu büyük bir fahr [övünç] u inbisat [ferahlama] ile beyana kadar varıyor.

İnsaf, *Sabah*'ta bir satır yazı var mıdır ki Avrupa cerâidinden [dergilerinden] mehuz [alıntı] olmasın mütercem [çevrilmiş] olmasın. Yine *Sabah* değil midir ki bir zaman Avrupa'da hayali muhabirler icat ederek “Paris Muhabirimizden” diye bir taraftan üslub-ı âcizanemi taklit ede ede diğer cihetten aynıyle benim gibi gazetelerden iktitaf [devşirme] eyleye eyleye musanna' [türetilmiş] mektuplar neşretti. Fakat bir türlü muvaffak [başarılı] olamadı; olamadı da vazgeçti. Niçin kariin-i kiram bu mektupları muhaberat-ı âcizanemle bir tutmadılar? Niçin o kadar şayan-ı iltifat göremediler. Atide [gelecek kısımlarda] tefsir edeceğim [detaylı açıklayacağım]. Bu noktaya bilhassa Servet-i Fünûn'un nazar-ı dikkatini celbederim [dikkatini çekerim].

Tercüman-ı Hakikat, *Malumat* gazeteleri de peyderpey [peş peşe] yazı istediler. Muvafık-ı ücret-i tahririye [yazarlığa uygun ücret] verdikçe aldılar. Avrupa'ya ibtida-yı muvasalattan [ulaşılın ilk günlerden] itibaren kedd-i yemin [el emeği] ile geçindiğimi, diğer cihetten de tahsil ile meşgul olduğumdan vakti nakd addettiğimi nazar-ı insafa alanlar [insafla değerlendirenler] şu ücret [8] hususundaki ısrarımdan dolayı beni elbette mazur görürler.

***

Şu mukaddimattan sonra meslek-i ilm u edeb-i âcizanemi tefsire, yazılarımı, âsarımı [eserlerimi] müdafaaya girişmeden evvel Avrupa'daki hayat-ı âcizaneme dair bazı tafsilat vermek mecburiyetindeyim. Bilirim, bu mecburiyet benim için girandır, [ağırdır] çünkü “Âdemin dava-yı irfanı [irfan iddiasına bulunması] hüccet-i hüsrandır. [mahrumiyetin delilidir].” Fakat o taarruzat [saldırıları] o derece şahsi olduktan sonra bu müdafaanın da böyle olması zaruri değil midir?

Eylül gelirse tamamen üç sene oluyor. Paris'e ayak bastım. Küçücük bir oda tuttum. Bir taraftan muntazaman mekteb-i hukuka devam etmeye ara sıra da Sorbonne Darülfünunu'na gitmeye başladım. Diğer cihetten sağdan soldan esbab-ı maişet [geçim araçları] ararken muharririmizin delalet-i müşfikasıyla [şefkatli aracılığıyla] *İkdam*'a yazı yazmaya koyuldum. Fakat ne yazmalı idi, filhakika bir mekteb-i âlimizde [yüksek öğretim kurumumuzda] az çok tahsil gördümdü, birçok da şiir ile uğraştımdı. *Mekteb* gibi bazı resâil-i mevkutemizde [süreli yayınlarımızda] iyice âsar [eserler] da neşrettimdi. Hatta bunlardan bazıları üstat Ekremce [9] mazhar-ı takdir [takdire erişmiş] olduğu bir gün bilmünasebe [sırası gelmişken] İsmail Safa bey bana tebşir [müjde] buyurdular. Mekatib-i idadiyede [lise okullarında] tedris edilmek [okutmak] üzere Maarif Nezaret-i Celilesine [Milli Eğitim Bakanlığı'nca] ilm-i ahlaka dair tertip olunan bir müsabakada birinciliği kazandım.

Hülasa, demek isterim ki muharrirlerimizin arasında bir parça mehcurlardan [terk edilmişlerden] mensilerden [unutulmuşlardan] idim. Fakat o kadar adilerden değildim. Hâl böyle iken bir kere Avrupa'ya gelerek darülfünunları dolaşınca, hocaları anlayınca mertebe-i cehlimi [cehaletimin derecesini] idrak ettim, mebhut [şaşkın] kaldım. Bundan sonra bittabi [elbette] bana muharrirlikten müelliflikten yeis [ümitsiz] değildi. Hemen silk-i teallüme [öğrenim yoluna] girdim. Her türlü şeraitiyle [şartlarıyla] bakes, [kimsesiz] biçare fakat oldukça mukaddem [öne çıkmış] oldukça ümitvar bir talib-i irfan oldum. Mamafih, söylediğim gibi serde [başta] bela-yı maişet [geçim derdi] vardı. Vaktimin bir kısmını tahsile bir kısmını sağda sola muallimliğe, mütercimliğe, kısm-ı mütebakisini [kalan kısmını] de matbuatımızda muharrirliğe, muhabirliğe hasretmek [bir şeyi yalnız bir şey için ayırmak] zaruri idi. Öyle amma aczimize bu derece kani [kesin olarak inanmış] ve kail [kabul etmiş] olmuş, bilcümle amalimi [emellerimi] hedef-i tahsile nasbetmiş [atamış] iken muharrirliğe nereden kudret, nereden vakit bulmalı? Naçar bu iki müntehayı [sonsuzu] bir biriyle telife [bir araya getirmeye] çalışarak evkatımın [vakitlerin] kısm-ı azamını [büyük bir kısmını] emel-i hasıma [asıl amacıma] hasr **[10]** etmekle beraber bir cüzünü [kısmını] de *İkdam*'da yazı yazmaya vakfeyledim. Fakat *Edebiyat-ı Hakikiyye*'nin, *Kadın Mektupları*'nın mukaddimesinde sarahaten [açıkça] söylediğim gibi ikmal-i tahsil edinceye [öğrenimi tamamlayana] kadar vazife-i tahririmin [yazarlık görevimin] sırf nakl u tercümeden [aktarma ve çeviriden] olacağını iptidaen karilerimize arz eyledim...

Hilaf-ı memul [beklenenin aksine] yazılarım ta üstat Ekrem'den Edib Hekim'e [? [varıncaya kadar her taraftan hatta Servet-i Fünûn'dan bile mazhar-ı takdir oldu. O kadar ki darülfünun [üniversite] dersleri her gün her lahza cehlimi, fıkdan-ı irfanımı [irfan yoksunluğumu] yüzüme vurmasaydı, belki bu mertebe takdirat [beğeniler] bana gurur hem de az çok meşru bir gurur verebilirdi. Evvel emirde sırf nakil ve tercüme ile uğraşıyordum, taraf-ı âcizanemden ilavane [ek olarak] mutalaata [değerlendirmelere] zor cesaret eyliyordum. Sonraları cüret aldım. "Nakş-Ber-Âb", "Hayat Kırıntıları", "Refref-i Hayal", "Mebahis-i Lisaniye" gibi sırf karihadan [düşünce gücünden doğan] yazılar yazmaya başladım. İçlerinde bir satır tercüme bulunmayan mevzusu dolayısıyla bulunmasına da ihtimal bulunmayan bu makaleler de her nasılsa karilerimizin fevkalade rağbetini celbetti. Âsarımın ekseriyetini [çoğunluğunu] teşkil eden [oluşturan] bu mebahisi [konuları] muarızîn hiç kale almıyorlar. Bunlar da mı nakil ve tercümedir? Mamafih [bununla beraber] zinhar **[11]** bu makalatımı müdafaa ettiğime zehap buyrulmasın [sanılmasın]. Bence bu eserler de öbürleri gibi nakş ber âb [su üstüne yazı yazmak] idi. İkmal-i kemalat edinceye [eksikleri tamamlayıp olgunlaşınca] [

kadar gazete sütunlarını doldurmak için bir tecrübe-i kalemdi, [denemeydi] bir baziçe-i fikr idi. [fikir oyunuydu] Yine bu kabilden [türden] olarak muhaberatımın [muhabirliğimin] bir kısmını fakat bu sefer kısm-ı cüzisini [küçük bir kısmını] “Paris Mektupları” unvanı [başlığı] altında gerek gazetelerden doğrudan doğruya muktebesatıma [alıntılarına] gerek pek nadir olarak tasvir-i müşahadatıma [gözlemlerimin betimlenmesine] bir kısmını da musahabe-i ilmiye [ilmi sohbetler] diye derslerden hocalarımın takrirlerinden [raporlarından] mehuzatıma [alıntılarına] hasreyliyordum...

Yevmi [günlük] gazetelerimiz alelumum [genel olarak] ortak havadis [haber] gibi okuna geldikleri için şu kısm-ı ahir [diğer bölüm] yani musahabe-i ilmiyeler ötekilerden nisbeten bir parça daha kıymettar olmakla beraber karilerin o kadar hoşuna gitmiyordu. İşte takriben üç senedir hâme-i kâsıranem [âciz kalemim] şu mihver-i tahrirde [yazı odağında] yürüdü. Fevkalmemul [beklenenin üzerinde] kariin-i kiramın [değerli okuyucuların] rağbet ve iltifatını celb etti [çekti].

***

Niçin bu suale muarızlar münsifane [insaflica] cevap aramıyorlar? Benim gibi bir biçare bir âciz ömrünün kısm-ı azamını üç senedir tahsile hasretsin, bir taraftan Paris Mekteb-i Hukuku’na devam eylesin diğer cihetten atide [gelecekte; aşağıda][12] müdellelen [kanıtlı olarak] isbat edeceğim veçhe ile [şekilde] bir buçuk sene zarfında muvaffakiyetle [başarıyla] on üç imtihan geçirerek ulûm-ı siyasiye [siyasal bilgiler] mektebini bitirmek üzere olsun, bununla beraber Paris gibi bir mahşer-i ihtiyaçta sağda solda hocalık mütercimlik etsin. Hele ağrebü’l-garâib! [Tuhafların da tuhafı] Şu yazıları halk, muarızların bile itiraf ettikleri veçhe ile [şekilde] kemal-i zevk [eksiksiz zevk] ile okusun. Matbuatımız için bilhassa [özellikle] *Servet-i Fünûn* için bu hâl bir zül [aşağılayıcı durum] değil midir? *Servet-i Fünûn*’un da “Musahabe-i Edebiyye”leri [edebi sohbetleri] var. *Servet-i Fünûn*’un da hikâyeleri, “Hikmet-i Bedayi”i var. Hatta bir zaman *Servet-i Fünûn*’un da aynı minval üzere yazılmış “Paris Mektupları” vardı. Niçin kariler *İkdam*’ın “Refref-i Hayalleri”ne “Mebahis-i Lisaniyye”lerine, “Paris Mektupları”na, “Nakş Ber-Âb”larına iltifat buyurdular? Hâlâ da buyuruyorlar. Sorarız, yoksa umumun [herkesin] fıkdan-ı tedkik ve temyizine [inceleme ve değerlendirme yoksunu olduğuna] mi kail olacağız?

Bu suallerin cevabı düşünülürdün, şimdi bu noktada bana bir kaç itiraz vaki olur. Evvela rüfekadan bazılarının ara sıra ihtar ettikleri [uyardıkları] veche ile ammenin rağbetine karşı minnet ve şükranımı göstererek tahsile temas eyledikçe makalatıma [makalelerime] bir

derece daha reng-i irfan vermeli, böyle [13] nakş ve mektub-ı hayal ve hikâye gibi sathıyyatdan [yüzeysel işlerden] şathıyyatdan [şathiyelerden] hukuka, tarihe hülâsa meslek-i âcizaneme dökülmeli değil mi idim?

Evet, fakat zaman müsait oldu mu evvel emirde [ilk iş olarak] böyle ciddi makaleler için uzun uzadıya vakit sarf etmek lazımdı ki bu nimet de benim için henüz muhal [imkânsız] idi. Bundan maada bu böyle birkaç kerre “Raşad Mûtemiri”, “Belçika İşleri”, “Avrupa’ya Bir Nazar” gibi tecrübelerle kalkıştım da bu sütunlar için şu makalelerim pek ağır pek fena görüldü. Mademki tayin-i hakâyık buyurmak [gerçekleri ortaya çıkarmak] istiyorlar lütfen bir kere *İkdam* idarehanesine uğrasınlar. *Servet-i Fünûn* muharrirleri bunların neşrolunmayanlarını görürler.

Saniyen, [ikinci olarak] yine diyebilirler ki niçin Paris Mektupları’nın bir kısmını “Günde Bir İntihal” diye tezyif ettikleri [küçük düşürdükleri] veche ile gazetelerden almalı idi? Niçin bu mekânı baştanbaşa müşahadat [izlenimler] ve mütalaat-ı şahsiyeye [kişisel değerlendirmelere] hasretmeli idi?

Evet, lakin böyle olmamak için insan âciz bir talib-i irfan değil, belli başlı bir gazete muharriri olmalı, vaktini bu mesleğe, bu hizmete, Paris’i temaşaya tedkike [incelemeye] [14] hasretmeli. İnsaf buyrulsun, bu yoldaki makalatımın mümkün mertebe tevsiyan [genişleterek] gazetelerden nakil ve tercüme, bazen derslerden ahz u iktibas [alıntı] olduğunu ne zaman itiraf etmedim? Ta *Edebiyat-ı Hakikiyye* derslerinden *Kadın Mektupları*’ndan geçen haftaya gelinceye kadar münasebet düştükçe “Evet, makalelerimden çoğu Avrupa âsarından, cerâidinden [dergilerinden] tercümedir, nakildir.” diye ne vakit bağırmadımdı? Yukarıdan beri arz edegeldiğim teşrihat [açıklamalar] da bu mecbariyetin esbabını [sebeplerini] göstermiyor mu? Mademki hak ve hakikatden dem vuruluyor atide nokta nokta tatbik edeceğimiz bu nakliyatın, bu teracimin, bu intihalatın evvel emirde hâl-i hakiraneme göre müstesna bir üslup, mertebe-i sanide [ikinci aşamada] üç seneden beri derece derece tezayüd etmiş [artmış] sırf zatî [kişisel] sırf kesbî [çalışmayla elde edilen] bazı mutalaat, hülâsa baştanbaşa bir sa’y-i şahsi [kişisel gayret] ile muvaşşah [süslenmiş] olduğu niçin itiraf buyrulmuyor? *Avrupa’da Ne Gördüm?* gibi böyle muktesebatın [kazanımların] böyle müntehilatın [kendine mal etmelerin] rüçhanı [üstünlüğü] niye teslim olunmuyor? Bu nükteye, bu hikmete bu hakâika [gerçeklere] mebni [dayanarak] değil midir ki kariler bu yazıları şayan-ı mutalaa-i müfit [faydalı olarak değerlendirmeye layık] buyururlar... Ah, bütün şu bedahetleri [apaçık gerçekleri] *Servet-i Fünûn*’un erkân-ı kiramı âlâdan âlâ anlar, takdir ederler. Fakat anlamamazlığa gelirler. Vele ki

[15] sade mektep çocuklarımızın teşhiz-i ezhanına [zihinleri keskinleştirmeye] hizmet etmiş olsun, senelerden beri böyle sahifeler, zeminler dolduran mesai-i naçizanemi müstehakk-ı tevbih [kınamaya layık] görürler. Ammeye [herkese] karşı bir cinayet suretinde göstermeye yeltenirler. En hazini para kazanmaktan, *İkdam*'a bir rekabet-i mühinanede [alçakça rekabette] bulunmaktan maada [bulunmaktan başka] bir emel beslemeyen muhtekirîn-i matbuat [basın spekülâtörleri] ile el ele vererek aleyhime mesut müferrih [ferahlamış] yürürler. Ali Kemal'i yazı yazmaktan men edebilirler, Ali Kemal'in kalemini kırarlarsa ne büyük nimettir! Çünkü bende vehmettikleri bir "Şöhret-i Sehile" rahatlarını selbeylediği herkesçe nice neden biri tahakkuk etti. İşte şu son muhacemeleriyle [saldırıları] o şöhret-i sehile uçtu târac edildi [yağmalandı] demektir. Şimdi müsterih olsunlar, [rahatlasınlar] uyusunlar... O deste deste berceste mısraların üstünde yuvarlana yuvarlana uyusunlar. Fakat ne çare, halkta iz'an, [anlayış] im'an, [dikkatle araştırma] irfan, bundan maada önümüzde koskoca bir ati bir meydan var. Biz yine yazarız, yazılarımız umurun miyar-ı muhakemesinden [değerlendirme terazisinden] yine geçer, yine bütün hakâik [gerçekler] meydana çıkar.

***

Müsellemandandır [şüphe götürmez] ki bir insan bir ilme, bir fenne, bir meseleye [16] dair bir bahsi tercüme hele böyle tevsian tercüme edebilmek için o ilm ve fen ve meseleye aşına olmalı, öyle olmazsa sözlerinden hiç mana çıkmaz, *Servet-i Fünûn*'un atide arz edeceğimiz "Hikmet-i Bedayi", "Hikmet-i Edebiyye" tercümeleri gibi... Muarızîn inkâr edebilir mi ki bütün makalelerimin başka hiçbir meziyeti olmasa vuzuhu [açıklığı] hüsn-i tefehhümü [güzel bir şekilde anlaşılması] aşikârdır. Demek bütün bu ulûma [ilimlere] bu meseleye kalemimde bir aşinalık var. Niçin bu hakikat teslim olunmuyor? En garibi teslim olunmak şöyle dursun bir kabahat bir cürm bir cinayet suretinde gösteriliyor. Hakd-i hasedi, [kıskançlık kini] hubs-ı garazı [öfke pisliliği] beht [şaşkınlıktan dona kalma] ile seyretmeli ki mübarek *Sabah* benden bahsederken "Fransız üdeba ve hükemasının gazetelerde görülen makalatını tıpkı kendi malı kendi sermayesi gibi aynen nakle başladı. Onları kendinin mahsul-i ilmi gibi ortaya atarak bu sayede istifade-i umumiyeyi büsbütün unutmak şartıyla şöhret kazanmak sevdasına düştü." demeğe kadar varıyor. Aman ya Rabbi! Filhakika, dedikleri gibi ise ben üdeba ve hükema-yı Efrenc'in makalatını gece gündüz göz nuru dökerek hazâin-i irfan-ı Osmaniye'ye [Osmanlı irfan hazinelerine] nakledeyim bahusus hüviyyet-i üslubumla, [üslup kimliğimle] mikdar-ı [17] kemalatımla [olgunluk miktarımla] tevşih ede ede [süsleyerek] nakledeyim de sonra böyle sitelere uğrayayım... Halkımızın tevs-i itlâna [ufkunu genişletmeye] çalışmak isteyenler şu hayalattan [hayal ürünlerinden] ibret alsalar yeridir, cinayet, cinayet! Ali Kemal bütün o

makaleleri Fransız üdebasından Fransız hükemasından tercüme ediyormuş... Ediyormuş da onun için öyle parlak oluyormuş. Ya Ali Kemal bunları lisanımıza nakletmeseydi matbuatımız için bir mahrumiyet değil miydi? Bu mahrumiyete meydan vermemek, irfanımıza, kemalatımıza velev âcizane olsun bir hizmet değil midir? Derd-i hased endişe-i menfaat bu hizmetleri muarızına âdeta mazarrat [kötülük] suretinde gösteriyor. Filhakika velev bu böyle sehlü'l-iktisâb [kolay kazanılan] olsa da şöhet afet imiş. Yazdıklarından halk müstefit, [faydalanmış] memnun olmasaydı, *İkdam* sahifeleri de *Servet-i Fünûn*, *Sabah* mündericatı gibi gelseydi geçseydi kimse bana ilişmezdi. Kimse bana böyle taarruz etmezdi. Şu üdeba-yı kiram [seçkin edebiyatçılar] da müsterihane işleriyle güçleriyle uğraşır, Ali Kemal derdinden vâhimesinden [korkusundan] azade kalırlardı. Bu son mebhasta [konuda] bana teveccüh eden [yönelen] itirazattan ancak şu nokta şayan-ı cevaptır: Gazetelerden iktibas ettiğim makalelerin [18] me hazlarını [kaynaklarını] göstermeli değil miydi? Evvela bu gazeteler hepimizin ellerimizde gezegeldiği için bu cihet [yön] vâzıhtı. [açık] Saniyen, bu cerideden böyle¹ günü gününe tercüme bahusus böyle tevsian tercüme olunan makaleler o derece izahata değmez. Usûl-i matbuat böyledir. İnanılmazsa *Tan*¹⁴, *Deba*¹⁵, *Figaro*¹⁶ gazetelerinin *Revue étranégere* [Yabancı basın] gibi unvanlar altında İngilizceden ve saireden naklettikleri mebahise müracaat buyrulsun. Salisen [üçüncü olarak] bu teracime bu nakliyata hukuken bile mesağ [izin] vardır: 1896'da Paris'te hukuk-ı düvel-i [19] hususiyyeden [uluslararası özel hukuk] *Union Littéraire Et Artistique*¹⁷ dedikleri heyet-i ittihadıyye-i edîbe ve fenniyye [edebî ve ilmi birliğe] dair bir encümen-i beynelmilel [uluslararası kurul] teşekkül etti [oluştı]. Birçok mebahis [tartışma konuları] sırasında gazetelerin münderecatına [içindekilere] ait hakk-ı telifi [telif hakkını] de mevkî-i müzakereye [toplantı konusu] koydu. Tefrika [Gazete ve dergilerde arka arkaya yayımlanan ve birbirini tamamlayan yazılardan meydana gelen dizi] hikâyelerini bir sarahat-i men'iyye [tartışmasız yasak] vaki olmadığı hâlde *novel* dedikleri müstesna [kural dışı] hikâyeleri istisna etti [kuralın dışında tuttu]. Münderecat-ı mütebakiyeyi [dışında kalanları, geriye kalanları] bilâ-tasrih [ayrıntıya girmeden] nakil ve tercümeyle mesağ olduğuna karar

1 Bunlar hep günü gününe yazıldı, nakl ve tercüme olundu. Neşirde tehir vaki olduysa *İkdam*'dandır. (Y. n.)

¹⁴ Eserde adı “تان” şeklinde Osmanlıca imla yazılmış olan gazete *Le Temps* olsa gerektir. 1861-1942 yılları arasında yayınlanan ve o dönem en çok okunan Fransız gazetelerinden biridir.

¹⁵ Eserde adı “دهبا” şeklinde Osmanlıca imla ile yazılmış olan gazete *Journal des Débats* olsa gerektir. 1789 1944 yılları arasında çeşitli isimlerle yayımlanmış haftalık bir Fransız gazetesidir.

¹⁶ *Le Figaro*, 1826'da kurulan ve günümüzde de yayın hayatına devam eden Fransa'nın en eski gazetesidir.

¹⁷ Yazarın bahsettiği dernek Victor Hugo'nun onursal katılımıyla 1878'de Paris'te kurulmuştur. Günümüzde tüm dünyada geçerli olan *Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi* adıyla anılan sözleşmeyi de bu dernek hazırlamıştır. 1886 yılında imzalanan bu sözleşme 1896'da Paris'te [Yazar derneğinin kuruluş tarihi olarak sözleşmenin Paris'te onaylandığı tarihi veriyor]. Dernek için bk. <https://www.alai.org/en/information/history.html>. [Erişim tarihi: 9. 07. 2022]

Sözleşmenin güncel metni için bk. <https://fikrimulkiyet.com/mevzuat/bern-anlasmasi/> [Erişim tarihi: 9. 07. 2022]

verdi ki bu karar muahede-i umumiyyeye [devletlerarası anlaşmaya] girdi. Heyeti teşkil eden devletlerce kabul olundu. Hukuk-i düvel-i hususiyeden bir kaide bir kanun oldu. Filhhakika muhafaza-i hakk-i telif taalluk eden bir heyet-i umumiye de tıpkı Rusya gibi biz dâhil değiliz. Onun için müellife sormadan her türlü âsar-ı ecnebiyeyi [yabancı eserleri] keyfe mâ yeşâ' [nasıl istenirse] nakil ve tercüme edebiliyoruz. Fakat dâhil olsak bile böyle gazete makalelerini tercüme etmeye yine hakkımız bakidir.

***

Dört gündür imtihanlarımla meşgul olduğum için bütün şu muhacemata günü gününe cevap yazamadım. Son imtihanım önümüzdeki cumartesi olduğu için bugün hukuk-ı düvel [devletler hukuku] imtihanından çıkar çıkmaz bir parça nefes alır almaz derhal şu cevab-ı umumiyyeyi [genel cevabı] karaladım. Gönderiyorum. Yazardan itibaren *Servet-i Fünûn*'un makale-i mahsusasını [özel makalesini] ele alarak birer birer cevap yazacağım... Bütün o muhacemat ta Halit Ziya Bey¹⁸'den Süleyman Nesib Bey'e varıncaya kadar uzun uzadıya istişare [fikir alışverişi] ile tertip edilmiştir. Halit Ziya Bey değil midir ki ortada henüz hiçbir sebep yok iken Hikmet-i Bedayi'nin mahut [adı geçen] taarruzunu hemen aynı aynına [bire bir] rüfekadan birine nakletti ki o da bana yine aynen yazdı. Neden sonra ortaya Hikmet-i Bedî' çıktı. Süleyman Nesib Bey [20] ise başka bir vadiden başka bir vasıta ile yine bana karşı bu şiddetleri püskürdü. Bu rüfeka-yı kiram ile senelerden beri yani ibtida-yı şebabımızdan [gençliğimizin ilk dönemlerinden] bed' ile [başlayarak] ben böyle saha-i matbuata [basın yayın sahasına] atılınca kadar can ciğer arkadaş idik. Birden bire ne oldu bilinmedi. Her biri benim için birer hasm-ı edeb oluverdiler. Acaba kalemimden Tefvik Fikretler Halit Ziyalar saireler için tereşşüh etmedik [damlamayan] medâyih [övgüler] mi kaldı? Yine acaba kalemimden bir gün bu ediplere bir taarruz mu vaki oldu? Fakat bu mübarekler layenkati [ardı arkası kesilmeden] teceddüd eden [yenilenen] o medâyihatımı [övgülerimi] hiç kale almayarak zımnî bir tariz [eleştiri] olsa derhal içimserler, bana karşı izhar-ı infiale [kırgınlığını dile getirmeye]

---

¹⁸ Halit Ziya, *Kırk Yıl* adlı eserinde Ali Kemal'den şu sözlerle bahseder: Bütün düşmanların arasında sönmek bilmeyen bir haset ve garaz hissiyle en yaman gayzı ve kini gösteren biri vardı: Ali Kemal... İdam için Paris'ten muhabirlik yapan Ali Kemal, bütün terbiye-i fikriyesi Edebiyat-ı Cedîde'nin garp temayülâtına muavenetini icap ettirecek mahiyette iken nasılsa cibilliyet mukteziyatı buna mâni olmuş ve her vesile ile bizlere hücumu kendisine bir meslek yapmıştı. Bittabi onun bu taarruzlarına mukabele etmekten hiç hazer olunmadı, bilhassa Hüseyin Cahit'in âteşin kalemi onu dele deşe kalbura çevirmişti. Ben bile yazılarıma ve şahsıma yapılan hücumları istihfafla telakki ederek susmaya ve akılâne bir hareket nazarıyla bakmak itiyadında iken nasılsa bir kere bu usulü terk etmiş ve ona şiddetle mukabele etmişim (Uşaklıgil, 2017: 470). Ali Kemal, Halit Ziya'nın *Bir İzdivacın Tarih-i Muâşakası* adlı eserinin Ludovic Halévy'nin *Bir İzdivac-ı Âşıkane*'sinden intihal olduğunu iddia etmiştir. Susmayı tercih eden Halit Ziya bu iddiaya karşılıksız kalamamış ve “*Sabah* gazetesinin bir sahifesini baştan başa dolduran “şedit bir makale ile” karşılık vermiştir (2017: 192). Halit Ziya, Ali Kemal'in bu eserinde kendisinden bahsedilmesine “İtiraf-ı Cürm” yazısı ile karşılık vermiştir. Bu yazıya Ekler bölümünde yer verilmiştir.

koyulurlardı. Hele her ne surette olursa olsun hiç bir mutalaa-yı edebiyeme tahammül edemez, yazılarımı hiç çekemez oldular. Onlarca muharrirlerimizin en meziyetten mahrumu, ashab-ı üslubumuzun [üslup sahiplerimiz] en berbadı şu biçare Ali Kemal idi. Âsarım, tarz-ı tahririm [yazarlık tarzım] ise edebiyat-ı cedidemizin [yeni edebiyatımızın] terakkisine [gelişmesine] en büyük mümanaatlardan [engellerden] biri idi... İşte bu minval üzere bir muhaceme tertip ile doğrudan doğruya tecavüzü [haddi aşmayı] şan-ı üstadanelerine yakıştıramadıkları için bu Hüseyin Cahit Bey'i öne siper ederek o mübarek *Servet-i Fünûn*'ı baştanbaşa bu fi'l-i [21] hayra [!] [hayırlı iş] hasrile şu tarizata [eleştirilere] başladılar... Gazaları mübarek olsun. Bundan bir müddet evveli şu gayz [öç alma arzusu ile bilenmiş kin] u infiale [öfkelenmeye] bir türlü akıl erdiremediğimden meselenin ledünniyatını [iç yüzünü] her iki tarafı da güzelce tanıyan rüfekadan birine sordumdu. Bana şu cevabı verdi: "Hülâsa birader hakikati anlamak mı istiyorsun? Bunlar seni bir türlü çekemiyorlar. Fakat bu hâlden meyus [umutsuz] olmamalı. Bilakis tezyid-i sa'y eyleyerek [gayreti artırarak çalışarak] bir derece daha iktisab-ı irfan eylemeli [hüner kazanmalı]... Bu hakikatsizlikten böyle intikam alınır..."

Bunun üzerine kendi kendime dedim ki "Acayip, beni çekemiyorlar. Fakat benim nem var? Onlar birer genç üstat addolunuyor, onlar istikbal-i edeb [edebiyatın geleceği] tanınıyor, ben ise hiç! Olsa olsa bir gazete muharriri, o bile değil. Bir darülfünun şakirdi [üniversite öğrencisi], nihayet şakird-i irfanı. Beni neden çekemesinler öyle? Fakat halkımız her nedense *İkdam*'ın Paris muharreratına lüzumundan fazla iltifat gösteriyorlar. Yine kendileri söylüyorlar." Bir de *Servet-i Fünûn*'un *Sabah*'ın, *Tercüman*'ın malumatını peyderpey [art arda;] velyeden [art arda gelen] talepleri meydana koydu. Elbette bu rağbet o koskoca üdebanın izzet-i nefsine giran [ağır] gelir. Bahusus [22] bende az çok serkeş [dik başlı] bir tabiat, kalemce, fikirce, edebce istiklale [bağımsızlığa] bir meyil, bir dikkat var ki o zümre-i güzidenin [seçkin zümrenin] hiç hoşuna gitmez.

Yoksa hak ve hakikat nokta-i nazarından [bakış açısından] bütün o şübban-ı güzün [seçkin gençler] üç seneden beri Avrupa'da kalemimle, sa'yimle, manen maddeten mevkian kazandıklarını edindiklerimi elbette takdir ederler, edebilirler. Bahusus içlerinden CenapBey gibileri aynı zeminden yani Paris'ten geçtikleri hem de saye-i şahanede [hükümdarın himayesi ile] daha müsait daha müreffeh surette geçtikleri hâlde hiç bir iz bir eser bırakmadıkları için şimdiye kadar hiç bir Türk gencine müyesser [nasip] olmamış bir muvaffakiyyet-i hakirane ile Ali Kemal'in bir taraftan böyle kedd-i yemin [el emeği] ile hâlince dolgun bir tahsile mazhariyeti diğer cihetten matbuatımızda hiç olmazsa en çok yazı yazan bir muharrir mertebesine ermesini, hülâsa:

mânend-i giyâhî ki ser ez râh ber-âyed
*zîr-i kadem-i mihnet-i eyyâm şukuftîm*¹⁹

diye terennüme yine hâlince hakkı olmasını isteseler vicdanen teslim ederler.

Bundan maada kalem-i âcizanemden tereşşüh eden şu nakil ve tercümelerin matbuatımıza mazarratı şöyle dursun akın [23] akın fevaidi [faydaları] olduğunu bununla beraber bu yolda mümareset-i kalemiyye [kalem hüneri olan] her sahib-i kalemin harcı olmadığını rânâ [pek iyi] bilirler. Bir de velev bu nakliyatın bu teracimin hiç hükmü olmasa da bâlâda [yukarıda] arz ettiğim gibi âsarımın kısm-ı vefirini [büyük bir kısmını] teşkil eden müellefat-ı sairemin [diğer telif eserlerimin] şu kaht-ı rical [adam kıtlığı] esnasında beni her hâlde hatırı sayılır bir muharrir geçindirebileceğini âlâ idrak buyururlar da *Servet-i Fünûn* ile güya muhakkikane [gerçeği ortaya koyarcasına] müdekkikane [incelermesine] bast-ı mutalaata [uzun uzadıya değerlendirmeye] gelince bu hukukumdan hiçbirini kale almazlar. Bundan maada tercümelerimi tevsi [genişletme] suretinde nakliyatımı ‘amden [kasten] bir cinayet suretinde göstererek izan-şiken [akla zarar] bir yaygara kopardılar. Bu makalelerin nakil ve tercüme olduğunu daima itiraf edegeldiğimi kasden sükût ile geçiştirerek öbür âsar-ı müellefemi [telif eserlerimi] de baştan başa tıs tıs meskutunanh [kendisinden bahsetmeden] geçerler. Hülâsa kendileri gibi hatm-i kemal etmiş [olgunluğunu tamamlamış] birer üstat değil, fakat bir şakird-i irfan olduğumdan sene-i atide cidden telifata başlayıncaya kadar âsar-ı âcizanemin mümareset-i kalemiyeden [kalem denemelerinden] ibaret olduğunu, fakat vâ esefâ [ne yazık ki] matbuatımızın bu mümareselere ihtiyacı kendileri için ne büyük bir zül [aşağılayıcı durum] hükmünde bulunduğunu anlamamazlığa gelirler. Bundan sonra da muharrirlikte şöhretperestlikte her türlü şeytani şetâreti [ahlaksızlıkları] bana atf [24] ederler. Yok, “Ehl-i dil birbirini bilmemek insaf değil” hepimiz yekdiğerini âlâdan âlâ tanırız. Mahiyet-i irfanımızı mukabeleten güzelce muhakeme edebiliriz. Bundan sonra yine meslek-i muayyenimiz [belli tarzımız] dairesinde sa’yimize, yazımıza, tettebbuumuza [incelememize] koyuluruz. Neticesi atide görülür.

***

Belki bu sahifeler bir parça müddeiyane [iddialı] bir renk aldı. Şahs-ı hakiraneme taalluk ettiği [alakalı olduğu] için belki bu satırların bir kısmı kaide-i mahviyyete [kendini aşağı görme ilkesine] mugayir [aykırı] düştü. Fakat ne çare! İnsan bu mertebe haksızlığa hedef olunca artık tahammül edemiyor. Veleve nefsine taalluk etse de hakikati alenen söylüyor. Şu

¹⁹Yolun ortasında biten bir ot gibi, günlerin meşakkatinin ayakları altında bittik.

üdeba-yı kiramın bu nâ-reva [uygunsuz] muhacematından cüret alan Mihran Efendi hazretlerinin *Sabah*'ı, bittabi [elbette] bu fırsattan bilistifade [faydalanarak] *İkdam* rakibini rahnedar etmek [yaralamak] emel-i hâmiyle [düşüncesiyle] şöyle buyururlar: “Bu gencin yegâne istidadı [yeteneği] olan edebiyatta... Nihayet mahiyeti bir üslub-ı latiften ibaret kaldı. Okuyanlar sırf bunun için okuyorlardı. Tercüme şu hâl [günümüz] edebiyatımız namına zayıttandır [kayıplardandır]. Cidden temin ederiz ki şu satırları büyük bir teessürle [üzüntü] yazdık.”

Ah! Bu mersiye bir hatime istemez mi?

[25] *Dest-i cellâd-ı ecelden ne cevân-ı kavî [kuvvetli genç] halâs olur [kurtulmak] ne pîr-i zebûn [düşkün ihtiyar]*

İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râci'ûn

Zihî [Ne büyük] ahlak-ı fazıla! [üstün ahlak] *Sabah İkdam*'dan ziyade [fazla] satılsın da mümkün olsa da Ali Kemal otuzundan evvel mezara girse. İlâhi! Ne zayıtı? Ne tesiri? Ne oldu? Filhakika kalemden bir hizmet, bir maharet memul [umulmuş] idiyse niçin bu emel öyle berhevâ [yazık edilmiş] olsun... Bahusus [özellikle] böyle bir hizmet mazide vaki olduysa atide niye olmasın? Sa'y ve zekâca bende bir tezelzül [sarsıntı] mü vukua geldi? Buna yeni bir delil mi zuhur etti [ortaya çıktı]? Bütün bu yaygaraların sebebi şimdiye kadar neşreylediğim bini mütecaviz [aşan] makalatımdan biri haydi beşi, haydi yüzü tercüme, fakat fazl u irfan dairesinde fakat belki de mefkudü'l-emsal [benzerleri olmayan] surette her hâlde müfit, [faydalı] makbul bir veche [şekil] ile tercüme olduğu için öyle mi? Lütfen bir lahza hakd-i hased, hubs-i garaz, derd-i menfaat bir tarafa atılarak şu hâl vicdanen muhakeme olunsun, matbuatımıza da ashab-ı matbuatımıza da acınmaz mı? Ağlanmaz mı?

Sureten *Servet-i Fünûn*'dan ziyade münsif görünmek isteyerek yegâne istidadımın edebiyattan ibaret olduğunu *Sabah* cenabları ne güzel kestiriyor, atıyorlar.

Benim için yegâne istidat edebiyat idi, öyle mi?

Varsın tefahura hamlolunsun. Mademki şahsıma bu derece taarruz olundu, bence müdafaa bir hakk-ı meşru demektir: Henüz üç saat olmadı. Deminden ulum-ı siyasiye mektebinde son seneden hukuk-ı düvel imtihanını geçtim. Muallim hukuk-ı düvel nokta-i nazarından bazı mesaili [meseleler] sordu. Cevabımı, uzun uzadıya teşrihatımı dinledikten sonra harfiyen şu sözleri söyledi:

Je vous remercie; vraiment, c'est parfait. Vous m'avez enchanté par votre réponse qui été tout a fait brillante. Voila, je vous donne la note la plus haute. Si le ministere des Aff-affaires Etrangères a Paris savait aussi bien que vous le fond de l'orient, notre politique orientale marcherait beaucoup mieux...²⁰

Ben dershaneden çıkarken muallimin bu iltifatları, bu takdirleri, hâlâ devam ediyordu. İşte bu muallimin adresi şudur: M. Funek Breautano 91 rue de Sèvres.

Şimdi bilhassa muarızlarımdan yine dedikleri gibi o zümre-i münevvere-i kalileden, hele bunların namına ortaya çıkan [27] o Hüseyin Cahit Bey'den rica ederim lütfen bu zata iki satır bir mektup yazsınlar: "Sahih midir, siz bizim Türklerden Ali Kemal'i efrencî haziranın yirmi ikinci çarşamba sabahı hukuk-ı düveliden imtihan ederek cevabını harikulade bulmuşsunuz, harfî harfine şu atideki sözleri söyleyerek aliyyülâlâ numeroya şayeste görmüşsünüz."

Bir taraftan Avrupa'da ne yaptıklarını sordukları hâlde diğer cihetten işlerine gelmeyeceği için şayet Cahit Bey ve şürekâsı bu tecrübeden çekinirlerse bu vazife o zaman *İkdam* sahib-imtiyazına düşer. Muallimin cevabı da şu sahifelerde neşrolunur. Yegâne istidad-ı âcizanem edebiyattan ibaret midir, görülür. Makalat-ı atimizde mahiyetini mufasssalaan teşrih edeceğimiz şu son devirdeki edebiyat yadigârını o üdeba-yı güzünimize bahşederiz. Bu tecrübeden sonra merak buyrulursa öbür hocaların isimlerini de veririz. Öbür imtihanlarımız da mizan-ı tedkikten geçirilirse Avrupa'da ne yaptığımız o zaman tahakkuk eyler [gerçekleşir]. Fakat bizden evvel bu diyardan geçen genç üstatların ne yaptıklarını, Paris'te nasıl vakit geçirdiklerini biz de tahkik edebiliriz amma nemize gerek.

***

[28] Şimdi şu ilk makalemi şöyle zübde eyliyorum [özetliyorum]: Üç senedir Paris'teyim, ef'alimi âsarımı bertafsil [ayrıntılıyla] arzettim. Yaptıklarını yazdıklarını gösterdim. Bunlar pek âcizane pek naçizane olmakla beraber maatteessüf başkalarımızın elimizden şimdiye kadar gelmedi, hâlâ da gelmiyor. Muarızlarım zahirde bir iki tercüme vesilesini tutturarak hakikatte o vehmettikleri şöhet-i sehilemden huylanarak halk nazarında beni çürütmek, yazı yazmaktan men etmek meydan-ı matbuatı baştanbaşa istila eylemek emeliyle şu son muhaceme-i iğraz-pesendaneye [düşmanca bir saldırıya] koyuldular. Sahibi

²⁰ Teşekkürler; gerçekten, mükemmel. Oldukça parlak olan cevabınla beni büyüledin. İşte, sana en yüksek notu veriyorum. Paris'teki Dışişleri Bakanlığı, Doğu'nun dibini sizin kadar iyi bilseydi, Doğu politikamız çok daha iyi işleyecekti. . .

itiraf ettikten sonra bir eser tercümedir diye takip olunmaz. Fakat bir tercüme iyidir, fenadır, bir üslub-ı galattır, muallaktır, bir fikr-i hatadır, merduttur diye intikat edilir. İşte biz *Servet-i Fünûn* için baştan aşağı böyle yapacağız. Maamafih bir mukabele-i garazkâranede bulunmak için değil belki bu mesleğin edebiyatımıza irfanımıza kifayet etmediğini göstermek için belki matbuatımıza pek bâlâ-pervazane [yüksekten uçarcasına] bakan o şübban-ı güzünimizin henüz hiçbir marifet izhar etmedikleri hâlde hademat-ı hakikiyyeyi anlamamazlığa geldiklerini ispat eylemek için... Hasılı yazacağız, bu gün de yazacağız, yarın da [29] yazacağız. İşte *Sabah* sütunları ne güne duruyor, onlarda yazsalar ya!

Üç ayda bir manzume, yılda bir musahabe ile matbuat ihya edilmez [canlandırılmaz] Günde bir intihal öyle mi? Keşke ne olurdu matbuatımızda şu muhabir-i hakir gibi birkaç müntahilimiz [intihalcimiz] daha olaydı, olaydı da garbın bütün mehasin-i ilmini hazâin-i irfanımıza nakletmeye kalkışsa idi. Sorbon Darülfünunu'nun derslerini ceridelerimize taşısa idi. Elimizde birkaç çeşit *Edebiyat-ı Hakikiyye* daha bulunurdu da o zaman bu eserin tabı böyle az vakit içinde bitivermezdi. Hasılı bir şu yaygaralara bakıyor bir de senelerden beri çektiklerimi göz önüne getiriyorum da Naci Efendi merhum gibi *el-fazlu mâ şehidetü bihi'l-a'dâ*²¹ hükmünden istifade ile

*tahsil-i kemâle hayli müddet
mihnet çekerek çalışdım amma
mahsûd-ı efâzıl oldu fazlım
şâhid aranırsa işte a'dâ*

diyorum. Bundan maada ara sıra bu tecrübeler baş vurduğ ça kusurlarımın birçoğunu nefsimce tashihe muvaffak olarak:

*idâtî lehum fadlun aleyye ve minnetun
felâ ezhebe'r-rahmânu anni'l-idâyâ*

[30] *hüm behasû an zelletî fectenebtuhâ
vehum nâfesûnî fektesebtü 'l-me'âliyâ*²²

kavl-i güzünini mebsutane vird-i zeban eyledim. İnsan elbette hatadan münezzeh olamaz. Yazılarımın da bahusus böyle kesretle süratle yazıldıkları için birçok nakaisi [eksikleri] olsa gerekdir. Layenkati şahsıma taarruz etmek isteyen bu üdeba-yı fuzala niçin şu nakisalardan birini bulamıyorlar. *Sabah*'tan *Servet-i Fünûn*'a varıncaya kadar küçük büyük şu renk renk a'dâ

²¹ Fazilet, düşmanların tanık olduğu şeydir.

²²“Düşmanlarımın benim üzerimde lütufları minnetleri vardır. Allah düşmanlarımı benden esirgemesin. Onlar bende beni küçük düşürecek hatalar aradı. Ben de onlardan kaçındım. Onlar benimle yarıştlar; ben de böylece yüksek yerlere ulaştım.” Ebu Hayyan el-Endelüsî.

demek müddet-i medideden [uzun süreden] beri bana diş biliyorlarmış. Neden şu tercüme vesile-i taarruzu ortaya çıkıncaya kadar âsarımın ciddi bir tedkik ve tenkidine girişemediler, hâlâ da girişemiyorlar. Bütün bu noktalar şayan-ı teemmül değil midir?

Günde Bir İntihal

İşte *Servet-i Fünûn*'un hakkımdaki mühacematını birer birer nazar-ı dikkate alıyorum. Mukabelelerimle, cevaplarımla beraber muhakeme-i umumiyeye [kamuoyunun değerlendirmesine] arz ediyorum. Şahsıma, ahlakıma, hususiyatıma ait noktalara girişmeden evvel umumiyetle âsar-ı âcizaneme taalluk eden iki büyük isnadın hakikatini mahiyetini o yaygaralardan tecrit [soyutlanma] ile vazıhan ortaya koymak isterim: Bu üdeba ile aramda öteden beri olan şu büyük fark yok mudur ki onlar maâliyat [insan aklının zor anladığı yüksek ve derin bilgiler] diye ibham [kapalılık] içinde yüzerler, lafzan, manen güya mertebe-i idrak-i nas fevkinde [insan aklını aşan] bir lisan kullanırlar. Ben ise küçük büyük her türlü mesailde [konularda] herkesin anlayabileceği bir tarz-ı beyan için çalışır çabalar dururum. Bu hakikat kabil-i inkâr [inkârı mümkün] midir? Kabil-i inkâr midir ki *İkdam* sahifeleri de *Servet-i Fünûn* nüshaları da gözümün önünde başka başka zeminden başka başka renk ile amal [emeller] ile tecelli ediyor, duruyor.

Yine bu hakikat değil midir ki *Servet-i Fünûn*'un karilerini muharrirleri ile o silk-i bediaya bir an evvel girmeye çırpınan birkaç gelişi güzel tilmizlerden [öğrencilerden] ibaret, o derece mahdud [sınırlı] bıraktığı hâlde *İkdam*'ı Osmanlılığın her şubesine her derecesine her merkezine isal ediyor [ulaştırıyor]. Öyle revaca mazhar eyliyor. Ah, bu hakikat değil midir ki elinin kolunun altında öyle güzün [seçkin] güzide üdeba meccanen [bedava] işler mecmua [32] baştan başa buram buram şiirlerle bedâlarda bâd-ı havâ dolar dururken Ahmet İhsan Bey'i evvelce olduğu gibi yine bu defa benden âsar istemeye, inhalatımdan [malımdan bir kısmını ayırmamdan] müstefit olmaya sevk etmişti.

***

Diyorlar ki “Fransız gazeteleri İstanbul’a *İkdam* muhaberatından çabuk gelmeseydi Fransızca bilenler de Paris muhaberatını okuyabilirdi.”

Bence hakkımdaki muhacematın en şedidi en müessiri şu iki satırda münderiştir. Baki [kalanlar] hakd u hased şayiâtından, suizandan [kötü zandan] müftereyattan, [iftiralardan] tasniattan [uydurmalardan] hülâsa, bizde kıskançlıkla mesel olarak irat edegeldikleri gibi “Ben yiyeyim sen yeme ben içeyim sen içme!” iddiasından ibarettir. Göreceğiz.

Filhakika bütün âsar-ı âcizanem Fransız gazetelerinden aynen nakliyattan mürekkep ise velev kariin-i Osmaniye içinde Fransızca bilmeyenler olsa da koca bir ömür tahriri bu derece mahdut bir zemine hasretmek benim için bir zül addolunur; öyle bir zül ki artık buna talebelik de bir mazeret sayılamaz. Hele karilerimizin de senelerden beri bu derece [33] bayağı yazılara o hadden efüz [haddinden fazla] iptilaları [bağımlılıkları] hiç anlaşılamaz... Bahusus böyle olunca kâffe-i beyanatıma, makalatıma bir de şaibe-i intihal inzımam [eklenme] eder ki bundan sonra artık onları öyle okumamak şöyle dursun, yakılmalıydı, yırtılmalıydı...

Niçin yakılmadı, niçin yırtılmadı, çünkü bilmem neden, mesele bana taalluk etti mi şu fevç fevç zeki, şatır [üstün zekâlı]muarızlar ekseriyetle o rüfeka-yı kadime-i şebab-ı cihanı [dünya gençliğinin eski dostluğunu] simsiyah görüyorlar. Akı karayı artık seçemez oluyorlar. İz'ana imkâna sığmaz bin türlü seyyiatımı keşif ederler de bir faziletimi bir meziyetimi tasavvur eyleyemiyorlar. İnsaf buyurarak şu vazih suallerimize cevap versinler:

Makalatımın ekseriyatını teşkil eden “Nakş Ber-Âb”lar, “Refref-i Hayal”ler, “Hayat Kırıntıları”, “Mebahis-i Lisaniyye” değil midir? Bunlarda bir tercüme bir nakil var mıdır? Olabilir mi? Varsa, olabilirse gösterilsin. Acaba şu yazılar da öbürleri kadar rağbete mazhar olmadı mı? Maamafih, bir de şu cihet pîş-i mülâhazaya alınsın [göz önüne alınsın] ki iki ders arasında bir mektepten bir mektebe koşarken kalemimden telaş isticâl [acele] ile bahusus böyle her zeminden her telden vefret ile çıkageldiği için bu eserlerin çoğu mertebe-i irfan-ı âcizaneme bir miyar-ı hakiki addolunmaz. Kabahat onlarda ki her ne dense daha parlaklarını daha müfitlerini ortaya dökerek karilerimizi yazılarımdan müstağni kılmıyorlar yahut kılamıyorlar. Bu kısım âsarımın hiç yarışla alışverişi yoktu. Kimi çölden, kimi İstanbul âleminden kimi hatırat-ı sabâvetten, lisanımızdan kitaplarımızdan bahsediyor, duruyordu. Ayıp değil mi ki o üdeba meydanda iken Paris muhbirinin hâme-i fakirine müfekkîr kalsın. Böyle renk renk mebahaslara girdiğimden dolayı muarızlarımın dillerine doladıkları taarruzat hiç muvafık-ı insaf değil çünkü bundan evvelki makalemde arz eylediğim esbattan, ihtiyaçtan sarf-ı nazar tıpkı bir tacir için olduğu gibi bir sahib-i kalemden de talep vaki oldukça arz zaruridir. Bu kaide-i iktisadiye [iktisat kuralı] umumi kati değil midir?

Hülasa, işte makalatımda tercüme, nakle, muhabirliğe, temas etmeyen bir kısım vefîr var ki evvelce de ihtar olduğu hâlde hiç muarızlarımın nazar-ı dikkatine çarpmıyor. Fransızca bilenlerin de bu yazıları okuyabilecekleri asla adûlarımın [35] sâika-i hakd [kıskançlığın yönlendirmesi] ile böyle zaman zaman tekallus ediveren, [büzüşen] bazen arız, [geniş] garrâ, [parlak] fakat bazen de dar, katı görünen, hülasa her türlü şumulüyle [kapsayıcılığıyla] lastiğe

benzeyen o idrak-i çalakine [çevik kavrayışına] girmiyor. Çünkü öbür yazılarımı rahnedar etmek [zarara uğratmak], nazardan düşürmek için bir intihal masalı buldular. Fakat bu kısım-ı vefir için henüz öyle bir vesile elde edemediler. Zihî [ne büyük] gaflet! Kanun-ı tabiatden zihî tecahül [bilmezden gelme]. Hiçbir iklimde hiçbir halk hiçbir zaman faide ve istifadeden men edilemez. Bir su nasıl bir mecraya doğru her patırtı her hışlıtıya rağmen akar giderse bir halk da faidesine istifadesine öyle koşar. Siz Ali Kemal'in meayib-i ihtilafından gururundan, azametinden, hırs şöhretinden, daha birçok seyyiatından ilm ile iktidar ile bunların hiçbir münasebeti olmadığı halde, layenkati bahseder durursanız ortalığı böyle fırtınaya verirsiniz, oldubitti dersiniz *Sabah* duacınızla el ele vererek hatta suret-i hakdan görünmek için ah vahları kuru kuru teessürlerde gösterirsiniz... Şayet vaki ise şöhretimi iktidarımı ömr-i ilm vâdimi görmezseniz, kalemimi parça parça ederseniz... Bir de *Ferda-yı Tedfîn*'de bakarsınız ki [36] âlem yine o âlem devran yine o devran, Paris muhaberatı *İkdam*'da eskiden ziyade akıyor gidiyor, halkı fevç fevç eğlendiriyor, müstefit ediyor. O zaman, ah işte o zaman İhsan Bey için Paris'e üçüncü bir müracaat icap eder. Ne hükmü var?

***

Şimdi Fransız gazetelerinden nakliyatımı, Fransız üdeba ve hükemasından intihalatımı tedkike koyuluruz. Böyle Avrupa cerâidinden iktibasata mertebe-i mecburiyetimi birinci makalemde bertafsil arz ettimdi. Fakat “Bu muktesebat öyle adi intihalattan ibaret değil. Belki bir sa'y-i zatî ile muvaşşah, Fransızca bilsin bilmesin Fransız gazetelerini okusun okumasın bilcümle kariin-i Osmaniye için az çok her hâlde *Servet-i Fünûn* mündericatından ziyade müfit makalatdan mürekkeptir.” dedimdi. Bu davamın delilini göstermek için o nev âsarımdan en ziyade beğendiklerimin özenerek yazdıklarımın bir ikisini asıllarıyla tatbik etmek istedim. Fakat buna muarızlar kail olamaz. Haydi, onların mal bulmuş mağribi gibi ele geçirdikleri iki makale şöylece mevki-i tenkit ve muhakemeye vaz olunsun. İbtida-i [37] emrde mevzuca ehemmiyeti caiz olduğu mesail-i şahsiyeye girişmeden bahs-i intihali muhakemeye daha müsait olacağı için “Bir Alman'a Göre Fransa” bendini gözden geçiriyoruz. Bunun için *Servet-i Fünûn* bana hitaben şu satırları yazıyor:

“Almanlardan Mösyö Rommel'in Fransızlar hakkında yazdığı bir kitaba dair bugünkü *İkdam*'da münderiç musahabeniz Fransızca bilenlerin âsar-ı âliyenizi mütalaadan müstağni olduklarına dair evvelce söylediğim sözün en son bir delilidir. Çünkü onlar Mösyö Jules Lemaitre'in²³ bu makalesini yine 20 Mart sene 98 tarihli *Figaro* gazetesinde okumuşlardır.” Bu

²³ Jules Lemaitre [1853-1914]: Fransız eleştirmen ve oyun yazarı.

isnattan sonra benim için müddeamı isbat için en vazih delil nedir? Jules Lemaitre'in şu makalesiyle makale-i âcizaneme karşı karşıya koyarak müktesebatımı mutalaat-ı zatiyyemi ayrı ayrı göstermek netice-yi nazar-ı muhakemeye arz etmektir değil mi? Âlâ, Almanlardan Rommel isminde biri Cenova'da Fransızca bir kitap neşreyledi ki Fransızların aleyhinde bir hücumdu. Bu eserden Fransa matbuatından en önce bahseden Jules Lemaitre'dir. Hatta bunun için bazı Alman matbuatı [38] bu telifin vech-i icadını bir aralık bir muharrir atfettiler. Jules Lemaitre'in makalesini *Figaro*'da okuyunca bermutat işte *İkdam* için güzel bir mevzu dedim. Hemen kalemimi ele alarak o bendimi yazdım. Şimdi muarızlarıma göre bu hatt-ı hareketimde evvel cinayetim o bendin mevzuunu o gazeteden almamalı idim. *Figaro*'nun bahsettiği bu meseleden ayn-ı veçhe ile bahsetmemeli idim. Mehuz-ı esasiyyeyi ele geçirmeli uzun uzadıya tedkikat yürütmeli makalemi öyle yazmalı idim. Fakat defaat ile arz eylediğim esbaba mebni [dayanarak] benim için öyle uzun uzadıya tahkikata girişmek muhal [imkânsız] yani o makaleyi yazmaktan feragat [vazgeçmek] demektir. Zaten mevzuun inceden inceye taharriyata tahammülü yoktu. O suretle olaydı böyle ufak bir makale değil fakat bir kitap yazmak lazım gelirdi.

Sânî-i cinayet ibtida-yı makalemde “Ey kariin-i kiram! Şu bend Fransa üdebasından bu sabah *Figaro*'da neşreylediği sahifeden mehuzdur” demeli mehaz göstermeli idim. Böyle yapmadım. Niçin? Çünkü Jules Lemaitre'in makalesini şöyle okudum; Rommel'den [39] aynen aldığı yazıların birkaç satırını Rommel'dendir diyerek tasrih ederek naklettim. Muharririn efkâr-ı mahsusasına [kişisel görüşlerine] hiç dokunmayarak o birkaç satırın üzerine baştanbaşa karihamdan fikrimden mutalaat [değerlendirmeler] yürüttüm. Bilfarz [Söz gelişi] makalenin kısım-ı evvelinde ancak şu satırlar *Figaro*'dan alınmıştır ki Jules Lemaitre bunları bittabi [doğal olarak] aynen Rommel'in kitabından nakletmiştir: “Kuvvet-i tevsî [genişletme gücü] kuvvet-i mukavemet [karşı koyma gücü] ki bir kavim için büyüklüğünün başlıca muharrikidir, mihveridir [odak noktasıdır] Fransa'da kırılmış gibidir. Varidat [gelirler] azalıyor. İhracat azalıyor. Etfal [çocuklar] azalıyor. Sa'y u ictihad [Gayret ve çalışma] azalıyor. Hiss-i hükûmet, hiss-i adalet, hiss-i din azalıyor. Tesviye-i umur-ı ibada [insanların işlerini görmekte] hürmet ü muhabbet azalıyor... Mesarifat [harcamalar] çoğalıyor, ithalat çoğalıyor, ne çare, zaaf böyle olur. Zavallı Fransa halk-ı mütevassıtı! [orta sınıfı] Biçare Dodo! Sana çelik suları, kuvvet hapları, balık yağları gerektir. Ne ki birkaç çocuğun daha olabilsin. Ta ki birkaç iş daha görebilesin.”

İşte makalenin kısım-1 evvelinde intihal addedebilecekleri satırlar bunlardır ki kavs [parantez] arasına alındığı tercüme olarak arzedildiği için hiçbir söz götürmez. Şimdi [40] bu üç dört satırda taraf-1 âcizanemden ilave olunan parçaya dikkat buyrulsun:

“Bu ağır sözlerin bir kısmı mübalağadan ari [soyutlanmış] olmasa da kısım-1 diğeri az çok doğrudur. Mesela tevellüdat [doğum oranları] bahsi! Kimse inkâr edemez ki Fransa’da nüfus azalıyor. Valideler gittikçe çocuk doğurmaz kızlar günden güne evlenemez oldular. Erkekler ekseriyetle maddi ve manevi suistimalin tesiriyle sinn-i kemale [olgunluk yaşına] varmadan illete mübtela oluyor. Bundan maada bu mülkün garip bir âdeti var. En zengin aileler bile iki nihayet üçten ziyade evlat istemiyorlar. Bunun için de mühlik bir çare buluyorlar. Çünkü evlat çok olursa servet inkisama [bölünmeye] uğrar. Servet ise ağılebiyetle [genellikle] bir Fransız’ın canıdır, emel-i hasıdır. Fransız nakdi çok sever, tasarrufa fevkalhad riayet eyler. Bu evlat bahsinde bir de İngilizleri göz önüne getiriniz. Ne büyük tezat! Her İngiliz ailesinin başlıca maksudu evlada malikiyettir, mazhariyettir. Beş olsun on olsun yine böyledir. Ekber evlada [en büyük çocuk] nail-i irs [mirasa kavuşan] olur, riyaset [liderlik] aileye geçer, öbürleri sinn-i bülüğa [ergenlik yaşına] erir ermez paçaları sıvarlar. Para kazanmak, servet edinmek, [41] adam olmak için dünyanın bir başından öbür başını boylarlar. Maksuda ererler. İşte Anglosakson kavminin bilhassa İngilizlerin en büyük faziletleri, meziyetleri bu noktadadır. Bir Fransız kabil değil bu teşebbüs-i dilrâneye [cesurca girişime] cüret edemez. Tonkin, Senegal gibi bazı müstemlekana [sömürgelere] gidecek olsa bile hükûmetten memuriyet, muavanet, himayet bekler. Arada şu büyük fark varken Fransa ticaretçe servetçe İngilizlerle zor rekabet eder. Esasen fitrattan mütevellit olduğu için bu farkı gidermek de hemen hemen muhaldir.”

Allah için söyleyiniz ey muarızın-i kiram! Bu satırların bu mutalaaların [değerlendirmelerin] içinde Jules Lemaitre’in o makalesinden intihal şöyle dursun, tahrifen [değiştirerek] bile iktibas edilmiş bir madde bir fikir bir kelime var mıdır? Onları da beni de muhakeme ediniz, ey kariin. Benden şöyle sözler, yani Ali Kemal’in haddince memleketi, teali-i kavmiyyeti [milleti yüceltmeyi] düşünen bir Türk’ün Paris’te âcizane büyüyen, büyümeğe çalışan kafasından fışkıрма değil midir? İşte *Servet-i Fünunlar* işte *Sabahlar* niçin böyle düşünemiyorlar? Niçin böyle serd-i efkâr edemiyorlar [fikir ortaya koyamıyorlar]? Sonra da şap ile şekeri temyiz ederek [42] *İkdam*’a rağbet gösterince o şirzime-i hussad [kıskançlar güruhu] dedikleri o zümre-i kalile [küçük zümre] Ali Kemal’e iğfal olunuyor [aldanıyor] diye halkı ta gafletle fıkdan-ı temyizle [ayırt etme yoksunluğuyla] ithama kadar varıyorlar. İnsaf buyrulsun. Bu halkın içinde onları da beni de okutur, her hâli her hakikati anlar zekâlar yok mudur? Amme o kadar saf mı ki hiçbir meziyeti olmadan bir yazıya aldansın taksın.

Makalenin kısımlarını sâinâsine [ikinci kısıma] geçiyoruz: Bu kısımda dahi Jules Lemaitre'in makalesinden tercüme edilmiş sade şu dört satır vardır ki yine Rommel'in kitabındandır:

“Her sene Fransızlar'ın yaygaraları hafifledikçe hafifliyor. Bu gün sağdan soldan şayet vatanperverlik alameti olarak zırlı kopacak olursa ekseriyetle Fransa halkının bile istihzalarına hedef oluyor. Ah, artık o mukabele o intikam davalarından eser kalmadı.”

Bir de şimdi şu birkaç satırda sırf kariha-i bendegânemden [hizmetçi gibi zihnimden] ilave edilmiş mütalaa-i atıye [gelecek değerlendirmeye] atf-ı nazar [bakış atılsın] im'an [değerlendirme] buyrulsun.

Bu söz nice bir nokta-i nazardan hak ve hakikate asla [43] tevafuk etmez. Fransızların öteden beri iki büyük siyaseti vardı. Biri siyaset-i tevsidir [genişleme siyasetidir] ki birinci ve üçüncü Napolyonlarınkidir. Diğer siyaset-i muhafazakârane, âdetperestanedir. Fransızcada ötekine *politique d'ex tension* [genişleme siyaseti] berikine *politique conservatrice ou traditionnelle* [muhafazakâr veya geleneksel siyaset] derler. Birinciye göre Fransa büyümelidir. Bunun için ne yapmak lazımsa yapılmalıdır. Hin-i hacette [ihtiyaç hâlinde] Avusturya'ya, ya Prusya'ya ya Rusya'ya meydan vermeli, el uzatmalıdır. Ta ki Fransa büyüsün. İkinciye göre ise bir rakibe meydan-ı fırsat vererek büyümekten ati için gaileler [felaketler] hazırlamaktan ise Fransaya hâl-i hazır [şu anki hâli] muhafaza etmek evladır. Bu son siyasetin kıymet-i vahimiyeti [hayati önemini] vukuat-ı ahire [son olaylar] ayanen [açıkça] ispat eyledi. Üçüncü, Napolyon Fransa'yı büyütmek Belçika'ya el uzatmak hayal-i hamıyla [imkânsız düşünceleriyle] Prusya'ya öyle meydan verdi. Saduva'ya [?] saireye öyle göz yumdu ki ati için Fransa'nın başına işte şu Almanya gailisini açtı. Bununla da Alsas Loren'i elden kaçırdı. Bu dersten mütenebbih [uyanmış] oldukları için Fransızların akilleri, fazılları artık bu fütühat fikrini hiç kale almaz oldular. Hatta [44] büyük bir fırsat ele geçirmeyince Alsas Loren'i bile istirdat etmek [geri almak] çaresini pek düşünmezler. Bu da katiyen bir sükût bir inhitat alameti addolunmaz. Zaten Fransızların *chauvinisme* dedikleri vefret-i vatanperestî [aşırı vatanseverlik] ekseriya kof kuru yaygaralardan ibarettir ki puf böreğine benzer; o derece yufkadır. Hakiki vatanperverlik hilm u sükûnet ile pûşîdedir [örtülmüştür] ki zamanı gelmeyince izhar-ı alâim eylemez [belirtiler göstermez].

Nana hikâyesinde Zola'nın hatimeye doğru tasvir eylediği üzere 1870'de Almanya ilan-ı harb edilir edilmez Paris sokaklarında bir sürü halk "Haydi Berlin'e haydi Berlin'e" diye bağrışlar fakat sonra izmihlalde [çöküşte] gördüğümüz gibi daha yarı yolda harpten yılarlar, bıkarlar. Muharebe-i ahirede [son savaşta] bazı Yunanîler de böyle yapmadılar mı? Türlü türlü yaygaralarla Paris sokaklarını haftalarca dolduran Kefalonya kahramanları Belçika'da soluğu aldılar. Gaile-i vegâ [savaş felaketi] mündefi oluncaya [savuşturuluncaya] kadar o havalide oturdular. Hülâsa Alsas Loren'i istirdat edeceğiz, [geri alacağız] etmeliyiz diye artık bağırmadıkları için Fransızları muaheze etmek [sorgulamak] o kadar musip [isabetli] olmasa gerektir." [45]

Yine bir lahza insafı ele alarak söyleyiniz ey muarifin-i güzün... [seçkin bilgiler] Bütün şu mutalaat-i vesianın [geniş değerlendirmenin] içinde Jules Lemaitre'in makalesinden muktebes kelime-i vahide var mıdır? Bu düşünceler hiçbir Fransız düşüncesine benziyor mu? O kuru patırtılara kapılmayarak siz de hükmediniz, adilane, vakıfane hükmediniz ey kariin! *Servet-i Fünûn*, *Sabah*'ta böyle yazılar mı görüyorsunuz? Böyle yazılar mı okuyorsunuz? Bu mülâhazalarda milletimizin, Türklüğümüzün bir bûyî [kokusu] yok mudur? Şu âcizane muhakemat şu naçizane tedkikat Paris darülfünunlarında dirsek çürütmekle çabalayan bir Türk'ün sırf mahsul-i ictihadi, [çabalamanın ürünü] sırf semere-i tefekküratı [düşüncelerin meyvesi] değil midir? İşte bu makalenin üçüncü dördüncü kısmı da tıbkı kısm-ı evvel, kısm-ı sani gibidir. Jules Lemaitre'in bendinden alınan Rommel'in o birkaç satır tercümeleridir ki makalemde kavs içine konulmuştur. Aksam-ı mütebakiye [kalan kısımlar] baştan başa karihamdandır, fikrimdendir, zihnimdendir, ıttılamdandır. Değilse muarızlarımın o zümre-i kalile-i münevverenin [azınlık aydın zümresinin] vekil-i davası [avukatı] gibi ortaya çıkan Hüseyin Cahit Bey söylesin, meydana koysun.

***

[46] Şimdi Fransızca bir bendden bu suretle iktibas-ı mevzuatı [konu alıntısını] bu suretle tevsiatı [genişletmeyi] teşrihatı [açıklamaları] intihal mi addedeceğiz? Jules Lemaitre'in makalesiyle makale-i acizanem yan yana getirilince görülmüyor mu ki o asumandan bahsediyorsa ben rismandan [ipten] dem vuruyorum. Birbirimize hiç yaklaşıyoruz. Onun hedefi Fransızlık, Fransız efkârı, Fransa halkı, Fransa endişesidir. Benim maksudum Türklük, Türk amali, Türkler, Türk tecelisidir. İkimizin de her satırımızdan her fikrimizden bu fark adeta fişkırıyor, öyle fişkırıyor ki Mütenebbi²⁴ gibi bana da *vestema'at kelimâti ben bihi samemu*²⁵

²⁴ Önde gelen klasik Arap şairlerindendir. [ö. 354/965]

dedirse yeri iken o kudret ü şetaret [kurnazlık] içinde yüzer görünen muarızlarımın nazar-ı amîkine [derin bakışına] bir türlü isabet etmiyor. Bundan sonra gönlüm gözüm nasıl kani olmasın ki bu nazar-ı amîk mahza [sırf] bana tecevvüh ettikçe kasden bir rida-yı zulm u zulmete [zulüm ve karanlık kisvesine] bürünüyor, şu bendime Jules Lemaitre'den intihal dedirtiyor: “Malum-ı devletleridir ki insan cihanı iğfal etse bir kişi kalır ki onu aldatamaz. O da nefsidir.” Onun için *Servet-i Fünûn*'un şu intihal patırtıları halkın zihnini aleyhime bir lahza çelmiş olsa bile hükmü yok. Ortada mademki aldanmamış bir nefis [47] kaldı, hak elbette meydana çıkar. Bir de bunun için elimizde bir vasıta bulunabilir. Matbuatımızın bir hakemi, bir hâkim-i adili olamaz mı? Mesela Şemsettin Sami Bey gibi... Hepimize daima hocalık eden bu zat yine daima şu münakaşat-ı şahsiyede bitaraf kaldılar. Her cihetin itimadını, takdirini muhafaza ettiler. Hülâsa her iklimde olduğu gibi bizde dahi çeşit çeşit gayz, zıt, haset içinde boğula gelen şu âlem-i tahrirde Zola'nın âyandan Scheurer-Kestner²⁶ için dediği gibi billur gibi bir hayata *une vie de cristal* her lahza mazhar oldular. Onun için bu medayihin [övgülerin] de hükmü yoktur. Bununla hakk u hakikatten şaşmazlar. Belki üstatlık namına lütf buyrulur da bir şu Jules Lemaitre'in makalesini, bir de makale-i âcizanemi okurlar, mukayese muhakeme ederler neticede intihal vaki midir değil midir bildirirler. Bendimin başında *Figaro*'dan alındığını söylemeye kanunen hakkan ihtiyaç var mıydı yok muydu anlatırlar. Makalemde Jules Lemaitre'e bir Fransıza, hasılı Ali Kemal'den başkasına nisbet edilebilir mülkiyet kaldı mı hükmederler. Belki hükmederler fakat ederlerse lehimde olsun aleyhimde olsun benim için [48] ne mutludur! Muarızlarım için de böyle olmalıdır! Çünkü bu suretle hak tecelli eder de bundan sonra ona göre idare-i hâme eyleriz [kalem oynatırız] ...

Servet-i Fünûn'da da buyururlar ki Jules Lemaitre'in o makalesini okuduktan sonra makale-i âcizanemi okumaya ihtiyaç yok imiş. İbtida-ı emrde o dâhiler için hiç okumaya hacet yoktur... Onlar ezelden âlimdirler, bahusus [özellikle] şairdirler... Fakat feyzini istifadesini arayan bir Türk genci Jules Lemaitre'inkini badelmatalaa [değerlendirmeden sonra] benimkini millî bir faide olarak âlâ tedkik edebilir. Cuma salasına çıkan mektep çocukları gibi aramızdaki mesafeye bakmadan hasudane, gafilane, garazkârane aleyhime yürüyen ve bu hareketten elbette bir gün mazhar-ı kemal [olgunluğa ulaşan] olursa nedamet çekeceği muhakkak bulunan Hüseyin Cahit Bey ve emsali müstesna tutulduğu halde şübhan-ı Osmaniye'nin [Osmanlı gençlerinin] ekseriyeti böyle yapıyor. Öyle sanırım. Evvela bendimin tercümelerini Jules Lemaitre'in makalesindeki asıllarla müstefizana [faydalanmak isteyenlere] tatbik edebilirler.

²⁵ “Ben öyle bir şairim ki sözlerimi sağırılar bile işitmiştir.”

²⁶ Zola'nın da yazılarıyla dâhil olduğu Dreyfus davasında yer alan bir Fransız senatör.

Şive, zevk, milliyet muhafaza edilerek tercüme nasıl olur, üslub-ı Osmanî nedir daha güzel anlarlar. Anlarlar da *Servet-i Fünûn*'da fevç fevç [öbek öbek] görüldüğü üzere mahut [bildik] Efrenc-perestane [Avrupa özentisi] tercümelerden [49] hazer ederler. Saniyen, iktidarca ilimce olmasa da since, [yaşça] sa'yca [gayret bakımından] kıdemce kendilerine tekaddümeden [önüne geçen] bir vatandaşları nasıl çalışıyor, nasıl düşünüyor, nasıl Avrupa'dan feyz alıyor görürler.

Salisen, [üçüncü olarak] haftada ıkına sıkına bir buçuk manzume yazmaya çabalayacakları yere iktiza ederse [gerekirse] günde böyle üç dört beş makale kaleme alabilmek, karihayı öyle doldurmak, hâmeyi o suretle bilemek, vüsat-i istidadını [yeteneğin genişliğini] öğrenirler, edinirler... Bunlardan maada Paris'in kumarlarından, yarışlarından, şuhlarından süffahlarından [eğlence düşkünlerinden] değil fakat mekteplerinden derslerinden kitaplarından oldukça haber ve malumat alırlar. Bütün bu füyuzata karşı o mini mini üstatlara hoş görünmek heves-i tıflanesiyle [çocukça bir hevesiyle] göz yummak isteyenler varmış. Bana bundan ne zarar çıkar?

Numunesini bertafsil arz eylediğimiz veçhe ile bize isnat eyledikleri intihal, okuduğumuzu güzelce anlayarak ıttılaat-ı zatiyemizle [şahsi değerlendirmelerimizle] mükemmelen temsil ettikten sonra muktesebatımızı [birikimlerimizi] baştan başa telifat mertebesine ref' [50] etmeliğimizdir [yükseltmektir].

Servet-i Fünûn muharrirleri ise -o da bu yakında başladılar- ya Hikmet-i Bedayi'den ya nükte-i meâliden hasılı yükseklerden bir Fransızca kitap ile geçirirler. "Véron dedi ki" diye güya mehaz göstererek tasvir u tasavvura koyulurlar. *Servet-i Fünûn*'un mebde-i teessüsünü, [kuruluş dönemlerini] *Mekteb*'in vech-i naklini, bir parça da hikmet-i ulviyye-i siyasiyye [siyasi yüce hikmetler] ile karıştırarak sırf Frenkleri taklit, tefekkürat-ı milliyeden [millî düşüncelerden] mahrumiyet seyyiesiyle [kötülüğüyle] bir devr-i infilak-ı edeb [edebiyatta patlama dönemi] yaparlar. Bu yolda karma karışık bir felsefe yürütürler. Bu edvar-ı gûnâgûnda [çeşit çeşit dönemde] ise hep Frenkleri takliden tabiatı karpuz gibi bir onlardan bir bizden üdebamızı istif ederler. Yine aynıyle Fransa edebiyatında olduğu gibi aksülameller, [tepkiler] teceddüdler, terakkiler, tekâmüller ortaya koyarlar. Ha, bu indiyatı, [dayanaksız kişisel yorumları] muhalletatı [karıştırmaları] Türkler için bir kanun şeklinde göstererek en nahifî bu sırada yine Véron dedi ki suretiyle karma karışık birkaç delil serd eylerler. Tabir mazur tutulsun, sargın [tutkun] öküz gibi makalenin bir kısmı kısm-ı diğerine baştan aşağı yana yana bakar durur. Ne yazan anlar, ne okuyan anlar! İşte edebiyat, işte bedayi, işte meâlî! Mademki

bahis bu tarza [51] döküldü. Biz de *Servet-i Fünûn* sayfelerini artık nef'an linnâs [insanların faydasına] tedkik ve teftişe koyulabiliriz. Eskiden makalat-ı edebiyede [edebî makalelerde] olduğu gibi henüz musahabe-i fenniyelere [bilimsel sohbetlere] *Servet-i Fünûn* mehz göstermeye başlamadı. Hâlbuki bunlar *La Nature*'den²⁷ öteden beriden aynen tercüme olduğu için ber-vech-i bâlâ tafsil edegeldiğimiz muktebesat-ı âcizanemden [değersiz alıntılarım] çok ziyade intihali andırırlar. Üçüncü bir makalede ise ekber-i cinayat-ı âcizanemi yani Elize bahsini, makalesini tedkik edeceğiz.

---

²⁷ 1873'te kurulan Fransız popüler bilim dergisi.

Günde Bir İntihal

Muarızlarımın bütün âsarımı çürütmek, bütün seyyiatımı ispat etmek hasılı beni batırmak için elde ettikleri yegâne delil yine ilim ile iktidar ile hiç münasebeti olmayan sathî şathiyyatdan ibaret bulunan “Reis-i Hükûmetin Kitapları” makalesidir. O bahistir. Hakikat-i mesele şöyledir: İki üç ay evvel bir sabah süferâ-yı sabıkamızdan [eski elçilerimizden] bir zatın Şanzelize’deki daire-yi mahsusalarına uğradımdı. [52] Ellerin *Figaro* vardı. Mütalaa ediyorlardı. Derhal beni görünce “Ne de vaktinde geldiniz, şu *Figaro*’da Félix Faure’nun²⁸ kütüphanesine müteallik bendi gözden geçirirken kendi kendime “*İkdam*’a nakletmek için işte Kemal Bey’e güzel bir mevzu diyordum.” dediler. Elime gazeteyi tutuşturdular. Makaleyi okudum, kitapların esamisini gözden geçirdim. Siyasete, tarihe taalluk eden kitaplarla aşına çıktım. Sahih bir mevzu ki *İkdam* karileri için müfittir, eğlencelidir, hülâsa işe yarar dedim. Bendi bir daha dikkatle mütalaadan sonra gazeteyi bir tarafa koydum. Elime kalemi aldım. Bu mevzuadan bir bend çıkarmak benim için nasıl olurdu? O sahifeleri aynen tercüme etmek mevzuun yegâne halavetini [hoşluğunu] gidermek demektir. Mesrudat-ı atiden [gelecek sözlerden] anlaşılacağı üzere adûlarımın isnat ettikleri veçhe ile şampanya içmiş Elize balosuna gitmiş görünmek gibi adiden adi amal-i reddiyyenin [reddedilmiş emellerin] sevkıyla değil, fakat kitaplardan reis-i hükûmetin kitaplarından kariin-i Osmaniyyeye bahseylememek, ammenin, keyfe ma ittefak [rast gele, alelâde] bir gazete muharririnin bu kitapları görebilmesindeki nükteyi göstermek için esas-ı nefsim [insanın kendi benliğine] irca [çevirme] tarikini ihtiyar eyledim. Makaleyi doğrudan [53] doğruya tercüme kisvesine sokmak *Figaro*’dan aynen alınmış göstermek kariin-i Osmaniyyenin şevk-i mutaalasını hiç yoktan kesreylemek. Yok, maksat böyle olmamalıydı. Mahza kendimi Elize sarayına gitmiş orada şurup şampanya içmiş uzemayı huzzarı [mecliste bulunan seçkinleri] gözden geçirmeye muvaffak olmuş suretinde arz etmek olaydı böyle mi yazardım, böyle mi yapardım! Osmanlılar içinde binlerce *Figaro* okuyan olduğunu bilmeyecek derecede mi eblehim [ahmakım] ? Evvela böyle azamet gurur sevdasında olsa idim, bilhassa şu arz ettiğim nikâtı [nükte] düşünmeseydim geçen sene Elize balosuna gittim. Ertesi günü buna dair uzun bir bend yazardım. Yahut bu sene sağdan soldan bir bilet elde ederdim. Yine bu nüzhetgâha [mesire yerine] gider, öyle bir mevzu arardım. Bir gazete muhabiri için Elize balolarına gitmekten kolay ne vardır? Zaten bu balolar umumu [geniş halk kitlelerini] bu yolda eğlencelerden hissedar etmek için değil midir? Bundan maada Avrupa’da

²⁸ Félix François Faure, 1895-1899 yıllarında Fransa Başbakanlığı yapmış politikacı.

gözü bir nebze açık, kise-i serveti [servet kesesi] maddeten ve manen bir parça dolu bir genç ecnebi bahusus meslek-i siyasete de resmen ve ilmen müntesip olursa böyle umumi içtimalar şöyle dursun en hususi [54] amme [avam] için en mesdud [kapalı] cemiyetlere bilsühule [kolaylıkla] giremez mi? Hâl böyle iken *Servet-i Fünûn*'un bana hitaben: “Sizden bundan ziyade kendinizin Elize balolarına gittiğinizi hani şu İstanbul'da hiç kimsenin içemediği (Zavallı İstanbulumuz) şurupları şampanyaları içtiğinizi, birçok üdeba fuzala hükema tanıdığınızı...” diye adi, bayağı, görmemişçesine muhacemata cüreti hem de bir sahifede beş on kere cüreti hakd u haset, aç gözlücesine bir hakd u haset değil de nedir? Haydi, bu satırları yazan bittabi henüz gençtir, görmemiştir, cemiyet nedir salon nedir balo nedir bilmez. Elize balosuna gidebilmeyi büyük bir fazilet, şampanya şurup içmeyi bir meziyet; üdeba fuzala, hükema tanımayı hatta gözden geçirmeyi bir kudret addeder, mazurdur. Fakat *Servet-i Fünûn* heyetini teşkil eden şübban-ı güzîn, sahib-imtiyaz, başmuharrir ve refikaları kendilerini memleketimizin ma bihi'l-iftiharı [övünç kaynağı] addediyorlar. Belki de öyledirler. Milletin hüccet-i kemalatı [olgunluk delili] olarak öteden beri ibraz edegeldikleri bir mecmuayı nasıl böyle kof teşniat [ayıplamalar] ile dolduruyorlar? İstikbalde hakaik-i hâl meydana çıkar da herkesin mevki-i hakikisi [55] güzelce takarrür ederse [yerini bulursa] bu lekeden ne türlü yakayı kurtarırlar? “Kitaplara pek çok merakınız olduğunu bu merak saikasıyla o latif musikiyi raksı bırakarak reisi-i hükûmetin ne kitapları olduğunu tedkik ile vakit geçirdiğinizi zannettirmek, böylece hakkınızda karilerinize büyük bir fikir vermek...” buyuruyorlar. Şu nice nice kariler içinde bir ferd var mıdır ki bir insanı mahza kitap meraklısı olduğu için büyük tanısin. Cihanda okumak yazmak bilir hangi şahıs olabilir ki az çok kitaba merak etmesin?

Makaleyi söylediğim gibi, harfiyen tercüme değil, buna vakit de hacet de yoktu. Bir kere şöyle süzdükten sonra yazdım. Zihnnim zafından olsa gerek! Bir tarafada şu sözler ilave olunmuş: “Şahsen bildiğimiz tanıdığımız siyâsiyunı üdebayı uzalayı aradık, gözden geçirdik!” derhal buna muarızlar:

“Ali Kemal Bey bak ne büyük adamlar biliyormuş desinler” kavlini ilave ediyorlar. Bu tariz de yine o kadar adi ki insan harç etmeye sıkılıyor. Bir gün beş Frankverirseniz yanınıza bir rehber alır bir mesireye bir mecma bilfarz [56] Bova'ya gidersiniz. Orada ne kadar siyâsiyun üdeba, fuzala varsa tanırırsınız, gözden geçirirsiniz, bir. Saniyen, Darülfünun'da talebe iseniz hocalarınızın kimi mebustur. Burgarlar, Leviyeler, saireler gibi. Kimi nuzzar-ı sabıka [geçmiş bakanlar] ve lahikadandır. Rimbaudlar, Raybonlar gibi. Kimi üdebadan fuzaladandır, Larvemeler, Benoitler gibi. Ne kadar aciz ne kadar haylaz, ne kadar berbad olursanız olunuz evkat-ı muayyende bu hocalardan hangisinin evine olursa olsun ferih, [ferahlamış]

fehur[övinçle] gidersiniz. Yine her biriyle akd-i muarefe [tanışıklık bağı] edebilirsiniz. Adamcağızlar hasebi'l-meslek [meslek gereği] bu müracaatlardan bu muarefelerden [tanışmalar] memnun olurlar, iki. Salisen, ecnebiyseniz, bundan maada bir gazete muhabiriyseniz, az çok da ilm u irfan ile meşgulseniz, ya bir makale ya bir kitap ya bir mesele vesile edersiniz encümen-i danış azasından Sorellere, Vandallara, La Rovabulyolara büyükten büyüğe çatarsınız. Cihana karşı hilm ü nezaket göstermekten bir lahza hâlî kalmayan [geri durmayan] bu zatlar sizi böyle gördükçe memnun kalırlar. Memnun kaldıkça tatyib ederler [güzellikte bulunurlar]. Adeta rûfekadan ahibbadan addederler. Hele sizden Şark'a dair kitap malumat edinmek gibi küçük bir [57] istifade beklerlerse kıymetiniz daha ziyade artar. Şimdi insaf buyrulsun. Bütün şu hâlat bir muvaffakiyet midir? Bir insan ne kadar aciz olursa olsun istese bunlara mazhar olamaz mı? Böyle olduğu için mi kariin-i Osmaniye bir insanı allame addediyorlar, sehl fakat mümteni [kolay görünen ama imkânsız] bir şöhrete mazhar eyliyorlar. Hakikat böyle olaydı, bende de bu suretle şöhret kazanmak merakını rehnüma bulaydım gördüğüm görüştüğüm fevç fevç üdeba ve hükema şöyle bir tarafa dursun Fransa reis-i hükûmetinden Belçika kralına varıncaya birçok eazım-i cihanı [dünya büyüklerini] kâh bi-hasebi'l-mevki [konum vesilesiyle] kâh bi-hasebi'l-memuriye [memuriyet vesilesiyle] nasıl tanıdığımı makalelerimde yazar dururdum. Bundan benim için bir mertebe mi meydana çıkardı, böyle makalelerden kariin-i Osmaniye mahzuz müstefit mi olurdu? Bu kadar sathi düşünmek için bir idrak ne kadar gevşek olmalı, yoksa gayz u garazla gevşemiş bulunmalı? Schefferle münasebet-i sabıkama gelince bunun da her türlü şerefi beni tavsiye eden zata, fevaidi ise bana aittir. Bu zatın benim için Avrupa'da büyük bir muin [yardımcı] olduğu bu iklimde [ülkede] âdat u ihtiyacat-ı medeniye saikasıyla kimse kimsenin evinde iki gün misafir kalmaz iken beni haftalarca hanesine kâşanesine davet eyledi. Ne için! Türklüğe muhabbeti olduğu için. Gazetede bu ahvalden bu münasebetten bahsetmek o sahifeleri öteden beri okuyagelen bu zata karşı bir vecibe-i şükran ifa eylemekti. Bu da mı bir cinayettir? Küçük büyük bu kadar memurlarımız, halkımız Avrupa'ya geliyorlar, hepimizin, mevkimizi, hâlimizi, mahiyetimizi görüyor, anlıyorlar. Hakâik-i ahval bu suretle göze çarpmaz mı? Fakat şu noktaya dikkat buyrulur mu ki bütün bu isnadatın ilm ile irfan ile kemalat ile katiyen bir münasebeti yoktur. Filhakika yüzüme karşı muttasıl: [sürekli] “Yazamazsın, yapamazsın, bilemezsin.” diye bağıyor duruyorlar amma bervech-i bâlâ teşrih eylediğimiz intihal masalından maada henüz bir seyyie-i cehlîmi [cehaletimin kötülüğünü] ortaya koyamadılar. Zaten maksat tayin-i hakâik değil, sırf garaz, sırf haset sırf beni ne suretle olursa olsun şaibedar etmek olduğu için böyle ceddîyata [girişimlere]da hacet yoktu.

Yine o “Günde Bir İntihal” makale-i bedayi-isâlesinde [güzelliklerin aktığı makalesinde] şöyle buyruluyor: [59] “Vasıl-ı niyetiniz bu kitapları göstermekten ibaret olduğu da kitap isimlerinden bazılarının altına kataloglarda görülen tafsilat kabilinden birkaç satır ilave etmenizden anlaşılıyor.” O makalenin ibtidasından intihasına kadar göze batan niyetimin akıbet itirafına diyecek yok. Fakat kataloglarda görülen tafsilat hükmünün mahiyetini meydana koymak için reis-i hükûmetin kitaplarına ait neşriyatımdan bir ikisini bervech-i ati arz ediyorum:

L’Europe Politique Contemporaine par Seignolbos.

Bir tarih-i mücmel-i siyasi [özet siyasi tarihi] ki geçen sene neşrolundu. Bütün Avrupa hükûmetlerinin bir asırlık tarihçe-i siyasilerini tarz-ı idareleriyle beraber güzelce icmaleyler [özetler]. Büyükçe bir ciltten takriben sekizyüz sahifeden müteşekkildir. Fakat öyle malumat-ı müfide ve sahihayı öyle mucez bir suretde camidir ki güzel bir düstur [temel kaide] addolunmaya şayestedir. Bu asrın hangi hadise-i siyasiyesine dair olursa olsun, bu mecelle-i mücmeleden [özet rapordan] fakat bilhassa ıslahat-ı esasiyye [temel düzenlemeler] nokta-i nazarından izahat ciddiye alınır. Kırk elli kuruş kıymetinde olduğu için bu kitap suhuletle edinilir. Seignolbos zamanımızın en metin müverrihlerinden, [60] Sorbonne muallimlerindendir. Üslubu takririnden güzeldir. Bütün mesrudaına [ortaya konan fikirlerine] vesâika-i istinad [dayanak belgeler] eyler, muhakemat-ı tarihiye yürütmekten ziyade malumat-ı hakikiye bastetmeyi [sergilemeyi] sever.

Şimdi, inayet buyrulsun, taraf-ı âcizanemden ilave edilen şu izahatta bir endişe-i millî yok mudur? Bu kitap uzun uzadıya nazar-ı mütalaamdan geçti, uzun uzadıya feyzime bâdî [aracı] oldu. İstedim ki bu feyizden karilerimiz de hissedar olsunlar. Şayet olmadıysa “katalog tafsilatı” diye istihfaf ettikleri şu izahat mucez [özlü] olduğu kadar müfit değil midir? Eserin künhünden, bünyanından bir fikr-i hakiki vermiyor mu? Filhakika benimiçin bu vadide koskoca bir makale de yazmak mümkündü. Lakin ona bu bendin hacmi müsait miydi? O renk renk üstatlar Hikmet-i Bedayi muharrininin henüz açılmaya başlayan henüz hayr u şer ilm u edebi kemaliyle temyiz edemeyen, bugün Naci’ye taarruz ettiği hâlde yarın nedamet gösteren kafasını aleyhimde kin ile doldurma yaptılar. O adamcağız makalemi okur okumaz böyle bîsud [faydasız] ta’nelere kalkışacağı yere derhal Seignolbos’un bu kitabını getirir, devlet-i âliyyeye ait faslı okur, Tanzimat-ı Hayriye ile teferruatının tesirat u [61] netâici hakkında bir fikr-i sahih edinmeye başlar, sonraya bizzat bularak ya benden diğer me hazlar isteyerek bu fikri ikmal

eder. Badehu *Servet-i Fünûn* sahifelerinde yürüttüğü muhakemat-ı bedia-yi tarihiyenin ne kadar bîesas, bu esas üzerine kurmak istediği meslek-i edebin ne mertebe çürük olduğunu anlar, birçok müstefit olurdu. Fakat o zaman, işte o zaman ilm u irfan-ı hakikiye oldukça yaklaşılmaya başlanarak aradaki asırlar kadar derin mesafelere bakmadan o mekteb-i idadi [lise] müstehzaratiyle [hazırlığıyla] Tenler gibi koskoca bir kavmin kavmiyet-i Osmaniye'nin terakkiyat-ı ictimaiye ve edebiyesine ve bilhassa edebiyesine kanun u kavait vaz etmeye kalkışan genç üstatların hakikatlerini mahiyetlerini anlardı. Ne ise Yeni Edebiyat-ı Cedîde'nin hüccet-i fitratı bir eser mahiyeti addolunan *İki Söz Daha*²⁹'yı her türlü şiddet ve hiddetten ari olarak bu mücadelatdan sonra tedkik ve tenkit edeceğiz, işte bahsi o zaman yürütürüz.

***

İkinci kitap ile izahatı şöyle idi:

Historie Diplomatique De La Guerre Franco-Allemande Par Sorel

[62] İşte bir eser-i güzün ki mefkudu'l-emsaldir. [benzeri bulunmayandır] Fakat bugün maalesef matbu nüshaları kalmadı, tekraren de tab olunmadı. Geçen gün bir musahabe esnasında Sorel diyordu ki: “Şayet bu kitabı sahaflarda bulursanız almamazlık etmeyiniz, bir fırsattır.” İki büyük ciltten müteşekkildir. 1870 muharebesinin en mükemmel tarih-i siyasisisidir. Sorel o zaman hariciye memurlarından olduğu gibi galiba Tier'e kitabet hizmetiyle bütün Avrupa hükûmetlerini devrediyor.³⁰ Bugün Tier'in fazlını kemalini teslim etmekle beraber meslek-i müverrihanesi hatta temmuz hükûmeti esnasında yani 1830'dan 1848'e kadar hele 1849 sularında üçüncü imparatorluk zamanında bile meslek-i siyasisini en ziyade muahazeeden [sorgulayan] Sorel'dir. Bu müahezat [sorgulamalar] vesaika-i berâhine [kesin belgelere] istinadendir.”

Yine katalog tafsilatı diye tahkir olunan şu mutalaat-ı bendegâneme dikkat buyrulsun. Buyrulsun da *Figaro*'nun bu makalesini nakletmekteki endişe ne kadar sitîze-cû [kavga arayan] olursa olsun yine bir nazar-ı amika nasıl tesadüf eder, [63] adeta batar. Sorel'in şu Tier hakkındaki müehhizatını [sorgulamalarını] tafsilatıyla bilmekten öğrenmekten hele 1840-1841 vakayii [olayları] de araya girerse büyük marifet büyük nimet büyük istifade olur mu? Öyle eminim ki *Servet-i Fünûn*'un o bedayi [görülmemiş güzellikler] o meâlî [insan aklını aşan incelikler] diye o soluk o bulanık o muğlak [kapalı] mesleğinde solan, sönen, giden zekâ

²⁹ Süleyman Nesib [Süleyman Paşazade Sami]'in *Servet-i Fünûn*'da Makale-i Mahsusa başlığı altında yazdığı makalesidir.

³⁰ Tahkikat-ı ahireme nazaran bu cihet sahih değil. (Y. n.)

birkere bu minhac-ı ikbali ve kemali [talih ve olgunluk yolunu] tutsa idi bizim için ne büyük hayırlar memuldü [umulurdu]. Fakat biz atiden mutmainiz [tatmin olmuşuz] ne derlerse desinler. Akıbet bütün o edebiyat dedikleri terellelileri bir tarafa atarak bu nehc-i hakikiye [gerçek yola] gireceklerdir. Bilahire tefsir edecek isek de şimdiden sûifehme [yanlış anlaşılmaya] mahal vermemek için biz edebiyat olmaz, edebiyatın mihenki, miyarı [ölçüsü] olamaz demiyoruz. Bu şikâyetimizi bu nekaisi [eksiklikleri] Yeni Edebiyat-ı Cedîde diye ortaya koydukları karışıklığa isnat ediyoruz. Nasıl etmeyiz, demeyiz ki “İki Söz Daha”da öteden beriden olduğu gibi bütün *Servet-i Fünûn* sayfelerinde layenkati [ardı arkası kesilmeden] bizde edvar-ı gûnâgûn-ı edeb icat eyliyorsunuz. Destursuz, cetvelsiz fi-emânillah okuyabildiğiniz bir iki Fransızca eser-i edebî ve felsefinin bittabi güzelce temsil edemediğiniz muhteviyatı araya mucitlik mücedditlik [64] hevesi de girince edebiyatımıza tepeden tırnağa kadar galat, sakat bir surette tatbika koyulursunuz. Altı asrı üç devr-i edebe taksim [bölme] ile beş buçuk asrı edebiyat-ı kadimeye bıraktıktan sonra kısm-ı mütebakiye hemen hemen edebiyat-ı cedîde ile yeni edebiyat-ı cedîde arasında paylaşıyorsunuz. Yeni Edebiyat-ı Cedîde için Edebiyat-ı Cedîde’nin âlimanesidir diye büyük bir hatt-ı tefrik [ayrım çizgisi] de bulur, edebiyatça gayete kemale erdiğimizi ferih fehur söylüyorsunuz. Biz o saçma taksimatı tefellüsâtı [dökülme] bîesas [temelsiz] bularak Yeni Edebiyat-ı Cedîde dedikleri tarzın bir cûzi kalile müstevli [küçük bir kısma hâkim gelen] bir taşkınlıktan ibaret olduğunu henüz bir ciddi marifet meziyet göstermediğini bir kavimde edvar-ı edeb öyle zırt zırt değişmeyeceğini bir müveccehenin [yönelimin] hiçbir zaman bir lücce [deniz] addolunamayacağını iddia eyliyoruz. Şimdiden sonra bu iddılarımızı uzun uzadıya teşrih edeceğiz.

***

Yine o makalemde şerh edilen üçüncü kitap da şöyle idi:

La Formation De La Prusse Comtemporaine

Bir kitap ki elbette Fransa reis-i hükûmetinin kütüphanesinde bulunmalıdır. [65] Prusya iki asırlık bir devlet ki hemen Avrupa hükûmetlerinin en genci bununla beraber en muhkemlerinden biridir. Prusya’yı esasen vücuda getiren üç maddedir. Evvela krallar. Büyük Fredrich ile pederi gibi cihan değer zevat. Saniyen ordu. Salisen memurîndir. Hükûmet memurları Prusya’nın terakkisine satvetine [güçlenmesinde] çok hizmet eylediler. Suret-i garibeyi teşekkül ve tevessüden sarf-ı nazar 1802 hezimetinden sonra bu devlet nasıl toplandı. Hele bu asır zarfında nasıl büyüdü ne vecih ile vasatî Avrupa’nın [Orta Avrupa’nın] en büyük bir kuvveti oldu? Bütün bu hadisat-ı tarihiye cidden tettebbua şayestedir.”

İşte bütün taraf-ı âcizanemden ilave olunan makalemin ruhunu teşkil eden endişe-i fikr ve tahririmi gösteren şu mutaalat böyle devam ediyor. O sahifelerin laekal [en azından] iki sülüsünü [üçte ikisini] teşkil eyliyor. Bende fikr-i intihal yahut dedikleri gibi karilerin gözünü boyayarak azamet satmak hevesi olaydı, fakat aman ya Rabbi, ne hasisane düşünceler! Makalenin iki sülüsünü böyle karihadan yazdıktan sonra mütebakisini niçin öyle aynen nakletmeliydi. [66] Niçin başka başka geçitler uydurmamalıydı, neden o sathi sözleri değiştirmemeliydi? *Figaro* muharriri Madam Félix Faure'un salonundan bahsettiyse benim için büyük salonu heykelleriyle, avizeleriyle uzun uzadıya tasvire koyulmak, ondan sonra bir nebze de raksları, kotibonları, valsları tarife kalkışmak, bir parça da huzzarın tercüme-i hâline girişmek, hasılı makalemin bu esastan alındığını setre çalışmak mümkündü. Fakat yukarıda arz ettiğim gibi bendeki endişe-i tahrir böyle süfliyattan [değersiz şeylerden] çok âlî idi. Bu endişe o kadar fikrimi işgal etti ki bu eserden şu iddianın bir gün böyle bir tabir-i amiyane ile -maraza- çıkaracakları hiç hatırıma gelmedi. Bilakis İstanbul'da *Figaro*'yu okuyanlar makalemi de görünce maksadımı derhâl anlayarak "Aferin Kemal, hizmet için ne mevzular ne vesileler buluyor." derler sanıyordum. Çünkü bildiklerimden buradaki hayırhahan, [hayırseverler] bilhassa o bahsi bana tavsiye eden zât öyle dedi. Bir de şu tafsilattan müsteban [açıkça ortaya konmuş] olduğu üzere bu makaleyi hemen *Figaro* ile günü gününe yazarak *İkdam*'a gönderdimdi. Fakat galiba muharebe hasebiyle idarehane bütün makalelerimin [67] neşrini bir iki ay tehire uğrattı. Adûlar bundan da istifade ile bu tehirden o *Figaro*'yu İstanbul karilerine unutturmak fikrini çıkardılar. Bu isnadın günahı da *İkdam*'ın boynunadır. Zarar yok. Daima vird-i zeban edegeldiğim gibi:

*El-hakku ya 'lû ve lâ yu 'lâ aleyh*³¹

Bir gün hepimizin hakikatimiz meydana çıkar.

Şu intihal mübahasesine hatime vermeden evvel Servet-i Fünûn'a şu suali tevcih ederiz. 370 numaralı *Servet-i Fünûn*'da H. Nazım Bey'in aleyhimdeki bend-i marufu var. Fakat yine o nüshanın 47. sahifesinde Zola davasının temyizine dair *İkdam*'da neşrolunan bir bend-i mahsûsun kısm-ı vefîri [büyük bir kısmı] setr-i menşe [kaynağını örtmek] için ibtida ve intiha [başlangıç ve bitiş] kat' olunduktan [kesildikten] sonra aynen naklediliyor. Mademki Ali Kemal'in yazıları bu derece medhuldür, bu nakle niçin tenezzül olunuyor? Neden o fevc fevc üdeba, üdeba-yı cedide bu dava-yı mühimme dair derhâl bir makale kaleme alarak o mecmua-i

³¹ Hak daima üstündür ve ona üstün gelinemez.

garrâyı böyle bir iktibas-ı mücrimaneye müftekir [muhtaç] bıraktılar? O perhiz nedir bu turşu ne? İsterseniz mevzun söyleriz:

Ya o turşu neydi bu perhiz ne?

Her gazete, bilhassa *Sabah* dostunuz da Zola davasından [68] bahseyletti. Niçin ondan nakliyata kalkışmadınız? Şayet bu yolda mutlak nakliyat lazım idiyse... O meâliyat içinde yüzen *Servet-i Fünûn* erkânı böyle mesail-i hukukiye gibi adiyata tenezzül edemezler mi? Niçin hakikati itiraf etmiyorsunuz? Yazılarımın, haydi dediğiniz gibi intihal suretiyle olsun, ne olursa olsun matbuat-ı Osmaniye'ye fevaidini hizmetini böyle fiilen alenen, gösteriyorsunuz da lisanen bir türlü ikrar eylemiyorsunuz. Halk bu hakâiki görmüyor mu anlamıyor mu sanıyorsunuz?

***

Bu uzun mücadelenin kısm-ı şahsisine işte şu noktada hatime vermiyorum, kısm-ı âlisini de evvelisini de atıye bırakıyorum. Bu uzun sahifeler karilerimizi bittabi epeyce yordu. Fakat bundaki kababat benden ziyade muarızlara aittir.

*Her ki zahmî hored elbette figânî dâred*³²

Bütün o taarruzat-ı şahsiyeye böyle cevap vermek zaruri oldu. Maamafih şu münakaşatı meydana çıkaranlar berhudar olsunlar. Evvela anladım ki matbuatımızda birçok düşmanlarım varmış.

Dost zannettiklerin âlemde düşmandır bugün

O [69] latif iltifatnameler gönderen, âsar isteyen sahib-imtiyazlar gözümü oymak için fırsat bekliyormuş. Bundan maada başkalarının lüce lüce [deniz gibi] hataları intihalleri sirkatleri [hırsızlıkları] benden bin kat beter bir surette Avrupa âsarından efkârından yağmagirlikleri kale alınmıyor da mahiyetini bertafsil arz ettiğim iktibasatım birer cinayet addolunuyormuş! Bu da benim için bir mefharettir:

*Atarlar seng-i hârâyı dıraht-ı mîve-dâr üzre*³³

Saniyen, yine anladım ki karilerimizin yazılarımın hadden efzun hatta lüzumundan fazla teveccühleri tecelli etmiş, benim için sa'b, sehl bir şöhret peyda olmuş... Avrupa'nın bir köşesindeyim, İstanbul ile muhaberatım gâyetü'l-gâye mahduttur. *İkdam*'dan ise daima tevbi-

³² Yarası olan elbette çılgık atar.

³³ Meyve veren ağacı taşlarlar.

name [azarlama mektupları] alır dururum. Nereden haberim olsun? Bu sefer *Servet-i Fünûn*'un *Sabah*'ın muhacemelerini ananesiyle gördükten sonra bu sehl'ül-iktisab [kolay kazanılmış] şöhretin hakikatini idrak ettim.

Salisen bu sefer büsbütün vazihen gördüm ki bu şöhret-i nâ-reva birçok üdebayı bî-huzur ediyor; gazaba düşürüyor. Her iklimde böyledir. Üdeba, erbab-ı kalem takım takım olur, birbirinin gözünü oyarlar. Yeni üdeba-yı cedidenin çoğu [70] rüfeka-yı kadime-i şebabdan [gençlikten beri eski dost] iken bu seyyie-i şöhret ortaya çıkalı yekden bana muarız oldular. Muarazalarına sebep dedikleri gibi şahsın hatayatı, seyyiatı olaydı, bu ciheti hukuk-ı sabıkaya mürüvveten üç dört satır bir mektup ile halisane [samimiyetle] ihtar ederlerdi. Fakat bilakis hiçbir tanıımıyormuşuz gibi birden bire ilan-ı adavet ediyorlar. Çünkü bu hiddetin muharriki [harekete geçireni] öyle halisane bir sebep değil mahut şöhret-i sehile imiş. Şimdi iş anlaşıldı. Benden “eciş bücüş üdeba” tabiriyle tahkire uğradıkları rivayeti sırf sanîadır [uydurmadır]. Her biri için şahsi surette birer birer kalemimden çıkmadık medâyh kalmadı. Bütün âsarıma müracaat buyrulsun. Meslek-i edeblerine itiraz, ibtila-yı şairanelerine muhalefet ise hakk-ı meşruumdur. Kanaat-ı vicdaniyemin kanaat-i ilmiyemin sevkiyle idi. Bunun için öyle kuru öfkeler hiç hakları yoktu. Bir millette bir şair olur, iki şair olur üç şair olur... Yoksa bütün cihan şair olmaz. Bir Fikret, bir İsmail Safa... Âlâ, kâfi [yeterli] ve vâfi [el verir]. Öbürleri niçin başka mesleklere intisap etmiyorlar. Yahut meslek-i ciddi ve esasilerini bu yolda feda ediyorlar. Şiirden [71] başka yolda o kadar istidat gösteremeyeceklerini iddia etmeleri ise nefislerine karşı sarf-ı bühthandır. Bu bir fikr-i mahsustur ki serdetmek neşretmek bence bir vazifedir. Sözlerime kani olamazlarsa olmasınlar. Fakat bunun için bana böyle buğz u adavete ne mana var.

Rabian, iyice hissettim ki öteden beri takip etmek istediğim hâlde ilcâat-ı zaman [zamanın zorlamaları] ile muvaffak olamadığım bir emeli artık mevki-i fiile getirmek vaktidir. Sad [yüzlerce] hamd o hüda-yı lem yezâle [sonu gelmez Tanrıya]. Mademki matbuatımız bu mertebe adûlarımla mâlâmaldır [ağzına kadar doludur] artık benim için hâlimce muharripliğe özenmek sermayemi, sa'yimi göstermek hasılı üç seneden beri -sordukları gibi- Avrupa'da ne yaptığımı bildirmek hengâmıdır. İşte hak, hakikat meziyet, kıymet o zaman tebyin eder. Elbette o zaman yine muarızlarımla karşı karşıya geliriz.

Servet-i Fünûn'un bir sözünü daha nazar-ı ibrete koymadan bu satırları bitirmeyeceğim: O da beni vicdanımla tehdit etmesidir, ah işte bu fazladır. Şu hakd, gayz, nebz âlemine vicdanımı karıştırmaya kadar varmamalıyız. Velez ki âsarım Avrupa gazetelerinden intihal olsun, iktibas [73] olsun bunda vicdanın ne dahli var! Matbuatımıza şimdiye kadar hiçbir

faidem olmadı kıyas edilse bile zararım olduğuna -adûlarımca da- bir ihtimal var mıdır? Halk beni allame tanıdıysa kabahat benim midir! Yazılarıma baştan başa müracaat buyrulsun. Hangiyse de cehlinden feryat, fıtratımın mahdudiyetinden şikâyet yok, ah yine kaç defa bu hakikati acı acı idrak ile kalemimi kırmak istedimdi... Fakat beni müteselli eden şu oldu ki bu şaibe çoğumuza belki hepimize müstevlidir. Arada şu fark var: Bir kısmımız bu hakikatimizi görüyor, anlıyor, bir kısmımız görmüyor, anlamıyoruz. Yok yok, vicdan gibi nazik dakik fikirleri böyle süfli münakaşata indirmek öyle kurcalamak muvafık-ı hikmet değil maamafih vicdanımla daima hemzeban olarak [aynı şeyi söyleyerek]şu beytimi tilavetten, [okumaktan] lillahilhamd, bir lahza geri kalmadım:

Benim mehâsin-i ömrüm eğerçi pek azdır

Eminim öyle ki galip gelir mesâvîme³⁴

---

³⁴ Benim ömrümdeki güzellikler pek az olsa da eminim ki kötülüklerimden daha fazla gelir.

5. SÖZLÜK

adi: değersiz, bayağı.

alelumum: genel olarak.

amme: kamu, herkes; avam.

ağlebiyetle: kaçınılmaz olarak.

ağrebü'l-garâib: tuhafların da tuhafı.

akd-i muarefe: tanışıklık bağı.

aksülamel: tepki.

alhusus: özellikle.

âmal-i reddiye: reddedilmiş emeller.

'amden: kasten.

ari: soyutlanmış, uzaklaşmış.

âsar: eserler.

âsar-ı ecnebiyye: yabancı eserler.

âsar-ı müellefe: telif eserler.

ashab-ı üslup: üslup sahipleri.

atf-ı nazar: bakış atmak.

ati: gelecek; aşağıda.

ayanen: açık bir şekilde.

ba'de'l-mutalaa: değerlendirmeden sonra.

bâd-ı hevâ: bedava, karşılıksız.

bahusus: özellikle.

bâlâda: yukarıda.

bast-ı mutalaat: uzun uzadıya değerlendirme.

baziçe-i fikr: fikir oyunu.

bed' ile: başlayarak.

bedahetler: apaçık gerçekler.

bend: makale, gazete yazısı.

bilfarz: Söz gelişi, diyelim ki.

bilhassa: özellikle.

bilistifade: faydalanarak.

bilmünasebe: sırası gelmişken.

bittabi: elbette.

bihasebilmemuriye: memuriyet vesi-lesiyle.

bihasebilmevki: konum vesilesiyle.

bikes: kimsesiz.

bilâ-tasrih: ayrıntıya girmeden, ayrı ayrı belirtmeden.

bilsühule: kolaylıkla.

celb et-: çekmek.

cerâid: dergiler.

cevab-ı umumiyye: genel cevap.

cürm: suç.

cüz: kısım, bölüm.

darülfünun: üniversite.

darülfünun şakirdi: üniversite öğrencisi.

delalet-i müşfika: şefkatli aracılık.

devr-i infilak-ı edeb: edebiyatta patlama dönemi.

ebleh: ahmak.

edebiyat-ı cedîde: yeni edebiyat.

edvar-ı gûnâgûn: çeşit çeşit dönem.

efkâr: düşünceler.

efkâr-ı mahsusa: kişisel görüşler.

Efrenc-perestane: Avrupa özentisi.

ekber-i evlat: çocukların en büyüğü.

emel-i ham: ham düşünce.

encümen-i beynelmilel: uluslararası kurul.

erkân-ı kiram: saygıdeğer ileri gelenler.

esas-ı nefis: insanın kendi benliği.

esbab-ı maişet: geçinme imkânları.

esbap: sebepler.

etfal: çocuklar.

evkat: vakitler.

evvel emirde: her şeyden önce, ilk iş olarak, ilkönce, ilkin.

fasl-ı ati: gelecek bölüm.

fehur: övünen, övünçle.

ferih: ferahlamış.

fevâid: faydalar.

fevka'l-memul: beklenenin üzerinde.

fi'l-i hayra: hayırlı iş.

fıkdan-ı irfan: irfan yoksunluğu.

fıkdan-ı tedkik ve temyiz: inceleme ve değerlendirme yoksunluğu.

fıkdan-ı temyiz: ayırt edebilme yoksunluğu.

gaile: sıkıntı;çözümü güç mesele.

gayz: öç alma arzusu ile bilenmiş kin.

gayz-ı vahdet: birleşmiş öfke.

giran: ağır.

hakâik: hakikatler, gerçekler.

hakk-ı telifi: telif hakkı.

hâl: günümüz; şimdi.

halavet: tatlılık.

hâlîbir şeyden: bir şeye sahip olmamak.

hal-i hazır: şu anki durum.

hâlî kalma-: geri durmak.

halk-ı mütevassıt: orta sınıf.

hâme-i kâsırâne: âcizane kalem.

hasretmek: bir şeyi yalnız bir şey için ayırmak.

hatm-i kemal: olgunluğunu tamamlamış.

havadis: haberler, gündem.

havi: içeren.

hayal-i ham: imkansız hayal.

hemzeban: aynı şeyi söyleyen.

heves-i tıflane: çocukça bir heves.

heyet-i ittihadiyye-i edîbe ve fenniye: Edebî ve ilmî birlik.

hikmet-i bedayi: estetik yönü olan güzellikler.

hilaf-ı memul: beklenenin aksine.

hin-i hacet: İhtiyaç durumunda.

hukuk-ı düvel: devletler hukuku.

hukuk-ı düvel-i hususiyye: uluslararası özel hukuk.

hüccet-i kemalat: olgunluk delili.

hüdâ-yı lem yezâl: sonu gelmez Tanrı.

ittılaat-ı zatiye: şahsi değerlendirmeler.

itidal-i dem: soğukkanlılık.

ibtidaen: en başından.

ibtida-yı şebab: gençliğin ilk dönemleri.

idare-i hâme: kalem oynatmak.

iğfal ol-:aldanma.

ihtar et-:uyarmak.

iklim: ülke, coğrafya.

ikmal-i kemalat: eksikleri tamamlayıp olgunlaşma.

ikmal-i tahsil: öğrenimi tamamlama.

iktibas-ı mevzuat: konu alıntısı.

iktisab-ı irfan: hüner kazanmak.

iktiza et-: gerekmek.

ilavane: ek olarak.

ilcaat-ı zaman: zamanın zorlamaları

im'an: dikkatle incelemek.

im'ân: derinlik.

indiyat: dayanaksız kişisel yorumlar.

infial: öfkelenme.

inkisam: bölünme.

irca': çevirme, indirgeme.

istidat: yetenek.

istihza: alay.

istiklal: bağımsızlık.

istisna et-:bir kuralın dışında tutmak.

ittihaz et-: kabul etmek, öyle saymak.

izan: anlayış.

izan-şiken: akla zarar.

izhar-ı infial: kırıncılığını dile getirme.

kaide-i mahviyyet: kendini aşağı görme ilkesi.

kail: kabul etmiş, inanmış.

kabil: tür.

kâbil: mümkün.

kaht-ı rical: adam kıtlığı.

kani: kesin olarak inanmış.

kariin-i kiram: değerli okuyucular.

kariha-i bendegâne: sınırlı yetenek.

kariha: kendiliğinden doğan fikir.

kavs: parantez.

kedd-i yemin: el emeği.

kemal-i zevk: eksiksiz zevk.

kesbî: çalışmayla elde edilen.

keyfe ma ittefak: rast gele, alelade.

keyfe mâ yuşâ': nasıl istenirse.

kısm-ı azam: en büyük kısım.

kısm-ı cüzi: küçük bir kısım.

kısm-ı vefir: büyük bir kısım.

kıymet-i vahimiyet: hayati önem.

kise-i serveti: servet kesesi.

kuvvet-i mukavemet: karşı koyma gücü.

kuvvet-i tevsi: genişletme gücü.

layanhati: ardı arkası kesilmeden.

ledünniyat: iç yüz.

lisan-ı nevazîşkârane: gönül alıcı üslup.

ma bihi'l-iftihar: övünç kaynağı.

maada: -den başka.

mamafih: bununla birlikte, durum böyle iken.

maarif nezaret-i celilesi: Milli Eğitim Bakanlığı'nın Osmanlı'daki karşılığı.

mahut: adı geçen, malum; alay ve küçümseme yoluyla ne olduğu herkesçe bilinen, bildik.

mahzâ: sırf, sadece.

makalat-ı edebiyye: edebî makaleler.

makalat-ı tedâfüiyye: savunma içerikli makaleler.

makalat: makaleler.

makale-i mahsusa: özel makale.

makbesat-ı âcizane: değersiz alıntılar.

mazhar-ı kemal olgunluğa ulaşma.

mazhar-ı takdir: takdire erişen.

mazhariyet: nasip olunanlar.

mehûzat: alıntılar.

meyus: umutsuz.

mebâhis: konular.

mebde-i teessüs: kuruluş dönemleri.

mebhut: şaşkın.

mebni: dayanarak, dolayı.

medâyih: övgüler.

medâyihat: bolca övgüler.

mefkut: yok, kayıp.

mehcur: terk edilmiş.

mekâtib-i idadiye: lise düzeyinde okullar.

mekteb-i âlî: yüksek öğretim kurumu.

mensî: unutulmuş.

meretebe-i cehl: cehaletin derecesi.

meretebe-i sâni: ikinci aşama.

mesarifat: harcamalar.

mesdud: kapalı.

meslek: üslup, yol, tarz.

meslek-i muayyen: belli tarz.

mesrudat-ı ati: gelecek sözler

miyar-ı muhakeme: değerlendirme terazisi.

mihver-i tahrir: yazı odağı.

mihver: odak

mir-i mumaiyleh: bahsi geçen beyefendi.

mizan: terazi.

muahede-i umumiyye: devletler arası anlaşma.

muamele-i vakıa: gerçekleşen tutum.

muarız: muhalif.

mugayir: aykırı.

muhaberat: yazışmalar, muhabirlik.

muaceme: saldırı.

muacim: birine saldıran.

muhakeme ol-: değerlendirilme.

muhakkikane: gerçeği ortaya koyarcasına.

muhâl: imkansız.

muhalletat: karıştırmalar.

muhtekirin-i matbuat: basın spekülâtörleri.

muhtevi: içeren.

muin: yardımcı.

mukabele: karşılık verme.

mukabil: karşılık.

mukaddem: öne çıkmış.

muktebesat: alıntılar.

muktesebat: kazanımlar.

mumanaat: engel olma.

muntazaman: düzenli olarak.

musahabe-i ilmiyye: ilmî sohbetler.

musâhabe-i edebîyye: edebi sohbetler.

musâhabe-i fenniyye: bilimsel sohbetler

mütalaa: değerlendirme.

mütalaat: değerlendirmeler.

muvaḫḫiyet: başarı.

muvaşşah: süslenmiş.

müellefat-ı saire: diğer telif eserler.

müddeiyane: iddialı.

müdekkikane: incelercesine.

müdellelen: kanıtlı olarak.

müferrih: ferahlamış.

mühlik: helak edici.

mümareset-i kalemiyye: kalem denemesi.

münderecat: kitap, gazete, dergi vb. içinde bulunanlar, içindekiler, muhteviyat.

münsifane: insaflica.

münteha: sonsuz, sınırsız, limitsiz.

müntehilat: kendine mal etmeler.

müselleman: şüphe götürmez, inkâr edilemezler.

müstefizan: faydalanmak isteyenler.

müstehakk-ı tevbiḥ: kınamaya layık.

müstemlekan: sömürgeler.

müsterih ol-: içi rahatlamak, huzur bulmak.

müstesna: kural dışı; seçilmiş, seçkin.

müşahadat: izlenimler.

mütâla'ât-ı şahsiyye: kişisel değerlen-dirmeler.

mütalaa-i atîye: gelecek değerlendirme.

nagehanî: ansızın.

nail-i irs: mirasa ulaşan.

nakl u tercüme: aktarma ve çeviri.

nakş ber âb: su üstüne yazı yazmak.

nâ-reva: uygunsuz.

nasbetmek: atamak.

nazar-ı amik: derin bakış.

neḫ'an linnâs: insanların faydasına.

nikât: nükteler.

nokta-i nazar: bakış açısı.

nuzzar-ı sabıka: geçmiş bakanlar.

nükte: incelik.

nüzhetgâh: mesire yeri.

peyderpey: kademe kademe.

rânâ: pek iyi.

rahnedar et-: yaralamak.

ref' et-: yükseltmek.

rekabet-i mühinane: alçakça rekabet.

resâil-i mevkute: süreli yayınlar.

rida-yı zulm u zulmet: zulüm ve karanlık kisvesi.

risman: ip.

riyaset: liderlik aileye.

rüfeka: arkadaşlar.

rüchân: üstünlük.

sa'b: zor

sad: yüzlerce.

sa'y u ictihat: gayret ve çalışma.

sa'y: gayret.

sa'y-i şahsi: kişisel gayret.

saha-i matbuat: basın yayın sahası.

sahib-imtiyaz: gazete patronu.

sanî'a: uydurma.

saniyen: ikinci olarak, ikincisi.

sargın: tutkun.

saye-i şahane: hükümdarın himayesi.

sehl fakat mümteni': kolay görünen imkansız.

serd-i efkâr: fikir ortaya koymak.

silk-i teallüm: öğrenim yolu.

sin: yaş.

sinn-i büluğ: ergenlik yaşı.

sinn-i kemal: olgunluk yaşı.

siyaset-i tevsî: genişleme siyaseti.

suistimal: kötüye kullanım.

süferâ-yı sabıka: eski elçiler.

süffah: eğlence düşkünleri.

şayan-ı mütalaa-i müfit: faydalı olarak değerlendirmeye layık.

şerait: şartlar.

şetaret: kurnazlık; ahlaksızlık.

şirzime-i hussâd: kıskançlar güruhu.

şübbân-ı güzin: seçkin gençler.

şübbân-ı Osmaniyye: Osmanlı gençleri.

taalluk et-: alakalı olmak.

taarruzat: saldırılar.

tariz: eleştiri.

tayin-i hakâyık: gerçekleri ortaya çıkarmak.

tafsilat-ı mebsuta: geniş çaplı ayrıntılar.

tahrifen: değiştirerek.

takarrüret-: yerini bulma.

takdirat: beğeniler.

takrir: rapor.

târac et-: yağmalama.

tarz-ı tahrir: yazarlık tarzı.

tasaddi et-: girişmek.

tasvir-i müşahadat: gözlemlerin betimlenmesi.

tatyib: güzellikte bulunmak

tavzih: açığa kavuşturma.

teessür: üzüntü.

telif: orijinal bir kitap yazma; birkaç şeyi bir araya getirme.

teyit: pekiştirme.

teali-i kavmiyet: milletini yüceltmek.

tebdil-i fikr: fikir değişikliği.

tebşir: müjde.

tecavüz: haddi aşmak.

teceddüd et-: yenilenmek.

tecrübe-i kalem: deneme.

tedris et: okutmak.

tefekkrat-ı milliye: milli düşünceler.

tefrika: gazete ve dergilerde arka arkaya yayımlanan ve birbirini tamamlayan yazılardan meydana gelen dizi.

tehcüm: saldırı.

tekaddüm: önüne geçmek.

temyiz et-: ayırt etmek.

terakki: gelişme.

tereşşüh et-: damlamak.

tesviye-i umur-ı ibad: insanların işlerini görmek.

teşebbüs-i dilrâne: cesurca girişim.

teşekkül et-: oluşmak.

teşerrüh: açığa çıkma.

teşhiz-i ezhan: zihinleri keskinleştirme.

teşnâat: kötüler, ayıplar.

teşrihat: açıklamalar.

tevbih-nâme: azarlama mektubu

tevellüdat: doğum oranları.

tevsî: genişletme.

tezayüt et-: artmak.

tezyid-i sa'y: gayreti artırmak.

tezyif et-: küçük düşürmek.

tilavet: okumak.

uhuvvet-i kadime: eskiden gelen kardeşlik.

ulum-ı siyasiye: siyasal bilgiler.

umum: geniş halk kitleleri.

unvân: başlık.

uzema-yı huzzar: mecliste bulunan seçkinler

vâ esefâ: ne yazık ki.

vaad-i vesika: sağlam vaat.

vaki ol-: gerçekleşmek.

varidat: varlıklar.

vazife-i tahrir: yazarlık görevi.

vech ile: tarz olarak, şekilde.

veche ile: şekilde.

vely et-: art arda gelmek.

visâtat-ı dostane: dostane aracılık.

vukuat-ı ahire:son olaylar.

vüsat-i istidat: yeteneğin genişliği.

zaî: kişisel.

zayiat: kayıplar.

zehap: sanmak.

zuhuret-: ortaya çıkmak.

zül: aşağılayıcı durum.

zümre-i güzide: seçkin zümre.

6.SONUÇ

Bu tez, Ali Kemal'in *Mu'terizlere Ecvibe-i Müskite* adlı eserinin Arap harflerinden Latin harflerine aktarımını ve değerlendirmesini kapsamaktadır. Çalışmada Ali Kemal'in hayatı, sanat anlayışı ve eserlerinin tanıtıldığı bölümden sonra gelen ikinci bölümde eser; biçim, kapsam, içerik, yazılma sebebi, tür ve üslubu ve konuları bakımından incelenmiştir. Bu çalışma vesilesiyle Ali Kemal'in muarızlarına cevap maksadıyla yazmış olduğu *Mu'terizlere Ecvibe-i Müskite* adlı eserinde bahsettiği konulardan hareketle Ali Kemal'in tercüme, telif, tenkit, intihal, basın, dil ve üslup konuları hakkındaki fikirleri tespit edilmiştir.

Yazı hayatı 19. yüzyıl sonlarında başlayan, özellikle II. Meşrutiyet yıllarındaki tenkitleriyle ön plana çıkan Ali Kemal, gençlik yıllarından itibaren edebiyatla ilgilenmiştir. Uzun müddet Avrupa'da yaşamış ve orada öğrenim görmüş, bir dönem öğretmenlik ve uzun yıllar gazetecilik yapmış, bakanlık göreviyle devletin yönetim kademesinde de yer almış gazeteci ve yazardır. Asıl ismi Ali Rıza olan yazar, Namık Kemal'e duyduğu hayranlık sebebiyle ilk yazılarından itibaren Ali Kemal müstear ismini kullanmış ve bu isimle tanınmıştır. İlk eserleri şiir türünde olan Ali Kemal'in bu şiirlerinde Divan edebiyatının estetik anlayışı hâkimdir. Şiir dışında roman, hikâye, hatıra, eleştiri, söyleşi gibi edebiyatın diğer türlerinde de çok sayıda eser veren yazar, ayrıca çıkardığı gazete ve mecmualarda yayın faaliyetlerini sürdürmüştür. Ali Kemal, Osmanlı Devleti'nin Meşrutiyet, Mütareke ve Millî Mücadele gibi önemli merhalelerine şahit olmuş, Osmanlı'nın kurtuluşunun Millî Mücadele'yle gerçekleşemeyeceğine inandığından Millî Mücadele karşıtı bir tavır sergilemiş ve muhalifler arasında yer almıştır.

Çalışmanın konusunu oluşturan bu eser, Ali Kemal'in Paris'ten gönderdiği yazılar neticesinde hakkında ortaya atılan intihal iddiası başta olmak üzere iddialara cevap vermek ve kendini savunmak amacıyla yazdığı yazılardan oluşur. Bu yazılar *İkdam* gazetesinde tefrika edildikten bir süre sonra 1898 senesinde kitap hâline getirilmiştir.

Eserin bir eleştiriye cevap verme ve kendi fikirlerini açıklama amacıyla yazılmış olması eleştiri türünde yazıldığını göstermektedir. Yaşadığı dönemde pekçok eleştiriyle karşılaşan ve polemiklere giren Ali Kemal üç bölüme ayrılmış olan eserinin her bölümünde kendisini eleştirenlere karşı kendi eleştirilerine yer vermiştir. Ara Nesil'in önemli isimlerinden olan Ali Kemaleleştiri türüne ait düşüncelerini bu eserinde uygulamaya dökmüştür. Tarafsız ve nesnel bir tenkitten yana olduğunu söylemesine rağmen birazda eserin konusu itibariyle eserindeki eleştirilerinde taraflı olmuş, kendisini savunmak için öznel

ifadelere yer vermiştir. Eserin, bu özelliklerinden dolayı izlenimci (öznel) eleştiri anlayışıyla kaleme alındığı rahatlıkla söylenebilir. Eser kendi içerisinde bir düzene sahip olmakla birlikte eleştirileri eserin geneline yayılmış ve kısmen düzensiz şekildedir. Hakkındaki iddialara cevap verirken de örnek gösterme tekniğinden sıkça faydalanmıştır. Ali Kemal'in okurlar tarafından beğenilen açık ve anlaşılır üslubu bu eserinde de hâkimdir. Yazar okurla sohbet eder tarzda samimi ve karşı tarafa sorular yönelten, yer yer de eleştirdiği kişilere yönelik alaycı, sitemkâr ve mizahi bir tavır takınan üslubu benimsemiştir. Gazetecilikten gelen coşkulu ve saldırgan bir dile de yer verdiği görülmüştür.

Ali Kemal'in tenkide dair görüşlerinin yer aldığı bu eserde dikkati çeken en önemli husus onun dönemin önde gelen edebiyat topluluğu olan Servet-i Fünûn'a getirdiği eleştirileridir. Servet-i Fünûn'un günümüzde de okunan ve araştırılan bir edebiyat topluluğu olması onun bu eleştirilerini daha kıymetli kılar. Bu eser Türk edebiyatında eleştiri, özellikle Servet-i Fünûn konulu eleştiri çalışmalarına katkıda bulunmak isteyen araştırmacıların başvurması gereken bir kaynak olmuştur. O döneme ait uygulamalı eleştiri eserlerinin azlığı da göz önüne alındığında bu eserin kıymeti biraz daha artar.

Eseri önemi kılan bir diğer nokta da intihal konusundan bahsetmesidir. Eserin yazıldığı dönemde intihal kavramının sınırları belli olmadığı için Ali Kemal ve Hüseyin Cahit arasındapolemik yaşanmasına sebep olmuştur. İki isim arasında başlayan bu intihal tartışması dönemin diğer önemli isimlerinin de katılmasıyla belki bir intihal tartışmasına dönüşebilirdi ve bugün Klasikler Tartışması gibi bir intihal tartışmasından söz edilebilirdi. Nitekim bu eser Türk edebiyatı tarihinde intihal meselesinin tartışıldığı az sayıdaki eserlerden biridir.

Ali Kemal'in tercüme konusunda en çok üzerinde durduğu husus genişleterek tercüme yapmak olmuştur. Bahsi geçen yazılarının intihal olmadığına dair en büyük savunusu da yaptığı tercümelerin büyük bir kısmını kendi fikirleri ile zenginleştirmiş olmasıdır. Bunu yaparken de Osmanlı okuyucusunun hoşuna gidecek ve onlara fayda sağlayacak konuları tercih etmiştir. Ali Kemal'in kendi düşünceleri ile zenginleştirdiği bu tercümelerde onun edebiyata, sosyal hayata dair düşüncelerini bulmak mümkündür. Ayrıca bu yazılar ilgiyle okunduğu için Osmanlı okuyucusunun zevkine dair fikirler sunabilir. Tercümedeki bu başarısının yanı sıra Ali Kemal telif eser yazmak konusunda da kendisini başarılı bulur. Bu başarısını intihal yapmadığına ve yapmaya ihtiyacı olmadığına delil olarak göstermiştir.

Bu eserin ortaya konup incelenmesiyle Ali Kemal'in hayatına ve edebiyat tarihindeki yerine dair bazı boşluklar doldurulmuştur. Sözün özü *Mu'terizlere Ecvibe-i Müskite* Ali

Kemal'in tenkide dair görüşleri, telif, tercüme ve intihal tartışmalarına ışık tutması, dönemin matbuat hayatına dair ipuçları vermesi ve edebiyat tarihi alanında yapılacak çalışmalara kaynak oluşturması bakımından dikkate değer bir eserdir.

KAYNAKÇA

- Akkaymak, E.** (1994). *Ali Kemal'in Kimliği ve Siyasi Faaliyetleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara.
- Akyüz, K.** (1995). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*. İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Ali Kemal** (1997). *Makaleler Peyâm-ı Edebî'deki Dil ve Edebiyat Yazıları*. (Haz. Hülya Pala), Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Ali Kemal** (2014). *Paris Musahebeleri*. (Haz. Kâmil Yeşil), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ali Kemal** (2016). *Ömrüm*. (Haz. M. Kayahan Özgül), Cümle Yayınları, Ankara.
- Ali Kemal**, (2007). *Edebiyat-ı Hakikiyye Dersleri*. (Haz. Bahriye Çeri), Hece Yayınları, Ankara.
- Aydın, E.** (2003). Eleştiri-Üslup İlişkisi. *Hece Dergisi Eleştiri Özel Sayısı*, S. 77-78-79.
- Aydoğan, B.** (2001). Servet-i Fünûn Döneminde Edebiyat Üzerinde Oluşan Polemikler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (7).
- Babacan, M.** (1993). *Ara Nesil'de Tenkit*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Babacan, M.** (2003). Ara Nesil'de Eleştiri, *Hece Dergisi Eleştiri Özel Sayısı*, 77-78-79.
- Beyatlı, Y. K.** (2006). *Siyasî ve Edebî Portreler*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Beyaz, Y.** (2014). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Edebiyatı'nda Tenkidin Genel Seyri. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8).
- Buttanrı, M.** (2003). İkdâm Gazetesinin Kültür Hayatımızdaki Yeri, Şekil ve İçerik Özellikleri (1894-1900). *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (1), ss. 77-98.
- Buttanrı, M.** (1997). *İkdâm Gazetesi Üzerine Bibliyografik Bir İnceleme (1894-1900)*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Canbaz, F.** (2005). İntihal Demeden Önce. *Hece Dergisi Edebiyatta İntihal Dosyası*, S. 107, ss. 91.
- Çakır, A.** (2017) *Başlangıcından II. Meşrutiyet'e İkdâm Gazetesi (1894-1908)*. (Doktora Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Samsun.
- Çakır, A.** (2017) İkdâm Gazetesi Muharrirleri ve Diğer Çalışanları Hakkında Bir Değerlendirme. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Middle Black Sea Journal of Communication Studies*, C. 2, S. 2, ss. 52-63.

Çakmak, D. (2007). Osmanlı Telif Hukuku ile İlgili Mevzuat. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 21, ss. 191-234.

Çakmak, N. (2015). *Ali Kemal'in Ricâl-i İhtilâl'i (İnceleme-Metin)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Çetin, N. (2003). Öznel/İzlenimci Eleştiri. *Hece Eleştiri Özel Sayısı*, Mayıs-Haziran-Temmuz, 77-78-79.

Çitçi, S. (2000). *İkdam Gazetesinin Sistematik İndeksi (1894-1904)*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çitçi, S. (2013). *İkdam Gazetesinin Sistematik İndeksi (1904-1913)*. Akademi Titiz Yayınları, İstanbul.

Demirdeler, E. N. (2014). *Ali Kemal'in Bir Safha-i Târîh Adlı Eserinin Çeviri Yazıya Aktarımı, Edebiyat Tarihçiliği Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sakarya.

Devellioğlu, F. (2007). *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.

Diri, S. (2018). Türk Edebiyatında “Dekadanlar Tartışması”. *Hece Dergisi Polemik Özel Sayısı*, S. 258-259-260, ss. 68-84.

Dönmez, M. (2021). *Ali Kemal'in Raşit Müverrih mi? Şair mi? Adlı Eserinin Çeviri Yazıya Aktarımı ve İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Ercilasun, B. (1994). *Servet-i Fünûn'da Edebî Tenkit*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Gezgin, F. (2010). *Ali Kemal Bir Muhalifin Hikâyesi*. İsis Yayınları, İstanbul.

Gülşen, H. (2004). *Millî Mücadele Dönemi Edebiyatında Edebî Tenkit*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul.

Gülşen, H. (2012). Eleştiride Üslup Üzerine Bir İnceleme, *Türk Dili Dergisi*, 2(725) s. 303-307.

Gülşen, H. (2018). Romantizm- Realizm (Hayaliyûn- Hakikiyûn) Tartışmaları ve Beşir Fuat. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32, ss. 145-152.

Güngör, B. (2020). Modern Türk Eleştirisinin Tarihsel Gelişimine Genel Bir Bakış: “Okuma”nın Dönüşümü. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 4, ss. 1-36.

Harmancı, A. (2019). Edebiyatımızda “Ara Nesil”. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, C. 3, S. 2, ss. 157-166.

Huyugüzel, Ö. F. (2018). *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*. Dergâh Yayınları, İstanbul.

Kahraman, Â. (2006). Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türk Edebiyatında Eleştiri. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 4, S. 8, ss. 245-258.

Kandemir, M. D. (2018)Edebiyatımızda İlk Kalem Münakaşası- Mesele-i Mebhûsetü’n-Anhâ. *Hece Dergisi Polemik Özel Sayısı*, S. 258-259-260, ss. 39-43.

Kaplan, M. (2010). *Tevfik Fikret -Devir, Şahsiyet, Eser*. Dergâh Yayınları, İstanbul.

Karataş, T. (2005). “İntihal” Terimi Etrafında Bazı Tespitler. *Hece Dergisi Edebiyatta İntihal Dosyası*, S. 107, ss. 64.

Karaveli, O. (2017). *Ali Kemal “belki de bir günah keçisi...”*. Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul.

Kâtipoğlu, N. (2022) *Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Edebiyat Anlayışı*.(Doktora Tezi). Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Manisa.

Kılıç, A. F. (1989). *Ali Kemal’in Gazete ve Mecmualardaki Kültür-Edebiyat-Sanat Yazıları*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Kılıç, A. F. (1995). *Ali Kemal ve Türk Edebiyatı*.(Yayınlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Kışan, M. (2008). *Servet-i Fünûn Dergisi (356-400. Sayılar) İnceleme ve Seçilmiş Metinler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Sivas.

Kumsar, İ. A. (2022). *Kaybedenlerin Tarihi Türk Edebiyatında Malûmât Hareketi*. Ötüken Yayınları, İstanbul.

Meriç, C. (2005). *Bu Ülke*. İletişim Yayınları, İstanbul.

Mert, N. (2005). Esinlenmek, İntihal ve Kiç. *Hece Dergisi Edebiyatta İntihal Dosyası*, S. 107, ss. 81.

Moran, B. (2018). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İletişim Yayınları, İstanbul.

Özgül, M. K. (2003). Tenkidi Eleştirmek. *Hece Dergisi Eleştiri Özel Sayısı*, S. 77-78-79, ss. 7-12.

Özgül, M. K. (2005). İntihal’dan Çalıntı’ya, İntikal’dan Alıntı’ya. *Hece Dergisi Edebiyatta İntihal Dosyası*, S. 107, ss. 52.

Özgül, M. K. (2016). Geçen Gün Ömürdendir, *Ömrüm*, Cümle Yayınları, Ankara.

- Pala, H. (Haz.).**(1997). *Ali Kemal Makaleler Peyâm-ı Edebî'deki Dil ve Edebiyat Yazıları*. Kitabevi, İstanbul.
- Prevost, M.** (1313/1890). *Kadın Mektupları*.(Mütercim: Ali Kemal), İkdâm Matbaası, İstanbul.
- Sevinç, S.** (2019).*Türkiye'de Çeviri Yayıncılığı ve Telif Hakları*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şakar, C.** (2005). İntihalin Ölümü. *Hece Dergisi Edebiyatta İntihal Dosyası*, S. 107, ss. 74.
- Tanpınar, A. H.** (2012). *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, 19. Baskı, İstanbul.
- Tansel, F. A.** (1953). Muallim Naci ile Recâizade Ekrem Arasında Münakaşalar ve Bu Münakaşanın Sebep Olduğu Edebî Hadiseler. *Türkiyat Mecmuası*, 10, ss. 160-200.
- Tosun, N.** (2005). Yazar Taklidi. *Hece Dergisi Edebiyatta İntihal Dosyası*, S. 107, ss. 86.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü* (2011). Ankara.
- Uçman, A.** (2003). Tanzimat ve Servet-i Fünûn Dönemi Türk Edebiyatında Eleştiri. *Hece Eleştiri Özel Sayısı*, 77-78-79, ss. 48-70.
- Uçman, A.** (2011). “Tenkit”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 40, ss. 462-465.
- Uşaklıgil, H. Z.** (2008). *Kırk Yıl*. Özgür Yayınları, İstanbul.
- Uzun, M. İ.** (1989). “Ali Kemal”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 2, ss. 405-408.
- Ünaydın, R. E.** (2002) *Bütün Eserleri-Röportajlar I: Diyorlar ki*. (Haz. Necat Birinci-Nuri Sağlam), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Üstün, K.** (2017). İkdâm Gazetesinde Edebi Faaliyetler (1894-1913). *Türkbilig*, 34, ss.135-154.
- Üstün, K.** (2017). *İkdâm Gazetesinde Yazınsal Hareketlilik (1894-1913)*.(Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ülken, H. Z.** (1997). *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*. Ülken Yayınları,İstanbul.
- Yalçın, H. C.** (2019). *Kavgalarım*. (Haz. İsmail Alper Kumsar), Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Yalçın, H. C.** (2010). *Edebiyat Anıları*.(Haz. Rauf Mutluay), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Yüksel, S.** (2009). Türk Edebiyatında Taşraya Çıkış: Ali Kemal'in Romanları. *Journal of Turkish Studies*, C. 4, S. 1-2, ss. 1479- 1506.

EKLER

EK 1: ESERİN ORJİNAL METNİ

معتزله اجوبه مسكه

محررى

على كمال

على كمال بك حقنده وقوع بولان تعرضات غير
محققه مقابل مير موسى اليه طرفندن مدافعه نفس
مسلك ايجون يازيله رق بعضلى (اقدام)
درج اوانان جوابلردر

۱۳۱۶

K. 10018

معرضله اجوبه مسکته

محرری

علی کال

علی کال بك حقنده وقوع بولان تعرضات غیر
محققه مقابل میرمومی الیه طرفندن مدافعه نفس
مسلك اینچون باز یله رق بعضلری (اقدام) •
درج اولنان جوابلردر

۱۳۱۶

T818.313

جنايتلرم

۱

بو هفته مطبوعاتمزی کمال حیرت و عبرتله کوزدن
کچیردم .. مادام که مسئله بوسوتون شخصیاته دوکولدی،
شخص حقیرانه مه طوغری بدن طوغری به برنجاوز شکلی
الدى، سنه لردن بری شو صحیفه لرده یازد قلم بنچون
برر جرم، بلکه ده جنایت عد ابدلکه قدر وارلدی،
ارتق شخصه دأثر اوزون اوزادی به بعض مدافعاته
کیریشرسه معارضلرم بیله بنی معذور کوریرلر، اویله
صانیرم .. بوصروده مطبوعاتمزك، بالخاصه ارباب معطوب-
عالمزك طبیعت و ماهیته دأثر برچوق حقائقده ترشح
ایده جکی اینچون شوسوزلر قارئلریمزك ده نظر امعانی
جاب ایسه، اوقدر قاندهدن خالی اولماسه کرکدر ...
حقمده کی تعرضاتك هر نقطه سنه بی دربی جواب ویره-
جکمدن مهاجرلرم لطف بیورسونلر، مقالات تدافیه می
کاملاً اوقومادن جوابه تصدی ایتمسونلر .

بوسه باشی ایدی ، برکون (ثروت فنون) صاحبی
احمد احسان بك افندیدن بر مکتوب ، حتی برالتفاننامه
الدم که (آلفونس دوده) نك وفاتنه دائر اقدامده نشر
ایلدیکم بر مقالہ ایچون اوفاق بر تقدیری حاوی ایدی .
حاشیه ده ایسه همان همان عیناً شو سوزلر واردی :
« ثروت فنونی یازیلر یکنزدن محروم بر اقباییکز .
(Annuaire de la Presse Etrangère) ده سزی حالا
مخابرمز اوله رق قید ایتدیریوروز ، (قویه) نك رومانی
یتیمك اوزرده در . بزه بر رومان توسیه ایدرمیسکز ؟ ..
بوندن سوکره مجموعه مزى هر هفته منتظماً آلاچسکز .
بوالفانه کوچك بر جواب تشکر دن سوکره دیگر
جریده لر یازدیغ کبی ثروت فنونه ده مسلك عاجزانم
دائر مسنده اولجه واقع اولدیغی اوزره یازی یازایله جکمی ،
فقط بو خدمته مقابل بر معاش ایستیمك مجبور یتمده بو .
لندیم ییلدیردم ... بو مکتوبه هیچ بر جواب فلهور
ایتمده دی . بوجهت بر یارچه تعجبی داعی اولدیسه ده
حکمی یوق دیدم ، کچدم .. دیرکن او وعد وثیقه رغماً
(ثروت فنون) ده کلز اولدی ، بوکاده اهمیت و برمدم .
برده بر آراق مستقلاً صورتده برلنجه (ثروت فنون)
کلدی . باقدم که علیهمده (س . نام) اعضا یله برستدی

محتویدر . بالخاصه ده انکچون کوندرلشدی . تفصیلات
مبسوطه دن دولایی بو حال بر یارچه جانی صیقدی . همان
احمد احسان بکه بر (قارت پوستال) کوندردم . اون
سنه لك اخوت قدیمه مزه استیلاً معامله واقعه دن شکایت
ایلدیم . دیرکن میرموی الیه بوسفرینه ملتفتانه بر جوابنامه
کوندردی لر . آرامزده اون دکل اون بش سنه لك حقوق
اولدیغی تأیید بیوردیلر . رفقائک حقمده کی اعتراضانه
کنجه : بی طرفدار قلله اتهام ایتدکری ، محض خاطر
ایچون یازی یازدیغی سوبله دکلر بی بر لسان نوازشکارانه
ایله ییلدیردی لر . بوکاده اوزون اوزادی به بر جواب و بر دم
ایسه ده سکوت ایله مقابله بیوردیدی ، مخابر اتمزده ایسته
بونقطه ده یتیدی . دیرکن بر مدتحک سوکره (حکمت
بدایع) لک اونا کهای نهاجی اورنایه فیرلادی . شمعی ،
مادام که حرکاتمزی اعتدال دمله میزان وجدانه اورمق
ایسته یوروز ، لطفاً احمد احسان بک بکا قارشى بومعا .
مله لری محاکمه اولونسون ، یازیلریمه دائر (ثروت فنون)
ارکان کرامتک افکاری بودر که ده ایدیه نیچون بکا اوله
مکتوب ، اوله مجموعه کوندرملى ؟ علی الخصوص نیچون
بندن اوله یازی ایستیملى ؟ بی مخابر اتخاذ ایتمک قالیشملى
ایدی ؟ خاطره کلزمی که (ثروت فنون) بندن باد هوا

يازی آلامايه جفتی آکلايخه ، بويله تبديل فکر ايتدی .
مقاله لریمی عادی ، مسایکی مفقود ، فکریمی پریشان
کورمکه باشلادی ، فقط حقمده کی بوقدر حسن ظنه
سبب ساده بر مسئله دکل ، اومجوعه ارکان کرامنک کافه
یاخود قسمأ بکا قارشی هر نه دنسه بسله دکتری غیظ
وحدت ده ایشک ایچنده داخل که بونکتی ده فصل آتیده
ممکن مرتبه توضیحه چالیشه جغز ...

..

(صباح) صاحب امتیازی مهران افندی حضرتلری
ایله ینه کونک برنده برطرفدن طوغری بدن طوغری به
دیگر جهندن بیوک برذامک وساطت دوستانه لر یله
— (اقدام) دن چکلمک شرطیله — (صبح) . یازی
یازمقالیمی ، بونکچون ده هر نه ایسترسیم ویرمه بیله جککری
تکلیف بیوردیلر ، درحال کندیلر ینه جواب ویردم .
(اقدام) دن چکلمک شرطی رد ایتدم . آنجق اوزمان
ترجمان حقیقله اولدینی کبی کماکان (اقدام) مخابری
قالق اوزره مقاله باشه یکریمی فرائق ویردکلی حالده
(صبح) . یازی یازم جعیمی بیلدیردم .. کذا هیچ بر
جواب چیقمادی ، سکوت ! .. ینه خاطره گلزمی که
(صبح) بی اقدامدن آیرامادینی ، بدن یازی آلمق

حسابنه کله مدتی ایچون (تروت فنون) ک شومه حاجتنه
بويله شاد ، شاطر اشتراک ایدیور ، مقاله لریمک بتون
ترجمدن ، اتخالدن عبارت اولدینی بیوک برفخر وانبساط
ایله بیانه قدر واریور ..

انصاف ، (صبح) ده بر سطر یازی وارمیدر که
اوروپا حرارندن مأخوذ اولماسون ، مترجم اولماسون ،
ینه (صبح) دکلیدر که بر زمان اوروپاده خیالی مخابرلر
ایجاد ایدرک «پارس مخابریمزدن» دییه برطرفدن اسلوب
عاجزاهمی تقلید ایده ایده ، دیگر جهندن عینیله بنم کبی
غزته لردن اقتطاف ایله به ایله به مصنع مکتوبلر نشر ایتدی .
فقط بر درلو موفق اولامادی اولامادی ده واز کجیدی .
نیچون قارئین کرام بومکتوبلری مخابرات عاجزانه مله
برطونمادیلر ؟ نیچون اوقدر شایان التفات کورمه دیلر ؟
آتیده تفسیر ایدم جکم . بونقطه به بالخاصه (تروت فنون) ک
نظر دقتی جلب ایلرم ..

ترجمان حقیقت ، معلومات غزته لری ده بی دربی
یازی ایسته دیلر ، موافق اجرت تحریریه ویردکجه ده
آلدیلر . اوروپا به ابتدای مواسلتمدن اعتبارأ کدیمینله
کچندیکی ، دیگر جهندن ده تحصیل ایله مشغول اولدیفمدن
وقتی نقد عد ایتدیکی نظر انصافه آلا نلر شو اجرت

خصوصاً صندھ کی اصرار مدن دولای بنی البتہ معزور
کور برلر ...

شو مقدماتدن سوکرہ منلک علم و ادب عاجزانہ می
تفسیرہ ، یازیلری می ، آناری می مدافعیہ کیریشمہ دن اول
اوروپادہ کی حیات عاجزانہ دایر بعض تفصیلات ویرمک
مجبوریتدم ... بیایرم ، بوجبوریت بنمچون کراندر ،
چونکہ : « آدمک دعوی عرفان حجت خسراندر »
فقط اوتعرضات اودرجہ شخصی اولدقدن سوکرہ
بومدافمانکده بویله اولسی ضروری دکلیدر ؟ ..

ایلول کلیرسہ تماماً اوج سنہ اولیور : (پارس) •
آفاق باصدم . کوچیچک بر اوطہ طوتدم .. برطرفدن
منتظماً مکتب حقوقہ دوام ایتمک ، آراصرمدہ (سور-
بون) دارالفنونشہ کیتمک باشلادم . دیگر جہتدن
صاغدن ، صولدن اسباب معیشت آرارکن محرریمزک
دلالت مشفقہ سیلہ (اقدام) • یازی یازمفہ قوبولدم .
فقط نہ یازملی ایدی ، فی الحقیقہ بر مکتب عالیمزده آرجوق
تحصیل کوردمدی ، برچوقده شعر الہ اوغراشدمدی .
(مکتب) کبی بعض رسائل موقوتہ مزده ایچہ آنارده
نشر ایتدمدی . حتی بونلردن بعضیاریک استاد اگرچہ

مظہر تقدیر اولدیغنی برکرن بالناسبہ اسماعیل صفا بک
بکا تبشیر بیوردیلردی . مکتب اعدادیہ تدیس ایدمک
اوزده معارف نظارت جلیلہ سنجہ (علم اخلاق) • دایر
ترتیب اولنان بر مسابقہ برنجیلکی قازاندمدی .

خلاصہ ، دیمک ایسترم کہ محررلریمزک ارمہ سنده
بر پارچہ مہجورلردن ، منسیلردن ایدم . فقط اوقدر
عادیلردن دکلم . حال بویله ایکن برکرم اوروپاہ کلہرک
دارالفنونلری طولاشنجہ ، خواجہلری آکلانجہ مرتبہ
جہلمی ادراک ایتدم ، مہوت قالدیم . بوندن سوکرہ
بالطبع بکا محررلکدن ، مؤلفلکدن یاس دکلدی . همان
سلک تعلیمہ کیردم . ہر درلو شرائطیلہ بیکس ، بیچارہ
فقط اولدجہ مقدم ، اولدجہ امیدوار برطالاب عرفان
اولدم . معافیہ ، سویله دیکم کبی ، سرده بلای معیشت
واردی . وقتمک برقسمنی تحصیلہ ، برقسمنی صاغده
صولدم معلملک ، مترجلک ، قسم متباقیسنی دم مطبوعاتمزدہ
محررلک ، محارلک حصر ایتمک ضروری ایدی . اویله
اما عجزیبہ بودرجہ قانع ، قائل اولمش ، بالجملہ آمالی
هدف تحصیلہ نصب ایتمش ایکن محررلک نردن قدرت ،
نردن وقت بولمی ؟ ناچار بویکی منتهایی بر بریلہ تالیفہ
چالیشمہرق ، اوقاتمک قسم اعظمی امل خاصہ حصر

ایتمکله برابر بر جزئی ده (اقدام) ده یازی یازمغه وقف ایلام... فقط (ادبیات حقیقه) نك، (قادین مکتوبلری) نك مقدسه سنده صراحة سویله دیکم کبی اکل تحصیل ایدنجیه قدر وظیفه تحریر یمک صرف نقل و ترجمه دن عبارت اوله جفتی ابتدادن قارئلر یمزه عرض ایلام... خلاف مأمول یازیلم تا استاد اکرمدن ادیب حکیمه وارنجیه قدر هر طرفدن ، حتی ثروت فنوندن بیله مظهر تقدیر اولدی . او قدرکه دارالفنون درسلی هر کون ، هر لحظه جهامی ، فقدان عرفانی یوزیه اورماسه یدی . بلکه بومرسته تقدیرات بکا غرور ، همده آرزوق مشروع بر غرور ویره بیلیدی . اول امرده صرف نقل و ترجمه ایله اوغراشیوردم ، طرف عاجزانه مدن علاوانه . مطالعاته زور جسارت ایله یوردم . صکره لری جرأت الدم ، (نقش بر آب ، حیات قیریلیری ، رفرف خیال ، مباحث لسانیه) کبی صرف قریحه دن یازیلم یازمغه باشلام . ایچلرنده بر سطر ترجمه بولونمایلان موضوع دولایسیله بولونمسنده احتمال اولمایلان بومقاله لرده هر ناصله قارئلر یمزک فوق العاده رغبتی جلب ایلدی . آناریمک اکثریتی تشکیل ایدن بومباحثی معارضین هیچ قاله آلمایورلر بولنرده می نقل و ترجمه در ؟ مع مافیه زنهار

بومقالاتی مدافعه ایتدیکمه ذهاب بیورلماسون ، بنجه بوازلرده او برلری کبی نقش بر آب ایدی . اکل کالات ایدنجیه قدر غزته ستونلری طولدیرمق ایچون بر تجربه قلمدی ، بر بازیمه فکر ایدی ، یشه بوقیلدن اوله رق ، اخباراتمک بر قسمی فقط بوسفر قسم جزئیسی (بارس مکتوبلری) عنوانی آلتنده کرک غزته لردن طوغری بدن طوغری به مقتبساتمه ، کرک پک نادر اوله رق تصویر مشاهداتمه ، بر قسمی ده (مصاحبه علمی) دبیه درس لردن ، خواجه لریمک تقریرلرندن مأخوذاتمه حصر ایله یوردم .. یومی غزته لریمز علی العموم اوراق حوادث کبی اوقونا کلدکاری ایچون شو قسم اخیر ، یعنی مصاحبه علمیله ، اونه کیلر دن نسبه بر پارچه دها قیمتدار اولمقله برابر قارئلرک اوقدر خوشنه کتیمه یوردی . ایشنه تقریباً اوج سنه در خامه قاصرانهم شو محور تحریرده یورودی . فوق المأمول قارئین کرامک رغبت و التفاتی جلب ایتدی .

نیچون ؟ .. بوسواله معارضلر منصفانه جواب آراما- یورلر ! . بنم کبی بریچاره ، بر عاجز عمر یمک قسم اعظمی اوج سنه در تحصیل حصر ایلماسون ، بر طرفدن بارس مکتب حقوقه دوام ایله سون ، دیگر جهتدن آئیده

مدللاً اثبات ایدم حکم وجه ایله بر بقیق سنه ظرفنده
موفقیتله اون اوج امتحان کیمه رك علوم سیاسیه مکتبئی
یتیمک اوزره اولسون، بونکله برابر پارس کبی بر محشر
احتیاجده ساغده، صولده، خواجه لک، مترجمک
ایتسون، هله، اغرب الغرائب! شو یازیلری خلق،
معارضلرک بیله اعتراف ایتدکری وجه ایله، کمال ذوق
ایله اوقوسون، مطبوعاتیمز ایچون، بالخاصه ثروت فنون
ایچون بوحال برذل دگیسدر؟ .. (ثروت فنون) لک ده
مصاحبه ادبیله لری وار، (ثروت فنون) لک ده حکایه لری،
حکمت بدایی وار، حتی بر زمان (ثروت فنون) لک ده
عین منوال اوزره یازلمش (پارس مکتوبلری) واردی،
نیچون قارئلر (اقدام) لک و فرغ خیسالرینه، مباحث
لسانیه لرینه، پارس مکتوبلرینه، نقش بر آبلرینه ...
التفات بیوردیلر؟ حالده بیوریورلر، صورارز، یوقه
عمومک فقدان تدقیق و تمیزینه می قائل اوله جفر؟ ..
بوسواللرک جوابی دوشونیله طورسون، شمعی
بونقطه ده بکا برقاج اعتراض وارد اولور، اوله رفقاندن
بعضیلرینک آراسیره اخطار ایتدکری وجه ایله عامه نك
رغبته قارشى منت و شکرانمی کوسترهدرک تحصیلمه تماس
ایلدیکه مقالاتمه بر درجه دها رنگ عرفان و برملی، بویله

نقش و مکتوب خیال و حکایه کبی سطحیاتدن شطحاتیاندن
حقوقه، تاریخه، خلاصه مسلك عاجزانه مه دو کوملی
دکلی ایدم؟ ..
اوت، فقط زمان مساعد اولدیمی، اول امرده
بویله جدی مقاله لر ایچون اوزون اوزادی به وقت صرف
ایتمک لازمدی که بونعمت ده بنمچون هنوز محال ایدی،
بوندن ماعدا بویولده برقاج کره (راشتاد مؤتمری، باجبقا
ایشلری، اوروپا به برنظر) کبی تجربه لره قالدیشدم ده
بوستونلر ایچون شومقاله لرم پک آغیر، پک فی کورلدی،
مادام که تعیین حقائق بیورمق ایسته بورلر لفظاً بر کره
(اقدام) اداره خانه سنه اوغراسونلر، (ثروت فنون)
محررلری بونلرک نشر اولونه ایانلری کور برلر،
ثانیا، ینه دیه بیلیرلرکه نیچون (پارس مکتوبلری)
نك بر قسمتی (کوبنده بر اتحال) دییه تزییف ایتدکری
وجه ایله غزتلردن آملی ایدی؟ نیچون بومکانی باشدن
بانه مشاهدات و مطالعات شخصیه به حصر ایتمه ملی
ایدی: ...
اوت! لکن بویله اولماق ایچون انسان عاجز
بر طالب عرفان دکل، بلای باشلی بر غزته محرری اولملی،
وقتی بومساکه، بوخنده به پارسى تماشا به، تدقیقه حصر

ایتمی .. انصاف بیورلسون ، بویولده کی مقالاتک ممکن
مرتبہ توسیعاً غزتلردن نقل و ترجمہ ، بعضاً درسلردن
اخذ و اقتباس اولدیفنی نہ زمان اعتراف ایتہدم ؟ .. تا
ادبیات حقیقہ درسلرندن ، قادین مکتوبلرندن کچن
ہفتہ بہ کلنجہ بہ قدر مناسبت دوشدکچہ «اوت» مقالہ لرمدن
چونغی اوروپا آثارندن ، جرائندن ترجمہ در ، نقلہر ،
دیسہ نہ وقت باغیر مادمی . یوقاریدن بری عرض ایدہ
کلدیکم تشریحات دہ بوجبوریتک اسبابی کوسترمہ یورمی؟
مادام کہ حق و حقیقتدن دم اوریلور آتیدہ نقطہ نقطہ
تطبیق ایدہ جکمز بوقلیاتک ، بوتراجک ، بواتحالانک
اول امر دہ حال حقیرانہ کورہ مستثنا براسلوب ، مرتبہ
تانیہ دہ اوچ سنہ دن بری درجہ درجہ تزیاید ایتمش صرف
ذاتی ، صرف کسبی بعض مطالعات ، خلاصہ باشند
باشہ برسی شخصی ایلہ موشح اولدیفنی نیچون اعتراف
بیورلما یور ؟ (اوروپادہ نہ کوردم) کبی مشاہداتہ بویلہ
مقبساتک ، متحالانک رجحانی نہ یہ تسلیم اولونما یور ؟
بونکتہ یہ ، بوحکمہ ، بوحقائقہ مبنی دکیدرکی قارئلر
بویازیلری شایان مطالعہ ، مفید بولیورلر .. آم . بتون
شو بداهتلی تروت فنونک ارکان کرامی اعلادن اعلا
آکلار ، نقدیر ایدرلر ، فقط آکلاما مازلقہ کلیرلر . ولوکہ

سادہ مکتب چوجقلریمزک تشخید اذہانہ خدمت ایتمش
اولسون ، سنہ لردن بری بویلہ تحقیقلر ، زمینلر طولدیران
مساعی ناچیزانہ می مستحق توبیسخ کوریرلر ، عامہ یہ
قارشی برجایت صورتندہ کوسترمک یاتہ نیرلر . الک حزنی
پارہ قازانمقدن ، (اقدام) ، بر رقابت مہینانہ دہ بولونمقدن
ماعدہ برامل بسطہ مہین مختکرین مطبوعات ایلہ ال الہ
وبرہ رک علیہمہ مسعود ، مفرح یوریرلر ، علی کالی یازی
یازمقدن منع ایدہ بیلیرلر ، علی کالک قلعنی قیرارلرسہ
نہ یوک نعمتدر ! چونکہ بندہ و ہم ایتدکری بر (شہرت
سہیلہ) راحتلرینی سلب ایلہ دیکی ہر کسجہ ، بنجہ نہ دن بری
تحقق ایتدی . ایشتہ شو صوک مہاجہ لر بلہ او (شہرت
سہیلہ) اوچدی ، ناراج ایدلدی ، دیمکدر ، شمعدی
مسترح اولسونلر ، او یوسونلر ... اودستہ دستہ برجستہ
مصرعلرک اوستندہ یووارلانہ یووارلانہ او یوسونلر .
فقط نہ چارہ ، خلقدہ اذعان ، امعان ، عرفان ، بوندن
ماعدہ اوکزدہ قوس قوجہ برآتی ، بر میدان وار ، ترینہ
یازارز ، یازیلرمن عمومک معیار محاکمہ سندن ینہ کچر ،
ینہ بتون حقائق میدانہ جیقار .

مسلمانندرکہ بر انسان بر علمہ ، بر فہ ، بر مسئلہ یہ

دائر بریخی ترجمه ، هله بویه توسیعاً ترجمه ایدم یلمک
ایچون او علم و فن و مسئله آشنا اولمی ، اویه اولمازسه
سوزلرندن هیچ معنی چیقماز ، (تروت فون) ک آتیده
عرض ایدم جکمز حکمت بدایع ، حکمت ادبیه ترجمه لری
کبی ... معارضین انکار ایدم بیایرمی که بتون مقاله لریمک
باشقه هیچ برمزتی اولماسه وضوحی ، حسن تفهیمی
اشکاردر ، دیمک بتون بو علومه ، بومسانه قلممده
بر آشنالی وار ، نیچون بو حقیقت تسلیم اولونمايور ؟ اک
غریبی تسلیم اولونمق شو بویه طورسون بر قباح ، حتی
بر جرم ، بر جنایت صورتنده کوستریلیور ، سقد حسدی ،
خبت غرضی بهت ایله سپر ایتمی که مبارک (صباح) بندن
بحث ایدرکن : « فرانسز ادبا و حکماسنک غزنه لرده
کوردیان مقالاتی طبقی کندی مالی ، کندی سرمایه سی
کبی عیناً نقله باشلادی ، انلری کندينک محصول علمی
کبی اورنایه آنه رق بوساییده — استفاده عمومیه بی
بستون اوونمق شرطیله ! — شهرت قازانمق سوداسنه
دوشدی ، دیمکه قدر وارییور ، آمان یاربی ، فی الحقیقه
دیدکاری کبی ایسه ، بن ادبا و حکمای افرنجک مقالاتی
کیجه ، کوندوز کوز نوری دوکدرک خزائن عرفان
عثمانی به نقل ایدم ، باخصوص هویت اسلوبله ، مقدار

کالاتمله توشیح ایدم ایدم نقل ایدم بیده صوکره بویه
ستلمه اوغراییم ... خلقمیزک توسیع اطلاعاته چالشمق
ایسته یئرلر شو خیالاتدن عبرت آلرلر یریدر ، جنایت ،
جنایت ! علی کمال بتون او مقاله لری فرانسز ادباسندن ،
فرانسز حکما - نندن ترجمه ایدیورمش .. ایدیورمشده
آنکچون اویه پارلاق اولیورمش ، یا علی کمال بونلری
لسانمزه نقل ایتمه ییدی مطبوعاتمیز ایچون بر محرومیت
دکلییدی ؟ ، بو محرومیته میدان و برمه مک عرفانمزه ،
کالاتمزه ، ولو عاجزانه ، اولسون ، بر خدمت دکلیدر ؟
درد حسد ، اندیشه منفعت بو خدمتلری معارضینه عادتاً
مضرت صورتنده کوسترییور ... فی الحقیقه ، ولو بویه
سهل الاکتساب اولسه ده ، شهرت آفت ایتمش ، یازد قلمدن
خلق مستفید ، نمون اولماسه ییدی ، اقدام صحیفه لری ده
تروت فون ، صباح مندرجاتی کبی کله ییدی ، کجه ییدی
کیسه بکا ایلمشعزدی ، کیسه بکا بویه تعرض ایتمزدی ،
شوادبای کرامده مستریحانه ایشلریله ، کوچلریله اوغرائیر ،
علی کمال دردندن ، واهمه سندن آزاده قالیرلردی ...
بوصوک مبحثده بکا توجه ایدن اعتراضاتدن انجق شو
قطه شایان جوابدر : غزنه لردن اقتباس ایدم یکم مقاله لریک

ماخذ لرینی کوسترملی دکلیدی ؟ اولاً بوغزنه لر هیمزك
الری بمزده كزه كلدیکی ایچون بوجهت واضحدی ، نایباً
برجریده دن بویله [۱] کونی کونسه ترجمه . باخصوص
بویله توسیعاً ترجمه اولثان مقاله لر اودرجه ایضاحه دکر .
اصول مطبوعات بویله در . اینانلمازسه (نان) ، (دهبا) ،
(فیغارو) غزنه لرینک (Revue étrangère) کبی عنوانلر
آلتنده انکلیزجه دن وسائرده دن نقل ایلدکلری مباحثه
مراجعت بیورلسون ، نایباً بوتراجه ، بونقلیانه حقوقاً
بیله مساع وادر : (۱۸۹۶) ده (بارس) ده حقوق
دول خصوصیه دن (Union littéraire et artistique)
دیدکاری هیئت اتحادیه ادبیه و فیه به دایر برانجمن بین الملل
تشکیل ایتدی . برچوق مباحث صیره سنده غزنه لرک
مندرجانه عائد حق نالیفی ده موقع مذاکره قویدی .
تفرقه حکایه لرینی ، برصراحت منعیه واقع اولمادیی حالده
(نوول) دیدکلری مختصر حکایه لری استقا ایتدی .
مندرجات متباقیه یی بلانصریح نقل و ترجمه مساع
اولدیفنه قرار ویردی که بوقرار معاهده عمومیه به کیردی .
هیئت تشکیل ایدن دولترجه قبول اولندی . حقول دول

[۱] بونلر هب کونی کونسه یازلدی ، نقل و ترجمه اولندی .
نشرده تأخر واقع اولدیسه اقدامنددر .

خصوصیه دن برقاعده ، برقانون اولدی . فی الحقیقه محافظه
حق تألیفه تعلق ایدن برهیئت عمومیه ده طبق (روسیه)
کبی بز داخل دکان ، انکچون مؤلفه صورمادن هر درلو
آثار اجنبیه یی کیف مایشاء نقل و ترجمه ایده بیلیورز .
فقط داخل اولسوق بیله بویله غزنه مقاله لرینی ترجمه
ایتمک ینه حقمنز باقیدر . .

دیرت کوندرا امتحانلرمله مشغول اولدیفم ایچون بتون
شو مهاجمه کونی کونسه جواب یازامادم ، صوک امتحانم
لوکمزده کی جمعه ایرتسی کونی اولدیفی ایچون بوکون حقوق
دول امتحانندن چیقار چیقماز . بر پارچه نفس آلیر
آلماز درحال شو جواب عمومی یی قارالادم . کوندرا .
بیورم ، یازاردن اعتباراً (نروت فون) ک مقاله مخصوصه
صه سی اله آله رق برر برر جواب یازاحفم ... بتون او
مهاجمات ناخالصه ضیا بکدن سایان نسیم بکه وارنجه به قدر
اوزون اوزادی به استقاره ایله ترتیب ایدلمشدر . خالده
ضیا مک دکلیدرکه اورناده هنوز هیج برسبب یوق ایکن
حکمت بدایمک معهود تعرضی همان عینی عینه رفقادن
برینه نقل ایتدی که اوده بکاینه عیناً یازدی . نه دن
صوکره اورنابه حکمت بدیع چیقیدی ، سلیمان نسیم بک

ایسه باشقه بر وادیدن ، باشقه بر واسطه ایله یته بکافارشی
 بوشدنلری پوسکوردی . بورفقای کرام ایله سنه لردن
 بری . یعنی ابتدای شهابمزدن بدا ایله بن بویه سناحه
 مطبوعاته آیلنجیه قدر جان . جگر آرقاداش ایدک .
 بردن بره نه اولدی . بیلمه دی . هر بری بنمچون بر رختم
 ادب اولیو یردیله ... عجبا قلممدن توفیق فکرتلر ، خاله
 ضیالر ، سائرلر ایچون ترشح ایتمه دک مدائنحی قالدی .
 یته عجبا قلممدن برکون بوادیبلره بر تعرضی واقع اولدی .
 فقط بو مبارک لایتنقطع تجدد ایدن اوعدیجاتی هیچ
 قاله آلمایه رق مقاله لرمده ضعی بر تعرض اولسه در حال
 ایچمسرلر ، بکافارشی اظهار افعاله قویولورلردی .
 هله هر نه صورته اولورسه اولسون هیچ بر معالعه
 ادبییه تحمل ایدمه من ، یازیلمی هیچ چکمه اولدیله .
 انلرجه محررلر یتمزک اک مزیتدن محرومی ، احساب
 اسلوب یتمزک اک بر بادی شو بیچاره علی کمال ایدی .
 آثارم . طرز تحریرم ایسه ادبیات جدیدمه یتمزک ترقیسنه اک بیهک
 ممانعتلردن بری ایدی . ایشته بومنونال اوزره بر مهاجه
 ترتیب ایله طوغر بدن طوغری به تجاوزی شان اسنادانه لر بته
 یاقیشدیره مادقاری ایچون بو حین جاهد یکی اوکه - بر
 ایدنک . اومبارک (تروت فون) ی باشند باش (بوقال

خیره !) حصر ایله شو تعرضانه باشلادیله . غزالری
 مبارک اولسون ! .. بوندن بر مدت اولی شو غیظ و انفعاله
 بردلو عقل ایردیره مدیکمدن مسئله نك لدنیاتی هرایکی
 طرفی ده کوزلجه طاسیان رفتادن برینه صوردمدی ،
 یکا شو جوابی و یردی . خلاسه ، برادر ، حقیقتی آکلا .
 مقعی ایسته یورسک ؟ .. بونلر سنی بردلو چکمه یورلر .
 فقط بو حالدن مأیوس اولما . .. بالعکس تزییدسی ایله یه رک
 بر درجه دها اکتساب عرفان ایله ملی ... بو حقیقتسز .
 لکدن بویه انتقام آلیله .
 بونک اوزرینه کنیدی کنیدی دیدم که : « عجائب ،
 بی چکمه یورلر . فقط بنم نهم وارکه .. انلر برر کنج استاد
 عد اولونیر ، انلر استقبال ادب طانیور . بن ایسه ،
 هیچ ! .. اولسه اولسه بر عزته محردی ، اویله دکل .
 بردار الفنون شا کردی ، نهایت شا کرد عرفانی ، بی نه دن
 چکمه - بونلر اویله ، فقط خلغمز ، هر نه دلنه ، اقدامک
 یارس مخابرانته ، محررانسه لزومندن فضله التفات
 کوستریورلر .. یته کنیدیله سوبله یورلر . » برده
 ثروت فنونک . صباحک . ترجمانک ، معلومانک بی دربی
 ولی ایدن طلبلری میدانه قوبیدی . البته بورغبه او قوس
 قوجه ادبانک عزت فسنه کران کلیر . . باخصوص بنده

آز ، چوق سرکش بر طبیعت ، قلمچه ، فکرچه ،
ادبچه استقلاله بر میل ، بردقت وار که بوده اوز مرده
کزیده نك هیچ خوشنه کیتمز ...

یوقسه حق و حقیقت نقطه نظرندن بتون او شبان
کترین اوچ سسندن بری اوروپاده قلمچه ، سیمله معنأ ،
ماده ، موقعاً قازاندقلمچی ، ایدیندکلمچی البته تقدیر
ایدرلر ، ایده بیلرلر ، باخصوص ایچلرندن (جناب)
بك کیلری عین زمیندن ، یعنی پارسدن کچدکاری ، همده
سایه شاهانه دهها مساعد ، دهامرفه صورتده کچدکاری
حالده هیچ برارز ، برائر بر افسادقلمچی ایچون شمعی به
قدر هیچ بر ترک کنجه میسر اولماش بر موقیت حقیرانه
ایله علی کالک بر طرفدن بویله کدیمیلله حالجه طولغون
بر تحصیل مظهریتی ، دیگر جهتدن مطبوعاتمزدده هیچ
اولمازسه الك چوق یازی یازان بر محرر مرتبه سینه
ایرمنی ، خلاصه :

مانند گیاهی که سر از راه برآید زیر قدم محنت ایام شکفیم
دییه ترنمه ینه حالجه حتی اولمنی ایستهلر ، وجداناً
تسلم ایلرلر .

یوندن ماعدا قلم عاجزانه مدن ترشح ایدن شو نقل
وترجه لرك مطبوعاتمزدده مضرتی شو یله طورسون آقین

آقین فوایدی اولدیفنی ، بونکله برابر بویولده ممارسات
قلمیه هر صاحب قلمک خرجی اولمادیغنی رعنا بیلرلر ،
برده ولو بوشلیاتک ، بوتراجمک هیچ حکمی اولماسده
بالاده عرض ایندیکم کبی آثاریمک قسم وفیرینی تشکیل
ایدن مؤلفات سائرهمک شو قحط رجال انسانسند بخ
هر حالده خاطری صاییلر بر محرر کچدیرمه بیله جکنی اعلا
ادراك بیور برلرده (تروت قون) ایله کویا محقانه ، مدفقانه
بسط مطالعاته کنجه بوحقوقدن هیچ برینی قاله آمازلر ،
یوندن ماعدا ترجمه لریمی ، توسیع صورتنده نقلیاتی
عمداً بر جنایت صورتنده کوستردک اذعانکنن بر یاغرمه
قویارلرلر . بومقاله لرك نقل وترجه اولدیفنی دانما اعتراف
ایده کلدیکمی قصداً سکوت ایله کچشدیرمک او بر آثار
مؤلفه می ده باشند باشه طیس طیس مسکوت عنه کچرلر ..
خلاصه کندیلری کبی ختم کمال ایتمش بر راستاد دکل ،
فقط بر شاگرد عرفان اولدیفمدن سنه آتیده جدا
تالیفانه باشلا نیجه قدر آثار عاجزانه مک ممارسات قلمیه دن
عبارت اولدیفنی ، فقط واسفا مطبوعاتمزدده بومارسه لرم
احتیاجی کندیلری ایچون نه بیوک برذل حکمنده بولدیغنی
اکلاما مالک کایرلر .. یوندن صوکرده محرر لکده ،
شهرت پرستلکده هر درلو شیطنی شطارتی بکا عطف

ایدرلر ... یوق . « اهل دل بر بری بیلمه مک انصاف
دکل » . هیمز یکدیگریمزی اعلادن اعلا طانیرز . ماهیت
عرفانمزی مقابله کوزله محاکمه ایده بیلیرز .. بوندن
صوکرده دینه مسلك معینز دائرہ سنده سعیمز .
یازیمز . تبعیمز قوبولورز . نتیجہ سی آنیاً کوریلور .

..
بلکه بو صحیفه لر بر بارچه مدعیانه ررنک الی .
شخص حقیرانه تعاقب ایتدیکی ایچون بلکه بوسطرلرک
برقسی قاعده محویته مغایر دوشدی ، فقط نه چاره ،
انسان بومرتبه حقیرلغه هدف اولونجه آرتق تحمل
ایده میور . ولوفسنه تعلق ایتده حقیقی علناً سویله بور .
شو ادبای کرامک بوناروا مهاجمتندن جرأت آلان
مهران اقدی حضرتلرینک (صباح) ی بالطبع بو -
فرستدن بالاستفاده (اقدام) رقبینی رخته دار اتمک امل
خامیله شویله بیوریورلر . « بوکنجک یکانه استعدادی
اولان ادیبانده ... نهایت ماهیتی بر اسلوب لطیفدن
عبارت قالدی . اوقویانلر صرف بونک ایچون اوقویور -
لردی . بزجه شو حال ادیبانمز نامنه ضایعتدنذر . جدآ
تأمین ایدرز که شو سطرلری بیوک بر تأثرله یازدق .
آ . بومرنیه بر خاتمه ایسته مز می ؟

« دست جلاد اجلدن نه جوان قوی خلاص اولور ،
نه پیر زبون ، انا لله وانا الیه راجعون »
زهی اخلاق قاضیه ! .. صباح اقدامدن زیاده
صانتسونده ممکن اولسه ده علی کمال اوتوزندن اول مزاره
کیرسه ... الهی ! .. نه ضایعاتی ؟ نه تأثری ؟ نه اولدی ؟
فی الحقیقه قلمدن بر خدمت . بر . هارت مأمول ایدیه
نیچون بو امل او یله بر هوا اولسون ... باخصوص بویله
بر خدمت ماضیده واقع اولدیه آتیده نه یه اولماسون ..
سبی و ذکاجه بنده بر تزلزلی وقوعه کلدی ؟ بوکا یکی
بردلیلی ظهور ایتدی ؟ .. بتون بویایفرلرک سبی
شمعی به قدر نشر ایلدیکم بیکی متجاوز مقالامدن بری .
هایدی بشی . هایدی یوزی ترجمه . فقط فضل و عرفان
دائرہ سنده ، فقط بلکه ده مفقود الامثال صورتده ،
هر حالده مفید ، مقبول بر وجه ایله ترجمه اولدینی ایچون
اویله می ؟ .. لطفاً بر لحظه حقد حسد ، خبت غرض ،
درد منفعت بر طرفه آتیه رق شو حال وجداناً محاکمه
اولونسون ، مطبوعاتمزه ده ، اصحاب مطبوعاتمزه ده
آجینامزی ؟ آغلانامزی ؟ ...

صورة ثروت قوتندن زیاده منصف کورونمک
ایسته رک یکانه استعدادیمک ادیبانندن عبارت اولدینی

(صباح) جنابلری نه کوزل کسدير ييور ، آتيورلر ..
 بنچون يکانه استعداد ادبيات ایدی ، او یلدی ؟ ...
 وارسون تفاخره حل اولونسون ... مادام که شخصه
 بودرجه تعرض اولوندی ، بنجه مدافعه برحق مشروع
 دیمکدر : هنوز اوج ساعت اولمادی ، دمندن علوم
 سیاسیه مکتبده صوک سندن (حقوق دول) امتحانی
 کچدم . معلّم : (حقوق دول) نقطه نظرندن بعض
 مسألی صوردي . جوابی ، اوزون اوزادییه تشریحاتی
 دیکله دکن صوکره حرفیاً شو سوزلری سویله دی .

Je vous remercie; vraiment, c'est parfait. Vous
 m'avez enchanté par votre réponse qui a été tout à
 fait brillante. Voilà, je vous donne la note la plus
 haute. Si le ministère des Aff-affaires Etrangères à
 Paris savait aussi bien que vous le fond de l'orient,
 notre politique orientale marcherait beaucoup mieux...
 بن درسخانه دن چیقارکن معلّمک بوالفتانلری .
 بونقدیرلری حالا دوام ایدیوردی .. ایشته بومعلّمک
 آدرسی شودر :

M. Funck Breutano.

91 rue de Sèvres

شیمدی بالخاصه معارضلرمندن ینه دیدکاری کی
 اوزمره منوره قایله دن ، هله بونلرک نامنه اورنایه چیقان

اوحسین جاهد بکدن رجا ایدرم لطفاً بوذانه ایکی سطر
 بر مکتوب یازسونلر : « صحیح میدر سز بزم ترکردن
 علی کالی افرنجی حزیرانک یکرمی ایکنجی چهارشنبه
 صباحی حقوق دولدن امتحان ایدرک جوابی خارق العاده
 بولمشکز ، حرفی حرفه شو آتیده کی سوزلری
 سویله یه رک علی الاعلی نومرویه شایسته کورمشکز . »
 برطرفدن اوروپاده نه یایدیغمی صور دقلری حالده
 دیکر جهتدن ایشلرینه کله مه یه جکی ایچون شاید جاهد
 یک وشرکاسی بونجربه دن چکنیرلر سه بووظیفه اوزمان
 (اقدام) صاحب امتیازینه دوشر ، معلّمک جوابی ده
 شو صحیفه لرده نشر اولونور . یکانه استعداد عاجزانم
 ادبیاتدن عبارت میدر ، کوریلیر .. مقالات آتیه مزده
 ماهیتنی مفصلاً تشریح ایده جکمز شو صوک دورده کی
 ادبیات یادکاری او ادبای کزیمزه بخش ایدرز ، بونجربه دن
 صوکره مراق بیور یایر سه اوبر خواجه لرک اسملری ده
 ویریرز . اوبر امتحانلریمزده میزان تدقیقندن کچیریلیر ده
 اوروپاده نه یایدیغمز اوزمان تحقیق ایلر .. فقط بزدن
 اول بودیاردن کچن کنج استادلرک نه یایدقلری ، پارسده
 ناصل وقت کچیردکلری بزده تحقیق ایده بیلیرز اما
 نه مزه کرک .

شمعی شواہک مقالہ می شویہ زبده ایلہ یورم : اوج
سنہ در پارسدم، افعالی آناریمی بر تفصیل عرض ایتدم،
یایدقلمی، یازدقلمی کوردم . یونلر یک عاجزانه ،
یک ناجیزانه اولقله برابر مع الناسف باشقہ لریمزلک المزدن
شمعی یہ قدر کلمہ دی ، حالاده کلیور . معارضلم ظاهرده
برایکی ترجمہ وسیلہ سی طوتدیرمرق حقیقتده اووم
ایتدکری (شہرت سہیلہ) مدن خویلانہ رق خلق نظرده
خی جوروتلک ، یازی یانمقدن منع ایتک . میدان
مطبوعاتی باشند باشہ استیلا ایلک املیلہ شو صوک
مہاجت اغراض پسندانہ قویولدیلر . صاحبی اعتراف
ایتدکدن صکرہ برائر ترجمہ در دیہ تعقیب اولونماز، فقط
بر ترجمہ ایدر ، فادر ، بر اسلوب غلطدر، مغلقدر، بر فکر
خطادر، مردود در دیہ انتقاد ایدیلر .. ایشته بز (ثروت
فون) ایچون باشند اشاعی بویله یاپاجغز .. مع مافیہ
بر مقابله غرضکارانہ بولنق ایچون دکل ؟ بلکہ بو
مسلک ادبیاتمزہ ، عرفانمزہ کفایت ایتدیکنی کوسترمک
ایچون ، بلکہ مطبوعاتمزہ یک بالا پروازانہ باقان اوشان
کزیمزلک هنوز هیچ بر معرفت اظهار ایتدکری حالده
خدمات حقیقیہی آکلاما مازلغہ کلدکری اثبات ایلہ مک
ایچون ... حاصلی یازاجغز ، بوکونده یازاجغز ، یاربندہ

یازاجغز . ایشته صباح ستونلری نہ کونہ طور بیسور ،
انلرده یازسہلریا ..
اوج آیدہ ، بر منظومہ ، بیلده بر مصاحبہ ایلہ مطبوعات
احیا ایدلمز . کونده بر اتحال ، اولہ می ؟ . کاشکی نہ اولور .
دن مطبوعاتمزده شو مخابر حقیر کی برقاج متحملز دہا
اولایدی ، اولایدی ده غریک بتون محاسن علمی خزائن
عرفانمزہ نقل ایتک قالدیشہ ایدی .. (سوربون)
دارالفنونک درسارینی جریدہ لریمزلہ طاشیہ ایدی ،
المزده برقاج چشید (ادبیات حقیقیہ) دہا بولونوردی ده
اوزمان بوازک طبی بویله آزوقت ایچندہ بتیور میزدی ..
حاصلی برشو یانفرملرہ باقیور ، برده سنہ لردن بری
چکدکری کوزاوکنہ کتیریورمده ناجی افندی مرحوم
کی (الفضل ماشہدت بہ الاعدا) حکمندن استفاضہ ایلہ :

تحصیل کلمہ خیلی مدت
محت چکرک چالیشدم اما
محسود افاض اولدی فظلم
شاهد آرانیرسہ ایشته اعدا

دیورم . بوندن ماعدا آراسیرہ بوتجرہ لرہ باش اوردقجہ
قصور لریمزلک برچوغنی نفسمچہ تصحیحہ موفق اولہ رق :

عدای لہم فضل علی ومنہ
فللاذهب الرحمن عنی الاعادیا

هم وبخنوا عن ذاتی فاجتنبها

فهم نافسونی فاکتسبت المعالیا

قول گزینتی بسوطانه ورد زبان ایله یورم .. انسان البته خطا دن منز اولماز . یازیلریمکده و باخصوص بویه کثرته . سرعتله یازلدقلری ایچون برجوق قائلصی اولسه کرکدر .. لایقطع شخصه تعرض ایتمک ایسته ین بو ادبای فضلا نیچون شوقیه لر دن برینی بولامایورلر . صباح دن ثروت قنونه وارنجیه قدر کوچک ، بیوک شورنک رنک اعدا دیمک مدت مدیده دن بری بکادیش بیله یورلر مش .. نه دن شورجه وسیله تعرضی اورنایه جیقنجه قدر آثاریمک جدی بر تدقیق و تنقیدینه کیریشه مدیلر ، حالاده کیریشه میورلر ... بتون بوقطه لر شایان تأمل دکلیدر ؟ ..

— ۳۱ —

۲

کونده بر اتحال

ایست (ثروت فنون) ک حقمده کی مهاجراتی برر برر نظر تدقیقه آلیورم ، مقابله لرمله ، جوابلرمله برابر محاکمه

عمومییه عرض ایدیورم .. شخصه ، اخلاقه ، خصوصیاتمه عائد نقطه لر کیریشه دن اول عمومیته آثار عاجزانه مه تعلقی ایدن ایکی بیوک اسنادک حقیقتی ، ماهیتی او یانغره لر دن تجرید ایله واضحاً اورنایه قویمق ایسترم : بو ادبا ایله آرامده اوته دن بری شو بیوک فرق یوقیدرکه آنلر معالیا دییه ابهام ایچنده یوزرلر ، لفظاً ، معنی کویا مرتبه ادراک ناس فوقنده برلسان قوللانیورلر .. بن ایسه کوچک بیوک هر درلو مسائلده هرکسک آکلایه . بیله جکی بر طرز بیان ایچون چالیشیر ، چابالار طوریرم ... بو حقیقت قابل انکار میدر ؟ قابل انکار میدرکه (اقدام) تحقیق لری ده ، (ثروت فنون) نسخه لری ده کوزیمزک اوکنده باشقه باشقه زمیندن ، باشقه باشقه رنک ایله ، آمال ایله تجلی ایدیور ، طورییور ..

ینه بو حقیقت دکلیدرکه (ثروت فنون) ک قارئلری محردلری ایله اوسلمک بدایمه بر آن اول کیرمکه جیرینان برقاج کلشی کوزل تلمیذلر دن عبارت ، اودرجه محدود بر اقدینی حالده (اقدام) ی عثمانلیقلک هر شعبه سنه . هر درجه سنه ، هر مرکزینه ایصال ایدیور ، او یله رواجه مظهر ایله یور .. آم ، بو حقیقت دکلیدرکه الک ، قولک التده او یله کزین . کزیده ادبا ، مجانا ایشلر ، مجموعه

باشدن باشه بورام بورام شعرلرله ، بدیع لرله باد هوا طولار
طور برکن احمد احسان بکی اولجه اولدینی کبی ینه بود فیده
بندن اثار ایستمه که انحالاتمدن مستفید اوافه سوق
ایتمشدی .

...

دیوورلرکه « فرانسز غزته لری استانبوله اقدام
مخبرانندن جابوق کلمه یدی فرانسزجه بیللرده پارس
مخبراتی اوقویا بیلردی . »

بنجه حقمده کی مهاجماتک اک شدیددی ، اک مؤثری
شوایکی سطرده مندرجدر . باقی حقد وحسد شایعاندن .
سؤظندن ، مفتر یاندن ، تصنیعاندن خلاصه ، بزده
قیصقانیقله ، تل اوله رق ایراد ایدم کلدکلر کبی « بن ییهیم ،
سن ییمه ، بن ایجهیم ، سن ایجهمه » ادعاسندن عبارتدر .
کوره جکزر ..

فی الحقیقه بتون آثار عاجزانه فرانسز غزته لرندن
عیناً نقلیاندن مرکب ایسه ، ولو قارئین عنانیه ایچسده
فرانسزجه بیللمیلر اولسده ، قوجه بر عمر تحریری
بودرجه محدود برزمینه حصر ایتک بنچون برذل عد
اولونور ، اوپله برذل که آرتق بوکا طلبه لکده بر معذرت
صایلاماز ، هله قارئلر یملزده سنلردن بری بودرجه

بایاغی یازیلره اوحددن افزون ابتلا لری هیچ اکلاشیلا .
ماز .. باخصوص بویله اولجه کافه بیاناتمه ، مقالاتمه برده
شائبه انحال انضمام ایدرکه بوندن سوکره آرتق انلری
اوپله اوقومق شویله طورسون ، یاقلیدی ، بیرتملیدی ..
نیچون یاقلمادی ، نیچون برتلمادی ، چونکه ، بیلیم
نهدن ، مسئله بکا تعلق ایندی ، شو فوج فوج ذکی ،
شاطر معارضلر ، اکثریتله اورتقای قدیمه شباب جهانی
سیم سیاه کور یورلر ، آتی ، قارمی آرتق سچه من
اولیورلر .. ازعانه ، امکانه صیغماز بیک درلو سیبانی
کشف ایدیورلرده بر فضیلتی ، بر مزجی تصور ایله یه
میورلر ... انصاف بیوردرق شو واضح سؤالریمه جواب
ویرسونلر :

مقالاتک اکثریتی تشکیل ایدن قش بر آبلر ،
دفر ف خیاللر ، حیات قیریبتیلری ، مباحث لسانیه ..
دکلیدر ؟ بونلرده بر ترجمه ، بر نقل وارمیدر ؟ اولاییلر می ؟
وارسه اولاییلر سه کویسترلرون .. عجبا شو یازیلرده
اوبرلری قدر رغبت مظهر اولمادی می ؟ .. مع مافیله برده
شو جهت یش ملاحظه آنسون که ایکی درس آراسنده ،
بر مکتبدن بر مکتبه قوشارکن قلممدن تلاش ، استعجال

ایله . باخصوص بویله هرزمیندن ، هر تلدن و فرتله چیقہ کلدیکی ایچون بوئرلرک چوغی مرتبه عرفان عاجزانه . بر معیار حقیقی عداولونماز .. قباحث انلرده که هر نه دنه ده یارلاقلری ، ده ا مفیدلری اورتایه دو که رک قارنلری یازی یازیلرمدن مستغنی قیلما یورلر ، یا خود قیلاما یورلر .. بوقسم آثاریمک هیچ یارشله آلیش و بریشی یوقدی .. کیمی جولدن ، کیمی استانبول عالمندن ، کیمی خاطرات صباوتدن ، لسانزدن ، کتابلریمزدن بحث ایدیور . طور ییوردی . عیب دگی که او ادبا میدانده ایکن یارس مخابرینک خامه فقرینه مقفر قالسون .. بویله رنگ رنگ مبختره کیردیکمدن طولانی معارضلریمک دیلرینه طولادقلری تعرضات هیچ موافق انصاف دکل . چونکه بوندن اولکی مقاله مده عرض ایلدیکم اسبابدن ، احتیاجدن صرف نظر ، طبق بر تاجر ایچون اولدینی کی بر صاحب قلمندن ده طلب واقع اولدقچه عرض ضروریدر ، بوقاعده اقتصادی عمومی ، قطعی دکلیدر ؟ ..

خلاصه ، ایشته مقالاتمده ترجمه ، نقل ، مخابرلکه تماس ایتمین بر قسم و فیروارکه ، اولجده اخطار اولدینی حالدده هیچ معارضلریمک نظر دقنه چارمایور ، فرانزجه ییلنلرکده بویازیلری اوقویا ییله جکلری اصلا عدولریمک

سائقه حقد ایله بویله زمان زمان تقاص ایدیورن ، بعضاً عریض ، غرا . فقط بعضاده طار ، قانی کورونن ، خلاصه هر درلو شمولیله لاسیکه بکزه بن او ادراک چالاکنه کیرمیور .. چونکه او بر یازیلریمی رخسدار ایتمک ، نظردن دوشورمک ایچون بر اتحال ماصالی بولدیلر .. فقط بوقسم و فیر ایچون هنوز او یله بروسیله ایده مدیلر .. زهی غفلت ! قانون طبیعتدن زهی تجاھل ! هیچ بر اقلیمده هیچ بر خلق هیچ بر زمان فائده واستفاده دن مشع ایدیلر مز .. بر صو ناصل بر مجرایه طوغری هر باطیردی ، هر خیشیاتی به رغماً آقار کیدرسه بر خلق ده فائده سنه ، استفاده سنه او یله قوشار .. سز علی کمالک معایب اخلاقندن ، غرور ورندن ، عظمتدن ، حرص شهرتندن ، ده ا بر چوق سیئاتندن ، — علم ایله ، اقتدار ایله بونلرک هیچ بر مناسبتی اولمادینی حالدده — لایستقطع بحث ایدر ، طور بر سکز ، اورتالنی بویله فورطنیه و بر بر سکز ، اولدی ییتدی ، دیر سکز . (صباح) دعا جیکزله ال اله و بره رک حتی صورت حقدن کورونمک ایچون آم وواھلر ، قوری قوری نازلرده کوستر بر سکز .. شاید واقع ایسه شهرتمی ، اقتداریمی . عمر علم وادیمی کومر سکز ، قلمی پارچه پارچه ایدر سکز .. برده (فردای ندفین) ده باقار سکز که :

عالم ینہ اول عالم ، دوران ینہ اول دوران ، پارس مخبراتی
(اقدام) ده اسکیندن زیاده آقیور . کیدیور . خاقی
فوج فوج اکلندبریور . مستفید ایدیور .. اوزمان .
آه ایشه اوزمان احمد احسان بك ایچون پارسه اوچنچی
برمر اجعت ایجاب ایدر ..... نه حکمی وار ؟ ..

شمعی فرانسز غزته لرندن نقلیاتی ، فرانسز ادبا
وحکما سندن انحالاتمی تدقیقه قویولورز ، بوبله اوروپا
جرانندن اقتباساته مرتبه مجبوریتمی برشی مقاله مده
بر تفصیل عرض ایتدمدی ، فقط بومقتضیات اوبله عادی
انحالاتدن عبارت دکل ، بلکه برشی ذاتی ابله موشح ،
فرانسزجه بیلسون بیلمه سون ، فرانسز غزته لریمی
اوقوسون اوقوماسون بالجله قارئین عثمانیه ایچون آز ،
چوق ، هر حالده (ثروت فون) مندرجاسندن زیاده مفید
مقالاندن مرکبدر ، دیدمدی .. بودعوامک دلیسانی
کوسترمک ایچون اونوع آثارمدن اک زیاده بکندکریتمک ،
اوزنه نرک یازدقلمک براییکسنی اصلریله تطبیق ایتیمک
ایستدم ، فقط بوکا معارضلر قائل اولمازلر .. هایدی
انلرک مال بولش مغربی کی اله کیردکری ایکی مقاله
شوبله جه موقع تقید و محاکمه وضع اولولون ، ابتدای

امرده موضوعه اهمیت حائز اولدینی ، مسائل شخصیه
کیریشمدن بحث انحالی محاکمه دهها مساعد اولاجنی
ایچون « بر آلمان کوره فرانسه » سندی « کوزدن
کیریورز . بونکچون (ثروت فون) بکا خطاباً شو
سطلری یازیور :

« المانلردن موسیو روملک فرانسزلر حقنده یازدینی
برکتابه دأثر بوکونکی اقدامده مندرج مصاحبه کز ،
فرانسزجه بیلتلرک آثار علیه کزی مطالعه دن مستغنی
اولدقلمینه دأثر اولجه سوبله دیکم سوزک اک صوک
بردلیایدر .. چونکه اونلر موسیو ژول لومترک بومقاله -
سنی ینہ ۲۰ مارت سنہ ۹۸ تاریخی فیغارو غزته سنده
اوقومشلردر » بواستادن صوکره بنچون مدعای اثبات
ایچون اک واضح دلیل نه در ؟ (ژول لومتر) ک شو
مقاله سیله مقاله عاجزانه می قارش قارشیه ، قویارق
مقتضای ، مطالعات ذاتیه می آیری آیری کوسترمک ،
نتیجه بی نظر محاکمه عرض ایتمکدر دگی ؟ .. اعلا ،
المانلردن (رومل) اسعنده بری (جنوه) ده فرانسزجه
برکتاب نشر ایلده کی فرانسزلرک علیهنده برهجومدی ..
بواتردن فرانسه مطبوعاتنده اک اوکجه بحث ایدن (ژول
لومتر) در . حتی بونکچون بعض آلمان مطبوعاتی

بوتالیفك وجه الجادى بر آراق بوحرره عطف اينديلر..
(زول لومتر) لك مقاله-نى (فيغارو) ده اوقويغجه
برمعتاد ايسته (اقدام) ايچون كوزل بر موضوع ديدم ،
هان قلعي اله آله رق او بنديمي يازدم.. شمعي معارضلرجه
كوره بوخط حر كتمده اول جنايت او بنديك موضوعي
او غزته دن آسالمى ايدم . (فيغارو) لك بحث اينديكي
برمعتاد دن عين وجه ايله بحث ايتمه ملي ايدم .. مأخذ
اساسي بي اله كيرملى ، اوزون اوزادى به تدقيقات يورو-
تملى . مقاله مي اويله يازملى ايدم . اوت ، شوبول كيسه دن
تقييدات قولايدير . فقط دفات ايله عرض ايلديكم اسبابه
مبني پنجون اويله اوزون اوزادى به تحقيقاته كيرشمك
محال ، يعنى او مقاله بي يازمق دن فراغت ديمكدي . ذاتاً
موضوعك اينجه دن اينجه به تحريانه نحمل يوقدي .
اوصورتله اولايدي بويله اوفاق بر مقاله دكل ، فقط بر
كتاب يازمق لازم كليردي ..

ثاني جنايت : ابتدائى مقاله مده : « اى قارئين كرام !
شوبند فرانسه ادبائيندن (زول لومتر) لك بوصباح
(فيغارو) ده نشر ايلديكي صحيفه دن مأخوذدر ، ديملى .
مأخذ كوسترملى ايدم .. بويله يازمدم . نچون ؟ چونكه
(زول لومتر) لك مقاله سنى شويله اوقودم . (رومل) لك

عيناً الدينى يازيلرك برقاج سطرلر (رومل) دندر ديه
تصريح ايدرك نقل ايتدم . محررك افكار مخصوصه سته
هيچ طرفونمايه رق او برقاج سطرلر اوزرينه باشدن باشه
قريحه مدن ، فكرمدن مطالعات يوروتدم .. بالفرض
مقاله لك قسم اولنده الحق شو سطرلر (فيغارو) دن
التمشدركه (زول لومتر) ده بونلري بالطبع عينا (رومل) لك
كتابندن نقل ايتمشدر : « قوه توسع ، قوه مقاومته كه
برقوم ايچون بيوكلكك باشليجه محر كيدر ، محوريدر ،
فرانسه قيرلش كيدر : واردات آزاليور ، اخراجات
آزاليور ، اطفال آزاليور ، سى واجتهاد آزاليور ؛
حسن حكومت ، حسن عدالت ، حسن دين آزاليور ،
تسوية امور عباد ، حرمت ومحبت آزاليور .. مصارفات
چو غاليور ، ادخالات چو غاليور ، نه چاره ، ضعف بويله
اولور ! .. زواللى فرانسه خلق متوسطى ! بيجاره دودو !
سكاجليك صولرى ، قوت جبارى ، بالق ياغلرى كر كدر .
ناكه برقاج چو حفاك دها اولاي بيلسون ، ناكه برقاج ايش
دها كوره بيله سك .. »

ايسته مقاله لك قسم اولنده اتحل عد ايدم بيله جكلىرى
سطرلر بونلردر كه قوس آراسته آلدني ، ترجمه اوله رق
عرض ايلديكي ايچون هيچ برسوز كوتورمز .. شمعي

بو اوچ درت سطرده طرف عاجزانه مدن علاوه اولان
پارچه ده دقت بیورلسون ..

« بو آغیر سوزلرک بر قسیمی مبالغه دن عاری اولماسه ده
قسم دیگر آری آز ، چوق طوغریدر . مثلاً تولدات بخئی !
کیسه انکار ایدم مزکه فرانسه ده نفوس آزالور ،
والده لر کیتدجه چوجق طوغورماز ، قیزلر کوندن کونه
اوله نه مز اولدیلر . ارنکلر اکثر بیله مادی ومعنوی
سوء استعمالنک تأثیر یله سن کاله وارمادن علتیه مبتلا
اولورلر . بوندن ماعدا بوملکک غریب بر عادت واری .
الکزنسکین عائله لر بیله ایکی ، نهایت اوچدن زیاده اولاد
ایسته میورلر ، بونکچونده مهلك بر چاره بولیورلر ..
چونکه اولاد چوق اولورسه ثروت انقسامه اوغرار .
ثروت ایسه اغلیتله بر فرانسیزک جانیدر ، امل خاصیدر ..
فرانسیز نقدی چوق سور ، تصرفه فوق الحد رعایت ایلر .
بو اولاد بختنده برده انکلیزلری کوز اوکنه کتیر بکیز ..
نه بیوک تضاد ! هر انکلیز عائله سنک باشلیجه مقصودی
اولاده مالکیتدر ، مظهریتدر . بش اولسون ، اون
اولسون ، ینه بویه در .. اکبر اولاد نائل ارث اولور ،
ریاست عائله یه کچر ، او برلری سن بلوغه ایرر ایرمز
پاچه لری صیورلر .. پاره قازانمق ، ثروت ایدینک ،

آدم اولمق ایچون دنیا نک برباشندن او برباشنی بویلازلر ..
مقصوده ده ایررلر . ایشته (آفلو صاقسون) قومنک ،
بالخاصه انکلیزلرک الک بیسوک فضیلتلری ، مزیتلری
بونقطه ده در . بر فرانسیز قابل دکل بوتشبت دلیرانه یه
جرات ایدم مز . (تونکن ، سنغال) کبی بعض مستملکانه
کیدم جک اولسه بیله حکومتدن مأموریت ، معاونت ،
حمایت بکلر ، آراده شو بیوک فرق وارکن فرانسه
تجاریجه ، ثروتجه انکلتزه ایله زور رقابت ایلر . اساساً
فطرتدن متولد اولدینی ایچون بوفرقی کیدرمک ده همان
همان محالدر ... »

الله ایچون سویله بیکیز ای معارضین کرام ! .. بوسطر-
لرک ، بومطالعانک ایچنده (زول له متر) ک اومقاله سندن
اتحال شو یله طورسون ، تحریفاً بیله اقتباس ایدلمش
بر ماده ، بر فکر ، بر کله وارمیدر ؟ . انلری ده ، بخیده
محاکمه ایدیکیز ، ای قارئین ! بندن شوسوزلر علی کالک ،
یعنی حدنجه مملکتی ، تعالی قومینتی دوشون برترک
(پارس) ده عاجزانه بیوین ، بیومکه چالیشان قفاسندن
فیشقیرمه دکیدر ؟ . ایشته ثروت قونلر ، ایشته صباحلر
نیچون بویه دوشونه میورلر ؟ نیچون بویه سرد افکار
ایدم میورلر ؟ ... صوکرده شاب ایله شکری تمیز ایدرک

(اقدام) . رغبت کوسترنجه، اوشردمه حساد، ديدکاري کبي اوزمره قايله على کاله اغفال اولونيور ديه خاقي تاغفلته، فقدان تميز ايله اتهامه قدر وارييورلر. انصاف بيورلسون. بوخلقک ايچنده انلري ده، بنی ده اوقوتور، هر حالي، هر حقيقتی آکلار ذکالر يوقيدر؟ عامه اوقدر صافى که هيچ بر مني اولمادن بريازي به آلدانسون طاقسون.

مقاله نك قسم نائيسه كچورز: بوقسمده دخي (ژول لومتر) ك مقاله سندن ترجمه ايدلمش ساده شودرت سطر واردركه ينه (رومل) ك كتابنددر: «هرسه فرانسزلرك يانغرملى خفيفله دكجه خفيفله. يور. بوكون صاغدن صولدن شايد جوشغون بروظير. ورك علامتى اوله رق بر ظير لى قويه بق اولورسه اكثر يتله فرانسه حلقك بيله استهزالرينه هدف اوليور... آم، آرتق اومقابله، او انتقام دعوالرندن اثر قالمادى. برده شمدي شو برقاج سطره صرف قريخه بند. كانه مدن علاوه ايدلمش مطالعة آتیه به عطف نظر امعان بيورلسون...

«بوسوز بنجه بر نقطه نظر دن، حق و حقيقته اصلا

توافق ايتمز. . فرانسزلرك اوتهدن برى ايكي بيوك سيا-تى واردر. برى سياست توسعدر که برنجي واوچنجي (نابولئون) لرككيدر. ديكرى سياست محافظه كارانه، عادتپرستانه در. فرانسز جهده اوته كنه: Politique d'ex-tension بريكنه Politique conservatrice ou traditionnelle ديرلر. برنجي به كوره فرانسه بيومليدر. تا اوروباك كوبكنه وانجه به قدر بيومليدر. بونكچون نه يايتمق لازمه يايمليدر. حين حاجتده آستريايه، ياروسيايه، ياروسيه به ميدان ويرملى، ال اوزا تمليدر. تاكه فرانسه بيوسون. ايكنجيه به كوره ايسه بر رقيه ميدان فرصت ويردرك بيوممكن، آتى ايچون غائله لر حاضر لامقدين ايسه فرانسه به حال حاضرى محافظه ايتك اولادر. بوسوك سياستك قيمت و اهميتى وقوعات اخيره عيانا اثبات ايلدى. اوچنجي (نابولئون) فرانسه يى بيوتك بايجيقايه ال اوزا تمق خيال خاميله (پروسيا) به اويله ميدان ويردى. (صادووا) به سائره به اويله كوز يومدى كه آتى ايچون فرانسه نك باشنه ايسته شو آلمانيا غائله سنى آجدى. بونكله ده (آزاس لورن) ي الدن قاجردى. بودرسدن متنبه اولدقلى ايچون فرانسزلرك عاقللىرى، فاضللىرى آرتق بوفتوحات فكري هيج قاله آماز اولديلر. حتى

بیسوک بر فرصت اله کجبرمه نیجه (آژاس لورن) ی بیله
استرداد ایتک چاره سنی یک دوشونمزلر . بوده قطعاً
برسقوط ، بر انحطاط علامتی عد اولوناماز .. ذاتاً
فرنکلیک : (chauvinisme) دیدکاری و فرت وطنپرستی
اکثریا قوف ، قوری یاغرم لردن عبارتدرکه پوف بورکنه
بکزر ، اودرجه یوققه در . حقیقی وطنپرورلک حلم
وسکونت ایله پوشیده در که زمانی کله نیجه اظهار علامت
ایله مز ..

(نانا) حکایه سنده (زولا) نک خاتمه یه طوغری تصویر
ایلدیکی اوزره (۱۸۷۰) ده آلمانیا یه اعلان حرب ایدیلیر ایدلمز
(پارس) سوقاقلرنده بر سوری خلق « هایدی برلینه ؟ هایدی
برلینه ! » دییه باغیریشیرلر . فقط صوکره (اضمحلال) ده
کور دیکمز کی ده یاری یولده حربدن بیلارلر ، بیقارلر .
محاربة اخیر ده بعض یونانیلر ده بویله یامسادیلمی ؟
درلودرلو یاغرم لره پارس سوقاقلری هفت لرجه طولدیران
(کفالونیه) قهرمانلری ، (باجیقا) ده صولوغی
آلدیلر ، غائله و غا منس دفع اولونجه یه قدر احوالیده
اوطوردیلر .. خلاصه (آژاس لورن) ی استرداد
ایده جکزر ، ایتلی یز دییه آرتق باغیر مادیلری ایچون
فرانسزلی مواخذه ایتک اوقدر مسیب اولسه
کر کدر .

ینه بر لحظه انصافی اله الهرق سویله ییکز ای معارفین
کز بن .. بتون شو مطالعات وسیعته نک ایچنده (زول
له متر) ک مقاله سندن مقتبس کله واحده وارمیدر ؟ ..
بودوشونجه لر هیچ برفرانسز دوشونجه سنه بکزم یورمی ؟
اوقوری یاطیردیلر قابیلما یه رق سزده حکم ایدیکز ،
عادلانه ، واقفانه حکم ایدیکز ای قارئین ! . (ثروت
قون) ، (صباح) ده بویله یازیلر می کور یورسکزر ؟
بویله یازیلر می اوقوبورسکزر ؟ . بوملاحظه لردم ملیتمزک
ترککمزک بر بوی یوقیدر ؟ شو عاجزانه محاکات ، شو
ناچیزانه تدقیقات پارس دارالفنونلرنده دیرسک چو -
روتمک جبالایان بر ترکک صرف محصول اجتهادی ،
صرف ثمره تفکراتی دکلیدر ؟ .. ایسته بومقاله نک اوچنجی ،
دردنجی قسمی ده طبق قسم اول ، قسم ثانی کییدر .
(زول له متر) ک بندندن آلمان (رومل) ک اوبر قاج
سطر ترجمه لیدر که مقاله مده قوس ایچنه قونلمشدر .
اقسام متبایه باشند باشه قریحه منددر .. فکر منددر ،
ذهمنددر ، اطلاعمنددر .. دکاسه معارضلریمک ،
اوزمره قایله منوره نک وکیل دعاویسی کی اورنایه
چیقن حسین چاهد یک سویله سون میدانه قویسون ..

شمعی فرانسزجه بر بنددن بوسورتله اقتباس موضوعاتی ، بوسورتله توسیعاتی ، تشریحاتی احتمالی عده ایده جمنز ؟ (زول له متر) ك مقاله سیله مقاله عاجزانم یان یاه کتیریلنجه کورلیورمی که او آسماندن بحث ایدیور . سه بن ریساندن دم اور ییورم .. بر بریمزه هیچ یاقلا . شاپورز . انك هدی فرانسزاق ، فرانسز افکاری ، فرانسه خاتی ، فرانسه اندیشه سیدر .. بنم مقصودم تركك ، ترك آمالی ، تركلر ، ترك تجلیسیدر .. ایکیمركده هر سطریمزدن ، هر فکریمزدن بوفرقت عادتاً فیشقیر سیور ، اویله فیشقیر سیور که منتهی کی بکاده : « واسمعت کلماتی من به صمم » دیدر سه یری ایکن او قدرت و شطارت ایچنده یوزر کورین معارضلریمك نظر عمیقنه بر درلو اصابت ایتیهور .. بوندن صوکره **كوكم** کوزم ناصل قاع اولماسون که بو نظر عمیق محضاً بکا توجه ایتدجه قصداً برردای ظلم و ظلمته بورونیور ، شویندیه (زول له متر) دن اتحال دیدر تیور .. « معلوم دولتر یدر که انسان جهانی اغفال ایتسه برکنشی قالیر که آنی الداتاماز .. اوده نفیدر .. » انکچون (ثروت فون) ك شوا اتحال باطیرد بلری خلقك ذهنتی علیهمه بر لحظه جلمش اولسه بیسه حکمی یوق .. اورناده مادام که آلدانامش بر نفس

قالدی ، حق البته میدان چیقار .. برده بونکچون المزده برواسطه بولونابیلیر ، مطبوعاتمرك بر حکمی ، بر حاکم عادل اولامازمی ! .. مثلاًش ، سامی بك کی .. هیمزه دائماً خواجلك ایدن بوذات ینه دائماً شو مناقشات شخصیه ده بیطرف قالدیلر .. هر جهتك اعتمادینی ، تقدیرینی محافظه ایتدیلر .. خلاصه هر اقلیمده اولدینی کی بزده دخی جشید جشید غیظ ، ضد ، حسد ، ایچنده بوغوله کلن شو عالم تحریرده (زولا) بك اعیاندن « شورر کستر » ایچون دبدیکی کی (بلور کی بر حیاته) *une vie de cristal* هر لحظه مظهر اولدیلر .. انکچون بومدائحكده حکمی یوقدر ، بونکله حق و حقیقتدن شانازلر .. بلکه استادلق نامنه لطف بیوردرلرده بر شو (زول له متر) ك مقاله سنی . برده مقاله عاجزانمی اوقودلر ، مقایسه محاکمه ایدرلر نتیجه ده اتحال واقعیدر ، دگیلدر بیلدیرلر .. بنسدمك باشنده (فیغارو) دن آلدیغنی سویله مکه قانوناً ، حقاً احتیاج وارمیدی . یوقیدی آکلانیرلر . مقاله مده (زول له متر) .. بر فرانسزه حاصلی علی کمالدن باشقهنه نسبت ایدیه بیلیر ملکیت قالدیمی حکم ایدرلر ، بلکه حکم ایدرلر فقط ایدرلر سه لهمده اولسون ، علیهمده اولسون نمجون

نه موطلیدر ! معارضلم ایچونده بویله اولمیدر ! ..
چونکه بوصورتله حق تجلی ایدرده بوندن صوکره اگا
کوره اداره خانه ایلرز ..
(نروت فنون) ده بیور بیورلر که (ژول له متر) ک
اومقاله سنی اوقودقدن صوکره مقاله عاجزانه می اوقومغه
استیاج یوقایمش . ابتدای امرده اوداهیلر ایچون هیچ
اوقومغه حاجت یوقدر ... آنلر ازلدن عالمدرلر ، باخصوص
شاعردرلر .. فقط فیضی ، استفاده سنی آرایان برترک
کنجی (ژول له متر) نکلکنی بعدالمطالعہ بنمکنی ده می
برقائده اوله رقااعلا تدقیق ایدم بیایر . جمعه صلاسنه چیقان
مکتب چو جقلری کی آرامزده کی مسافیه باقمدهن حدودانه ،
خافلانہ ، غرضکارانه علیهمہ یوروین وبوحرکتدن البتہ
برکون مظهر کمال اولورسه ندامت چکه جکی محقق بولنان
حسین جامد بک وامثالی مستثنا طوتولدیفی حالده شبان
عثمانیه نکل اکثری بویله بیایور ، اویله سانیرم .. اولا
بندیمک ترجمه لرینی (ژول له متر) ک مقاله سنده کی اصللرله
مستفیضانه تطبیق ایدم بیایرلر . شیوه ، ذوق ، ملیت محافظه
ایدیلرک ترجمه ناصل اولور ، اسلوب عثمانی نه در ، دها
کوزل آکلارلر ، آکلارلرده (نروت فنون) ده فوج
فوج کورلدیکی اوزره معهود افرنجیرستانه ترجمه لرلر

حذر ایدرلر . ثانیاً اقتدارجه ، علمجه اولماسده سنجہ ،
سعیجه ، قدیجه کندیلرینه تقدم ایدن بروطنداشلری
ناصل چاپیشیور ، ناصل دوشونیور ، ناصل اوروپادن
فیض آرایور کودیرلر ..
ثالثاً هفته ده ایقینه صیقینه بریجق منظومه یازمغه
چابالایه جقلری بزم اقتضا ایدرسه کونده بویله اوچ ، درت ،
بش مقاله قلمه آلابیلمک ، قریحه می اویله طولدیرمق ،
خامه یی اوصورتله بیله مک وسعت واستعدادینی اوکره .
نیرلر ، ایدیئرلر .. بونلردن ماعداده یارسک قمارلرندو ،
یاریشلرلرندن ، شوخلرندن ، سفاهلرندن دکل ، فقط
مکتبلرندن ، درسلرندن ، کتابلرندن اولدجه خبر ،
معلومات آیلرلر .. بتون بوفوضاته قارشى ، اومینی
مینى اسنادلره خوش کورونمک هوس طفالانه سیله
کوز یومق ایستیمیلر وارمش .. بکا بوندن نه ضرر
چیقار ؟ ...
نمونه سنی بر تفصیل عرض ایله دیکمز وجه ایله بزم
اسناد ایله دکلمی اتحال اوقودیفمزی کوزلجه اکلایه رقی
اطلاعات ذاتیه مزله مکملاً تمثیل ایندرکدن صوکره
مقتبساتمزی باشدن باشه تالیقات مرتب سینه رفع
عذریه

ایتمک کمزدر. ثروت فنون محرر لری ایسه، اوده بوقینده باشلا دیلر - یا حکمت بدایعدن . یا نکته معالیدن . حاصلی یوکسکلردن برفراندرجه کتاب اله کچیرر لر . (ورون) دیدی که دیه کویا مأخذ کوستره رک تصویر و تصویره قویولور لر . ادبیات عثمانیه یی اوتوز بیک قابله صوقار لر .. (ثروت فنون) ک مبدأ تأسیفی ، (مکتب) ک وجه نقابنی برپارچه ده حکمت علویه سیاسیه ایله قاریشدیره رق صرف فرنکلری تقلید ، تفکرات ملیه دن محرومیت سیئه سیله بردور انفلاق ادب یابار لر . بوبولده قارمه قاریشیق بر فلسفه یوروتیر لر . بوادوار کونا کونده ایسه هپ فرنکلری تقلیداً طبیعتی قار پوز کبی برانلردن بر بزدن ادبامزی استیف ایدر لر . . بینه عینیه فرانسه ادبیاتنده اولدینی کبی عکس العملر ، تجددلر ، ترقیلر ، تکامللر اورتایه قویار لر .. ها ، بوغندیانی ، بوخالطانی ترکلر ایچون برر قانون شکلنده کوستره رک الک نخی بوسیره ده بینه (ورون) دیدی که صورتیه قارما قاریشیق بر قیچ دلیل سرد ایلر لر .. تعیر معذور طوتولسون ، هارغین اوکوز کبی مقله نك بر قسمی قسم دیگرینه باندن اشاغی یاه یانه باقار طوریر .. نه یازان آکلار ، نه اوقویان آکلار .. ایشه ادبیات، ایشه بدایع، ایشه معالی ! . مادام که بحث بو طرز

دوکولدی .. بزده (ثروت فنون) صحیفه لرینی آرتق نفعا للناس تدقیق و تفسیه قویولایبیرز .. اسکیدن مقالات ادبیه ده اولدینی کبی هنوز (مصاحبه قیه) لرده (ثروت فنون) مأخذ کوسترمه ک باشلامادی .. حال بوکه بونلر « لاناتور » دن ، اوتهدن بریدن عیناً ترجمه اولدینی ایچون بروجه بالا تفصیل ایدمک دیکمز مقبسات عاجزانه مدن جوق زیاده اتحالی آندیرر لر اوچنجی بر مقاله ده ایسه اکبر جنایات عاجزانه می ، یعنی (الیزه) بختی ، مقاله نی تدقیق ایدمک کز .

۳

کونده براتحال

معارضلریمک بتون آتاریمی جور و تمک . بتون سیاتمی اثبات اتمک ، حاصلی بی باطیرمق ایچون اله ایتدکاری یکنه دلیل - بینه علم ایله ، اقتدار ایله هیچ مناسبتی اولمایان سطحی شطحیاندن عبارت بولنان « رئیس حکومتک کتابلری » مقاله سیدر ، او بختدر .. حقیقت مسئله شویله در : ایکی اوچ آی اول بر صبح سفرای سابقه مزدن بر ذامک (شانزه لیزه) ده کی دائرة مخصوصه لرینه اوغرا .

دمدی، اللرنده (فیغارو) واردی، مطالعه، ایدیورلردی..
 در حال بنی کورنجه : « نه ده وقتده کلدیکز، شو (فیغارو)
 ده (فلیقس فور) ک کتبخانه سنه متعلق بنیدی کوزدن
 کچیررکن کندی کنیدی، اقدامه نقل ایتم ایچون ایشته
 کمال بکه کوزل بر موضوع دیوردم، دیدیلر، المه
 غزته نی طونوشد بر دیلر.. مقاله نی اوقودم، کتابلرک
 اسامیسنی کوزدن کچیردم، سیاسیانه ناریخه، تعلق ایدنلریله
 آشنا جیقدم، صحیح، بر موضوع که اقدام قارئلری ایچون
 مفیددر، اکلنجه لیدر، خلاسه ایسه یارار دیدم.. بندی
 بردها دقله مطالعه دن سوکره غزته نی بر طرفه قویدم،
 المه قلمی آلدیم، بو موضوعدن بر بند جیقارمق بنمچون
 ناصل اولوردی.. او صحیفه لری عیناً ترجمه ایتمک
 موضوعک یکانه حلاوتی کیدرمک دیمکدی.. مسرودات
 آتیه دن آکلاشیله جنی اوزره عدولریمک اسناد ایتمک لری
 وجه ایله شامپانیا ایچمش، (الیزه) بالوسنه کیتمش
 کورونمک کبی عایدن عادی آمال ردیه نک سوقیله دک،
 فقط کتابلردن، رئیس حکومتک کتابلرندن قارئن عثمانیه یه
 بحث ایله مک عامه مک، کیف ماضق بر غزته محررینمک
 بو کتابلری کوره بیلمسند کی نکته نی کوسترمک ایچون اساس
 نسمه ارجاع طریقی اختیار ایله دم.. مقاله نی طوغریدن

طوغری به ترجمه کوسنه صوقق، (فیغارو) دن عیاً
 آلمش کوسترمک قارئن عثمانیه مک شوق مطالعه نی هیچ
 یوقدن کسر ایله مکدی.. یوق، مقصد بویله اولمایدی،
 محضاً کنیدی (الیزه) سراینه کیتمش، اوراده شروب،
 شامپانیه ایچمش، عظمای حضاری کوزدن کچیرمکه
 موفق اولمش صورتنده عرض ایتمک اولایدی، بویله می
 یازاردم، بویله می یاپاردم! عثمانیلرک ایچسده بیکلرجه
 (فیغارو) اوقویانلر اولدیفنی بیلمه به جک درجه دم
 ابلهم؟.. اول بویله عظمت، غرور سوداسنده اولسه
 ایدم، بالخاصه شو عرض ایتمیکم نکائی دوشونمه سیدم
 کچن سنه (الیزه) بالوسنه کیتدمدی، ایرتسی کونی بوکا
 دائر اوزون بر بند یازاردم... یاخود بوسنه صاغدن،
 صولدن بریلت الیمایدردم، ینه بوتزه تگاهه کیدر، اویله
 بر موضوع آراردم.. بر غزته مخابری ایچون (الیزه)
 بالولرینه کیتمکدن قولای نه واردر؟ ذاتاً بو بالولر
 عمومی بویولده اکلنجه لردن حصه دار ایتمک ایچون
 دکلیدر؟ بوندن ماعدا اوروپاده کوزی برنبذه آجیق،
 کیسه تروقی ماده ومعنی بر بارچه طولی برکنج اجنبی،
 بالخصوص مسلك سیاسیانه ده رسماً و علماً منتسب اولورسه
 بویله عمومی اجتماعلر شو بویله طورسون الک خصوصی،

عامه ایچون اك مسدود جمعیتله بالسوله کیره مزمی :
 حال بویه ایکن (تروت فون) ك بکا خطاباً : « سز بوندن
 زیاده کندیکزك (الیزه) بالورینه کیتدیگکیزی . هانی
 شیواستانبولده هیچ کیمسه نك ایچمه دیکی (زواللی
 استانبولمز !) شروبلری ، شامپانیالری ایچدیگکیزی ،
 برچوق ادبا ، فضلا ، حکما طانیدیگیزی ... دیه
 عادی ، باباغی ، کورمه مشجه سنه مهاجته جراتی ، همده
 بر صیغه ده بش اوں کره جراتی حقدوحد ، آچ کوزلیجه
 سنه بر حقدوحد دکل ده ندر ؟ .. هایدی بوسطرلری
 یازان بالطبع هنر . وز کنجدر ، کورمه مشدر ، جمعیت
 ندر ، سالون ندر ، بالو ندر ، بیلمز .. (الیزه) بالوسنه
 کیده بیلمکی بیوک برفضیت ، شامپانیا شروب ایچمکی
 بر مزیت ادبا ، فضلا ، حکما طانیچی ، حتی کوزدن
 کیرمکی بر قدرت عدايدر . مسدوردر .. فقط (تروت
 فون) هیئتیی تشکیل ایدن شبان کزین صاحب امتیاز ،
 باش محرر و رفیقلری کندیلرینی مملکت مزك مابه الافتخاری
 عد ایدیورلر . بلکه ده اوبله درلر ، ملتک حجت کالاتی
 اوله رق اوتهدن بری ابراز ایده کلدکاری بر مجموعه یی
 ناصل بویه قوف تشذیمات ایله طوله بریورلر ؟ . استقالده
 حقائق حال میدانه چیقارده هرکسک موقع حقیقیدی

کوزلیجه نقرر ایدوسه بولمکدن نه درلو یاقه یی قورناریرلر ؟
 « کتابلره پک چوق مراقکز اولدیغنی ، بومراق
 سائقه سیله اولطیف موسیقی یی ، رقصی براقه رق رئیس
 حکومتک نه کتابلری اولدیغنی تدقیق ایله وقت کچیر
 دیککیزی ظن ایتدیرمک ، بویه جه حقه کزده قارئلریکره
 بیوک برفکر ویرمک ... » بیوریورلر . شو نیجه نیجه
 قارئلر ایچنده برفرد وارمیدر که برانسانی محضا کتاب
 مراقیسی اولدیغنی ایچون بیوک طانیسون .. جهلده
 اوقومق یازمق بیلیر هانکی شخص اولاییلیر که آرز
 چوق کتابه مراق اتمه سون ..
 مقاله یی ، سوبله دیکم کی ، حرفیاً ترجمه دکل ، بوکا
 وقت ده ، حاجت ده یوقدی ، برکره شوبله سوزدکدن
 صوکره یازدمدی ، ذهنک ضعفدن اولسه کرک ! .
 بر طرفه ده شوسوزلر علاوه اولونمش : « شخصاً بیلدیگمز
 طانیدیغمز سیاسیونی ، ادبانی ، فضلالی آرادق ، کوزدن
 کچیردک ! .. » در حال بوکا معارضلر :
 « علی کال بک باقی نه بیوک آدملر بیلورمش ! دیسونلر »
 قولینی علاوه ایدیورلر .. بو تعریض ده ینه اوقدر عادی که
 انسان جرح ایتمکه صقیابور .. برکون بش فرائق و بربر
 سکر یا نکره بر رهبر آلیر بر مسیره ، بر جمعه ، بالفرض

عامه ایچون اك مسدود جمعیتله بالسوله کیره مزمی :
 حال بویه ایکن (تروت فون) ك بکا خطاباً : « سز بوندن
 زیاده کندیكزك (الیزه) بالورینه کیتدیكکیزی . هانی
 شیواستانبولده هیچ کیمسه نك ایچمه دیکی (زواللی
 استانبولمز !) شروبلری ، شامپانیالری ایچدیكکیزی ،
 برچوق ادبا ، فضلا ، حکما طانیدیكکیزی ... دیه
 عادى ، باباغی ، کورمه مشجه سنه مهاجته جراتی ، همده
 بر صیغه ده بش اوں کره جراتی حقدوحد ، آچ کوزلیجه
 سنه بر حقدوحد دکل ده ندر ؟ .. هایدی بوسطرلری
 یازان بالطبع هنـ وز کنجدر ، کورمه مشدر ، جمعیت
 ندر ، سالون ندر ، بالو ندر ، بیلمز .. (الیزه) بالوسنه
 کیده بیلمکی بیوک برفضیت ، شامپانیا شروب ایچمکی
 بر مزیت ادبا ، فضلا ، حکما طانیچی ، حتی کوزدن
 کیرمکی بر قدرت عدايدر ، مسدوردر .. فقط (تروت
 فون) هیئتى تشکیل ایدن شبان کزین صاحب امتیاز ،
 باش محرر و رفیقلى کندیلرینی مملکت مزك مابه الافتخاری
 عدا ایدیورلر . بلکه ده اوبله درلر ، ملتک حجت کالاتی
 اوله رق اوتهدن بری ابراز ایده کلدکاری بر مجموعه یی
 ناصل بویه قوف تشذیعات ایله طوله دریورلر ؟ . استقالده
 حقائق حال میدانه چیقارده هرکسک موقع حقیقیدی

کوزلیجه نقرر ایدوسه بولکدن نه درلو یاقه یی قورتاریرلر ؟
 « کتابلره پک چوق مراقکز اولدیغنی ، بومراق
 سائقه سیله اولطیف موسیقی یی ، رقصی براقه رق رئیس
 حکومتک نه کتابلری اولدیغنی تدقیق ایله وقت کچیر
 دیكکیزی ظن ایتدیرمک ، بویه جه حقه کزده قارئلریکره
 بیوک برفکر ویرمک ... » بیوریورلر . شو نیجه نیجه
 قارئلر ایچنده برفرد وارمیدر که برانسانی محضا کتاب
 مراقیسی اولدیغنی ایچون بیوک طانیسون .. جهلده
 اوقومق یازمق بیلیر هانکی شخص اولاییلیر که آرز
 چوق کتابه مراق اتمه سون ..
 مقاله یی ، سوبله دیکم کی ، حرفیاً ترجمه دکل ، بوکا
 وقت ده ، حاجت ده یوقدی ، برکره شوبله سوزدکدن
 صوکره یازدمدی ، ذهنک ضعفدن اولسه کرک !
 بر طرفه ده شوسوزلر علاوه اولونمش : « شخصاً بیلدیکمز
 طانیدیغمز سیاسیونی ، ادبانی ، فضلالی آرادق ، کوزدن
 کچیردک ! .. » در حال بوکا معارضلر :
 « علی کال بک باقی نه بیوک آدملر بیلیورمش ! دیسونلر »
 قولینی علاوه ایدیورلر .. بو تعریض ده ینه اوقدر عادى که
 انسان جرح ایتمکه صقیابور .. برکون بش فرائق و بربر
 سکر یا نکزه بر رهبر آلیر بر مسیره ، بر جمعه ، بالفرض

(بووا) به کیدرسکز .. اوراده نه قدر سیاسون ، ادبا ،
فضلا وارسه طایرسکز ، کوزدن کچیررسکز .. بر ،
تایسآ دارالفنونده طلبه سکز ، خواجه لریکزکیمی
میوندر ، (بورغار) لر ، (لهوییه) لر ، سائرلرکی ..
کیمی نظار سابقه ولاحقه دندر ، (رامبو) لر ، (ریبون) لر
کچی ، کیمی ده ادبادن ، فضلادندر (لارومه) لر ، (به نوا)
لرکی نه قدر عاجز ، نه قدر حایلار ، نه قدر برباد اولورسه کز
اولکز اوقات معینه ده بوخواجه لردن هانکیسک اوینه
اولورسه اولسون فریح ، فخور کیده ییلیرسکز ، ینه
هر برله عقد معارفه ایده ییلیرسکز .. آدبجغزلر حسب
المسلک بومراجعتلردن ، بومعارفهلردن ممنون اولورلر ..
ایکی ، ثانیاً اجنییسکز ، بوندن ماعدا برغز نه مخابریسکز ،
آز چوق ده علم و عرفان ایله مشغولسکز .. یا بر مقاله ،
یار کتاب ، یار مسئله وسیله ایدرسکز . انجمن دانش
اعضاسندن (سورل) لر ، (واندال) لر ، (لهرووا)
بولیو) لر بیوکدن بیوکه چامارسکز .. جهانه قارش
حلم و تراکت کوسترمکدن برحظه خالی قالمایان بوذاتلر
سزی بویه کوردکجه ممنون قالیرلر ، ممنون قالدیقه تطیب
ایدرلر . عادتاً رفقادن ، احبادن عدایلرلر .. هه سزدن
شرقه دالر کتاب ، معلومات ایدیتمک کچی کوچک بر

استفاده ده بکلرلرسه قیمتکزدها زیاده آرناز .. شمعی
اصاف بیورلسون . بتون شو حالات بر موفقیتیدر ؟ بر
انسان نه قدر عاجز اولورسه اولسون ، ایستیه بونلره
مظهر اولامازمی ! . بویه اولدینی ایچونمی قارئین عثمانیه
برانسای علامه عدایدیورلر ، سهل فقط مجمع بر شهرته
مظهر ایله یورلر .. حقیقت بویه اولایدی ، بنسده ده بو
صورتله شهرت قازانمق مراقی رهنا بوله یدی کوردیکم ،
کورشیدیکم فوج فوج ادبا و حکما شوبله بر طرفه
طورسون ، فرانسه رئیس حکومتدن بلایچقا قرانه
وارنجیه قدر بر جوق اعظم جهانی کام بحسب الموضع ، کام
بحسب المأموریه ناصل طانییدیغمی مقاله لر مده یازار ،
طوریردم .. بوندن پنجون بر مرتبمی میدانه جیقاردی ،
بویه مقاله لردن قارئین عثمانیه محظوظ ، مستفیدمی
اولوردی ! . بو قدر سطحی دوشونمک ایچون برادرانک
نه قدر کوشک اولمی ، یوقسه غیظ و غرضله کوشه مش
بولونملی ..

(شفر) له مناسبات سابقه مه کلنجه ، بونک ده هر
درلو شرفی بی توصیه ایدن ذاته ، فوایدی ایسه بکا
عانددر .. بوذات پنجون اوروپاده بیوک بر معین اولدی .
بو اقلیمده عادات و احتیاجات مدنییه سائقه سیله کیمه

کیمسه نك اونده ايكي کون مسافر قالماز ايکن بى هفته لرجه خانه سنه . کاشانه دعوت ايلدي . . نه ايچون ! ترکلمک عجب اولدينى ايچون . . غزته ده بواحوالدين ، بومنا باندن بحث ايتک او صحيفه لري اوتدن برى او قوياکلن بوذاته قارشى بروجيه شکران ايفاييله مکدى . . بوده مى بر جنایتدر ؟ کوچک بيوک بوقدر مأمورلر يمز . خلقمز اوروياه کليور ، کيدبيورلر ، همزک موقعمزي ، حالمزي ، ماهيتمزي کورييور ، آکلابورلر . . حقائق احوال بوضورتله کوزه چار يمازمى ؟ . فقط شو نقطه يه دقت بيوريليورمى که بتون بوا سناداتک علم ايله ، عرفان ايله ، کالات ايله قطعياً بر مناسبتى يوق . . فى الحقيقه يوز يمه قارشى متصل : « يازامازسک ، ياپامازسک ، بيله مزسک » ديه باغرييور ، طور بيورلر اما بروجيه بالا تشرع ايلديکمز اتحال ماسالدين ماعدا هنوز برسيته جهامى اورتايه قوياماديلر ، ذاتاً مقصد تعين حقائق دکل ، صرف غرض ، صرف حسد ، صرف بى نه صورتله اولورسه اولسون شايه دار ايتک اولدينى ايچون بويه جدياته ده حاجت يوقدى :

ينه او (کونده براتحال) مقاله بدايع اساله سنده شويله بيور يايور :

« واصل نيتکزک بو کتابلري کوسترمکدن عبارت اولدينى ده کتاب اسملرندن بعضيلرينک آلتنه قاناوغلرده کوريلن تفصيلات قيبيلندن برقاج سطر علاوه ايتمه کزدن آکلاشيليور ، اومقاله نك ابتداسندن انتها سنه قدر کوزه باتان نيتک عاقبت اعترافه ديه جک يوق . فقط (قاناو . . غلرده کوريلن تفصيلات) حکمتک ماهيتى ميداه قويمق ايچون رئيس حکومتک کتسابلرينه عائد نشر ياتمىدن برايکسنى بروجه آنى عرض ايدبيورم :

L'Europe politique contemporaine par Seignolbos»

« بر تاريخ مجمل سياسى که ده اچن سنه نشر اولدى ، بتون اوروييا حکومتلرينک بر عصرلق تاريخچه سياسيلرينى طرز اداره لريله برابر کوزلجه اجمال ايلر . بيوکجه برجله دن تقريباً سکز يوز صحيفه دن متشکلدر . فقط اويله معلومات مفيد و صحيحه يى اويله موجز بر صورتده جامعدر که کورل بردستور عد اولمغه شايسته در . بوعصرک هانکى حادثه سياسيه سنده دائر اولورسه اولسون . بوجله بجهل دن ، فقط بالخاصه اصلاحات اساسيه نقطه نظرندن ايضاحات جديه آليير . قرق اللى غروش قيمتده اولدينى ايچون بوکتاب بالسهوله ايدفيلير . . .

(سنيوبوس) زمانمزک الک متين مورخلرندن »

(صوروبون)، معلملرننددر. اسلوبی نقر رندن کوزلدر.
بتون مسروداتنده وناقه استناد ایلر، محاکات تاریخیه
یوروتمکدن زیاده معلومات حقیقه بسط ایتمکی سور..
شمعی، غایت بیورلسون، طرف عاجزانه مدن
علاوه ایدیلن شو ایضاحاتده براندیشه ملی یوقیدر..
بوکتاب اوزون اوزادی به نظر مطالعهمدن کجیدی،
اوزون ازادی به فیضمه بادی اولدی.. ایستهم که یوفیضدن
قارنلریمزده حصه دار اولسونلر، شاید اولمادیلر سه،
(قانالوغ نفصیلاتی) دییه استخفاف ایستکاری شو ایضاحات
موجز اولدینی قدر مفید دگیلدر؟. اثرک کهنیدن،
بنیاسندن بر فکر حقیقی و یرمه یورمی! فی الحقیقه بنمچون
بووادیده قوس قوجه بر مقاله ده یازمق ممکنیدی. لکن
اکا بوبندک حجمی مساعده میدی! . اورنک رنک استادلر
(حکمت بدایع) محررینک هنوز آچلمغه باشلایان،
هنوز خیر و شر علم و ادبی کاليله تمیز ایدمه یین، بوکون
ناجی به تعرض ایتمکی حالدده یارین ندامت کوسترن قفاسی
علیه مده کین ایله طولدیر مایا بدیلر، او آد مجنز مقاله می
اوقور او قوماز بویله ییسود طعنه لره قالدیشه جنی بره
درحال (سینیوبوس) ک بوکتابی کتیرتیر، دولت علیه
عائد فصی اوقور، تنظیلات خبریه ایله نقر عاتنک تأثیرات

و ننامجی حقنده بر فکر صحیح ایدیمکه باشلار، صوکره
یابالذات بوله رق، یابندن دیکر مأخذلر ایستیه رک یوفکری
اکمال ایدر.. بعده تروت فون صحیفه لرندره یوروتدیکی
محاکات بدیعه تاریخیه نک نه قدر بی اساس، بو اساس
اوزرینه قورمق ایستهدیکی مسالک ادبک نه مرتبه چوروک
اولدینی آکلار، بر چوق مستفید اولوردی.. فقط
اوزمان، ایشته اوزمان علم و عرفان حقیقی به اولدقجه
یا قلاشغه باشلایه رق، آرادم کی عصر لر قدر درین
مسافله ره باقادن او مکتب اعدادی مستحضراتیله (تن) ار
کچی قوس قوجه بر قومک، قومیت عثمانیه نک ترقیات
اجتماعیه و ادبیه سه — و بالخاصه ادبیه سه — قانون وقاعده
وضع ایتمکه قالدیشان کنج استادلرک حقیقتلرینی، ماهیتلرینی
آکلاردی، نه ایسه (یکی ادبیات جدیده) نک حجت
فطرتی، بر اثر ماهیتی عد اولان (ایکی سوز دها) بی
هر درلو شدت و حدندن عاری اوله رق، بو مجادلاندن
صوکره تدقیق و تنقید ایدم جکز ایشته شو بجنی اوزمان
یوروتیرز..

ایکنجی کتاب ایله ایضاحاتی شویله ایدی : Histoire
diplomatique de la guerre franco-allemande, par Sorel

ایشته بر اثر کزین که مفقودالامثالدر . فقط بوکون مع .
 انناسف . مطبوع نسخهلری قالمادی . تکرار آده طبع
 اولونمادی . کچن کون بر مصاحبه انناسنده (سورل)
 دییوردی که : « شاید بوکتابی صحافردده بولورسه کز
 آلماسامازاق ایتمه ییکز . برفر صدر » . ایکی بیوک جلددن
 متشکدر . (۱۸۷۰) محاربہ سنک الک مکمل تاریخ
 سیاسییدر . (سورل) اوزمان خارجیه مأمورلرندن
 اولدینی ایچون غالباً (تیر) . کتابت خدمتیه بتون
 اوروبا حکومتلرینی دور ایدیور . [۱] بوکون (تیر) ک
 فضائی . کالنی تسلیم ایتمکله برابر مسلک مورخانه سی .
 حتی (تموز حکومتی) انناسنده . یعنی (۱۸۳۰) دن
 (۱۸۴۸) . قدر . هله (۱۸۴۰) سولرنده . اوچنچی
 ایمبراطورلق زماننده بیله مسلک سیایسینی الک زیاده
 مؤاخذه ایدن (سورل) در . بومواخذات بتون و نائقه .
 براهینه استناد آدر .

ینا (قاتالوغ تفصیلاتی) دییه تحقیر اولنان شو مطالعات
 بندکاهمه دقت بیورلسون . بیورلسونده (فیغارو) نک
 بومقاله سی نقل ایتمکده کی ادیشه نه قدر سنجو اولور .
 سه اولسون . ینه بر نظر عمیقہ ناصل تصادف ایدر .

[۱] تحقیقات اخیرمه نظراً بوجهت صحیح دکل ..

عادنا باطار .. کورلسون (سورل) ک شو (تیر) حقند کی
 مواخذاتی تفصیلاتیه بیلیمکدن . اوکرتیمکدن — هله
 (۱۸۴۰ - ۱۸۴۱) وقایعی ده آرایه کیرسه — بیوک
 معرفت . بیوک نعمت . بیوک استفاده اولورمی ؟ .. اوپله
 امینم که . (ثروت فنون) ک بدایع . معالی دییه اوصولوق .
 او بولانیق . اومغللق مسلکنده صولانان . سونن . کیدن
 ذکار برکده بومناهج اقبالی و کمال طوتسه یدی . بزمچون
 نه بیوک خیرلر مأمولدی . فقط بز آتیدن مطمئن . نه دیرلر .
 سه دیسولر . عاقبت بتون اوادییات دیدکلری تره لیلری
 بر طرفه آنه رق بونهج حقیقی به کیرم جکلردر . بالاخره
 تفهیر ایدم جک ایسه کده شمیدین سؤفهمه محل ویرمه .
 ملک ایچون بز ادبیات اولماساز . ادبیاتک محکی . معیاری
 اولاماز دیمبورز . بوشکایاتمزی . بونقائصی (یکی ادبیات
 جدیدمه) دییه اورنایه قویدقلری قاریشقلغه اسناد
 ایدیورز .. ناصل ایتمه یز . ایدمه یز که (ایکی سوزدها) ده
 اوتده بری ده اولدینی کچی بتون (ثروت فنون) صحیفه .
 لرنده لابنتقطع بزده ادوار کونا کون ادب ایجاد ایلر بور
 سکز .. دستورسز . جدولسز فی امان الله اوقوباکلیدی ککر
 بر ایکی فرانسزجه اثر ادبی وفلسفینک بالطبع کوزلجه
 تمثیل ایدمه دی ککر محتویاتی آرایه موجدلک . موجدلک

هوسی ده کیرنجه — ادبیاتمه تپه دن طیرناغه قدر غلطه .
 سقط بر سورتمه تطبیقه قویولیورسکز .. آلتی عصری
 اوچ دور ادبه تقسیم ایله بش ییجی عصری ادبیات قدیمه به
 بر اقدن سوکره قسم متبائی همان همان ادبیات جدیده
 ایله یکی ادبیات جدیده آراسنده . یالاشیورسکز .. یکی
 ادبیات جدیده ایچون ادبیات جدیده نك عالمانه سیدر .
 دیه بیوک بر خط تفریق ده بولیور ، ادبیاتجه غایته کاله
 ایردیگمزی فریح ، فخور سویله یورسکز .. بز اوصاجا
 تقیاتی ، تفلسفاتی بی اس بوله رق (یکی ادبیات جدیده)
 دیدکلری طرزك بر جزء قلیله مستولی بر طاشغینلقدن
 عبارت اولدیغی ، هنوز بر جدی معرفت ، مزیت کوستر
 مدیکنی . بر قومده ادوار ادب او یله ظیبرت ظیبرت دکیسه
 میه جکنی بر وجه نك هیچ بر زمان بر لجه عد اولنه میه جگنی
 ادعا ایله یورز ، شمدیدن سوکره . بوا دعالریمزی اوزون
 ارزادی به تشریح ایدم جکز ..
 ینه او مقاله مده شرح ایدیان اوچنجی کتاب ده
 شویله ایدی : *La formation de la Prusse contemporaine*
 البته فرانسه رئیس حکومتك کتبخانه سنده بولماید ،

بروسیا ایکی عصر اق بر دولت که همان اوروپا حکومتلرینك
 الك کنجی ، بونکله برابر الك محکملرندن بریدر . پروسیایی
 اساساً وجوده کتیرن اوچ ماده در . اولا قرالار .. بیوک
 (فرم دریق) ایله پدری کبی جهان ذکر ذوات .. تانیا
 اردو .. نائناً مأموریندر . حکومت مأمورلری پروسیانك
 ترقیسنه ، سلطنته چوق خدمت ایله دیلر .. صورت
 غریبه تشکل وتوسعدن صرف نظر (١٨٠٦) هزیمتندن
 سوکره بودولت ناصل طویلاندی . هله بو عصر طرفنده
 ناصل بیسودی ، نه وجه ایله وسطی اوروپانك الك بیوک
 بر قوقی اولدی ؟ بتون بو حادثات تاریخیه جداً تبعه
 شایسته در .

ایشته بتون طرف عاجزانه مدن علاوه اولسان ،
 مقاله مك روحنی تشکیل ایدن ، اندیشه فکر و تخریریمی
 کوسترن شو مطالعات بویله دوام ایدیور ، اوصحیفه لرك
 لاقل ایکی نلتی تشکیل ایله یور .. بنده فکر اتحال ،
 یاخسود دیدکلری کبی قارئلرك کوزینی بویله رق عظمت
 صائمق هوسی اولایدی ، فقط ، امان یاربی ، نه خسیسانه
 دوشونجه لر ! — مقاله نك ایکی نلتی بویله قریحه دن
 یازدقدن سوکره متباقیسنی نیچون او یله عیناً نقل ایتلیدی ،

نیچون باشقه کجیدلر اویدیر ماملیدی ، نهدن اوسماچی
سوزلری دیکشدر مهملیدی .. (فیگارو) محرری مادام
(فلیکس فور) ک صالونندن بحث ایتدیه بنچون بیوک
صالونی هیکل لریله ، آویزه لریله اوزون اوزادی به تصویره
قویولمق ، اندن سوکره برنبذه ده رفصلری ، (قوتیون)
لری ، (والس) لری تعریفه قالدیشمق ، بر پارچه ده
حضارک ترجمه حالته کیریشمک ، حاصلی مقاله مک بواسا
سدن آلتدیفنی ستره چالشمق ممکنیدی .. فقط یوقاریده
عرض ایتدیکم کبی بنده کی اندیشه تحریر بویله سفلیاتدن
چوق عالی ایدی .. بواندیشه اوقدر فکری می اشغال
ایتدی که بواتردن شو اعدانک برکون بویله بر — تعبیر
عامیانه ایله — مرضه چیقاره جقاری هیچ خاطریمه کلدی ..
بالعکس استانبولده (فیگارو) بی اوقویانلر مقاله می ده
کورونجه مقصدیمی درحال آکلایه رق : « آفرین کمال ،
خدمت ایچون نه موضوعلر ، نه وسیله لر بولیور ، دیرلر
صانیوردن .. چونکه بیلدکلر مدن بوراده کی خیر خواهان ،
بالخاصه اوبی بکا توصیه ایدن ذات اویله دیدی .. برده
شو تفصیلاتدن مستبان اولدینی اوزره بومقاله بی همان
(فیگارو) ایله کونی کوننه یازارق (اقدام) ، کوندردمدی ..
فقط غالباً محاربه حبیبله اداره خانه بتون مقاله لریمک

نشرینی برایکی آی تأخره اوغراتدی .. عدولر بوندن ده
استفاده ایله بوناخردن او (فیگارو) بی استانبول
قارئلرینه اونوتدیرمق فکری چیقاردیلر .. بواسانداک
کنساهی ده (اقدام) ک بویته در .. ضرر یوق . دائماً
ورد زبان ایدم کلدیکم کبی : « الحق یعلو ولا یعلی علیه .. »
برکون همیزک حقیقتمز میدانم چیقار ..

شو اتحال مباحثه سنه خاتمه ویرمه دن اول (ثروت
فون) ، شو سؤالی توجیه ایدرز : (۳۷۰) نومرولی
(ثروت فون) ده ح . ناظم بکک علیمده کی بند معروفی
وار .. فقط یینه اولسخه نک (۴۷) نجی صحیفه سنده
(زولا) دعواسنک تمیزینه دائر (اقدام) ده نشر اولان
بربند مخصوصک قسم وفیری ستره منشا ایچون ابتدا واتها
قطع اولندقدن سوکره عیناً نقل ایدیلیور .. مادام که علی
کمالک یازیلری بودرجه مدخولدر ، بونقله نیچون تنزل
اولونیور .. نهدن اوفوج فوج ادبا ، ادبای جدیده
بودعوای مهمه دائر درحال برمه قلمه آله رق او
مجموعه غرای بیویله براقباس بحرمانیه مفتقر براقیدیلر .
اوبرهیز نه در بو طور شو نه ؟ .. ایستره کز موزون
سویلرز : یا اوطورشو نهیدی بو پرهیزنه ؟ .. هرغزته ،
بالخاصه (صباح) دوستکزده (زولا) دعواسندن بحث

ایله دی ، نیچون اندن نقلیاته قالدیشمادیکنز ، شاید بویولده
مطلق نقلیات لازم ایدیسسه .. اومعالیات ایچنده یوزن
(تروت فنون) ارکانی بویله مسائل حقوقیه کبی عادیاته تزل
ایده مزلرمی ؟ نیچون حقیقتی اعتراف ایجه یورسکنز ،
یازیلریمک ، هایدی دیدیککنز کبی اتحال صورتیه اولسون ،
نه اولورسه اولسون مطبوعات عثمانیه یه فوایدی ، خدمتی
بویله فعلاً ، علناً کوسترییورسکنزده لساناً بردرلو اقرار
ایله یه میورسکنز .. خلق بو حقائقی کور میورمی ، آکلا -
مایورمی صانیورسکنز ؟ ..

..

بواوزون مجادله نك قسم شخصیسنه ایسته شونقطه ده
خاتمه ویرمیورم ، قسم عالیمنی ، اوایسنی ده آتی یه
براقیورم .. بواوزون صحیفه لر قارئلریمزنی بالطبع ایجه
یوردی .. فقط بوندکی قباحت بندن زیاده معارضله
عائددر .. هرکه زخمی خورد البته فغانی دارد .. بتون
اوتعرضات شخصیه یه بویله جواب ویرمک ضروری ایدی ..
مع مافیه بکا بردرس ، بردرس عبرت و حقیقت اولدینی
ایچون شومناقشانی میدانه چیقارائلر بر خوردار اولسونلر ..
اولا آکلام که مطبوعاتمزدده بر جوق دشمنلرم وارمش .
« دوست فلن ایندک لک عالمده دشمندر بتون ، اولطف

لعطف التفتانسمه لر کونددرن ، آتار ایسنین صاحب
امتیازلر کوزیمی اویق ایچون فرصت بکله یورلرمش .
بوندن ماعدا باشقه لرینک لجه لجه خطالری ، اتخاللری ،
سرقتلری ، بندن بیك قات بتر بر صورتده اوروپا آتارندن ،
افکارندن یغما کر لکاری قاله آلتایورده ماهیتنی بر تفصیل
عرض ایتدیکم اقتباساتم برر جنایت عد اولونیورمش ..
بوده نیچون بره فخر تدر : « آمارلر سنک خارانی درخت
میوه دار اوزره » ثانیاً ینه آکلام که قارئلریمزک یازیلریمه
حددن افزون . حتی لزومندن فضله توجهلری تجلی
ایتمش ، نیچون صعب ، سهل بر شهرت پیدا اولمش ..
اوروپا نك برکوشه سنده بيم ، استانبول ایله مخبراتم غایه -
الغایه محدوددر . (اقدام) دن ایسه دائماً تو بیخامه آلیر
طوریرم .. نره دن خبرم اولسون .. بوسفر (تروت
فنون) ک ، (صباح) ک مهاجرلری غننه سیله کوردکن
صوکره بوسهل الاکتساب شهرنک حقیقتی ادراک ایتدم ..
ثالثاً بوسفر بوسبتون واضحاً کوردم که بوشهرت
ناروا بر جوق ادبانی یحضور ایدیور ، غصبه دوشوریور -
مش ، عالم تحریرده بو حسیات ردیه هار همان ضروریدر ،
هر اقلیمده بویله در .. ادبا ، ارباب قلم طاقم اولور ،
بر برینک کوزینی اویارلر .. یکی ادبای جدید ، نك چوغنی

رفقای قدیمه شب‌بدرن ایکن بولینه شهرت اورنایه جیقه‌لی
یکدن بکا معارض اولیو یردیله .. معارضه‌لرینه سبب
دیدکلری کبی شخصک خطیانی ، سینائی اولایدی .
بوجهتی حقوق سابقه مروه ، اوج درت سطر بر مکتوب
ایله خالصانه اخطار ایدرلردی . فقط بالعکس ، هیچ
بر بریزمی طانیایوره شیز کبی بردن بره اعلان عداوت
ایدیو یردیله .. چونکه بو حدتک محرکی او یله خالصانه
بر سبب دکل ، معهود شهرت سهیله ایش .. شمعی ایش
آکلاشلدی . بنسدن (اجیش بوجوش ادبا) تعبیله
تحقیقه اوغراقلری روائی صرف ضعیفه در : هر بری
ایچون شخصی صورته برر برر قلممدن چیقماق مدافع
قلمادی .. بتون آثاریمه مراجعت بیورلسون .. مسلک
ادبلیرینه اعتراض ، ابتلای شاعرانه‌لرینه مخالفت ایسه
حق مشروعه‌مدی ، قناعت وجدانیه‌مک ، قناعت علمییه‌مک
سوقیله ایدی .. بونکچون او یله قوری اوفکلره هیچ
حقاری یوقدی . برملته بر شاعر اولور ، ایکی شاعر
اولور ، اوج شاعر اولور .. یوقمه بتون جهان شاعر
اولماز .. بر فکر ، بر اسماعیل صفا .. اعلا کافی ووافی .
او برلری نیچون باشقه مسلکله انتساب ایتیه یورلر ، یا خود
مسلک جدی و اساسیلری بویوله فدا ایدیورلر .. شعردن

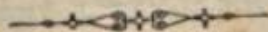
باشقه یوله او قدر استعمال کوستره مه یه جکلری ادعا
ایتملری ایسه نفسلرینه قارشى صرف بهتاند .. بویور فکر
مخصوصدر که سرد ایتک ، نشر ایتک نیجه بروطفه در .
سوزلریمه قانع اولمازلرسه اولماسونلر .. فقط بونکچون
بکا بویله بغض و عداوته نه معنی وار ! .

رابعاً — ایجه حس ایتدم که اوتهدن بری تعقیب
ایتک ایسته‌دیکم حالده الجاآت زمان ایله موفق اولما دیم
براملی آرتق موقع فعله کتیرمک وقتیدر . صد حمد
اوخدای لم یزاله ، مادام که مطبوعات بو مرتبه عدولرمله
مالامالدر . آرتق نیچون حالمجه محررلکه اوزنمک ،
سرمایه‌می ، سعیمی کوسترمک ، حاصلی اوج سنهدن بری
— صور دقلری کبی — اوروپاده نه یایدیغی بیلدیرمک
هنکامیدر .. ایشته حق ، حقیقت مزیت ، قیمت اوزمان
تین ایدر .. البته اوزمان یه معارضلریمزله قارشى قارشى به
کایرز ..

(ثروت فنون) ک بر سوزنی دها نظر عبرته قویمه‌دن
بوسطرلری بتیره مه یه حکم : اوده بی وجدانله تهدید
ایتمسیدر ، آه ، ایشته بوفضله در . شو حقد ، غیظ ،
نبض عالمنه وجدانی قاریشیدیرمغه قدر وارمایی بز ..
ولوکه آثارم اوروپا غزته لرندن اتحال اولسون ، اقتباس

اولسون بونده وجدانك نه دخلی وار! . مطبوعاً غمزه
 شمعی به قدر هیچ بر فائده اولمادی قیاس ایدلسه بیله
 ضررم اولدیغه — عدولر مجده — بر احتمال وار میدره؟
 خاق بی علامه طانی دیسه قباحتممیدر! . یازیلریمه
 باشدن باشه مراجعت بیورسون . هانکی سنده جهلمدن
 فریاد ، فطرتك محدودیتدن شکایت یوق . آهینه قاچ دفعه
 بو حقیقتی آجی آجی ادراک ایله قلمی قیرمق ایسته دمدی ..
 فقط بی . تسلی ایدن شو اولدی که بوشابنه چوغمزه .
 بلکه ده همزه مستولیدر . آراد شو فرق وار: بر قسممز
 بو حقیقتمز کور بیور ، آکلایور ، بر قسممز کور بیور ،
 آکلایور ز یوق ، یوق وجدان کی نازک ، دقیق فکولری
 بویله سفلی مناقشاتنه ایندیرمک ، اویله قورجالامق موافق
 حکمت دکل ، مع مافیسه وجدانله دائماً همزمان اوله رق
 شویتمی تلاوتدن ، لله الحمد ، بر لحظه کری قالمادم :

بنم محاسن عمرم اگر چه یک آذر
 امینم اویله که غالب کلیم . ساویمه

EK 2: REİS-İ HÜKÛMETİN KİTAPLARI

Elize Sarayı’nda bir balo, sarayı devr ü temaşa, reis-i hükûmete mahsus beytü’l-mesai, kütüphane, en güzel karin kitaptır, kütüphanenin aksamı, kitapların envaı, müfredatı, ufak bir mülahaza, hatime.

Reis-i hükûmetin ikametgâhında Elize Sarayı’nda her sene bir iki umumi balo olur. Fırsattan istifade ile bilet edinebilenler bu baloya giderler, geceyi birçok ekâbir ve eâzım arasında âlâ geçirirler. Talihin ufak bir müsaadesiyle bir kere ben de bu nimete mazhar oldumdu. Ehibbâdan bir zatın delaletiyle bir gece Elize Sarayı’nda üç dört saat geçirdimdi. Saray, debdebe, tantana hep mükemmeldi. Raks başladı. Fakat arkadaşım müsennen olduğu için raks etmiyordu. Ben de yalnız kalınca ana iktifa eyledim. Evvela etrafı şöyle bir dolaştım. Şahsen bildiğimiz tanıdığımız siyâsiyunu, üdebayı, fuzalayı aradık, gözden geçirdik. Sonra merdivenden yukarı çıkarak Madam Félix Faure’un salonunu ziyaret eyledik. Bizim gibi daha birkaç ziyaretçiler de vardı. Bütün o daire-i muhteşemeyi iyice seyrettikten sonra müzeyyen bir hücrenin önüne geldik. Kapıda bir nev mübaşir duruyordu. Bu hücreye girmek yasak mıdır? diye ondan sorarak: “Hayır efendim bütün daireler hücreler bu gece küşadedir.” cevabını aldık.

- Bu hücrede ne vardır?

- Bu oda reis-i hükûmetin beytü’l-mesaisidir.

- Reis her gün buraya gelir mi?

- Yarın saat altıda bermutat bu kapıdan girer.

- Bu akşamki baloya rağmen?

- Hiçbir balo buna mani olamaz. Félix Faure cenapları bütün sene her gün alessabah saat beşte kalkarlar, yıkanır, tıraş olurlar. Sonra iki üç saat bu me’mende çalışırlar. Bu esnada onları taciz etmek memnudur. Kitaplarıyla baş başa verirler, okurlar.

Bu mükâlemeden sonra arkadaşım çekiliyordu. Kulağına usulcacık: “Şu kitapları göremez miyiz nelerden ibarettir?” dedim. Bu sözümü mübaşir işitti. Hemen perdeyi kaldırarak:

- Buyrunuz giriniz, bu gece her taraf küşadedir, dedi.

Biz de büyük bir inbisat ile daireden içeri daldık. Araplar “el-mer’u yu’rafu bir karînihi.” Fransızlar ise galiba “dis-moi qui tu hantes, je te dirai qui tu es” derler. Türkler ise

“üzüm üzüme baka baka kararır” gibi refakate ait misalleri var ama bilhassa şu makamda ne dedikleri iyice hatırıma gelmiyor. Neyse, devrimizde bir insan-ı fazıl için en hoş, en emin karin kitap değil midir? Memalik-i mütemeddinede bir ferdi, kitaplarıyla, hatta geçenlerde dediğimiz gibi ceridesiyle tanımak mümkündür. Tabii Félix Faure, zevâidi haşviyatı bir kenara bırakarak bir hücreye kütüb-i mevcudenin lebni zaman zaman fırsat düştükçe okuyageldiklerini aldılar. Zaten kitapları görür görmez bu hakikatı anladık. Öyle âsar ki onlar olmayınca bugün bir hükûmet adamı adeta başını kaşıyamaz.

Evvela yazı masasının karşısında iki büyük tasvir var ki biri III. Alexander’ın öbürü II. Nikola’nındır. Reis her gün bu dairede başını kaldırdıkça bu iki sorunu görüyor demektir. Sağda solda ise üç büyük kütüphane duruyor ki hemen lebalepdır. Fakat kitaplar öyle güzel tasnif o suretle istif edilmiş ki hangisine olsa bilsühûle müracaat etmek, el uzatmak mümkündür. Bunlardan mesail-i hariciyeye taalluk edenler galiba en çok yer tutuyorlar. Evvel emirde gözüme: “Collection du recueil des traités diplomatiques par de Clerecq” ilişti. Bu bir nev külliyyattır ki asrımızda münakit muahedat-ı beynelmilliyi hemen umumiyetle muhtevidir. Bittabi reis-i hükûmetin belki her gün teftiş ettiği bir eserdir. İşte bir mecmua-i muahedat ki ciltlerden mürekkeptir. Hukuk-ı düvel ile tarih siyaset ile işgal edenlerimize daima lazımdır.

Saniyen: “l’europe politique contemporaine par Seignobos” bir tarih-i mücmel-i siyasi ki daha geçen sene neşrolundu. Bütün Avrupa hükûmetlerinin bir asırlık tarihçe-i siyasilerini tarz-ı idareleriyle beraber güzelce icmal eyler. Büyükçe bir ciltten takriben sekiz yüz sahifeden müteşekkildir. Fakat öyle malumat-ı müfide ve sahihayı öyle mucez bir surette camidir ki güzel bir destur addolunmaya şayestedir. Bu asrın hangi vaka-i siyasiyesine dair olursa olsun bu mecelle-i mücmeleden izahat-ı ciddiye alınır. Kırk elli kuruş kıymetinde olduğu için de bilsühûle edinilir. Seignobos zamanımızın en metin müverrihlerinden Sorbonne muallimlerindendir. Üslubu takririnden güzeldir. Bütün mesrûdatında vesaika istinat eyler. Muhakemat-ı tarihiye yürütmekten ziyade malumat-ı hakikiye bast etmeyi sever.

Salisen: “Histoire Diplomatique de la Guerre Franco-Allemande par Sorel” işte bir eser-i güzün ki mefkudu’l-emsaldır. Fakat bugün maatteessüf matbu nüshaları kalmadı. Tekraren de tab olunmadı. Geçen gün musahabe esnasında Sorel diyordu ki “Şayet bu kitabı sahaflarda bulursanız almamazlık etmeyiniz, bir fırsattır.” İki büyük ciltten müteşekkildir. 1870 muharebesinin en mükemmel tarih-i siyasisidir. Sorel o zaman hariciye memurlarından olduğu için galiba Tierre kitabet hizmetinde bütün Avrupa hükûmetlerini devrediyor, bugün Tierre’in fazlını kemalını teslim etmekle beraber meslek-i müverrihanesini hatta temmuz hükûmeti esnasında yani 1830’dan 1848’e kadar hele 1840 sularında belki III. İmparatorluk

zamanında bile meslek-i siyasisini en ziyade muahhize den Sorel'dir. Bu muahhizat bütün vesaike berâhine istinadendir.

Rabian: "La formation de la Prusse Comtemporaine." Bir kitap ki elbette Fransa reis-i hükûmetinin kütüphanesinde bulunmalıdır. Prusya iki asırlık bir devlet ki hemen Avrupa hükûmetlerinin en genci bununla beraber en muhkemlerinden biridir. Prusya'yı esasen vücuda getiren üç maddedir. Evvela krallar. Büyük Fredrich ile pederi gibi cihan değer krallar. Saniyen ordu. Salisen memurindir. Hükûmet memurları Prusya'nın terakkisine satvetine çok hizmet eylediler.

Suret-i garibe-i teşekkül ü tevessünden sarf-ı nazar 1806 hezimetinden sonra bu devlet nasıl toplandı? Hele bu asır zarfında nasıl büyüdü? Ne veche ile vasatî Avrupa'nın en büyük bir kuvveti oldu? Bütün bu hadisat-ı tarihiye cidden tettebbua şayestedir. Yine bu kabilden olmak üzere: "La formation territoriale des Etats de l'Europe centrale" unvanıyla Himly'nin bir telifi vardır ki sa'bü'l-mutalaadır. Amma tarih-i asrın hüsn-i tefehhümü için en metin bir esastır.

Hamisen: "Le recueil des traités de la Porte Ottomane", düvel-i aliyyenin mecmu-ı muahedatını da gözden geçiriyorlar. Umur-ı hariciye sınıfından sonra umur-ı müstemlekat sınıfı geliyor ki bu da birçok kütüb-i müfideyi şamildir.

Evvela: "La colonisation chez les peuples modernes" diye bir kitap var ki Paul Leroy Baulieu'nundur. Defeat ile şu sahifelerde bast eylediğimiz üzere bu zat zamanın maruf bir muktesididir. Şimdi Paris mebusu olmak istiyor. Namzetler sırasındadır. Fakat halktaki muhakemeye hayran olmaz mısınız? Bir taraftan böyle bir allame diğer cihetten ya bir herzevekil, ya gelişi güzel bir tacir, esnaftan biri. Allame birkaç rey kazanıyor. Ekseriyet ara öbürüne gidiyor. Hâlbuki Panama meselesinin kavanin-i iktisada tevfikân tehlikesini ta ibtidadan gösteren bu Paul Leroy Baulieu oldu. Böyle parlak zekâlar bir meclisin, bir encümenin şerefi demektir. Bahusus umur-ı maliye her devletin ruhu mesabesinde olduğu için keşti-i hükûmeti yok edenlerin böyle ulema-yı iktisadiyyundan olmaları ne büyük bir faidededir. Bu mutalaalar nazariyatça doğrudur, ameliyata gelince ahali meclis-i mebusanı şapkacılarla, canbazlarla hatta mugannilerle dolduruyor. Meşhur Tierr bir Baroda'ya Feluke bir Fabro'ya mağlup olmadılar mı? Öbürleri ulemadan fuzaladan idiler. Hele Tierr cihana şeref veriyordu. Berikiler ise dünyadan bihaber biçarelerdi. Hakka karşı halkın bazen bu cilveleri gariptir.

Stanley, Henry d'orleans seyahatnamelerine varıncaya kadar bu katta birçok kütüb-i nefise vardı. Fakat bunları uzun uzadıya tedkike zaman kalamadı. Umur-ı askeriye katında ise 1870 muharebesine dair epeyce âsar manzur oluyordu. Hele “Les rapports du grand état-major allemand” bilhassa göze çarpıyordu.

Félix Faure hazretleri geçen sene büyük manevralarda bulunarak bahusus askerlerle dağlara tepelere tırmanarak umur-ı askeriye de oldukça aşına mail olduklarını isbat buyurdular.

Bundan sonra mesail-i ictimaiye katı vardı ki epeyce kütübü muhtevi idi. Evvela: “Histoire des Classes agricoles en France par Dareste” malum ya, zamanımızda mesail-i ictimaiye bütün erkân-ı hükûmeti işgal eyliyor. Amele meseleleri bahusus Fransa’da herkesi düşündürüyor. O halde Félix Faure hazretlerinin kütüphanelerini kısmen de böyle âsar ile imla eylemeleri tabiidir. Yine bu rafta: “L’ouvrier Americain” diye bir cild-i kebir manzur idi. ki Levasseur’undur. Bu eser ahiren neşrolundu. Amerika’nın amelesine mesail-i ictimaiyesine dair en metin en hakiki malumatı camidir. Amerika Avrupa’dan her cihetçe ayrıldığı gibi bu hususça da ayrılıyor. Ne bir kısımdaki diğer kitapları ne de umûr-ı maliye, umur-ı hukukiyye katlarındaki âsarı tedkike artık vaktimiz kalmadı. Balo hemen hemen hitama takarrüb ediyordu. Bu hücreyi terk ederek aşağı kata inmeye mecbur olduk. Şuruplar, şampanyalar içtik. Son raksları temaşa eyledik. O latif musikiyi dinledik. Derken yine hepimiz bermutat reis-i hükûmetin önünden birer birer geçerek çıktık, gittik. Tuhaftır, Félix Faure hazretlerinin önünden geçerken insana öyle tebessüm ediyorlar öyle nevaziş gösteriyorlar ki güya senelerden beri herkese aşinalıkları vardır. Gurur ve azamet sahibi mübtela-yı şöhret biri olsa şu zatın bir ibtisam-ı mültefitanesini görünce hiç şüphe yok beni tanıyor” hükmünü derhal verir.

Bütün gece bir taraftan o latif balo, o hoş müsamere hatıramdan hayalimden aheste aheste geçiyor, diğer cihetten o mutantan o muhteşem kütüphane gözümün önüne geliyor, ağzımın suyunu akıtıyordu. Ah bu kitap merakı belki de bir illettir. Şu kadar ki o kitapları okumaya vakit yok. Bir avcı bir kitap meraklısına “Allah aşkına, her satın aldığınız kitabı okuyor musunuz?” der. O da “Siz her vurduğunuz avı yiyor musunuz? cevabını verir. Üstad-ı meşhur Schaefer’in o harikulade kütüphanesini geçen yaz hayretle temaşa edince o pirden: “Bu kitapları okumaya vaktiniz oldu mu? diye sordumdu da bana şu fıkrayı naklettiydi: “Ziya var ki ebedidir, gayr-i kabil-i telafidir.” İşte Schaefer de benim için böyle nevâdir-i kemalattan idi. İlâhi o ne fazilet, ne ahlak, ne bülent-fitrat idi.

Bu fazıl-ı cihan-kadrin bu cihan-değer kütüphanelerini şimdi satmak istiyorlar. Bu mezattan evvel emirde biz istifade etmeliyiz. Hele Türkçemize, Arapçaya, Farsçaya ait el yazmalarını o emsali bulunmaz âsar-ı nefîseyi hükûmet ele geçirmelidir.

Ali Kemal

İkdam, Nu: 1403 18, Muharrem 1316 -8 Haziran 1898

Ek 3: [Bir Alman'a Göre Fransa]

Paris Mektupları

Fransa

Bir Alman'a göre halen Fransa nedir nasıldır? mülahazat-ı umumiyye, hususiyye, Alsas-Loren bahsi, iki nev-i siyaset, bazı tafsilat, umur-ı siyasiyye, umur-i ticariyye ve sanaiyye ve ziraiyye, Fransa'da ecnebiler, mutalaat-ı acizanemiz.

Fransa'ya dair Alman ulemasından biri bir kitap yazmış ki hakikatte bir muahezenamedir. Müellif her sınıf her fen her meslek nokta-i nazarından Fransızları tasvir ediyor, fakat öyle tasvir ediyor ki hakikate ekseriya pek yaklaşıyor. Evvela şöylece bazı mülahazat-ı umumiye serd ediyor:

“Kuvvet-i tevsî kuvvet-i mukavemet ki bir kavim için büyüklüğünün başlıca muharrikidir, mihveridir, Fransa'da kırılmış gibidir. Varidat azalıyor. İhracat azalıyor. Etfal azalıyor. Sa'y u ictihad azalıyor. Hiss-i hükûmet, hiss-i adalet, hiss-i din azalıyor. Tesviye-i umur-ı ibâdahürmet ü muhabbet azalıyor.... Mesarifat çoğalıyor, ithalat çoğalıyor, ne çare, zaaf böyle olur. Zavallı Fransa halk-ı mütevassıtı! Biçare Dodo! Sana çelik suları, kuvvet hapları, balık yağları gerektir. Ne ki birkaç çocuğun daha olabilsin. Ta ki birkaç iş daha görebilesin.”

Bu ağır sözlerin bir kısmı mübalağadan ari olmasa da kısm-ı diğeri az çok doğrudur. Mesela tevellüdat bahsi! Kimse inkar edemez ki Fransa'da nüfus azalıyor. Valideler gittikçe çocuk doğurmaz kızlar günden güne evlenemez oldular. Erkekler ekseriyetle maddi ve manevi suistimalin tesiriyle sinn-i kemale varmadan illete mübtela oluyor. Bundan maada bu mülkün garip bir adeti var. En zengin aileler bile iki nihayet üçten ziyade evlat istemiyorlar. Bunu için de mühlik bir çare buluyorlar. Çünkü evlat çok olursa servet inkisama uğrar. Servet ise ağılebiyetle bir Fransız'ın canıdır, emel-i hasıdır. Fransız nakdi çok sever, tasarrufa fevkalhad riayet eyler. Bu evlat bahsinde bir de İngilizleri göz önüne getiriniz. Ne büyük tezat! Her İngiliz ailesinin başlıca maksudu evlada malikiyettir, mazhariyettir. Beş olsun on olsun yine böyledir. Ekber evlada nail-i irs olur, riyaset aileye geçer, öbürleri sinn-i bülûğa erir ermez paçaları sıvarlar. Para kazanmak, servet edinmek, adam olmak için dünyanın bir başından öbür başını boylarlar. Maksuda ererler. İşte Anglosakson kavminin bilhassa İngilizlerin en büyük faziletleri, meziyetleri bu noktadadır. Bir Fransız kabil değil bu teşebbüs-i dilîrâneye cüret edemez. Tonkin, Senegal gibi bazı müstemlekana gidecek olsa bile hükûmetten memuriyet, muavanet, himayet bekler. Arada şu büyük fark varken Fransa

ticaretçe servetçe İngilizlerle zor rekabet eder. Esasen fitrattan mütevellit olduğu için bu farkı gidermek de hemen hemen muhaldir.

Bundan sonra o Alman müellifi şu mülahazat-ı hususiyyeyi serd eyliyor:

“Her sene Fransızlar’ın yaygaraları hafifledikçe hafifliyor. Bu gün sağdan soldan şayet vatanperverlik alameti olarak zırlıtı kopacak olursa ekseriyetle Fransa halkının bile istihzalarına hedef oluyor. Ah, artık o mukabele o intikam davalarından eser kalmadı.”

Bu söz nice bir nokta-i nazardan hak ve hakikate asla tevafuk etmez. Fransızların öteden beri iki büyük siyaseti vardı. Biri siyaset-i tevsidir ki birinci ve üçüncü Napolyonlarınkidir. Diğer siyaset-imuhafazakârane, adetperestanedir. Fransızcada ötekine politique d’ex tension berikine politique conservatrice ou traditionnellerler. Birinciye göre Fransa büyümelidir. Bunun için ne yapmak lazımsa yapılmalıdır. Hin-i hacetteAvusturya’ya, ya Prusya’ya ya Rusya’ya meydan vermeli, el uzatmalıdır. Ta ki Fransa büyüsün. İkinciye göre ise bir rakibe meydan-ı fırsat vererek büyümekten ati için gaileler hazırlamaktan ise Fransaya hâlihazır muhafaza etmek evladır. Bu son siyasetin kıymet-i vahimiyeti vukuat-ı ahire ayanenispat eyledi. Üçüncü, Napolyon Fransa’yı büyütme Belçika’ya el uzatmak hayal-i hamıyla Prusya’ya öyle meydan verdi. Saduva’ya [?] saireye öyle göz yumdu ki ati için Fransa’nın başına işte şu Almanya gailisini açtı. Bununla da Alsas Loren’i elden kaçırdı. Bu dersten mütenebbih oldukları için Fransızlar’ın akılleri, fazılları artık bu fütühat fikrini hiç kale almaz oldular. Hattabüyük bir fırsat ele geçirmeyince Alsas Loren’i bile istirdat etmek çaresini pek düşünmezler. Bu da katiyen bir sükût bir inhitat alameti addolunmaz. Zaten Fransızların chauvininisme dedikleri vefret-i vatanperestîekseriya kof kuru yaygaralardan ibarettir ki puf böreğine benzer; o derece yufkadır. Hakiki vatanperverlik hilm u sükûnet ile pûşîdedir ki zamanı gelmeyince izhar-ı alâim eylemez. Zaten hilm ü sükûn kudret alameti değil midir?

Beyt-i meşhuru yok mu? Ancak hilm-i humari dedikleri meskenet makbul değildir ki o da peygamberin kailini *lâ faddellâhu fâke*³⁵ kavlı-güziniyle taltif eylediği:

Ve lâ hayru fî hilmin izâ lem yekun lehu

*Bevâdiru tahmî safvehu en yükeddera*³⁶

³⁵ Allah ağzını bozmasın. Ağzına sağlık.

³⁶“Kişinin haysiyetinin kirlenmesine engel olmuyorsa o yumuşakbaşlılıkta hayır yoktur.” Beyit sahabe şairlerden Nâbiga el-Ca’dî’ye aittir.

beytinde râna vasf olunmuştur.

Nana hikayesinde Zola'nın hatimeye doğru tasvir eylediği üzere 1870'de Almanya ilan-ı harb edilir edilmez Paris sokaklarında bir sürü halk "Haydi Berlin'e haydi Berlin'e" diye bağrışır fakat sonra izmihlaldegördüğümüz gibi daha yarı yolda harpten yırlarlar, bıkarlar. Muharebe-i ahirede bazı Yunanîler de böyle yapmadılar mı? Türlü türlü yaygaralarla Paris sokaklarını haftalarca dolduran Kefalonya kahramanları Belçika'da soluğu aldılar. Gaile-i vegâ mündefia oluncaya kadar o havalide oturdular. Hülâsa Alsas Loren'i istirdat edeceğiz, etmeliyiz diye artık bağırmadıkları için Fransızları muaheze etmek o kadar musib olmasa gerektir."

Fransa siyasetine gelince Alman âlemi şu sözleri söylüyor:

"Parlemento dedikleri mecaliste ne siyaset-i milliye arayınız ne de başka bir siyaset-i cedide. Bunların yegâne meşgaleleri adi senlik benlik patırtıları, menfaat-i şahsiye mücadeleleri bir sürü sahte intihap cidalleridir." Bu cihet bence mahz-ı hakikattir. Hele endişe-i intihap yok mu? Bir mebusun ruhudur, canıdır. Bunun için adl ve insafı hatta cihanı fedaya hazırdır. Dreyfus işi bu iddianın en celi burhanıdır. Bence mebuslar var ki bu mahkumun masumiyetine esasen, vicdanen kani oldukları hâlde intihap endişesiyle mösyöleri sevmeyen müntehabların havfıyla hilaf-ı vicdan beyan rey ediyorlar:

"Böyle gecenin hayr umulur mu seherinden?"

Fakat en tuhafı hükûmet memurluğu için Fransızlar da yüz gösteren iptilaya dair Alman müellifin şu mutalaatıdır:

"Şehirde pancardan şeker ihraç ve imal etmek köyde pancar zer' etmekten daha kolaydır. Bir tezgahın arkasından bu şekeri satmak elbette bir kat daha kolaydır. Bir kalemden bu sanışın muamelat-ı tahririyyesini yürütmek ise hepsinden kolaydır. Hükûmet hesabına ala ayakları ısıtmak bir masa başında gel keyfim gel diye gazete okumak ay nihayetinden şekere imalından tarh olunan vergilerle rûsum ile maaşları der ceyb etmek hiç zahmete meşakkate mütevekkif değildir. İşte Fransa'nın hâlet-i ziraiyye ve maliye ve sanaiyyesinin sebep-i hakikati! İşte bunun içindir ki köylü tarlaları terk ile fabrikalara hicret ediyor. Bunun içindir ki halk dükkanlarından tezgahlarından kalemlere dairelere doluyorlar. Fransa'nın ticaretine gelince Biz Almanlar Paris emtiasının ihracatıyla meşgüz! Ah, zaman ne kadar değişti. Şu ahvaline karşı Fransa'yı istihfafta hakkımız yok mu?"

Bir kere de Fransa'daki ecnebilere dikkat buyrulsun: Fransızlara lağımcılık, kuyuculuk gibi güç ve kalilü'l-kesb sanatlar için İtalyanlar gerektir. Sanayi-i saire, bankalar, umumiyetle

ticaret içinse Almanlar, Belçikalılar, İsviçreliler lazımdır. İşsiz kalmış Fransız amelenin miktarı on bini yirmi bini buluyor. Maamafih şayan-ı dikkattir ki Paris'e gelen bir Alman çok vakit elleri bağlı kalmaz. Bunlardan ne kadarını biliyoruz ki Fransa'ya gittiler, derhal bir iş buldular.

Günde sekiz saatten ziyade çalışır, söz dinler, iş vazife bilir, ameleyle ihtiyaç oldukça Almanlar için Fransa'da iş var demektir. Bu ihtiyaç ise daimdir.

Alman müellifin şu son mutalaaları baştan başa doğrudur. Baştan başa Fransızlar için ibret-amizdir. Bunları göz önüne getirerek Fransa şu nekaisi ıslah eylerse Arab'ın:

'idâye lehüm fazlun aleyye ve minnetün

felâ ezhebe'r-rahmânu 'anni'l-e'âdiye

hüm bahesû an zilleti fectenebtühâ

*vehüm nâfesûni fectesebtü'l-meâliye*³⁷

hükm-i belîğine tevfiik hareket eder. Paris'in en büyük hotellerine şöyle bir göz gezdirilse görülür ki hizmetçilerin garsonların çoğu Alman'dır. İsviçrelidir, İngilizdir, niçin! Çünkü bunlar Fransızlardan ziyade hotel sahiplerinin işine gelir de onun için! Evvela daha çok daha güzel çalışırlar. Saniyen, hizmete sekte veren o türedi siyasiyat bilmezler. Salisen şöyle böyle birkaç lisana aşınadırlar. Bir Fransız ise bu mezayaya malik olmadığından maada kafasını ya Reushfeur yahut ona mümasil bir sitiz-cûnun sünühât-ı müzacesiyle çığırından çıkarır. Cihana karşı zahiri ve batını bilâ-sebebe izhar-ı şiddet ve hiddete başlar. Derken hizmet ve vazife alt üst olur. Zaten bir iş ki istekle rıza-yı fıkır u kalb ile görülmez, hiçtir, işe benzemez.

İşte bütün bu tenkidat pek nâ-reva olmakla beraber ekseriyetle doğrudur. Bir insana olduğu gibi tıpkı bir kavme de sade zekâ fitnat kifayet etmez, itaat de ister, sebat da ister metanet de ister. Bunlar olmazsa ötekine de sakite gelir. Cemiyet şiraze-i intizamını kaybeder. Söz ayağa düşer. Yine Dreyfus işi bu hâlet-i perişanın parlak nümunesidir. Geçen Perşembe günü encümen-i danişte reis bu münasebetle nutkunda bu meseleye ufak bir telmihte bulundu. Bir nükte sarf etti. Bir şerare-i şetaret gösterdi. Dreyfus'un lehinde bulunan miralay Picquart'ı tiyatro oyunlarında görülen meskerlere benzetti. Hepimiz bu Dreyfus davasını dikkat ve sabır

³⁷ "Düşmanlarımin benim üzerimde lütufları minnetleri vardır. Allah düşmanlarımin benden esirgemesin. Onlar bende beni küçük düşürecek hatalar aradı. Ben de onlardan kaçındım. Onlar benimle yarıştılar; ben de böylece yüksek yerlere ulaştım." Ebu Hayyan el-Endelüsî.

ile takip ettik. Ŗu miralayın hareketinde mertlikten hakikate muhabbetin h lase necabetten maada ne gördük! Hâl, hakikat böyle iken koca bir encümen-i daniş reisi o tahkiri savurmamalıydı. İşte bütün bu ahval madalyonun ters cihetidir, Fransızlığın  irkin tarafıdır. Kitabından ancak bir cüz-i kalilini h lase edebildiğimiz şu Alman müellifi Doktor Rommel ise son fırsattan istifade ile bütün o çirkin noktaları insafsızcasına cem eylemiş. Ortaya  yle müthiş bir hicivname atmıştır ki Fransızların fuzalasını, ulemasını, hiç şüphe yok ki t l müddet düşündürür.

Ali Kemal

 kdam, Nu. 140621, Muharrem 1316 - 11 Haziran 1898

EK 4: İTİRAF-I CÜRM

İkdam'ın dünkü nüshasında Paris muhabiri Ali Kemal Bey'in "Cinayetlerim" serlevhasıyla yedi sütunluk bir makalesi münderiçtir. Bu makale *Servet-i Fünûn* refikimizde neşrolunarak *Sabah*'a "Günde Bir İntihal" serlevhalı zeyli nakledilen ve Hüseyin Cahit Bey'in mahsul-i eser-i kalemi olan mukabeleye karşı Ali Kemal Bey'in yazmaya başladığı mufasssal cevabın birinci kısmını teşkil ediyor.

Hüseyin Cahit Bey ile Ali Kemal Bey'in arasında tahaddüs eden münakaşa-i kalemiye malumdur. Bu mübahase-i ahire Ali Kemal Bey'in kendi mahsul-i fikri ve eseri-i kalemi gibi Avrupa gazetelerinden tercüme ettiği ve *İkdam*'a gönderdiği makaleler üzerine celb-i nazar-ı dikkatten münbaistir. Bunu da karilerimiz bilirler.

Ali Kemal Bey'in dünkü makalesini yahut makalenin birinci kısmını okuduk. Düşündük... *İkdam*'ın Paris muhabiri ne diyor? diye bize sorarsanız şöyle hülâsa edebiliriz:

"Yazdıklarım bir cürm, belki de bir cinayet addedildi. Şahsıma uzun uzadıya müdafaa edeceğim matbuatımızın tabiat ve mahiyetine dair sözler söyleyeceğim. Bunlar karilere fayda verecek şeylerdir.

Servet-i Fünûn benden yazı istedi. Ben para istedim. İstedğim parayı çok gördü. Yazılarımdan vazgeçti. Bundan dolayı *Servet-i Fünûn*'un bana garezi var. *Sabah* benden yazı istedi. Ben para istedim. Parayı çok gördü. Yazılarımdan vazgeçti. Bundan dolayı *Sabah*'ın bana garezi var? Diğer gazeteler benden para istediler, parayı verdikçe de aldılar.

Meslek-i ilm u edebimi tefsirden evvel Avrupadaki hayatımı tafsil edeceğim: Âdemin dava-yı irfanı hüccet-i hüsrandır. Fakat ne çare?

Paris'e geldim. Mekteb-i hukuka gitmeye, Sorbonne Darülfünununa ara sıra uğramaya, *İkdam*'a yazı yazmaya başladım.

Bir mekteb-i âlimizde azıcık tahsil gördümdü. Resail-i mevkute ile epeyce âsar neşrettim. Muharrirlerimiz arasında mehcurlardan mensilerden idim. O kadar adilerden değildim. Avrupa'ya gelince cehlîmi anladım. Şaştım. Yani memleketimizdeki mektepde hiçbir şey öğrenmediğimi anladım. Hem tahsile hem de para kazanmak için tahrîre başladım. Tahririmin nakil ve tercümeden ibaret olacağını söyledim. Karihadan yazı yazdım. Nasılsa karilerimiz bunları sevdi. Bana da gurur verdi. Benim için bu yazılar gazete sütunlarını doldurmak için bir tecrübe-i kalemdi. Ağrebü'l-garâib! Şu yazıları halk kemal-i zevk ile okusun. Matbuatımız için bilhassa *Servet-i Fünûn* için bir zül değil mi? Herkes

Servet-i Fünûn'u okumadı, benimkileri okudu beğendi. Makalelerime reng-i irfan vermeli, meslekime dökülmeli idim. Günde Bir İntihal diye tezyif ettikleri veche ile gazetelerden almamalı idim. Ben acizim. Henüz talebe-i irfanım. Belli başlı bir gazete muharriri değilim. İnsaf edin. Ben her vakit itiraf ettim. Bağurdım. Gazetelerden naklediyorum, derslerimden iktibas ediyorum dedim. İntihal ettim. Tezayüt eden ilm-i kemalimle bunları bezemeye de çalıştım. Servet erkân-ı kiramına hitaben, bütün kariin bu yazılarımı müfit buldular da siz niçin anlamamazlığa geliyorsunuz. Veleve ki sade mektep çocuklarımızın teşhiz-i ezhanına hizmet etmiş olayım. Senelerce sahifeler zeminler doldurdum. Niçin bu mesaimi müstehik-i teveccüh görmüyorsunuz? Aleyhime niçin yürüyorsunuz? Makalelerimin başka hiçbir meziyeti olmasa bile vüzuhu var. Bana şöhret kazanma sevdasına düştü diyorlar. Aman ya Rabbi! Ben gece gündüz göz nuru dökerek hazain-i irfan-ı Osmaniye'ye –Ali Kemal Bey'in Paris'e gider gitmez cehlini idrak ile burada bulunduğu müddetçe hiç istifade edemediğini itiraf eylediği bu hazain-i irfana- nakledeceğim. Yine böyle siteklere uğrayacağım. Ben gazetelerden intihal ettim. Tercüme ve iktibas ettim. Gazetelerden nakliyata hukuken mesağ var. 1892'de Paris'te bir encümen teşekkül etti. Gazetelerden bilatasrih intihale cevaz verdi. Şimdi imtihanlarım var. Biraz nefes alır almaz birer birer cevap yazacağım.

Muarızlarımla can ciğer arkadaş idim. Birden ne oldu da bana hasm-ı edep oluverdiler. Kalemimden bu arkadaşlarım için medihalar döktüm. Onlar benim layenkatı medaihime bakmadılar. İzhar-ı infiale kapıldılar. Ben buna akıl erdiremedim. Birine sordum. Seni çekemiyorlar dedi. Acayip! Benim nem var nem olacak. Çok serkeş tabiatım var. Kalemce, fikirce, edepce, istiklale meylim var, dikkatim var. Mevki kazandım. Yazdıklarım lüzumundan fazla iltifat gösterildi. Tercümelerimin akın akın faidesi var. Kaht-ı rical sırasında hatırı sayılır bir muharrirdim. Hem de daha mümarese-i kalemiye devrindeyim. Sene-i atide cidden telifata başlayacağım. Matbuatımızın mümarese-i kalemiyelere ihtiyacı var. Canım, niçin bana tariz ediyorsunuz? Ehl-i dil bir birini bilmemek insaf değil!

Sabah, bana niçin acıyor? Bende say ve zekâca bir tezellül mü gördü? Makalelerimin beşi onu yüzü tercüme de olsa iyi tercümedir. Bana yalnız edebiyatta behren var dediler amma öyle değil. Hukuk-ı düvel imtihanında muallim beni takdir etti. Sözümüne inanmazsanız kendisinden sorun. Ali Kemal Bey üstadın adresini de veriyor. Fakat Ali Kemal Bey'in imtihanda kazandığı aliyyülâlâ numaraya kimse inanmazlık etmiyor. Siz sormazsanız *İkdam* sahib-imtiyazı sorsun. Benim elimden gelen başkalarının elinden gelmedi. Beni kıskanıyorlar. Çürütmek istiyorlar. Ben eserlerim tercümedir diye itiraf ediyorum. Artık takip etmek yakışmaz. Tercüme fena ise onu söyleyin. Keşke benim gibi bir iki müntehil daha olsaydı.

Ali Kemal Bey'in makalesi *Servet-i Fünûn* ve *Sabah*'a karşı taarruzlar, tecavüzler bertaraf edilse; çok söz söylemiş olmak izhar-ı gurur ve medaih ve müdafaa-i nefis kasdıyla iltizam edilen zevâid tayy olursa hülâsa ettiğimiz surete müncer olur. Kariin-i kiram bunu nazar-ı teemmüle alırsa görürler. Ali Kemal Bey iktibas ve tercümeyi de intihali de tasdik ve itiraf ediyor. Yalnız tahsil ve talim arasında pek az vakit bulunduğunu bu vakti de nakde tahvil etmek için çalıştığını söylüyor. Yazdığı eserlerde birçok intihallerde iktibaslarda bulunması tabii olup bundan dolayı adeta kendisinin mazur ve şayan-ı afv görülmesini zımnen rica ediyor.

Öteden beri yazı yazdığı sahaifte iltizam ettiği usul ve mesleke teb'an yine gurur ve tefahurden kendini alamıyor. Cidden yazı yazmaya başlayacağını söylüyor. Evvelce de hayırhahane bir savtta söylediğimiz hâlde gareze hamlolunmuş idi. Ali Kemal Bey henüz ciddi yazı yazmaya vakti ve tahsili gayri müsait olduğunu madem ki kendisi itiraf ediyor Bekâm buyruluncaya kadar para kazanmak mecburiyetiyle yazı yazdığı ve rast gele tercüme, iktibas, intihalde bulunduğunu da saklamıyor. Niçin bir üstat, bir müdekkik, bir münekkik-i kâmil gibi görünerek öteye beriye tarizata pek çok vakte, pek çok vukuf-ı tedkike ihtiyaç gösteren tenkidata başladı? Biz kendisine söylemiş idik, tekrar ederiz: Şimdi bir üslub-ı latif ile tercümeden başka bir şey yapmaya vakti ve kudreti müsait değil ise bu daire dâhilinde hüviyet-i edebiyesini muhafaza etmeli, hırs-ı şöhret dâiyesiyle bu daireyi gayri müsait bir kuvvette ikmal-i tahsilden evvel tevsia çalışıp haysiyet-i edebiyesini haleldâr eylememeliydi.

Şu küçük mutaladan sonra makale-i mufasssalanın yedi sütunluk medhalinde bize tealluk eden cihetlere cevap verelim:

Servet-i Fünûn sahib-imtiyazı Ahmet İhsan Bey'in arasındaki muhabereye karışmak istemeyiz. Elbet buna karşı refikimiz cevabını verir. Ancak akıl ve mantika muvafık göremediğimiz bir cihet var! Ali Kemal Bey'in *Servet-i Fünûn* sahib-imtiyazı Ahmet İhsan Beyle on on beş senelik hukuktan refakatden bahsediyor. *Servet-i Fünûn*'da Hüseyin Cahit Bey imzası altında Ali Kemal Bey'in âsarı tedkik edilmekle bu refakat ihlal edilmiş olmaz. Fakat Ali Kemal Bey bundan bahse lüzum görmüyor, kendisini bu hukuk ve refakati paymal edecek isnadata kalkışıyor!

Sabah'a gelince, yine dünkü makalede Paris muhabirinin taht-i itirafında olduğu gibi Paris'e ibtida-yı muvasalatla kedd-i yemin ile geçinmek için ücret ile yazı yazmaya muhtaç bulunmuştur. Bu da ayıp değildir. Ancak bir büyük zatın vesait-i dostanesiyle Ali Kemal Bey'in gazetemizde yazı yazmasını ibtida biz kendisine değil kendisi bize teklif etmiştir. Bu

teklifte yukarıda söylediğimiz gibi mazur idi. Biz şeraitini istifsar ettik. İhtimal vazife-i tahriri ve bunatekabül eden istifade-i maddiyyeyi tevsi fikriyle diğer gazetelerde yazı yazmak şartıyla *Sabah*'a makale göndermeye hazır bulunduğunu söyledi.

Bugün kendisinin itiraf ettiği noktayı, mahzuru biz ta o zaman nazar-ı im'an'a almış, üç gazeteye birden yazı yetiştirmeye çalışan hem de henüz tahsil ile meşgul olup tedkik ve tettebbua vakt u zamanı pek mahdud olan bir muharririn âsarında kısm-ı azamı tercüme, iktibas, intihal olacağını tahmin etmiş, bu külfete hacet göstermemiş, vazgeçmiş idik. Tahminimizde isabetimiz bugün zahir oldu. *Sabah*'ın Paris muhabirinden aldığı mektupların musanna olduğunu Ali Kemal Bey iddia ediyor. Tasniden maksat iktibas, intihal mi? Bilfarz bu iddia sahih olsa bile Ali Kemal Bey tarafından dermeyanı bâdî-i hayrettir!

Bugün tezahür eden bir hakikati evvelce tahmin edip teklifini kabul etmediğimiz için Ali Kemal Bey'e karşı bir hiss-i gazele mütehassis olmamıza nasıl ihtimal verilebilir?

Ali Kemal Bey cevab-ı mufasssalının yedi sütunluk medhalinde aczini itiraf ile beraber âsarının kısm-ı azamını tercüme ve iktibas olduğunu söylüyor. Muarızları başka ne söyledi? Biz kendisine ne söyledik? Garezi bize isnat ediyor. Hâlbuki Ali Kemal Bey müdafaaya ihtimal göremeyerek "Henüz ben talib-i irfanım, böyle iktibas ve tercüme ile işgalimi mazur görün, ileride kemal-i tahsil edip istediğiniz gibi ciddi makaleleler neşrine çalışacağım." diye itirafta bulunuyor. Hâlbuki *İkdam* birkaç gün evvel neşrettiği makalede muhabirinin vekil-i müdafii sıfatıyla ortaya atılmış, terbiye-i kalemiyeye yakışmayacak isnadat ve tarizata başlamamış idi. O makale bir nişane-i gazez değil de bizim Ali Kemal Bey'e o derece bâlâ-pervaz olmamasını, bizi ve kariin-i Osmaniyyeyi iğfal etmemesini tavsiye ve ihtar etmemiz mi bir eser-i gazezdir? *Sabah*'ın Ali Kemal Bey'e karşı izhar-ı teessürü bir ihtar-ı hayrhahaneden ibaret idi. Bunu tekrar ederiz. Ali Kemal Bey'in atide neşrinden ümidvar olduğunu makalat-ı cedidesinde bugün iltizam ettiği meslekte devam ederek bîhad ü payan olan tefahürünü âlem nazarında haklı göstermeye muvaffak olamayacağını ima ve şimdiden kendisini ikaza çalışmış idik. Bir talib-i irfan olan tahsile hasrettiği zamanından intihaz-i fırsat ile yazı yazmaya çalışan bir zata hiçbir insanın salim olmayacağı kusur ve noksanı göstermek onun hiçbir zaman zevâlini istemek değil, belki cidden kemalini arzu etmektir. Ali Kemal Bey'in maatteessüf bu hüsn-i niyeti takdir etmediği gibi bizi kendine rakip gören ve Paris muhabirine hasud addeden *İkdam* da bunu idrak edemiyor.

Ali Kemal Bey heyet-i ittihadiyye-i edebiye ve fenniyyeye dair Paris'te 1896'da teşkil eden encümen-i beynelmilelde gazetelerin mündericatı hakkındaki mukarrerattan başka

isnatgâh bulamıyor. O mukarrerata biz de vakıfız. Gazete mündericatından maksat havadis-i ruzmerredir. O mukarrerat bir kaide bir kanun şeklinde ise Ali Kemal Bey ilm-i hukuk talibi sıfatıyla bunun tefsir ve izahına muktedir olmalı idi. O mukarreratı bir daha tedkik etsin. Hiç olmazsa akıl ve mantık dairesinde düşünsün. Bir gazetenin bir makalesini iktibasa mesağ verilsin, fakat bir muharririn imza tahtında neşrettiği ve sırf müşahedatını tasvir ve hikaye eylediği makalesini ahirin nefesine hasretmesine o muharririn adeta şahsını intihal eylemesine müşahedatını, efkârını kendi malı gibi göstermesine hiçbir kanun hiçbir kaide mesağ vermez. Akıl ve mantık cevaz göstermez. Bu hâl mayuptur. Bunun ihtarı gareze mahmul vesile-i tefahür olamaz, belki mucib-i intibah olur.

Ali Kemal Bey uzun uzadıya yazı yazacağını söylüyor. Kendisine cevap verecek olanları *Sabah* sütunlarına davet ediyor. Bu noktada kendisiyle hemefkârız. Sütunlarımız erbab-ı iktidarın makalatına küşadedir. Maksat teali-i hakikate hizmet, binaenaleyh halisanedir.

Âlem-i edebiyatımızda bir mevki-i mahsus ve muhteşim eşgal buyurmuş olan edib-i nezahet-perver saadetli Halit Ziya Beyefendi'nin gönderdikleri makale-i cevabiyedir ki derciyle tezyin-i sütun eyliyoruz:

Ali Kemal Bey'e:

Hüseyin Cahit'in Hikmet-i Bedayi silsile-i makalatına bir lahika-i tabiiyye olarak ilave edilen size ait bir fıkradan başlayıp bugün *İkdam* sahaif-i vesiasını heman baştan başa imla edecek derecede ittisa eden bahse nasıl olup da karıştırılmış olduğuma iyice hayret ettim. İbtida-yı şebabımızdan bed' ile siz böyle saha-i matbuata atılincaya kadar can ciğer arkadaşlarınızdan biri olmak üzere yine sizin tarafınızdan irâe olunan ve sizi daima sevmiş olduğu gibi hiçbir zaman sevmekten de halî kalmayan Halit Ziya'nın işte siz öyle saha-i matbuata atılalıdan beri en umulmaz fırsatlarla bîşüphe bir hatıra-i muhabbet olarak istihkak kesbedilmemiş temdihat arasında ufak tefek tarizata hedef edilmek üzere kalemize dolaşıp duruşuna nazaran sizin bir ateş-pare-i celadet şeklinde saha-i matbuatı kendinize cevelangâh-ı şiddet ittihaz ederek etrafa müthiş yıldırımlar yağdırdığınız bir sırada birkaç şerare-i hiddete uğraması vakien müstebat değildi. Cinayetlerim serlevhasıyla başlayıp birinci makalenin sonu ihtar-ı tehdit-âmiziyle ancak pezîrâ-yi hatime olabilen yedi sütunu aşkın bir makalede hiddetinize tercüman olmayacak bir kelime bile sarfına muktedir olamayan sizin kudret-i şiddet-i tab'ına, hararet-i demine, tuğyan-ı fikrine mağlup bir refika-i kemal-i itidal-i dem ü sükun-ı kalemle cevap verebilmek pek müşkil olmakla beraber piş-i nazarımda bütün hatırat-ı

vedadiyeden müteşekkil bir mebnâ-yı metin ve derun-ı vicdanınımda olanca iftar-ı tabiatınızla beraber hakkınızda amik bir hiss-i takdir payidar olduğundan şu iki kuvve-i mülhimenin sanihatıyla bir zemin-i asayiş üzerinde icale-i hâme edebilmek itminanıyla makalenizin bazıcıhâtına dair serd-i mutalaa edeceğim:

Bütün makalenizden bir fikr-i esasi tereşşüh ediyor ki o da Halit Ziya'dan Süleyman Nesib'e ve Hüseyin Kazım'dan Hüseyin Cahit'e kadar aleyhinizde müteşekkil bir fırka-i muaraza bulunduğu zehabınızdır. Sizin için böyle li-garezin ve bilistişare teşekkül etmiş bir fırkanın mevcudiyetini farz etmekten ise şu sırada hedef olduğunuz itirazatı dediğiniz vechiyle ekalliyeti değil sizin nezdinizde haiz olmamaları lazım gelen kıymet u ehemmiyet itibarıyla ekseriyeti teşkil eden bir fırka-i erbab-ı mutalaa üzerinde hüviyet-i edibenizle o hüviyetin tarz-ı istimalinden mütevellit tesiratın bir lisan-ı müfessiri olmak üzere telakki etmek daha tabii iken bilmem ne için biri Karaman'da biri Bursa'da, daha ötekiler her kıtası ayrı bir şehre benzeyen lüle-i hayatiyesi iki dostun tesadüfî sizin Paris'ten burada vücudunu haber verdiğiniz o rüfekanızdan biriyle muhaberenizden daha ziyade tehirat ve müşkilata uğratan İstanbul'da dağınık yaşar refikleriniz arasında müteşekkil bir fırka-i muaraza vücuduna haml etmek mutlakan tesirat-ı ihtizaziyyesi hareket-i eseriyyeden nazikter asaba ve bu asabın perverde-i tabiiyesi addolunacak derecede bir dimağa tevakkuf eder ki ciddiyet-i iştiğalatınıza hürmeten sizi bundan varestе görmek arzu ederim.

İşte size sarahaten ve katiyen beyan ve temin ederim ki size kaşrı yazılan şeylerin hiç biri farz ettiğiniz rüfeka arasında istişare ve müzakere üzerine yazılmamıştır.

Bunu size farz ettiren şey rüfekanızdan biri olmak üzere haber verdiğiniz zatın benimle bir tesadüfünde *Juliet'in İzdivacı* tercümesine bilasebep ilave etmeye lüzum gördüğünüz mukaddime hakkında istifsar-ı mutalaa etmesine karşı tarafımdan serd olunan mutaalanın hemen aynı aynına Hüseyin Cahit Bey'in lahika-i malumesine mutabakatı imiş. Emin olunuz ki Hüseyin Bey yazdığı şeyler için başka biri tarafından istiktab-ı efkâr olunmamasına müftekir olacak derecede pes-revân-ı erbab-ı kalemden değildir.

Mutalaalarımızın tetabukuna gelince: bundan daha tabii bir şey olamaz, çünkü siz Halit Ziya'nın üzerinde hasıl ettiğiniz tesirin aynını Hüseyin Cahit'te de icra ediyorsunuz. Tevfik Fikret, Cenap Şehab, hatta bu isimlere yabancı gibi duran rüfeka-yı kalem hatta âlem-i matbuata büsbütün bigâne olup erbab-ı mutalaa arasında haiz-i temyiz olmakla kıymettar olan nice nice zevat üzerinde de aynı tesiri hasılediyorsunuz. Emin olunuz ki bugün siz bir makale-

i tasviriyeye mevzu olarak erbab-ı kaleme teslim olunsanız hakkınızda yazılacak mutalaanamelerin yüzde doksanı Hüseyin Cahit'in makalesine mümasil olacaktır.

Siz uzaklarda olduğunuz ve hasebü'l-beşeriye samia-i gururunuz daha ziyade hoş-ahenk gelen teminata daha kolay iltifat ettiğiniz için imzanızın âfâk-ı matbuatda bir suver-i sıyt-ı itila hâlinde mesami-i metâli'ini terane-i şöhretinizle doldurduğunu rivayet eden rüfekanızın iğfalatını bazı tarizat-ı muhakkaka ile sizi ikaz etmek isteyen hakikat-gûyane tercih ediyorsunuz.

İşte o iğfalkâr muhibbanızın size tevliid ettikleri bir fikr-i gayri müeesses ile *Servet-i Fünûn* muharririni sizi çekememezlikle itham eyliyorsunuz. Makalenizin aşağısını yukarısını okuyanlar bu çekememezlik tabirinin haset makamında kullanıldığını anlarlar. Bu kelimeyi bu manasıyla kullanmakta haksızsınız. Eğer meselede çekememezlik mefruz olsa bu kelime bütün kuvve-i manasıyla sizin tarafınıza atf-ı imale edilmek daha muvafık-ı hakikat olur zannederim. Çünkü bugüne kadar sizin yazdıklarınızla şu son zamanlarda size karşı yazılanlar tarih sırasıyla mazbuttur: Taarruz sizin tarafınızdan vaki oldu, hatta senelerce sürdü. Ben Paris'e gittim Mösy Schaffer bana iltifat eti. Sorbonne derslerini takip ediyorum. Ulum-i siyasiyeden şehadetname almak üzereyim. Arapça da bilirim, sahib-i üslubum, benden başka hangi Türk genci bu muvaffakiyyat ve meziyyatı cem etti? ilh... ilh... teraneleriyle *İkdam* sahaifini doldurduğunuz güya Paris'e giden bir gençten beklenecek şey: "Ben söyleyim, ben böyleyim, vakıa size şimdilik "Avrupa Hükema ve Fuzalasının Efkârı" unvan-ı mutantanıyla ceraid-i yevmiye sütunlarından ve bir iki muallimin takrirlerinden toplanmış şeylerle "Refref-i Hayal"lerden "Nakş-Ber-Ab"lardan yazamıyorsam da bakınız ben ne olacağım ve olmak istediğim şeyi olduktan sonra size ne cevherler saçacağım..." sözlerinden ibaret olurmuşcasına hep bu perdeden nağmesaz-ı temeddüh olduğunuz sıralarda kendi köşelerinde sizin tabiriniz vechiyle üç ayda bir manzume söyleyen rüfekanızı çok görerek biçarelere eciş bücüş üdeba diyecek kadar kaleminizin müsamahat-ı terbiyesine müsaade ettiniz. Bunlar hep "Şu kör dediğiniz adamlar, Tevfik Fikret, Cenap Şehab filan filan... (Şayan-ı dikkattir ki siz yalnız bunları tatad ettiğiniz hâlde onlar hakkında ifade etmek istediğiniz şeylerin daire-i şümülüne giren alelumum sair erbab-ı kalem de ayn-ı tezyifatınıza hedef olmuş bulunuyordu.) Filan filan benim gibi değildir, vakıa ben de şimdilik onlar gibi nazmperdazlık hikayenüvislik ve hatta fazla olarak müdafalarımın tabir-i kemterini veche ile Avrupa üdeba ve hükemasının efkârına tevsian mütercimlik daha kısa bir tabir ile müntehillik ediyorum, lakin ben hele imtihanları geçireyim, bakınız neler yazacağım! İşte o yazacağım şeylerle isbat ediyorum ki benden başka yazı yazarlar hep bir alay eciş bücüş üdeba taslağıdır! manasına değil midir?

Hatta bittevil değil sarahaten bütün yazılarınız meşam-ı âlem-i matbuatı böyle bir bûy-ı tefahür ve temeddühle doldurmuyor mu?

İşte ortada bir çekememezlik varsa zannederim ki bu size mensup bir nakisadır, sizlerce bütün tezyifatınıza tahammül etmekten başka bir şey yapmayan ve bugün nazarınızda birer hasm-ı edep görünen mübarekler – tabir sizin- sizi çekememezlikle itham olunamazlar.

Hem rica ederim, Ali Kemal Bey, hakkınızda taşıdığınız ve taşıdığınızı âleme karşı her vesileden istifade ederek hatta vesileler icat ederek söylemekten çekinmediğiniz hüsn-i fikr mazarratı rencide etmeksizin sorabilir miyim ki eğer Cenap Şehap, Tevfik Fikret, Süleyman Nesib, Hüseyin Cahit sizi çekemiyorlarsa nenizi çekemiyorlar?

Bunları benim kadar siz de bilirsiniz, bunlar ve diğerleri sizin gibi birer mekteb-i âliden aynıyla sizi mazhar-i takdir eden ve kudret-şinaslığı şayan-ı tebrik olan muallimin kelimat-ı takdiriyyesine muadil olacak alkışlarla neşat etmiş güzide –onlara yalnız bu sıfatı verebiliyorsunuz fazlasını size tebiyyet etmiş olmak için ben de imsak edeyim- güzide gençlerdir; bu nokta-i nazardan sizin onlarca mahsus olabilecek bir zamime-i meziyyetiniz var mı? Avrupa’da tahsil etmek ise Avrupa’da tahsil ediyorum diye üç sene müddet bağırmaktan yorulmayan sizin gibi talib-i irfan çok olaydı görülürdü ki Avrupa’da tahsil eden yalnız Ali Kemal Bey değildir. Bugün yüzlerce talib-i irfan daha var, onlar da tahsil ediyor. Cenab Bey gibiler aynı zeminden geçtikleri hâlde benim yaptığımı yapmışlar mı? diyeceğinize “Bunlar acaba yaptıklarını niçin benim gibi bağırmamışlar? demek yahut “Ben ne yapıyorum?” sualiyle yaptığınız şeyleri tartmak daha doğru olmaz mı?

Size bir sual daha: üç seneden beri yaptığınız şeyleri Avrupa’ya gitmemiş olsaydınız yapamayacak mıydınız? Ve bunların hangisi o suretle yapılamayacak bir şeydir? Bu suale sizin vereceğiniz cevabı bilemem. İhtimal dairesi dayyık olan suallare karşı yapmak mutadınız olduğu üzere bundan da sıyrılmak için *İkdam*’a bir sahife daha yazı yazarsanız, fakat bana kalırsa bu suale sizin tarafınızdan verilebilecek en doğru cevap şudur: Hiç... Biz sizin iktidarınızı biliriz, hatta Halep’te iken yine bu yolda Sorbonne dersleri ve Paris mektupları yazmak -mademki iktibas olunuyor- sizin için pek mümkündü. Şu hâlde Avrupa’da bulunmanız ciheti de mahsus olabilecek bir şey değil. O hâlde yazdıklarınız kalıyor.

Sabah heyet-i tahriri sizlerle rekabete kalkışarak üslubunuzu taklit ede ede diğer cihetten aynıyla sizin gibi iktitaf eyleye eyleye musanna mektuplar neşretmiş de bunlar sizin muhaberatınızla seyyan tutulmamış.

Sabah heyet-i tahriresinin bu usûl tasnia müracaat edip etmediğine vakıf değilim, fakat mademki tasni hususunda sizin eserinizi takip etmiş, bu cihetten kendisine sizden ziyade bir ayıp tertip edemez. Yazılan şeyler sizinkiler kadar güzel değilmiş. Bu iddiayı siz serd ediyorsunuz. Bu noktada size fazla bir ayıp tertip ediyor görünüyor. Bunu sizden değil başkalarından işitmek lazım gelirdi. Haydi, bu ciheti de kabul edelim. Erbab-ı mütala sizin muhaberatınızı daha lezzetle okuyormuş. Şu halde sizin Paris'ten tasni etmediğiniz mektuplar için mahsut olmanız iktiza etmez. Çünkü *Sabah*'a tarafından da böyle mektubat-ı musanna ve muktebese neşrine imkân varmış ve herkes için de bu imkân var. Yalnız mahsut olabilecek bu mektupların lezzetle okunmakta olmasıdır. Vicdanınızda mümkün olabildiği kadar insaf cem-i insaf ederek cevap veriniz Ali Kemal Bey! Cenap Şehabeddin'in masnu olmayarak yazdığı ve her sahifesi bir bedia-i edibe olduğunda sizin bile şüphenizin bulunmayacağı *Hac Mektupları* sizin masnu ve muktebes olarak yazdığınız Paris Mektupları'ndan daha az lezzetle mi okunur?

Şu halde Cenab Şehabeddin sizi ne için kıskansın? Diğerleri de sizi kıskanacaklarına Cenab Şehabeddin'i bihakkın ve herkesçe mazur görülerek kıskanmak ve hatta bunun için mayup değil belki müftehir olmak lazım gelmez mi? İşte emin olabilirsiniz ki sizi Paris Mektupları'nı lezzetle okutturduğunuz için mademki öyle diyorsunuz kıskanmak o lütufkâr muhibbinizin teminat-ı tesliyetkâranesine rağmen varid-i hatır olamaz.

Edebiyat-ı Hakikiye Dersleri'nin mesela Hikmet-i Bedayi makalelerinden ziyade mazhar-ı takdir olduğuna delalet edecek senedata malikiyetiniz bilinse belki Hüseyin Cahit'in bu makalelerinden dolayı etrafına yağın takdirat ve medayih arasında *Edebiyat-ı Hakikiye Dersleri*'nin ismini bile zor tahattur edebilecek bir hâlde mazhar-ı mükâfat-ı müstehikka olduğuna siz de şahit olsanız hükmedersiniz ki bu eserinizden dolayı da kıskanmak o dost-ı hatırnevazın iğfalat-ı diltiribine rağmen muhtemel olamaz.

Bunlardan sonra artık “Juliet'in İzdivacı” tercümesi kimsece mahsut olmayacağına muarızininize vekâleten izan ve irfanınız sizi temin etsin. İşte mesela Rafael ki elbette Marcel Proust'un yazılarından çok ziyade müşkil'ü't-tercümedir. İşte Nuri Şeyda Bey, işte Müstecabizade İsmet Bey, yalnız bu ikisinden bahsetmemiş olmak için sizin dayyık-ı sadra müptela bir âdem nefesine benzeyen üslub-ı munkatınızla değil fakat rânâ ve zîbâ-sizin çok görmeyeceğiniz tabirler- bir üslup ile tercümede sizden ziyade muvaffak oluyorlar. Emin olun ki *Servet-i Fünûn* muharrirleri bu yolda muvaffakiyatı çekememezlik şöyle dursun kendileri yapmış kadar hulus-ı kalb ile maalfithar takdir ederler. Kıskanmak vaki olsa sizden

ziyade onları çekememek daha tabii olduğu için sizi beş on mektup tercümesinden dolayı kıskanmak o yar-i dilşikarınızın faraziyyat-ı gurur-nüvazanesine rağmen makul olamaz.

Hiç zannetmem ki Arapçada Acemcede haiziyeti iddiasında olduğunuz malumat-ı vasiadan dolayı medaris-i irfan-ı memleket sizin iddia edemeyeceğiniz derecelerde malumat-ı vasia ashab-ı zi-kemaliyle müftehir iken yalnız mektep risalesinde bugün Veled Çelebilerin, Hüseyin Danişlerin indinde bir bazıçe hükmünde olan birkaç sahifenizden başka delil kapısı görülmeksizin -hatta görölse bile- sizi kıskanmak o refik-i mizaç-aşınanızın beyanat-ı muğfelesine rağmen mafruz olamaz.

Sizi bizde ilk defa olarak yazılan tarih-i edebiyat-ı Osmaniye’de şübban-ı şuaranın ser-firazı olmak üzere tanıttıran ve o zamanın harekât-ı edebiyesine nisbeten ihtimal ki o mevkii sizin için pek fazla göstermeyecek olan nazım ve şiirde o zamandan bu zamana kadar iştiğalat-ı sairenizin tesiriyle olsa gerektir. Bir hatt-ı inhitat takip etmenize mukabil bilakis o zamandan bu zamana kadar şiir ve nazmımız fersahlarla yol almış iken sizin o eski mevki-i ser-firaziye tecdid iddia-yı temellük ederek Cenap Şehabeddin’i Tevfik Fikret’i ve gerek yakından gerek uzaktan bugün şiir ve nazımda istihfaf etmek istediğiniz isimleri geride bırakmaya özenmeye neticesiz kalacağına ve bunu siz de bildiğiniz için yetişilmeyen şeyi istihfaf suretiyle teşeffiye lüzum gördüğünüze nazaran sizi şiir ve nazımda kıskanmak da muhabir-i nabz-girinizin iddia-yı hatır-karibine rağmen mümkün olamaz.

Bundan sonra hikâyeleriniz kalıyor, o hikâyeler ki *Servet-i Fünûn*’da yazılan hikâyelerden ziyade nezd-i erbab-ı mütalada mergub olmuş imiş. İtiraf etmelisiniz ki fâkanız hakkında güzin sıfatından ziyade nefesi yetişemeyen havsala-i takdiriniz kendi nefsiniz hakkında bütün lûgat-ı mevcude-i temdihiyyeyi istiab edebilecek kuvvet ve vüsat gösteriyor. Paris’in ceraid-i yevmiyesinden imzanıza izafe olunmasında bir faide-i iştihar tasavvur ettiğiniz makalat hakkında bu farazı me haz gösterebilecek esbab-ı makule mevcut olabilir. Fakat hikâyelerinizin böyle bir rûçhana mazhariyetini işte size teminen söylüyorum ki birinci defa olarak sizin, yalnız sizin dilinizden işitiyorum.

Bütün aktar-ı cihanın bütün Fransızca bilenleri tarafından okunan makalatı nefsinize mal edecek kadar illet-i istimlak ile maluliyetinize nazaran hayalhanenizden geçen vakayi-i âşıkane yi hakikat-i hayatınıza mal etmek suretiyle vücut bulmuş birkaç hikayenizin *İkdam* sahaifinde Vechi Beyle Rahmi Bey’in hikayelerinden ziyade mazhar-ı takdir olduğuna delalet edecek bir iddia sizden başkasından işitilmiş olsa belki muhakeme edilir. Fakat emin olunuz ki bunu sizden işitmekle sizin o kadar güzel Arapça mukabillerini bulmak daiyesinde

olduğunuz tabirat-ı efrenciyeden birini istimal edeceğim: Bulutlardan düşmüşe döndüm. Bugün siz o kadar bâlâ-pervazane idare-i lisan ediyorsunuz. O kadar afak-ı ulviyede sehâpların fevkinde uçuyorsunuz ki size karşı bu “bulutlardan düşmek” tabirini yabancılığıyla beraber mülayim buluyorum. Evet, bulutlardan düştüm ve düşünce zemin-i pest hakkında daha vazîh görerek hükmettim ki bugün hikâye yazarlar için sizi kıskanmak o yar-ı müşfikinizin işarat-ı mürüvvet-namesine rağmen mütesavver olamaz.

İşte yazdıklarınız Ali Kemal Bey, işte etrafınızda yazılanlar, bunları birer birer muhakeme ediyorum. Siz de, fakat öyle bulutların fevkinde olarak değil benim gibi bulutlardan düşerek muhakeme ediniz. Bunların hangisinden dolayı mahsut olabilirsiniz?

Servet-i Fünûn muharrirlerinin arasında olsun, âlem-i matbuatın sair taraflarında bulunsun, bugün erbab-ı kalemden birçokları sizin şu sırasıyla tadat olunan yaptıklarınızı, topunu birden hem de sizden birkaç kat daha iyi yapamazlar ve yapmıyorlar mı? Siz yapamazlar ve yapmıyorlar diyorsunuz, hâlbuki sizin gibi ref-i avaze-i temeddüh edenler çok olsa o vakit “biz de yapıyoruz” nidasının birçok taraflardan ve çok hak ile ref olunduğunu siz de görür ve işitirdiniz. Üslup! Evet, sahib-i üslubsunuz, kabil-i inkâr değil. Herkesin bir üslubu var. Sizin üslubunuzu inkâr etmek nasıl mümkün olsun ki bu tıpkı *İkdam*’ın Paris muhabiri de muhaberatı gibi masnu ve müntehildir. Ali Kemal Bey mevcut değildir iddiasıyla müsavi olur. Şimdi üslubunuzun mahsut olacak meziyeti olup olmadığını tedikik etmemek ciheti kalır ki fazla bir külfettir. Zira bu herkesin zevkine ait bir şeydir, üslubunuz için diyorlar ki lüzumundan ziyade kırık dökük, rabîta-ı mantikiye-i kelimadan arı, yekdiğerinin üzerine gelişi güzel atılmış, Fransızların tabiriyle ufak ufak kıyılmış, aynı tabirat ve cereyan daima mütevali ve mütekerrir, hemen her vakit yektarz ve yeknesak mamafih hoş bir üslup. Bu üslup alışmayan bir adama birden bire güzel, alıştıktan liveche-i mahdudu bilinip öğrenildikten sonra herkese ağır geliyor...

Benim mütalamın bir hükmü olsa derim ki Ali Kemal Bey’in üslubu esasen güzel bir üslup, hafif şeyler için bir cereyan-ı sehli var. Fakat şehadetnamesini aldıktan sonra yazacağını söylediği mevad-ı ciddiye tetabük eder bir üslup değil zannederim. Mahzâ istikbal üzerine hükmolunamaz. İnanır mısınız? Sizi bilhassa sahib-i üslup olmak itibariyle taarruzat ve müdafatınızda hoş buluyorum: O zaman bütün yazılarınız sertapa parlıyor, ateş-i hiddet ve şiddetle parlıyor. Fakat maatteessüf bütün bu parlıtlar hep nefsinizi olduğundan fazla göstermeye vasıta oluyor.

Bu ciheti izah edeyim:

Evvela Hüseyin Cahit Bey size ne dedi? İşte zübde-i itirazatı: Ali Kemal Bey alelumum erbab-ı kalemin dolaştığı vadilerden başka bir yerde dolaşmadığı hâlde herkesi küçük kendisini büyük görüyor. Her gün yazdıklarıyla daldan dala sıçırıyor. Fazla olarak yazdıklarının kendisince en ziyade medar-ı iftihar olabileceklerini şuradan buradan intihal ediyor.

Siz buna karşı “Ah Mine’l-Aşk ve Hâlâtîhi” ve “Şöhret-i Sehile” makaleleriyle ve şedid bir lisanla müdafaada bulundunuz. Bütün müdafaanızda bir kelime yok idi ki bu üç itiraz-ı esasiyeden birine cevap olsun. Siz Hüseyin Cahit Bey’in o kısa, kısa olduğu için müessir olan makalesine galebe çalmak bağırıp çağırmaya lüzum gördünüz ve Hüseyin Cahit Bey’den cevab-ı mukni vermek suretiyle alınacak intikamı Hüseyin Cahit’in etrafındakilere ateş-i hiddet yükselterek almak istediniz; Hâlbuki “Ah Mine’ş-Şiir ve Hâlâtîhi” makalesinde bütün tezyif ettiğiniz şeyler aynıyla sizde de vaki idi. Siz bu noktayı katiyen unutarak diğerlerini tezyif etmekle kendiniz onların fevk-i serinde tayaran etmek zehabında idiniz. Hüseyin Cahit, şu velvele-i safsatakâranenize o metin o âhenin makalesiyle mukabele etti. Bununla daha ziyade sıkışmış oldunuz çünkü makale sizi her türlü vesait-i müdafaadan tecrit etmiş adeta o uçmaya ilişmiş kanatlarınızın birer birer tüylerini çekmiş idi. Fazla olarak dehhaş bir darbe vardı: İntihal ile ittiham olunuyordunuz, hem nasıl bir intihal. İktibas suretiyle tercüme değil, tevsian nakil değil, bunların zaten yüzlerce nümunelerini görmüş idik. Siz de itiraf ediyorsunuz. Satır besatır hatve be hatve intihal, hem rica ederim, bu cihet kat’â meskût geçilmemelidir. Adi bir muhavere intihali tarzında gösterilmek istenen bu intihal ile *Figaro* muharririnin yazılarını değil onun esas olan meşhudatını da şahsınıza isnat suretiyle intihal etmişsiniz, iş yalnız bir sirkat-ı edebiyeden sirkat-i fikriyeden ibaret değil, vakıada da sirkat var.

Hüseyin Cahit’in bu makalesi oraya mühip bir gülle şeklinde çıkarak tarraka-i dehşetiyle o âlem-i matbuatı sarsınca herkes birbirine sordu: Ali Kemal Bey ne cevap verecek?

İşte bugün o cevabın karşısındayız: Siz evvela Hüseyin Cahit’in hasbihalinde istimalkerdesi olan lisan-ı mutedili istimal edemiyorsunuz. Saniyen *İkdam*’ın yedi sütununu birden zabtettikten sonra kim bilir adedi kaç a balığ olacak olan silsile-i makalatın hatimesine intizar edilmeden mukabele olunmamasını şart olarak ortaya koyuyorsunuz ki bu adeta muhatabınıza bir kelime söyletmemek için biçareyi bir nutk-ı bî-intiha ile sersemleştirmek

arzusundan başka bir şeye mahmul olunamaz. Hâlbuki siz yazdıkça muarızlarınızın da müteakiben ve mütevaliyen yazmasına mani olamazsınız. Salisen iktibasatta bulunacağınızdan evvelce erbab-ı mütalaayı haberdar etmediğinizi söylüyorsunuz ki eğer sahih ise bunu yapmış olmaktan maksat foya meydana çıktıkça elde bir mazeret bulundurarak bu ihtarinızdan haberdar olmayanları iğfal edebilmektir. Her makaleyi iktibas ettikçe haber vermek daha necibane bir tarz-ı muamale iken buna ne lüzum vardı? Siz yazı yazmaktan üşenmezsiniz ki iktibas olunan makaleleri sizin sırf kendi malınız olanlardan tefrik edebilmekliğimize medar olmak üzere altlarına “Falan yerden iktibas olunmuştur” demekten üşenesiniz. Zaten o eciş bücüş üdeba gibi üşenir adamlardan olmadığınızı daima söylemiyor musunuz? Rabian ileride yazacağınız makalelerle yazılıp da neşrolunmayan makalenizden bahsediyorsunuz, yazacağınız makaleleri ne için yazmıyorsunuz? Henüz o malumatı haiz değilseniz, ne hakla istiyorsunuz ki sizin haiz olmak niyetinde bulunduğunuz bir iktidarı şimdiden takdir edelim. Yazılıp da mahfuz kalan müsevvedatınızı sened-i meziyet ittihaz ediyorsanız o eciş bücüş üdebanın da çekmecelerinde mafhuz olabilmesi mümkün olan müsevvedat ile iddia-yı meziyet edemeyeceklerine nereden hükmediyorsunuz. Hamisen şimdiye kadar sizin yazdıklarınıza muarızlarınızın ne için itiraz etmediklerini söyleyerek bütün yazdıklarınızı güya gayr-i kabil-i itiraz olmak üzere tanıtmak istiyorsunuz, fakat kendinize muarız diye tanıttığınız zevatın şu birkaç haftaya gelinceye kadar sizin bütün tarizatınıza sabr u tahammülle mukabele ettiklerini unutuyorsunuz, onlar için işte bu meydan-ı itiraza atılmak iktiza etti, iktiza ettiren de tamamen sizsiniz, onlar sizi şaşırtarak verilmeyecek cevapları sütunlarla makalelere boğmak vadilerine sevk eden esbab-ı kaviyye-i itirazı bugün nasıl bulmuşlarsa dün de bulurlardı, yarın da bulurlar. Sadisen, *Servet-i Fünûn*’da imzaları görülen bedbahtan-ı kalemi ilzam edeceğinizi haber veriyorsunuz. Bu, o ashab-ı imza için pekiyi bir haber değil, oldukça titreseler yeridir, sitiziniz dehşetlice olmak yakışıır. Çi faide ki siz onları üç senden beri kahr-ı kaleminize iliştiirdiğiniz için bundan pek teessür etmeyecekleri melhuzdur. Sabian, saminen, tasian,...ila gayri nihaye makalenizde başka bir şey yok yalnız siz varsınız. O daima bir gayret-i muferrita-i hod-pesendi ile övdüğünüz öne sürdüğünüz, gösterişlere nefsiniz var. İşte Ali Kemal Bey, çekilememek, bu kelimenin haset manasına değil daima nefsinde temeddüh ile bahsederek muhataplarını tezyif ve tezlil eden bir adamı dinlemekten mütehassıl teessür-i giran ile çekilememek burada başlıyor ve emin olunuz ki bu hâlinizle değil hayat-ı edebiyenizde hayat-ı hususiyenizde de çekilemezsiniz.

Şu irae ettiğim birkaç ufak tefek şey istisna edilince makalenizde nefsinizden o koskoca nefsinizden başka şey yok. Yedi sütunu hemen bu nefsinizle doldurmuşsunuz, şimdi

bundan bu vesile ile biraz da öteden beriden bahsetmek lazım geliyor, fakat siz nefsinize o kadar büyük bir mevki vermişsiniz ki ona dair söylenecek şeyleri buraya sıkıştırmak maddeten mümkün değil. Artık ben de onları ileriye talik edebilirim, değil mi Ali Kemal Bey?

Halit Ziya

Sabah, Nu. 3092, 10 Safer 1316 -29 Haziran 1898

